

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Grigore
URECHE

LETOPISEȚUL
ȚĂRII MOLDOVEI

LITERA

biblioteca școlarului

Grigore
URECHE

LETOPISEȚUL
ȚĂRII MOLDOVEI

INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

CUPRINS

<i>Not[asupra edi\iei</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	3
LETOPISE UL { RII MOLDOVEI	6
<i>Glosar</i>	171
<i>Referin\ele critice</i>	178

CZU 8590-3

U 75

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele ediției de față sunt reproduse după:

Grigore Ureche. *Letopisețul / rii Moldovei*. Ediția a II-a revizuită (ediția I, 1955). Text stabilit, studiu introductiv, indice și glosar de P. P. Panaitescu. Colecția "Clasicii români". Editura de stat pentru Literatură și Artă. București, 1958.

Grigore Ureche. *Letopisețul / rii Moldovei*. Ediție de P. P. Panaitescu. Seria "Patrimoniul". Repere istorico-literare de Mircea Scarlat. Editura Minerva. București, 1987.

Textele, cu excepția particularităților de limbă și stil (de epocă veche, arhaic), respectă în parte și în limita posibilităților normele ortografice în vigoare.

Coperta: *Isai Cîrmu*

ISBN 9975-74-055-3

© «LITERA»

TABEL CRONOLOGIC

- cca 1590 Descendent al unei familii boiere=ti atestat[la]nceputul secolului al XV-lea, cronicarul Grigore Ureche este fiul vornicului Nestor Ureche, mare =i iscusit boier moldovean considerat pe atunci una din cele mai marcante personalit[vi politice ale | [rii Moldovei (purt[tor de solii la Poart[, mare logof[t =i mare vornic).
- 1604 Conform datelor lui Mihail Kog[lniceanu folosite]n *Noti\ie biografic[a cronicarilor Moldaviei*,]n *Letopise\ele Moldovei*, "Marele logof[t Nestor Ureche cu so\ia sa Mitrofana au zidit,]n anul 1604, m[n[stirea Secul, unde ei =i sunt]ngropa\i."
- 1607 }n acest an Nestor Ureche prime=te indigenatul polon. }n ce prive=te anul =i data de na=tere ale cronicarului nu s-au p[stiat nici un document concret =i nici o m[rturisire personal[care ne-ar indica o dat[mai mult sau mai pu\in sigur[. Ca urmare a acestui fapt,]ncep`nd cu Mihail Kog[lniceanu, primul s[u biograf, majoritatea cercet[torilor =i istoricilor literari s-au ab\inut s[se pronun\ie]n atare privin\|. Dup[afirma\ia cercet[torului literar Dumitru Velicu (Velicu D. *Grigore Ureche*. Colec\ia "Universitas, Editura "Minerva", Bucure=ti 1979, p. 64, "locul na=terii", acesta este, desigur, Moldova, foarte probabil la Goe=ti,]n \inutul C`rlig[turii (azi sat \in`nd de comuna Ungheni, jude\ul Ia=i)".
- 1607-1616 }n urma condi\iilor politice din Moldova defavorabile familiei, copil[ria =i adolescen\ia Grigore Ureche =i le petrece]n Polonia, unde se refugiase tat[]s[u =i al c[rei indigenat]l primise. Aici va trebui s[se afle prima parte a vie\ii. Viitorul cronicar prime=te lec\ii la =coala Fr[\iei Ortodoxe din Lvov, membrul c[reia era tat[]s[u Nestor-Moldoveanul, cum era numit aici, =coal[ce-=i avea clasele de studii]n incinta Bisericii Moldovene=ti. Tot]n Polonia boierul moldovean]l]nscrie la colegiul ieziut cu profil umanistic din Lvov.

Acolo studiaz[“artele liberale”, adic[latina cu gramatica, retorica =i poetica, pe texte din scriitorii clasici, aritmetica, geometria, astronomia, dialectica, teoria muzicii, teologia, istoria =i geografia. Tot aici]nv[va limbile latin[, slav[veche, polon[=i elin[.

1617—1627 Grigore Ureche se]ntoarce]n \ar[, unde se apuc[de administrarea mo=ilor, avere mo=tenit[de la tat[] s[u dimpreun[cu imboldurile spre cultur[. Timp de zece ani nu-l g[sim men\ionat printre demnitarii \rii.

1628 Grigore Ureche p[=e=te pe primele trepte ale ierarhiei boiere=ti. Dintr-un document din 1628 afl[m c[el era al treilea logof[t, adic[=eful cancelariei =i secretar al domnului Miron Barnovschi.

1631—1633 Dup[o scurt[]nterupere ca “fost logof[t al treilea” Grigore Ureche este ridicat la rangul de mare sp[tar de c[tre domnul Moise-Vod[Movil[. Ca mare sp[tar el e membru al Divanului domnesc =i ia parte la discutarea =i luarea celor mai importante decizii ale acestui organ consultativ al domnitorului. Tot ca sp[tar el trebuia s[poarte la ceremonii spada =i buzduganul domnesc —]nsemne ale domniei.

1634—1642 Mare sp[tar =i]n timpul domniei lui Alexandru Ilia=, el completeaz[]mpotriva domnitorului, al[turi de Vasile Lupu, ajung`nd unul din sfetnicii lui principali, care ocupau tronul]n 1634,]l va p[stra]n func\ie pe Grogore Ureche p`n[]n 1642.

1642—1647 Este ridicat la rangul de mare vornic al “]rii de Jos (1642), devenind cel mai influent dreg[tor din Divan.]n materie de politic[extern[Grigore Ureche promova cu hot[r`re =i cu perseveren\ ideile polonofililor, care vedeau izb[virea Moldovei din urgia turceasc[numai]n ambian\a \rii cu Polonia, a c[rei putere era, pentru partizanii ei, chez[=ia victoriei]ntr-un ulterior r[zboi de eliberare. Ia parte activ[la via\a cultural[a Moldovei.]n aceast[perioad[de]nflorire a culturii na\ionale, stimulate din plin de c[tre domnitorul Vasile Lupu, Grigore Ureche]=i redacteaz[cronica, singura sa lucrare cunoscut[, r[mas[neterminat[. “*Letopise\ul /]rii Moldovei*” (1359-1594) se p[streaz[]n 22 copii manuscrise, cu interpol[ri datorate lui Simion Dasc[lul, Misail C[lug[rul =i Axinte Uricarul. Cronica lui “marcheaz[]nceputul istoriografiei]n limba rom`n[=i prilejuie=te o prim[afirmare a latinit[\ii limbii noastre]n cuvintele r[mase celebre” (Doina Curtic[peanu, *Grigore Ureche]n Scriitori rom`ni*, Bucure=ti 1978, p. 456): “M[car c[de la R`m ne tragem =i cu ale lor cuvinte ni-s amestecate”.

- 1647 La sfârșitul lui aprilie 1647 cronicarul se stinge fulger[tor din via]. Locul înmormântării nu este cunoscut. Cea mai probabil[versiune este că a fost înmormântat la M[naștirea Bistrița, unde "există, în pronaos, o criptă" f[cută din porunca lui Nestor Ureche. După actele m[naștirii, în această criptă a fost îngropat cronicarul. "*Letopiseul / [rii Moldovei*" ajunge numai p[na la domnia lui Aron Vodă. Textul original al cronicii nu s-a p[strat. Există numai copii interpolate din deceniile și secolele urm[ătoare, fapt ce a dat naștere mai târziu la confuzii în privința stabilirii adev[ratului autor. Din această cauză, cronica a mai fost atribuită lui Nestor Ureche, apoi lui Simion Dascălul. Cele mai numeroase, mai argumentate opinii susțin că Grigore Ureche este autorul, iar Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axinte Uricarul sunt doar interpolatori succesivi ai textului original.
- 1852 De-a lungul timpului copiile cronicii lui Grigore Ureche s-au înmulțit și în Moldova, și în țara Românească. Prima ei tip[rire, într-o versiune aproximativă, datorată lui Mihail Kogălniceanu, vine de anul 1852.
- 1858 Cronica lui Grigore Ureche și Simion Dascălul în *Istoria Moldo-României*, I, București. (de P. P. Panaitescu)
- 1878 *Chronique de Moldavie...* par Grégoire Urechi, ed. Emile Picot, Paris.
- 1911 *Chronique de Gligorie Ureache*, ed. critică de I. N. Popovici, București.
- 1955 Ediția critică a operei lui Grigore Ureche, sub titlul "*Letopiseul / [rii Moldovei*", va vedea lumina tiparului abia peste mai bine de un secol de la prima ei publicare, adică peste 103 ani.
- 1958 Apare ediția a II-a, revizuită, a "*Letopiseului / [rii Moldovei*" de Grigore Ureche îngrijit de P. P. Panaitescu.
- 1961 *Letopiseul / [rii Moldovei p[na la Aron-vodă*, 1359–1595, ed. de C. Giurescu, cu o prefață de I. Bogdan, București.
- 1967 *Letopiseul / [rii Moldovei*, ed. Liviu Onu, București.
Letopiseul / [rii Moldovei ed. de Gh. Popp, București.
- 1987 Grigore Ureche. *Letopiseul / [rii Moldovei*. Ediție de P. P. Panaitescu, Editura Minerva, București.
- 1990 *Letopiseul / [rii Moldovei*. Grigore Ureche. Miron Costin. Ion Neculce. Notă biografică. Activitatea literară. Alcătuit de Tatiana Celac, Editura Hyperion, Chișinău.

LETOPISE | UL T{RII MOLDOVEI, DE C~ND S-AU
DESC{LECAT |ARA +I DE CURSUL ANILOR +I DE
VIA |A DOMNILOR CAREA SCRIE DE LA DRAGO+
VODA P{N{ LA ARON VOD{

Mulți scriitorii au nevoie de a scris r`ndul =i povéstea \[r`lor, de au l[sat izvod p[urm[, =i bune =i réle, s[r[m`ie feciorilor =i nepo\ilor, s[le fie de]nv[\tur[, despre céle réle s[s[fereasc[=i s[s[socoteasc[, iar dupre céle bune s[urméze =i s[s[]nvé =i s[s[]ndireptéze. +i pentru acéia, unii de la al\i chizmindu =i]nsemn`nd =i pre scurtu scriind, adec[=i r[posatul Gligorie Uréche¹ ce au fost vornic mare, cu multa nevoie\ cetind c[r\ile =i izvoadele =i ale noastre =i cele striine, au aflat cap =i]ncep[tura mo=ilor, de unde au izvor`t]n \ar[=i s-au]nmul\it =i s-au l[\it, ca s[nu s[]nnéce a toate \rile anii trecu\i =i s[nu s[=tie ce s-au lucrat, s[sa asémene fier\lor =i dobitoacelor celor mute =i f[r[minte. Pre acéia urm`nd =i chizm`nd, m[car c[s[afl[=i de al\ii semnate lucrurile \[r`i Moldovii, apucatu-s-au =i dumnealui de au scris]ncep[tura =i adaosul, mai apoi =i sc[dérea care s[véde c[au venit]n zilele noastre, dup[cum au fost]nt`iu \rii =i p[m`ntului nostru Moldovei. C[cum s[t`mpl[de s`rgu de adaoge poviul apei =i iar[= de s`rgu scade =i s[]mpu\ineaz[, a=a s-au adaos =i Moldova, carea mai apoi de alte \ri s-au desc[lecat, de s-au de s`rgu l[\it =i f[r[z[bav[au]ndireptatu.

Acéstea cerc`nd cu nevoie\ vornicul Uréche, scrie de zice c[“nu numai létopise\ul nostru, ce =i c[r\i streine au cercat, ca s[putem afla adev[rul, ca s[nu m[aflu scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dreptate, c[létopise\ul nostru cel moldovenescu a=a de pre scurt scrie, c[nici de via\ domnilor, carii au fost toat[c`rma, nu alége necum lucrurile

¹ Socotim c[acest pasaj a fost redat de Simion Dasc[lul]n vorbire indirect[dup[textul azi pierdut al lui Ureche.]ntruc`t el reprezint[totu=i cuvintele autorului, nu l-am socotit o interpola\ie, ci un pasaj din cronica lui Ureche.

denl[untru s[aleag[=i pre scurt scriind =i]nsemn`nd de la]nceput p[n[la domniia lui P[tru vod[+chiopul =i s-au stinsu, c[de acia]nainte n-au mai scris nimenea p[n[la Aron vod[. Nici este a s[mira, c[scriitorii no=tri n-au avut de unde str`nge c[r\i, c[scriitorii dent[iu n-au aflat scrisori, ca de ni=te oameni nea=[za\i =i nemérnici, mai mult pro=ti dec`t s[=tie carte. Ce =i ei ce au scris, mai mult den basne =i den pove=ti ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu =i de agiunsu scriu, carii au fost fierbin\i =i r`vnitori, nu numai a sale s[scrie ce =i céle striine s[]nsemnéze. +i de acolo multe luund =i lipindu de ale noastre, potrivit vrémea =i anii, de au scris acest létopise\, carile de pre]n multe locuri de nu s[va fi =i nemerit, g`ndescu c[cela ce va fi]n\eleptu nu va vinui, c[de nu poate de multe ori omul s[spuie a=a pre cale tot pre r`ndu, cela ce véde cu ochii s[i =i multe zminté=te, de au spune mai mult, au mai pu\in, dar[lucruri vechi =i de demult, de s-au r[suflat at`ta vréme de ani ? Ci eu, pe cum am aflat, a=a am ar[tat.”

(SIMION DASC{LUL)¹

Dup[acéia =i eu care sunt intre cei p[c[to=i, Simeon Dascal apucatu-m-am =i eu pre urma a tuturor a scrie acéste pove=ti, ce]ntr-]nse spune cursul anilor =i viia\a domnilor, v[zindu =i cunosc`nd c[scriitorii cei mai de demult care au fost]ns[mn`nd acéste lucruri ce au trecut =i s-au sf`r=it =i pre urma lor al\ii nu vor s[se apuce; v[z`nd noi aceasta c[s[p[r[sé=te acest[]ns[mnare, socotit-am ca s[nu l[s[m acestø lucru nes[v`r=it =i s[nu s[]ns[mnéze]nainte, carele mai nainte de al\ii au fost]nceputø pre r`nd]nsemnatu, p[n[la domniia lui Vasilie vod[, ca s[nu ne zic[cronicarii altora

1 Pasajele culese cu liter[mic[reprezint[, potrivit tehnicii edi\iei pe care o reproducem, interpol[rile stabilite de]ngrijitorul textului pe baza criticii interne =i a compar[rrii manuscriselor, con\in`nd, indicate deasupra,]ntre paranteze, sau]n note de subsol, =i numele interpolatorilor (n. red.).

limbi c-am murit =i noi cu scriitorii cei dinceput, sau c[doar[suntem ne]nv[lat. Ci cu ajutoriul lui Dumnezeu,]nt[i m-am apucat a scrie ce au pizmit =i ce au]nsemnat al\uii. Pentru ac\ueia, g`ndindu =i socotind de la inim[ca s[pociu afla cu adev[rat acest lucru, s[fie deplin, adunat-am izvoade pre r`nd de i-am]mpreunat. +i citind izvoade pre r`nd, aflat-am =i acest izvod, carele l-au scris Ur\ueche vornicul =i deaca l-am citit, l-am socotit c[este scris adev[r,]ns[mai mult din c[r]ile streinilor dec`t din izvoadele noastre, c[numai c`t tinde pove=tile mai larg\ =i de agiuns =i mai deschis, iar semnele sau tocm\uelele =i lucruri c`te s-au f[cut]n \ar[, nu le arat[toate, c[poate fi c[n-au =tiut de toate cronicariul cel le=esc s[le scrie. Iar létopise\uul nostru nu tinde pove=tile, ce scrie mai pre scurt,]ns[le]nsemneaze toate pre r`nd. M[car c[vornicul Ur\ueche au scris mai sus c[létopis\uul cel moldovenesc scrie p[n[la domniia lui Petru vod[+chiopul =i d\uicii s-au st`ns, iar eu, adun`nd izvoade de limba noastr[, aflat-am izvod denceput, cam pre scurt[vr\ueme =i toate pre r`nd]ns[mn`nd, p[n[la domniia lui Vasilie vod[.

Pentru ac\ueia, deaca am v[zut c[lipsesc pove=tile =i cursul anilor din létopise\uul cel le=esc, am lipit dintre-ale noastre izvoade, carele am aflat c[=s adev[r =i am adus pove=tile la létopis\uul cel le=esc, carea la locul s[u, carele toate mai nainte s[vor ar[ta, care=i la locurile sale =i toate pre r`nd chizmind =i]ns[mn`nd, am izvodit din toate izvoadele]ntr-un loc =i am f[cut unul dis[v`r=it, de care lucru cu mare nevoin\[am silit s[nu r[m`ie nimic nes[mnat.

*Pr\uedosloviia desc[lic[rii a / [rii Moldovei dinceputul ei.
Carea este]nsemnat[de Ur\ueche vornicul din létopise\uul
cel latinescu izvodit[*

Vor unii Moldovei s[-i zic[c[au chiebat-o S\itia sau Schithia pre limba sloveneasc[. Ce S\itia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce]nchide =i Ardealul =i]ara Munteneasc[=i c`mpii preste Nistru, de coprinde o parte mare =i de]ara Le=asc[. Chiebatu-o-au unii =i Flachia, ce scriu létopise\uile latine=ti, pre numele hatmanului r`mlenescu ce l-au chemat Flacus, carile au b[]tut r[zboiu cu s\itia pre ac\ueste locuri =i

schimb`ndu-s[=i schimosindu-s[numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta nume nu-l priimim, nici-l putem da \[r`i noastre Moldovei, ci | [rii Muntene=ti, c[ei nu vor s[dispar\[, s[fac[doao \[ri, ci scriu c[au fostu tot un loc =i o \ar[=i noi afl[m c[Moldova s-au disc[licat mai pe urm[, iar munténii mai dint[i, m[car[c[s-au tras de la un izvod, munténii]nt[i, moldovénii mai pe urm[, de p[storii nemerit, c[umbl`ndu p[storii de la Ardeal, ce s[chiiam[Maramor=,]n mun\i cu dobitoacile, au dat de o hiar[ce s[chiam[buor =i dup[mult[goan[ce o au gonit-o prin mun\i cu dul[i, o au scos la =esul apei Moldovei. Acolea fiindu =i hiara obosit[, au ucis-o la locul unde s[chiam[acum Buorénii, daca s-au disc[licat sat. +i hierul \[rii sau pecetea cap de buor s[]nsemneaz[. +i c[\eaoa cu care au gonit fiara acéia au cr[pat, pre carea o au chiebat-o Molda, iar[apei de pre numele c[\élii Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajjidirea =i \[rii, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Scriu alte istorii pentru \ara noastr[a Moldovei, cum au st[tut pustie 600 de ai, trec`nd]mp[r\iia sl[vitului =i putérnicului Traian]mp[rat, carele s[cunoscú sémele puterii lui pe unde au tras Troian peste multe \[ri =i preste această \ar[, trec`ndø o=tile lui peste c`mpi =i preste ape. At`via ai s-au aflat pustie, p[n`]n vrémea ce au vrut milostivul Dumnedz[u a nu l[sarea acestø p[m`nt f[r` de oameni. Ce cu voia sfin\ii sale,]ndemn`ndu-s[o sam[de ficiori de domni den domniile ce au fost pre acéle vremi la R`m =i cu oamenii lor den Maramur[=, viind preste mun\ii unzure=ti =i preste mun\ii \[r`i Moldovei, v`n`ndu heri s[lbatece p[n` au ie=it la apa ce-i dzice Moldoa, gonind un dzimbru, carele l-au =i dob`nditu la un sat ce s[chiam[Buoreonii, pre aceia ap[. +-au pus acei ape numele Moldova, pre numele unii \`nci ce s-au]necatu]ntr-aceia ap[, ce o au chemat pre \`nc[Molda =i pre numele ei s[dzice acmu =i \[r`i Moldova, p[n` ast[dzi. Ie=indu la loc frumos =i de=chis, socotindu cu to\ii c[-i loc bun de hran[=i pl[c`ndu-le tuturor, s-au]ntorsu]napoi iar[=i]n Maramur[= =-au scos oamenii lor to\i]ntr-aceast[\ar[.

Pentru limba noastr[moldoveneasc[

A=ijderea =i limba noastr[din multe limbi este adunat[=i ne este amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, m[car[c[de la R`m ne tragem, =i cu ale lor cuvinte ni-s amestecate. Cum spune =i la prédosloviia létopise\uului celui moldovenescu de toate pre r`ndu: ce fiindu \ara mai de apoi ca la o slobozie, de prinprejur venindu =i disc[lic`ndu, din limbile lor s-au amestecat a noastr[: de la r`mléni, céle ce zicem latin[, p`ine, ei zic panis, carne, ei zic caro, g[in[, ei zicu galena, muieria, mulier, f[meia, femina, p[rinte pater al nostru, noster, =i altile multe din limba latineasc[c[de ne-am socoti pre am[runtul, toate cuvintele le-am]n\eleage. A=ijderea =i de la fr`nci, noi zicem cal, ei zic caval, de la greci straste, ei zic stafas, de la lé=i prag, ei zic prog, de la turci, m-am c[s[torit, de la s`rbi cracati\ =i altile multe ca acéstea din toate limbile, carile nu le putem s[le]nsemn[m toate. +i pentru aceasta s[cunoa=te c[cum nu-i disc[licat[\ara de oameni a=[za'i, a=a nici legile, nici tocmeala \[rii pre obicée bune nu-s legate, ci toat[dreptatea au l[sat pre acel mai mare, ca s[o judece =i ce i-au p[rut lui, ori bine, ori r[u, acéia au fost lége, de unde au luat =i voie a=a mare =i v`rf. Deci cumu-i voia domnului, le caut[s[le plac[tuturor, ori cu folos, ori cu paguba \[rii, care obicéi p[n[ast[dzi tr[ie=te.

De r[sipirea \[r`i dent[i

Afl[-s[aceast[\ar[s[fie fostu l[cuit =i al\ii]ntr-]nsa mai nainte de noi, de unde cet[\ile \[rii s[cunoscu c[-i lucru fr`ncescu, de au l[cuit o=tile R`mului =i au iernatu de multe ori, b[t`ndu-s[uneori cu s`itii sau t[tarii, uniori cu Bosna =i cu Rumele =i la per=i trec`ndu. Ce fiindu]n calea r[ot[\ilor =i strop=indu o=tile, care de multe ori s[f[cea r[zboaie pré acesta loc, cum]nc[sémnile arat[, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari =i mici =i =an\uri pre Nistru, pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au r[sipit =i s-au pustiit.

(SIMION DASC{LUL)

De izvodirea moldovénilor; de unde au venit }ntr-acéste locuri

Scrive létopise\ul cel unguurescu c[oarec`ndu pre acéste locuri au fostu l[cuind t[tarii. Mai plodindu-s[=i]nmu\indu-s[=i l[\indu-s[, s-au tinsu de au trecut =i preste munte, la Ardeal. +i]mping[ndu pe unguri din ocinile sale, n-au mai putut suferi, ce singur Lasl[u craiul unguurescu, cari-i zic filosof, s-au sculat de s-au dus la }mp[ratul R`mului, de =-au cer=ut oaste }ntru ajutoriu]mprotiva vr[]ma=ilor s[i. Ce }mp[ratul R`mului alt ajutoriu nu i-au f[g]duit, ce i-au dat r[]psunsu]ntr-acesta chip, de i-au zis: "Eu suntu jurat, c`ndø am st[]tut la }mp[r]v[e, om de sabiia mea =i de jude\ul meu s[nu moar[. Pentru acéia oameni r[i s-au f[]cut]n \ara mea =i c`te temni\e am, toate suntu pline de d`n=ii =i nu mai am ce le face, ci \i-i voi da \ie, s[faci izb`nd[] cu d`n=ii =i eu s[-mi cur[\escu \ara de d`n=ii. Iar[]n \ara mea s[nu-i mai aduci, c[\i-iu d[ruiescu \ie." +i de s`rgu]nv[\] de-i str`nser[pre to\i la un loc de pretitinderile =i i-au]nsemnatu pre to\i, de i-au arsu]mprejurul capului de le-a p`rjolit p[rul ca unor t[]lhari, cu un hier arsu, care semnu tr[]ie=te =i p[n] ast[]zi]n |ara Moldovei =i la Maramoro=, de s[]cevuiescu oamenii prejur cap. Décii Lasl[u craiu, daca au luat acel ajutoriu t[]h[]rescu de la }mp[ratul R`mului, au silit la |ara Ungureasc[=i décii pre c`=legile N[]scutului, cu toat[]putérea sa s-au apucat de t[]tari a-i bate =i a-i goni, de i-au trecut munte]n ceasta parte pre la Rodna, pre care cale =i sémne prin st`nci de piatr[]n doao locuri s[] afl[] f[]cute de Lasl[u craiul. +i a=a gonindu-i prin mun\i, scos-au =i pre ace-ti t[]tari, cari au fostu l[]cuitori la Moldova, de i-au trecut apa Sirétiului. Acolea Lasl[u craiu ce s[]chiam[]le=a=te Stanislav, st`ndu]n \[]rmurile apei, au strigatu unгурé=te: "Sirétem, sirétem", ce s[]zice rum`né=te, place-mi, place-mi, sau cum ai zice pre limba noastr[: "A=a-mi place, a=a". Mai apoi, daca s-au disc[]licat \ar[, dup[] cuv`ntul craiului, ce au zis, sirétem, au pus nume apei Sirétiul. +i dup[] mult[] goan[] ce au gonit pre t[]tari i-au gonit =i i-au trecut preste Nistru, la Cr`mu, unde =i p[n] ast[]zi tr[]iescu, de acolo s-au]ntorsu Lasl[u crai]nd[]r[]tu cu mare laud[] =i biruin[]. +i sosindu la scaunul s[u]n zioa de l[]satul secului, cer=utu=-au blagoslovenie de la vl[]dicii s[i, s[-l]lase

trei zile s[se veseleasc[cu doamn[-sa =i cu boierii s[i. +i a=a l-au blagoslovit, de au l[sat sec mar\u, cu toat[curtea sa, care obiceia s[\vine la légea lor =i p[n[ast[zi, de las[sec mar\u.

Ce acest[povéste a lui Lasl[u crai ce spune c[au gonit pre ce-ti t[tari nu a-o scos Uréchie vornicul, din létopis[\ul cel le=escø, ci eu Simeon Dascalul o amu izvodit din létopis[\ul cel unguresc, care poveste o am socotit pre sémne ce arat[, c[poate fi adev[rat¹.

De disc[licatul Maramoro=ului

Lasl[u craiul ungurescu dup[]zb`nd[cu noroc ce au f[cut, de r[sipi pre cei t[tari =i s[a=e-z[la scaunul s[u, sf[tuitu-s-au cu boierii s[i, ce vor face cu acei t[lhari ce-i adus[]ntr-ajutoriu de la]mp[ratul R`mului, cu carii mare izb`nd[f[cus[, de r[sipise putérea acelor t[tari; c[s[le dea loc =i ocine]n \ar[, nu suferiaa cei de loc =i de mo=ie, ungurii, v[z`ndu-i c[sunt ni=te oameni r[i =i uciga=i, socotindu c[de s[vor plodi =i s[vor]nmul\i, ei s[vor]nt[ri =i c`ndai s[nu li s[prilejasc[vreo price cu d`n=i, s[nu pa\ mai r[u dec`t cu t[tarii, mai apoi s[nu le fie a piierde =i cr[iia. Ce le-au ales loc pustii =i s[lbateg[,]ngr[dit cu mun\i pinprejur, intre]ara Le=asc[=i intre]ara Ungureasc[, unde s[chiam[acum Maramoro=ul. Acolo i-au dus de le-au]mp[r]it hotar[=i ocine =i locuri de sate =i t`rguri =i i-au nemi=it pre to\i, adec[slugi cr[ie=ti, unde =i p[n[ast[zi tr[iescu la Maramoro=.

Pentru disc[licatul \rii al doilea r`nd

Dup[r[sipa \rii dint[i, cum spune mai sus c[s-au pustiit de nevoia o=tilor lui Flac hatmanul r`mlesescu (sau cum spune létopise\uul cel

¹ Nu numai caracterul ei injurios, dar =i forma ei legendar[, neserioas[(leg[tura regelui Ungariei cu]mp[ratul romanilor), ar fi trebuit s[fac[pe dasc[lul Simion mai prudent, dac[ar fi fost un cronicar cu o cultur[c`t de elementar[]n domeniul istoriei. Se =tie c[acest[„basn[“ a lui Simion a provocat indignarea cronicarilor =i istoricilor moldoveni, Miron =i Nicolae Costin =i Dimitrie Cantemir (n. red.).

ungurescø de Lasl[u craiul unguurescø, c`ndu au r[sipit t[tarii dintr-acèste locuri, de au r[mas locul pustiu)¹ mai apoi, dup[mult[vrème, cum spune mai sus, c`ndu p[storii din mun[i unguure=ti pogor`ndu dup[v`nat au nemerit la apa Moldovei, locuri desf[tate cu c`mpi de=chi=i, cu ape cur[toare, cu p[duri dése, =i ndr[gind locul, au tras pre ai s[i de la Maramoro= =i pre al[ii au]ndemnat, de au disc[licat]nt[i supt munte, mai apoi ad[og`ndu-s[=i cresc`ndu]nainte, nu numai apa Moldovei, ce nici Sirétiul nu i-au hot[r`t, ce s-au]ntinsu p[n[la Nistru =i p[n[la mare. Nici r[zboaie mai f[cea ca s[-i apere \ara =i p[m`ntul s[u de c[tr[=ti\i =i gotthi =i di c[tr[al[i vecini =i limbi ce era pinprejur. Ce av[ndu purt[toriu domnii lor carii r[dicas[dentru sine,]n |ara Le=asc[de multe ori au intrat =i mult[prad[=i izb`nd[au f[cut, din c`mpi t[tarii i-au scos. (C[dup[mult[r[sip[ce i-au fost gonit pre t[tari oarec`nd di pre acèste locuri Lasl[u craiul unguurescu, iar[=i au fost]nceput a s[tinde la c`mpi)².

A=i]direa =i munténilor nu numai nevoie =i groaz[le f[ciia, ce =i domniile schimba =i pre cine vrea ei, primiaa ; pre ardéleni nu-i l[sa s[se odihneasc[, ci pururea le f[cea nevoie =i cet[\i c[teva le luas[=i le lipiaa c[tr[|ara Moldovei, carile toate mai]nainte la locurile sale s[vor ar[ta. Mai apoi =i turcii carii s[vedea c[ca o negur[toat[lumea acoperea, r[zboaie, minunate au f[cut, de multe ori i-au =i biruit, mai apoi de o au =i supus supt giugul lor, de multe ori i-au asudat, roco=indu-se =i nu f[r[mult[moarte =i pagub[]n oameni, p[n[o a=[za.

(SIMION DASC{LUL)

Predoslovie a létopise\ului moldovenescu ce]ntr-]nsa spune c[este f[cut[\ara den doao limbi, de rum`ni =i de ru-i, de care lucru s[cunoa=te c[=i p[n'ast[zi este \ara gium[tate de ru-i =i gium[tate de rum`ni

¹⁻² Pasaj ad[ugat de Simion Dasc[lul.

Ce aceast[povéste nu s[afl[]ns[mnat[de Uréche vornicul, iar eu n-am vrut s[las nici aceast[s[nu pomenescø, socotind c[cum am adus aminte de altele, ca s[nu r[m`ie nici aceasta ne]ns[mnat[.

Scrie la létopise\ul cel moldovenescu, la predoslovie, de zice c[deaca au ucis acei v`n[torii acel buor,]ntorc`ndu-se]napoi, v[z`nd locuri desf[tate, au luat pre c`mpi]ntr-o parte =i au nemerit la locul unde acum t`rgul Sucévei. Acolo aminosindu-le fum de foc =i fiind locul despre ap[, cu p[dure m[nunt[, au pogor`t pre mirodeniia fumului la locul unde este acum m[n[stirea E\canei. Acolea pre acela= loc au g[sit o priseac[cu stupi =i un mo=neag b[tr`n, de pris[c]riia stupii, de semin`ie au fost rus =i l-au chiebat E\co. Pre carele deaca l-au intrebat v`n[torii, ce omu-i =i den ce \ar[este, el au spus c[este rus den]ara Le=asc[. A=ijderea =i pentru loc l-au intrebat, ce loc este acesta =i de ce st[p`n ascult[? E\co au zis: este un loc pustiu =i f[r] st[p`n, de-l domnescu fierile =i pas[rile =i s[tinde locul]n gios, p[n']]n Dun[re, iar]n sus p[n']]n Nistru, de s[hot[ra=te cu]ara Le=asc[, =i este loc foarte bun de hran[.]n\eleg`nd v`n[torii acest cuv`nt, au s`rguit la Maramor[=, de =au tras oamenii s[i]ntr-aceast[parte =i pre al\ii au]ndemnat, de au desc[lecat]nt[i supt munte =i s-au l[\it pre Moldova]n gios. Iar Ia\co prisecariul, deaca au]n\eles de desc[lecare maramor[=énilor,]ndat[s-au dus =i el]n]ara Le=asc[, de au dus ru=i mul\i =i i-au desc[lecat pre apa Sucévei]n sus =i pre Sirétiu despre Boto=i. =i a=a de s`rgu s-au l[\it rum[nii]n gios =i ru=ii]n sus.

(MISAIL C{ LUG{ RUL)

=i s-au plinit toate locurile]ntr-aceast[\ar[de oameni, den munte p[n']]n Nistru =i]n gios p[n'] unde d[Dun[rea]n Vidov =i p[n']]n Cetaatea Alb[=i Chilia =i Renii =i Nistrul]n sus p[n] mai sus de Cérn[u\i, unde s[]mpreun[cu hotarul] [r`i Le=e=ti =i pre Ceremu=.

(SIMION DASC{ LUL)

A=ijderea =i t`rgul Baia scrie c[l-au desc[lecat ni=te sasi ce au fost olari; a=ijderea =i Suceava scrie c[o au desc[lecat ni=te cojocari unгурé=ti, ce s[chiam[pre limba lor suci, iar Suceava pre limba unгурeasc[s[chiam[Cojoc[rie. A=a]ntr-acesta chip s[afl[s[fie fost disc[licarea \[rii Moldovei.

(MISAIL C{LUG{RUL})

Aflatu-s-au }ntr-aceast[\ara =i cet[\i f[cute mai de demultø de ianovedzi: cetaatea }n t`rgul Sucévii =i cetaatea la Hotin =i Cetatea Alb[=i Cetaatea Chilii =i Cetaatea Neam\ului =i Cetatea Noa[, Romanul, ce i s-au surpat p[m`ntul =-au c[dzut cetaatea.

Dinceputul domniilor v[leatul 6867 < 1359 > ¹

}ntr-acei p[stori ce au nemeritu locul acesta, fost-au =i Drago=, carile au venitu de la Maramoro=, carile s[vedii =i mai de cinste =i mai de folos dec` tu to\i, pre carile cu to\ii l-au pus mai mare =i purt[toriu lor.

(MISAIL C~LUG{RUL)

+i dac[l-au pus domnu, luar[pild[de pre capul acei hiar[n[s`lnice, dzimbrul, ce scriem mai sus c[l-au v`nat =i pus[r[de au f[cut peciate \[r`i Moldovei, de tr[ie=te p[n }ntr-aceste vremi }n m`nule cui alege Dumnedz[u a hire domnu \[r`i, de tr[ie=te p[n`ast[dzi, de s[pune pre c[r\i, ce poroncé=te domnul de tocméle =i de a=edz[ri l[cuitorilor =i de ascultat c[rora vor s[fac[str`mb[t[\i intre l[cuitori, iar celora ce nu ascult[, de certare mare...

+i daca au domnitu doi ani, au muritu.

+i-ntr-acea }ncep[tur[a fost domniia ca o c[pit[nie².

Pre acesta semnu dint[ia=i dat[ce s[ar[t[domniia f[r[trai, s[putea cunoa=te c[nu va fi a=ezarea bun[intre domniia Moldovei, ce cum fu pre scurtu viia\ a domnului dint[i, a=a =i domnii ce vor fi

¹ Anii trecu\i }ntre paranteze unghiulare reprezint[cronologia erei noastre (n. red.).

² Adausul lui Misail C[lug[rul.

]nainte, ad\u00e9sea s[vor schimba =i intre domniia Moldovei mult[nea=ezare va fi.

Pre urma lui Drago= vod[, au st[tut la domnie fiu-s[u, Sas vod[=i au \inut domniia 4 ani =i au murit.

Dup[moartea lui Sas vod[, au \inut domniia fiu-s[u, La\co vod[8 ani.

Pre urma lui La\co vod[au domnit Bogdan vod[6 ani.

Dup[domniia lui Bogdan vod[au domnit P[tru vod[, ficiorul lui Mu=atu, 16 ani.

Dup[d`n sul au domnit frati-s[u, Roman vod[, trei ani.

(AXINTE URICARIUL)

Samod`rje\u0163ul, st[p`nitoriu \[r`i de la plaiuri =i p[n] la mare. +i acesta au f[cut t`rgul Romanul pre numele lui, precum m[rturis\u00e9te la uricul lui, carile s[afl[la m[n]stirea Pobrata.

Iar[pre urma lui Roman vod[au st[tut la domnie +tefan vod[, carile au avutu doi ficiori, +tefan =i P[tru, =i au domnit 7 ani. Iar[ce s[va fi lucratu]n zilele acestor domni, nu s[afl[scris nimica, c`tu au domnit ei 46 de ani. Cunoa=ti-se c[au fostu nea=eza\i =i de cur`ndu, de n-au avut cine scrie, nici vecinii, carii nimica n-au l[satu ne]nsemnatu, n-au =tiut de d`n=ii s[scrie.

De]nsemnarea anilor

]nsemnarea anilor a scriitorilor no=tri nu s[tocm\u00e9te cu a streinilor, c[létopise\u0163ul nostru scrie c[au fostu v[leatul 6867 < 1359> , c`ndu au st[tut domn Drago= vod[, iar[létopise\u0163ul streinilor scrie c[au fost 6867]n zilele acestui +tefan vod[ce scriem mai sus. Iar[ce s[va fi trecut]napoi nu s[afl[]nsemnat de streini, cunoa=ti-s[c[cum nu s[afl[de scriitorii no=tri]nsemnat viia\ a domnilor =i lucrurile lor, a=a =i

v[leatul, c`ndai s[nu fie smintitu, iar[de au =i]nsemnatu, nu au =tiut ce au scris. Iar létopise\ul le=escu putem cunoa=te c[poate fi mai adev[ratu, c[fiindu oameni a=eza\i mai de demultu =i cronicarii lor neav`ndu alte trebi, ce numai v[leatul p[ziia =i ni=te lucruri mari ca acéstea p[ziia =i socotiia, s[nu r[m`ie ceva ne]nsemnat, pentru ca s[nu le zic[vecinii lor di prinprejur c[au fostu adormi\i sau ne]nv[\a\i =i nestr[b\tu\i cu istoria. Pentru acéia =i pre acesta lucru putem cunoa=te c[ei cum au]n\eles de desc[licarea \[r`i noastre =i de lucrurile domnilor]ndat[s-au apucat de au]nsemnatu toate pre r`ndu =i ale noastre =i ale lor, pentru acéia ei scriu c[au fostu v[leatul la domniia lui +tefan vod[, 6867 < 1359>.

Domniia feciorilor lui +tefan vod[

Acest ce scriem mai sus, +tefan vod[, au avut doi ficiori, cum s-au pomenit mai sus, pre +tefan =i pe P[tru, carii dup[moartea t[t`nes[u, pricindu-s[pentru domnie, au fugitu +tefan, fratele cel mai mare, la Cazimir craiul le=escu, poftindu ajutoriu]mpotriva fr[\ine-sau, lui P[tru =i s[i s[pléce cu toat[\ara. Iar[P[tru cu ajutoriul ungurescu au apucatu \ara.

Vr`ndu Cazimir crai ca s[dob`ndeasc[\ara =i s[fie pe voia lui +tefan vod[, i-au datu oaste, de au intrat]n \ar[,]n zioa dint[i a lui iulie. +i]nt[i]i mergea cu norocu, iar[mai apoi i-au am[git ai no=tri, de i-au b[gat la codru, fiindu copacii]ntina\i pre l`ng[drum, i-au surpatu asupra lor, unde c`i n-au pieritu de copaci i-au prinsu vii, pre carii mai apoi i-au r[scump[ratu craiul Cazimir. Fost-au]ntr-ace=ti robi oameni mari: Zbigniev =i Tecinschii ficiorul voievodului de Crac[u, trei steaguri a trei voievozi, a Crac[ului, a Sandomirului =i a Liovului =i noao steaguri boiere=ti.

Létopise\ul nostru de ficiorii lui +tefan vod[ce pomenim mai sus, nimica nu scrie, ci scrie c[dup[domniia lui +tefan vod[, au domnit Iuga vod[2 ani, dup[d`nsul Alixandru vod[, carele s[va pomeni mai

gios. Iar[noi n-am l[sat s[nu-i]nsemn[m, nici de ficiorii lui +tefan vod[, c[ci c[poate s[fie adev[rat, c[nu p[rtené=te cronicarul Bielschi a lor s[i, ce scrie poticala ce au petrecut +tefan vod[cu ajutoriul lor, de au pierit cu to\i.

Dup[ace=ția au domnit Iuga vod[2 ani =i l-au luat la sine Mircea vod[, domnul muntencesø. Iar ce s[va fi lucrat]ntr-acei doi ani a domniei lui nu s[=tie.

(AXINTE URICARIUL)

F[r c` t numai ce]nsemneaz[la un létopise\ ce este izvodit de Dub[u logof[tul de pre létopise\ul lui...¹ de zice c[el au trimis]nt[i la arhiepiscopul de Ohrida =i au luat blagoslovenie, de au pus mitropolit.

(MISAIL C[LUG{ RUL)

*Domniia Iug[i vod[, carele mai]ntréce cu toate
pre domnii cei trecu\i mai denainte*

Trimis-au la patrier=ie de Ahrida =-au luat mai]nt[iu blagoslovenie =-au pus mitropolit pre Theoctist =-au desc[lecat ora=e pren \ar[, tot pre la locuri bune =i le-au ales sate =i le-au f[cut ocoale prenpregiur =i-au]nceput a d[rui ocine pren \ar[a voinici ce f[cea vitejii la o=ti. +-au domnit 2 ai =i l-au luat Mircea vod[, domnul muntencesø la sine.

Domniia lui Alexandru vod[cel B[tr`n =i Bun

Létopise\ul nostru cest moldovenesc scrie c[au fost cursul anilor 6907 < 1399> aprilie 25, c`nd au st[tut domnu Alexandru vod[; iar létopise\ul cel le=esc scrie c[au fost v[leatul 6921 < 1413>

¹ Loc alb]n manuscris.

(AXINTE URICARIUL)

Dar au gre=it, c[ci s[afl[un uric al lui Alixandru vod[la m[n[stire la Barnovschii =i scrie din v[leat 6906< 1398> .

Acest Alixandru vod[multe lucruri bune au f[cut]n \ar[=i au f[cut 2 m[n[stiri mari]n Moldova, Bistri\va =i Moldovi\va,]n doi ani a domniei sale.

(MISAIL C{ LUG{ RUL)

F[cut-au 2 sfinte m[n[stiri mari]n Moldova, Bistri\va =i Moldovi\va =i li-au]ndz[strat cu multe sate cu vecini =i cu b[le=tie =i cu ve=minte scumpe]nlontru =i cu odoare.

+i deaca se v[dzu luminat]n cinstea domnii,]n 2 ai a domnii lui, fiindø mai intreg =i mai cu minte dec`t cei trecu\i]naintea domnii lui =i multu tr[g`nd =i r]vnindø spre folosul sufletului s[u, adus-au cu mare cheltuiala sa, den \ar[p[g`n[, sfintele mo=tii a marelui mucenic Ioan Novii =i li-au pus]ntr-a sa sv`nt[cetaate, ce este]n ora=ul Sucévii, cu mare cinste =i pohval[, de a ferirea domnii sale =i paza scaunului s[u. Ce veri cerca la c[r\ile beserecii via\va lui, carele miercurea =i gioi]n s[pt[m`na rusaliilor]l sl[vé=te toat[\ara noastr[]n Suceava, unde dzac mo=tiile la mitropolie.

+i cu darul ce avea de]n\elepciunea de la milostivul Dumnedz[u, c[ut`ndu =i v[dzindu cinstea lumii, cum s[cade a s[purta]n podoabele]mp[ra\ilor =-a crailor =-a domnilor, socotit-au =i la aceast[\ar[, m[carø c[n-au fost mai c[utat al\ii, ce au fost mai]nainte domni,]nt[ie dat[au trimis la patrier=ii de la r[s[rit de au luat blagoslovenie =-au f[cut mitropolit =i i-au dat scaun o sf`nt[m[n[stire mare, mitropolie]n ora=ul Sucévii, l`ng[polata domneasc[, cu multe sate =i ocine d`ndu-i, s[fie de slujb[acei svinte m[n[stiri, mitropolii, =i c`teva \inuturi]n eparhiia ce i s-au dat, f[c`ndu-l episcop legii.

Mai f[cut-au =al doilea episcop, dup[mitropolit, la sv`nta m[n[stire ce este

În ora=]n Roman =i i-au dat eparhiia o parte de \nuturi de suptu munte den gios.

Mai f[cut-au =al treilea episcop la o sv`nt[mare m[n[stire, la R[d[u\i =i eparhiia i-au dat |ara de Sus, despre |ara Le=asc[, \[nuturile c ele de sus.

+i daca au a=edzat vl[dicii, le-au f[cut cinste mare, c[le-au pus scaunele, de =ed denadreapta domnului,]naintea tuturor sv etnicilor, aproape de scaunul domnesc .

Tocmit-au =i boieri mari]n svat, de chevernisala \[rii =-a p[m`ntului Moldovii:

Logof[t mare, giudec[toriu =i ales[toriu de ocine, ispravnic pre o frunte de oameni de \ar[, ce sunt curt eni =i giudec[toriu tuturor, cine-s cu str`mb[t[\i]n \ar[=i lu[tor de sam[tuturor, ispravnic celor ce sunt  la curtea domneasc[.

Vornic mare]n |ara de Gios, giudec[toriu tuturor den \ar[, cine au str`mb[t[\i =i globnic de mor\i de om =i de =iugubini ce s[fac la partea lui =i vornic B`rladului.

Vornicul cel mare de |ara de Sus, giudec[toriu tuturor den \ar[, cine au str`mb[t[\i =i globnic de mor\i de om =i de =iugubini ce s[fac la partea lui =i vornic Dorohoiului.

P`rc[labul de Hotin la acea margine despre |ara Le=asc[=i C[z[ceasc[, giudec[toriu tuturor la acel \[nut.

Hatman =i p`rc[lab de Suceava =i ispravnic pe toate o=tile \[r`i.

Postelnic mare, dvorbitoriu]naintea domnului =i p`rc[lab de Ia=i =i t`lmaciu a limbi striine.

Sp[tariu mare =i staroste de Cern[u\i =i cu obic eu]mbr[cat la dzile mari cu hain[scump[domneasc[=i dvorbitoriu cu arme domne=ti]ncinsu la spatele domnului]ntr-ac ele dzile.

Paharnic mare =i p`rc[lab la Cotnariu =i ispravnic viilor domne=ti de la Cotnariu =i de la H`rl[u =i cu obic eu s[dreag[domnului la dzile mari cu p[har la mas[.

Visternic mare, ispravnic pre socot ele ce s[fac, s[s[ia den \ar[=i grijind  =i d`nd  l fe slujitorilor =i purt[toriu de grij[a toat[cheltuiala cur\ii =i a oaspe\i ce vin]n \ar[=i toate catastijile \[r`i pre m`n lui.

Stolnicul cel mare cu obic eu la dzile mari =i la veselii domne=ti,]mbr[cat

În haine domne=ti =i viind înaintea bucatelor domne=ti, le tocm=te pre mas[înaintea domnului cu tipsiile =i dvorbitoriu Într-acéle dzile.

Comis mare, ispravnic pre povodnici =i pre to[i cai domne=ti =i Împodobindø povodnicii În podo[be domne=ti =i m[rg[toriu înaintea povodnicilor =-a domnului.

Medelnicériu mare, cu obicéiu Îmbr[c[t În hain[domneasc[, dvorbitoriu la masa domnului la dzile mari =i taie fripturile ce s[aduc În mas[.

Clucer mare, ispravnic pre beciurile domne=ti, pre unt =i pre miere =i pre colacii, adec[pocloanele, ce vin de la ora=[la N[scut lui Hristos.

Sulger mare, ispravnic pre toate obroacele ce s[dau la cuhnele domne=ti =i la slujitorii cur[ii, de carne =i la oaspe[i ce vin În var[.

Jicniceriu mare, ispravnic pre toate obroacele de p`ne ce s[dau la curtea domnului =i la slujitorii cur[ii =i la oaspe[i ce vin În var[.

Vame= mare ce `ne sc[lile \[r`i pentru v[m[ie; duc dulce[i =i cofeturi la mas[domnului la dzile mari =i ispravnic pre negu[tori.

+etrar mare pre corturile domne=ti =i-n o=ti =i-ntr-alte c[li =i purt[toriu de grij[tunurilor.

U=er mare, purt[toriu de grij[tuturor solilor =i t[Imaci striinilor la giude\.

Arma= mare, ispravnic =i purt[toriu de grij[pentru to[i ceia ce fac r[u =i cad la Închisoarea \[r`i, la temni\ =i pedepsitoriu acelora tuturor =i cei giudeca[i de moarte da[i În m`na lui, s[-i omoare.

Aga, ispravnic pre d[r[bani =i pre `rgu, pre Ia=i, giude\.

Logof[t al doilea, hot[r`toriu de ocine În toat[\ara.

Postelnic al doilea, În toat[vrémea dvorbitoriu înaintea domnului =i ficior de boieriu ales.

Logof[t al treilea, c[rtulari, scriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna l`ng[domnu, credincios la toate tainele domnului =i c[r[i ori den var[, ori de la prietini de unde ar veni, toate În m`na lui m[rgu =i cu Înv[\tura domnului de la d`nsul iese r[spunsurile =i pecétea t[r`i În m`na lui. +i orice giudé[e =i Îndrept[ri s[facø oamenilor; f[r[pecétea domnului nu poate hi carie-i În m`na logof[tului al treilea, credincios În toate la domnu.

Postelnici den al doilea, înainte c`i va domnul s[fac[, deprinzindu-s[la aceia cînste, iese =i la alt[cînste mai mare.

Sp[tariu al doilea =i al treilea; al doilea zvore=te c`ndø nu zvore=te cel

mare, =i el]mbr[cat, cu spata]ncinsu =i cu buzduganul am`n[la spatele domnului. Iar sp[tariul al treilea zvoré=te peste toat[vrémea.

P[harnicul al doilea, dup[dvorba p[harnicului celui mare, dvoré=te la mas[=i derege p[har cu b[utur[la domnu.

P[harnicul al treilea, iar c`ndø nu derége al doilea, derége =i el la masa domnului.

A=ijdiria =i mitropoliia de la Suceava =i episcopia de la R[d[u\i =i m[n[stirea Neam\u0162ului =i alte m[n[stiri.

A=ijdiria]nt[ia= dat[au trimis de au luat blagoslovenie de la patriar=ii r[s[ritului =i au f[cut mitropolit, de l-au a=ezat la scaun, la mitropolie]n Suceava, numai anume nu scrie ce mitropolit au fost.

(AXINTE URICARIUL)

]ns[la un létopise\ a lui Dub[u logof[tul]nseamneaz[cum s[fie trimis]nt[i Iuga vod[, carile s-au poménit mai sus, la arhiepiscopul de Ohrida, de au luat blagoslovenie =i au pus mitropolit pe Theoctist, dar[nu arat[nici o dovad[, ci veri citi mai-nainte, la altu Alixandru vod[, de unde au luat blagoslovenie Theoctist mitropolitul.

Iar la leatul 6923 < 1415> au trimis de au adus cu mult[chieftuial[=i moa=tile sf`ntului mucenic Ioan Novii de la Cetatea Alb[, de la p[g`ni =i le-au a=ezat]n t`rgu,]n Suceava, la mitropolie, cu mare cinste =i cu litie, pentru paza =i ferin\ a scaunului domniei sale, carile s[pr[znuie=te miercuri, joi,]n s[pt[m`na rusaliilor, care ver ceti la c[r\ile biséicii mai pre largu pentru mucenia lui.

C`ndu s-au f[cut s[bor al optulea

]n zilele acestui domnu fu s[bor mare]n Floren\ia,]n |ara Italii, adunare mare de p[rin\i, ca s[poat[]mpreuna bisérica r[s[ritului =i a apusului, pentru mult[ne]ng[duin\ =i price, pentru capetile legii,

la care s[bor]nsu=i patriarhul Ioasaf de |arigrad =i cu]mp[ratul Ioan Paleolog, cu mul\i mitropoli\i =i episcopi au fostu. +i de \ara noastr[]nc[au fostu trimis pre Grigorie |amblac. Iar de la apus, singur papa Hristofor cu gardinalii =i din multe locuri arhiepiscopi =i adunare mare de p[rin\i, la leatul 6940< 1432> .

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la hronograf grecescu scrie c[au fostu papa Evghenie =i de la Moldova au fostu Ioasaf =i v[leatul 6947 < 1439> , c`ndø s-au ob`r=it s[borul. +i a=a vom putea crède cum scriu grecii, c[ei cum au fostu acolea =i cum au v[zut, a=a au]nsemnatu.

Unde pre urm[bun nimica nu s-au ales, c[]n loc de]mpreunare, mai mare vrajb[=i zarv[=i disp[r\ire s-au f[cut, m[car[c[]mp[ratul Paleolog, de nevoia turcilor ce-i venise la grumazi, c[r[m[sése numai cu numele]mp[ratu, iar[afar[coprinsése turcii tot, prist[nise la toate capetile legii, pre voia papii, numai s[-i dea ajutoriu]mpotriva vr[jma=ului s[u, ce-i =i f[g[duis[. Iar[al\ii tocmala lor ce s[f[cus[, le-au p[rut c[-i str`mb[tate =i asupreal[biséricii r[s[ritului, c[toate le l[sase pre voia lor, iar[ei nimica din c`te au vrut ai no=tri nu au priimit. Ci at`ta zavistie lucrul au a\i\at, c[]n loc de]mpreunare, nici s[auz[de numele papii =i a biséricii apusului, socotind-o]n loc de c[lc[toare de lége. Scriu c[]ncep[toriu =i a\i\toriu acestui lucru s[fie fostu Marco episcopul de Efes, carile ca un dascal =i cum zicu unii, pentru pizma greceasc[, cunosc`ndu c[]mpresoar[pre ai no=tri, de n-au priimitu, ci au datu véste pretitinderile ca s[nu priimeasc[niminea acel s[bor, m[car[c[al\ii to\i au fostu prist[nitu =i au fostu =i priimit. Ce =i acelora le da vin[c[au dat m`zd[. De care lucru, de era mai-nainte de acel s[bor ceva ne]ng[duin\ []ntr-acéste bisérici, era =i n[déjde c[s[vor tocmi =i vor veni la]mpreunare, iar[dup[s[bor, at`ta o\ [r`tur[st[]ntr-am`ndoao biséricile, de nu s[pot vedea cu dragoste, ce una

pre alta hulé=te =i defaim[=i una pre alta va s[pogoare =i s[o calce. R[s[ritul este]ncep[tor, apusul va s[s[]nal\ve =i a=a una al\iia nu va s[dea cale, cum r[s[ritul cu apusul n-ar fi fostu logodna lui Hristos. Ci de acestea destulu-i, ci la ale noastre s[ne]ntoarcem.

Pentru pacea a=[zat[ce au f[cut Alexandru vod[cu craiul le=esc

Alexandru vod[f[cu priite=ug mare cu lé=ii =i leg[tur[tare, ca fie la ce treab[unul pre altul s[ajutoreasc[. Nici zmineal[au fostu, c[]nt[i au poftitu craiul pre Alixandru vod[ca s[-i trimi\] ajutoriu]mpotriva crizacilor la prusi, nici s-au am[git cu priite=ugul, c[au trimis ajutoriu c[1[re\i moldovéni, carii au f[cut mare izb`nd[. C[b[t`ndu-s[cu crizacii,]nt[i au dat dos a fugi, de i-au]n=irat, gonindu-i spre o p[dure =i aciaa= pedestrindu-s[, au s[getatu-le cai, de le-au c[utat a da dosul ném\i. +i aciaa=i ai no=tri s-au]nc[1[ratu =i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii. De care lucru, daca s-au]ntorsu ai no=tri acas[, mare mul\mit[au avut Alexandru vod[de la craiul.

Av`ndu décii craiul le=escu a face oaste asupra lui Jicmontu craiul unguescu, pus-au z[log la Alixandru vod[, Sneatinul =i Colom[ia =i toat[Pocutia =i au luat 1 000 de ruble de argint. +i]ntr-acela=i an au murit Alixandru vod[, dup[ce au domnit 32 de ani =i 8 luni. +i banii au r[mas la lé=i.

Domniia lui Iliia= vod[=i a lui +tefan vod[, ficiorii lui Alixandru vod[celui B[tr`n

Dup[moartea lui Alixandru Vod[celui Bun au st[tut la domnie fiiu-s[u cel mai mare, Iliia= vod[, carile au priimitu =i pre frati-s[u, pre +tefan vod[la domnie. +i leg`ndu priite=ug cu lé=ii, le-au]ntorsu Pocutia cu toate t`rgurile =i le-au iertat =i banii. Déci au intratu vrajba intre fra\i, c[Iliia= vod[vr`ndu s[omoare pre frate-s[u, pe +tefan vod[, deci +tefan vod[au fugitu la munténi.

De r[zboaiele acestor 2 frai

Scie létopise\ul nostru cestu moldovenescu, c[daca au fugit +tefan vod[la munténi de nevoia fr[\ine-s[u, de acolo luundu ajutoriu de oaste, au venitu spre \ar[, unde i-au ie=it]nainte frate-s[u, Ilia=vod[, la locul ce s[chiam[Lolonii. +i d`ndu r[zboiu, birui +tefan vod[pe frate-s[u pe Ilia=vod[=i-l goni din \ar[=i apuc[+tefan vod[scaunul.

Al doilea r[zboi

Décii nu dup[mult[vréme, de iznoav[au venit Ilia=u vod[cu oaste asupra fr[\ine-s[u, lui +tefan vod[,]n anii 6942 < 1434>, unde i-au ie=it +tefan vod[]nainte, la D[rm[ne=ti, februarie]ntr-o zi, luni]n s[pt[m`na alb[, =i d`ndu r[zboi viteja=te, iar[=i birui +tefan vod[.

Al treilea r[zboiu

Dup[acéia de iznoav[, nu dup[mult[vréme, s-au mai ispitit Ilia=vod[al treilea r`ndu, de au mai intrat]n \ar[cu oaste le=asc[, unde i-au ie=itu nainte +tefan vod[la Podraga =i lovindu-s[o=tile de fa\[, iar[pierdu Ilia=u vod[r[zboiul.

Al patrulea r[zboiu

De noroc era +tefan vod[cu frati-s[u Ilia=, c[bine nu s[cur[\ia de d`nsul, atuncia =i sosiia, care au venit de iznoav[asupra lui +tefan vod[cu oaste]n anii 6943 < 1435> avgust 4 zile =i s-au lovit cu +tefan vod[al patrulea r`ndu, la Chipere=ti,]ntr-o vineri. Ci norocul s[u cel r[u iar[=i nu i-au slujitu, c[iar[=i pierdu Ilia=u vod[r[zboiul, cum s[zice =i la scrisoare: "Unde nu va Dumnezeu, nu poate omul".

Al cincilea r[zboiu

Ilia=u vod[=tiindu-s[c[zut jos, nu pierdu n[dé]dea, ci de iznoav[str`ns[oaste=i au intrat]n \ar[la anii (6945 < 1437> =i s-au lovit al cincilea r`ndu cu +tefan vod[,]ntr-o joi, martie 8 zile. Ce nimica n-au folosit, c[norocul lui cel prostu iar[=i]l]s[la zminteal[, de pierdu r[zboiul, de i-au c[utatu iar[=i a s[]ntoarce]napoi la]ara Le=asc[.

De]mp[care fra\ilor

Dup[acéia, cur`nd[vreme, scrie c[s-au]mp[catu +tefan vod[cu frati-s[u Ilia=u =i s-au]mp[r]it cu \ara, cum va spune mai jos. +i domnindu]mpreun[=apte ani, mai apoi lui Ilia=u vod[i-au scos ochii. Iar[letopise\u0163ul cel le=esc de aceste r[zboaie a ficiorilor lui Alixandru vod[nimica nu scrie, ci scrie c[daca au venitu +tefan vod[cu ajutoriul muntenescu =i au]mpinsu pre Ilia=u vod[din \ar[, s-au dus]lia=u la craiul le=escu, dup[ce au domnitu Ilia= vod[doi ani=i 9 luni. Iar[noi n-am vrut s[]s[m s[nu poménim de r[zboaiele acestor doi fra\i, c[ci c[poate fi adev[ratu, de vreme ce au fost av`nd at`ta vrajb[]ntru d`n=ii. Iar[létopise\u0163ul cel le=esc scrie c[daca au gonit +tefan vod[pre Ilia=u vod[din \ar[, s-au dus]lia= la craiul le=escu, la Vladislav Iaghello =l au pohtitu ajutoriu, s[-l aduc[la domnie =i s[]s[pléce cu toat[\ara. Ci f[r[z[bav[de la frati-s[u, +tefan vod[, au venitu soli cu daruri, poftindu-l de pace =i l-au aflatu la L[nci\i, f[g[duindu s[fie plecatu =i el lui crai. Pentru care lucru, m[car[c[]lia=u vod[au fostu \iind o sor' a cr[iasii, a Zofiei, =i-i era craiul mai priietinu, fiindu-i cumnatu, ci sfatul cunosc`ndu pre +tefan vod[c[este mai de folos \rii, poftir[pe craiul s[-l lase]n pace =i s[-l jure, s[le fie lor cu credin\[. Iar[lui]lia=u s[-i dea hran[=i s[aib[socotin\[, c[v[z`ndu +tefan vod[c[-i la cinste, s[s[team[=i s[le \ie jur[m`ntul. Ci lui Ilia= nu-i sossia pita craiului, ci g`ndi iar[de domnie =i au vrut s[intre iar[]n \ar[. Ci l-au prinsu Ian Ciola =i l-au datu la paz[la cetatea Sira\u0163ului =i

de ajunsu i-au datu hran[, =i lui =i doamnii lui, cu toat[casa. Iar[+tefan vod[]n Suceava au jurat lui crai]naintea solilor. Mai apoi ca s[arate slujb[, au r[sipitu o seam[de t[tari, carii au fostu intrat la Podoliia s[prade=i la Bra\lav =i o sam[vii i-au prinsu =i i-au trimis lui crai, la Sfidriial¹. Dup[acéia, cum s-au pomenitu mai sus, s-au]mp[catu Iliia=u cu frate-s[u, +tefan vod[=i s-au]mp[r\itu cu \ara: Cetatea Alb[=i Chiliia =i |ara de Jos s-au venitu lui +tefan vod[, iar[lui Iliia=u vod[: Suceava =i Hotinul cu |ara de Sus, zic`ndu c[dup[acéia au fostu leg[tur[cu craiul le=escu =i mai mare =i daruri]n to\i ai au fostu trimi\`ndu Iliia=u, iar[craiul i-au fostu datu Haliciul, ca s[=-i \ie avérea.

De ni-te t[tari ce au pr[dat \ara]n doao r`nduri

Scrie létopise\ul nostru c[]n anii 6947 < 1438 > noiembrie 28, intrat-au]n \ar[oaste t[t[rasc[, de au pr[datu =i au arsu p[n[la Bot[=ani =i au arsu =i t`rgul Bot[=anii. A=i]direa la anul dup[aceast[prad[, la leatul 6948 < 1439 > dichemvrii 12 zile, iar[=i au intrat t[tarii]n |ara de Jos, de au pr[dat =i au arsu Vasluiul =i B`rladul. Iar[létopise\ul le=esc de ace=ti t[tari ce scrie mai sus c[au pr[datu \ara, nimica nu]nsemneaz[.

De orbirea lui Iliia= vod[

Domnindu \ara Iliia=u vod[]mpreun[cu frati-s[u, +tefan vod[, apoi c`ndu au fostu]n anii 6952 < 1444 > mai,]naintea rusaliilor, afl[vréme +tefan vod[ca s[s[cur[\easc[de frati-s[u Iliia=u =i s[\ie toat[\ara]nsu=i; I-au prinsu =i i-au scos ochii, dup[ce au domnitu \ara am`ndoi =apte ani. +i décii au domnitu singur +tefan vod[nu mult[vréme, numai 5 ani.

¹ Aci Ureche a]n\eles gre=it izvorul: Bielski spune c[Ilie vod[a luat Bra\lavul de la Svidrigaillo.

Domniia lui Roman vod[, ficiorul lui Ilia= vod[

Roman vod[, ficiorul lui Ilia= vod[, neput`ndu r[bda at`ta nedumnezeire a unchi-s[u, s-au vorovitu cu o sam[din curtea domneasc[=i au prinsu pre unchi-s[u, pre +tefan vod[, =i i-au t[iatu capul =i s-au apucatu Roman de domnie, leatul 6956 < 1448>

Décii Roman vod[neput`ndu s[=i]ng[duiasc[cu v[ru-s[u, cu P[tru, ficiorul lui +tefan vod[, pentru domnie, c[cerca Roman s[omoar[pe P[tru, de i-au c[utatu a fugi lui P[tru vod[la unguri.

De domniia lui P[tru vod[

Acestu P[tru vod[daca au pribegitu]n |ara Ungureasc[de nevoia v[ru-s[u, lui Roman vod[, la leatul 6957 < 1449>, n-au f[cut z[bav[mult[, ci au datu cetatea Chilia ungarilor =i cur`nd[vréme ajutoritu de Ian Huniad \iitoriu | [rii Ungure=ti, au venitu cu oaste =i au]mpinsu pe Roman vod[din \ar[, dup[ce au domnitu Roman un an. +i s-au apucatu P[tru Vod[de domnie.

De moartea lui Roman vod[

Iar[Roman vod[fiindu semin\ie dispre mum[craiului le=escu lui Cazimir, au n[zuitu la d`nsul =i f[c`nd jalb[, au sf[tuitu craiul s[-i tocmasc[, au cu t[rie s[-l puie la domnie, mai apoi au socotitu c[de-i vor =i]mp[ca cu P[tru vod[, s[domneasc[\ara]mpriun[, c`ndai mai apoi vreunul de d`n=ii s[nu pa\ mai r[u de cum au p[\itu Ilia=u vod[cu frati-s[u +tefan vod[, ci au ales sfatu s[-l puie cu t[rie la domnie. +i au scos craiul =leahra rusasc[=i de la Premi=lia, de la Liov, de la Belzu, de la Helmu =i de la Podolia =i m[tu=a lui Roman]nc[mersése acolo, c[riia i-au datu craiul Colomiia s[\ie =i au purces craiul cu oastea de au venitu p[n[la Liov. Ci mai apoi, daca au oblicitu c[Roman au muritu otr[vit de

P[tru vod[, v[ru-s[u, s-au l[satu de acel g`ndu =i au trimis la P[tru vod[soli, s[-i fac[jur[m`ntu =i s[-i dea pre Mihai, ficiorul lui Jicmontu, carile fugise de la craiul,]nt[i la cneazul Mazoviei, apoi la prusi =i la +lonsca, mai apoi prin |ara Ungureasc[au venit]n Moldova.

La acestea au r[spunsu P[tru vod[solilor c[jur[m`ntul s[fac[este gata, iar[pre Mihai s[-l dea nu i s[cade, pre acela ce au n[zuitu la d`nsul, ca s[nu =i piarz[credin\,a, iar[din \ar[]l va goni. +i dup[acéia s-au dus Mihai la t[tari =i mult[pagub[au f[cut lé=ilor. Acestu P[tru vod[, dup[ce au datu cetatea Chilia ungarilor, au domnit =i el numai un an =i au murit.

De un +tefan vod[=i de Ciub[r vod[

Scrie létopise\ul cel le=esc c[dup[moartea lui Petru vod[au domnit un +tefan un an =i au murit. Dup[acestu +tefan vod[au domnit Ciub[r. Iar letopise\ul cel moldovenescu de acest +tefan vod[nimica nu scrie, f[r c`tu spune c[dup[moartea lui P[tru vod[au domnit Ciub[r vod[doao luni.

Domniia lui Alexandru vod[tij ficior lui Iliia= vod[, v[leat 6956 <1448>¹ De domniia lui Bogdan vod[=i de viia\,a lui, ce r[zboaié au f[cut cu tat[-s]u, cu Alixandru vod[, v[leatul 6962 <1454> avgust 22

Domnind Alixandru vod[\ara, venit-au cu oaste fiiu-s[u, Bogdan vod[.]ns[a=a zic c[n-au fostu Bogdan vod[ficior cu cununie, ci copil lui Alixandru vod[.

+i s-au lovit cu tat[-s]u, Alixandru vod[, la T[m]=ani, aproape de t`rgul Romanului, avgust 22 dni. +i dup[mult[nevoie\ [biru

¹ Lacun[]n toate manuscrisele cronicii.

Bogdan vod[pe tat[-s]u, pre Alixandru-vod[, =i mult[moarte s-au f[cut]n oastea lui Alixandru vod[. +i]ntr-acele r[zboiu au pieritu oameni de frunte, Onciul logof[tul =i Costea Andronic =i al\u0162ii mul\u0162i, dup[ce au domnit Alixandru vod[4 ani.

(AXINTE URICARIUL)

Afl[-se scris la un létopise\ s`rbescu de Azarie c[lug[rul precum]n zilele acestui domnu, Alixandru vod[, s-au hirotonit preaosfin\u0162itul mitropolitul chir Theoctist de Nicodim din |ara Sirbasc[, prin zilele bun credinciosului cneazul Gheorghie dispot.

Cronicariul le=esc

A=a scrie =i cronicariul lor, de zice c[Bogdan vod[au venitu cu oaste asupra lui Alixandru vod[, cum s-au pomenitu mai sus =i l-au gonitu]n |ara Le=asc[, dup[ce au domnit patru ani.

Décii Alixandru vod[, daca au fugitu]n |ara Le=asc[cu doamn[-sa =i cu coconii s[i, au poftitu de la craiul ajutoriu =i au trimis craiul pré Sinenschii cu |ara Rusasc[=i au]mpinsu pre Bogdan vod[=i au apucatu Hotinul =i Neam\u0162ul =i Suceava =i au a=ezat pre Alixandru vod[la scaun. Iar[Bogdan vod[, f[r[z[bav[, adun`ndu oameni de pretitinderile, au scos pre Alixandru vod[din scaun =i iar au apucat Bogdan vod[scaunul. Iar[Alixandru vod[au n[zuitu iar[spre lé=i =i au f[cut jalb[de iznoav[pre Bogdan vod[.

Iar[craiul au f[cut sfat, ce va face cu aceast[\ar[mi=c[toare =i nea=[zat[. Sf[tuia unii, de zicea s[scoa\l[domnii =i s[puie judéville sale =i s[o]mpar\[, s[o fac[\inuturi. Iar[al\u0162ii era]mprotiv[, de zicea c[mai bine este a s[ap[ra de turci de dup[p[rétile altuia dec`tu de dup[al s[u. +i a=a aléser[pre Odrivoz =i pre Cone\polschii cu oaste, pentru pofta a o sam[de moldovéni, s[duc[pre Alixandru vod[la scaun, carile au scos voievozia rusasc[=i au avut =i de moldovéni

gloate mari. +i daca au intratu]n Moldova cu trei o=ti: moldovénii cu domnu s[u Alixandru vod[, cu un polcu de podoléni era Bucea\schii, iar[pre alt[oaste Cone\polschi, care oaste au trecut Nistrul la Hotin supt cetate, c[era cetatea pre m`na oamenilor lui Alixandru vod[. Iar[Bogdan vod[au fostu atuncea la Lipovei.

Lé=ii, dac[au]n\eles de d`nsul, au vrut s[treac[Prutul, ca s[-i dea r[zboi, ci Bogdan vod[n-au vrut s[le dea r[zboi, socotindu s[-i bage la strimtori =i z[bovindu-i, s[-i fl[m`nzeasc[. A=a i-au purtatu din loc]n loc p[n[la apa B`rladului, iar[el\inea p[durile. +i trimatea cu]n=el[ciune soli, cumu-i este voia s[s[pléce lui crai =i s[fac[pace, f[g[duindu-i =apte mii de galbeni s[-i dea pre anu =i]nc[=i alte daruri multe f[g[duia, numai craiul s[-l apere de turci. Crez`ndu lé=ii acela cuv`ntu, au l[sat s[fie pre]ng[duin\la lui =i s-au]ntorsu pre acas[. Iar[Bogdan vod[s[ascu\ia, ca s[-i poat[undeva v`na, ci sim\indu acéstea oamenii lui Alixandru vod[, le-au spus s[nu s[]ncreaz[, ci s[s[p[zeasc[. Ce lé=ii fiindu de]n=el[ciune coprin=i, nu b[ga]n sam[, p[n[n-au fugitu un diiac al lui Bogdan vod[la oastea le=asc[, de le-au spus. Atuncea boierii lui Alexandru vod[sf[tuia ca s[]ncunjure p[durea =i s[h[l[duiasc[de me=ter=ugul lui Bogdan vod[; c[]n p[dure supusése oaste. Ci lé=ii fiindu d`rji, n-au vrut s[asculte, ci au intratu s[treac[p[durea =i au trimis]nainte car[le cu p`rc[labul de Hotin =i cu d`nsul to\i moldovénii =i podolénii.

R[zboiul lui Bogdan vod[cu lé=ii

Deci c`ndu au fostu]n mijlocul p[durii, f[cut-au n[val[oastea lui Bogdan vod[la car[le lé=ilor. Ci ap[r`ndu-s[lé=ii, de-abia au sc[patu cu mult[pagub[=i pierire. Décii, vr`ndu s[intre =i céialalt[oaste le=asc[, atuncea s-au ivitu toat[oastea lui Bogdan vod[cu multe steaguri =i buciume, f[r[c[l[rime, mult[pedestrime. Acéstea v[z`ndu lé=ii, s-au tocmitu de r[zboiu =i au b[gatu]n mijloc pe Alixandru vod[. +i s-au t`mplatu acestu r[zboiu, a =asea zi dup[pacea ce f[cus[, la

Crasna. +i s-au b[tut mai nainte de apusul soarelui p[n[ce au]noptat, pierindu de]mbe p[r\ile, p[n[au n[v[lit =i gloatile de pedestri, carii au f[cut mare moarte]n lé=i, t[indu cu coasile vinile cailor. Unde hatmanii le=e=ti vr`ndu s[]mb[rb[téze pre ai s[i, =au pus =i ei capetile, ales Piotru Odrivozu =i Nicolae Porava =i Bucia\schii. +i biruia Bogdan vod[, de n-ar fi datu ajutoriu moldovenii lui Alixandru vod[, carii trecus[p[durea cu podolénii, pre carii trimisése cu car[le. +i aceia s-au]nv`rtejitu la r[zboiu, de au datu inim[celor pieitori =i au]mpinsu pre oastea lui Bogdan vod[, de au]nceput a fugi =i au umplut p[durile. +i a=a cu vitejiia iar[a moldovenilor au]ntorsu izb`nda la lé=i, cei ce pierdus[r[zboiul. Mul\i ale=i au pierit]ntru acel r[zboiu: Nesvoiovschii, Biasovschii, Davidovschii =i al\ii mul\i ca ace=tiia.

Deci Alixandru vod[cunosc`ndu c[nu s[va putea a=eza la scaun, c[pre vr[jma=ul s[u, pre Bogdan vod[, m[car[c[]nfr`nsése cu acea dat[, iar[nici o pagub[nu-i f[cus[, c[Bogdan vod[=i cu oamenii s[i cumu=era]nv[\a\i a \inea p[durile, m[car[c[s[r[=chiras[din r[zboi prin p[duri, de iznoav[s-au str`nsu =i s-au t[b[r`tu, socotindu s[nu piarz[n[déjdea, ci di iznoav[s[loveasc[pre lé=i, c[-i =tiia c[suntu sl[bi\i de tot ajutoriul.

]n\eleg`ndu acéstea lé=ii dimpreun[cu Alixandru vod[=i v[z`ndu-s[sl[bi\i de totu ajutoriul, m[car[c[]nfr`nsése cu deodat[pre Bogdan vod[, ci al doilea r`ndu nu era n[déjde, c[nimica lui Bogdan vod[nu-i stricas[, c[din oastea lui pu\ini pieris[, iar[de la lé=i mai cu totul pieris[, v[z`ndu c[nu le sluja=te norocul, nu s-au apucatu de scaun, nici au a=teptatu al doilea r`ndu r[zboiul, tem`ndu-s[s[nu-i lovasc[Bogdan vod[f[r de véste cu oaste tocmit[=i c`ndai s[nu pa\ mai r[u dec`tu]nt[i, s[piiae =i c`\i au mai r[mas, bulucindu-s[dimpreun[cu Alixandru vod[, cu to\ii s-au tras degrabu spre]ara Le=asc[. Iar[Bogdan vod[v[z`ndu-s[cur[\itu de vr[jma=ii s[i, s-au a=ezatu la scaun.

Ci de acéste r[zboiae ale lui Alixandru vod[cu ale lui Bogdan vod[la une létopise\e de ale noastre nimica nu scrie, c[pre Bogdan vod[]l scrie ficior lui Alexandru vod[=i au r[mas pre urma lui la domnie.

Iar[]ntru unele izvoade de ale noastre scrie de r[zboaiele lor, ca =i cronicariul le=escu,]ns[mai pre scurtu. Pentru acéia oare cum au fostu, c[tot s[tocmescu c[izb`nda au fostu a lui Bogdan vod[, c[au r[mas la domnie =i au domnitu doi ani.

(AXINTE URICARIUL)

Scrie la un létopise\u vechiu s`rb[scu de Azarie c[lug[rul izvodit, precum]n zilele acestui Bogdan vod[s-au]nceput a da dajde turcilor =i pentru acéia ne-au numit bogdani p[n[ast[zi. Acestø Bogdan vod[este tat[lui +tefan vod[cel Bun.

Domniia lui P[tru vod[, pre carile l-au poreclit Aron

V[leatul 6963 < 1454 >, dup[doi ani a domniei lui Bogdan vod[, scrie létopise\ul cel moldovenescu c-au venitu f[r[de véste P[tru vod[ce l-au poreclitu Aron =i au aflatu pre Bogdan vod[la satul R[usénii, din jos de t`rgul Sucévii =i l-au lovitu, vineri]n r[v[rsatul zorilor, octomvrie 16. +i acolo i-au t[iatu capul lui Bogdan vod[. Décii au st[ut la domnie Aron vod[.

R[zboiul lui Alexandru vod[cu al lui P[tru vod[la Movile

]n domniia lui P[tru vod[Aron, scrie létopise\ul cel moldovenescu c[]n anii 6963 < 1455 >,]n luna lui mai, au venit Alexandru vod[, tat[l lui Bogdan vod[, cu oaste asupra lui P[tru vod[Aron =i =-au datu r[zboiu la Movile. Ci norocul cel prostu al lui Alixandru vod[nici aicea nu-l l[s[s[izb`ndeasc[, c[d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r]ile, birui P[tru vod[pre Alixandru vod[. V[z`ndu Alixandru vod[c[pierdu r[zboiul, fugi la Citatea Alb[=i acolo s-au s[v`r=it. Iar[P[tru vod[Aron au domnit doi ani.

De cest r[zboiu a lui P[tru vod[cu a lui Alixandru vod[cronicariul cel le=escu nimic nu arat[.

Acestu P[tru vod[au izvodit]nt[i =i au]nceput a da dajdea turcilor.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[al\ii zicu c[de la Bogdan vod[s-au]nceput, precum s-au pomenitu mai sus, la domniia lui.

*Domniia lui +tefan vod[, ce-i zic cel Bun, ficiorul lui Bogdan vod[=i de multe r[zboaie minunate ce au f[cut. C`ndu s-au domnitu, fost-au cursul anilor 6965
< 1457> aprilie 12, joi*

Acest domn, +tefan vod[, dup[doi ani a domnii lui P[tru vod[Aron, r[dicatu-s-au de la |ara Munteneasc[cu mult[mul\ime de oaste munteneasc[=i din \ar[aduna\i =i au intrat]n \ar[. +i silind spre scaunul Sucévii, i-au ie=itu inainte P[tru vod[Aron pe Sirétiu, la Dolj[=ti, la tin[, =i s-au lovit]n ziua de joi mari, aprilie 12, =i]nfr`nse +tefan vod[pe Aron. Ci Aron vod[nu s[l[s[cu at`ta, ci de iznoav[s-au bulucitu =i al doilea r`ndu; s[lovi la Orbic =i iar[birui +tefan vod[. +i-l prinse pe P[tru vod[Aron =i-i t[ie capul, de=i r[spl[ti moartea t[t`ne-s[u, lui Bogdan vod[.

C`ndu s-au str`nsu \ara la Direptate

Deciia +tefan vod[str`ns-au boierii \[rii =i mari =i mici =i alt[curte m[runt[dimpreun[cu mitropolitul Theoctistu =i cu mul\i c[lug[ri, la locul ce s[chiam[Direptatea =i i-au intrebatu pre to\i: este-le cu voie tuturor s[le fie domnu ? Ei cu to\ii au strigat]ntr-un glas: “]n mul\i ani de la Dumnezeu sa domne=ti”. +i déciu cu to\ii l-au r[dicatu domnu =i l-au pom[zuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. +i de acolea luo +tefan vod[steagul \[r`i Moldovei =i s[duse la scaunul Sucévii.

Décii +tefan vod[g[tindu-s[de mai mari lucruri s[fac[, nu cerca s[a=aze \ara, ci de r[zboiu s[g[tiia, c[au]mp[r\itu o=tii sale steaguri=i au pus hotnogi=i c[pitani, carile toate cu noroc i-au venit.

C`ndu au pr[datu +tefan vod[/ara S[cuiaasc[

Scrie létopise\ul cel moldovenescu c[fiindu +tefan vod[om r[zboinic =i de-a pururea tr[g`ndu-l inima spre v[rsare de s`nge, nu peste vrème mult[, ce]n al cincilea an, s[scul[den domniia sa,]n anii 6969 < 1461> r[dic`ndu-s[cu toat[putérea sa =i s-au dus la Ardeal, de au pr[datu |ara S[cuiaasc[. Nici au avut cine s[-i ias[]mpotriv[, ce dup[mult[prad[ce au f[cut, cu pace s-au]ntorsu napoi, f[r[de nici o zmintea[. Ci de aceast[povéste cronicariul cel le=esc nimica nu scrie =i]nc[=i alte sémne multe suntu =i nu]nsemneaz[nimica de]nsile. Iar[létopise\ul nostru, m[car[c[scrie cam pre scurt,]ns[le]nsemneaz[toate.]n al =aselea an a domnii lui +tefan vod[,]n anii 6970 < 1462> iulie 22, lovir[pre +tefan vod[cu o pu=c[]n glezn[la cetatea Chiliei.

Iar[]n al =aptelea an a domnii sale,]n anii 6971 < 1463>, iulie 5, luat-s-au doamn[de mare rud[, pre Evdochia de la Chiev, sora lui Simeon]mp[ratul. Iar[cronicariul cel le=escu scrie c[au fostu Evdochia fat[lui Simeon]mp[ratul, iar[nu sor[.

C`ndu au luat +tefan vod[Chilia =i Cetatea Alba de la p[g`ni

V[leatul 6973 < 1465> mese\ a ghenarie 23, adun`ndu +tefan vod[multa oaste de \ar[, vr`ndu s[r[scumpere cet[\ile carile le luase p[g`nii de la al\i domni, pogor`t-au cu toat[putérea sa spre cetatea Chiliei. +i sosindu la cetate miercuri spre joi, la miaz[noapte, au]ncunjurat cetatea.]ns[joi nu s-au apucat de har\, iar[vineri dins-de-diminea[au]nceput a bate cetatea =i a=a toat[zioa s-au h[r\uit p[n[]n sear[. Iar[s`mb[t[s[]nchinar[cei din cetate =i intr[+tefan vod[]n cetatea Chiliei. +i acolo petrec`ndu trei zile veselindu-s[,

l[ud`ndu pre Dumnezeu,]mbl`nzia oamenii]n cetate. Décia =i la Cetatea Alb[au tras =i mult[n[val[f[c`ndu, dob`ndi =i Cetatea Alb[. +i a=a am`ndoao cet[\ile cu mult[moarte =i pierire de ai s[i le dob`ndi, carile]nt[rindu-le cu bucate =i cu slujitori, au l[sat pre Isaiia =i pre Buhtea p`rc[labi, ca s[le grijasc[, iar[el s-au]ntorsu la scaunul s[u la Suceava.

Iar[]n al zécilea an a domnii sale,]n anii 6974 < 1466> iulie 10, au]nceput a zidi m[n[stirea Putna, spre slava lui Dumnezeu =i a Preacuratii Maicii Fecioarii Mariei.

R[zboiul ce au f[cut +tefan vod[cu Mateia= crai ungurescu la Bae

Matea=u, craiul ungurescu, bizuindu-s[puterii sale =i me=ter=u-gului s[u cu carile pre mul'i din vecinii s[i i-au surpat =i i-au supus, carile de multe ori r[zboaie f[cea cu turcii =i cu noroc izb`ndia, neav`ndu nici o pricin[direapt[asupra lui +tefan vod[, ci numai ca s[-l supuie, s[fie suptu ascultarea lui, ca s[-i fie cuv`ntul deplin, de care lucru de multe ori s[l[uda Mateia=i crai, c[c`te izb`nde face +tefan vod[, cu putérea lui le face =i de suptu ascultarea lui face izb`nd[=i vr`ndu de ce s[f[liia s[arate cum este adev[ratu, au trimis sol ca s[i s[]nchine +tefan vod[, ce +tefan vod[n-au priimitu. Mai apoi v[z`ndu Matéia=u craiul volniciia lui +tefan vod[c[nu o poate supune, str`ng`ndu mult[oaste a sa =i luundu ajutoriu =i de la al'ii, au purces]n anii 6975 < 1466> =i au tras spre Moldova. +i zicea c[cu cale méрге, ca s[duc[la scaun la Moldova pe P[tru vod[. +i trec`ndu muntele, au trecut la Trotu=, noiembrie 19. De acolo luund drumul, au sosit la Roman, noiembrie 29 =i acolo s-au odihnitu p[n[a =apteza zi, pr[d`nd =i jecuind. Iar a opta zi, dichemvrie 7, au arsu t`rgul Romanului =i décii au luat drumul spre Suceava, pr[d`ndu =i arz`nd =i siliia la scaunul Sucévii. Mai apoi, socotind ca s[nu r[m`ie vreun unghiu nepip[it de d`nsul, au

l[sat drumul Sucévi, unde-l a=tepta +tefan vod[, =i la Bae =-au]ntorsu calea =i au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile =i acoloa, cum nu vrea avea nici o grij[de nici o parte, l[s`ndu=- oastea f[r[de nici o grij[, nici paz[, ci la b[uturi =i la pr[zi. Unde av`ndu +tefan vod[=tire =i Prinz`ndu limb[, mar\i noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu t`rgul asupra lor, c`ndu ei era f[r[de nici o grij[. +i fiindu =i bévi =i neg[ti\i de r[zboi, i-au lovit +tefan vod[cu oaste tocmit[]n r[v[rsatul zorilor, de mult[moarte =i pierire au f[cut]ntr-]n=ii. C[ei nefiind tocmi\i de r[zboi, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fug[, nici urma s[ia carii sc[pa, c[fiind noaptea, de nu =tiia]nc[tro vor méрге,]n toate p[r\ile r[t[ciia, de-i v`na \[ranii]n z[voaie, prin mun\i, unde vreo 12.000 pieri\i s-au aflatu. Mai apoi =i]nsu=i craiul, r[nitu de s[geat[foarte r[u, de-abia au h[l[duitu pre poteci, de au ie=itu la Ardeal.

A=a norocé=te Dumnezeu pre cei m`ndri =i falnici, ca s[s[arate lucrurile omene=ti c`tu sunt de fragede =i neadev[rate, c[Dumnezeu nu]n mul\i, ce]n pu\ini arat[putérea sa, ca niminea s[nu n[d]jduiasc[]n putérea sa, ce]ntru Dumnezeu s[-i fie n[dejdea, nici f[r[cale r[zboiu s[fac[, c[roa li-i Dumnezeu]mpotriv[.

Pre acéia vreme av`nd +tefan vod[priite=ug cu lé=ii, au trimis din dob`nda sa =i craiului le=escu, pen solii s[i.

Iar[Mateia=u crai, daca au sc[patu, de iznoav[g[ti[s[oaste, ca s[vie asupra lui +tefan vod[, ce viindu-i alte greut[\i dispre]ara Ce=asc[, s-au]ntors la ce=i cu oastea sa.

]ntr-acéia =i craiul le=escu oblicindu c[va s[marg[Mateia=u craiul asupra lui +tefan vod[, au trimis soli, zic`ndu c[-i va da ajutoriu, de-i va trebui,]mpotriva lui Mateia=u, =i i-ar fi datu, de nu s-ar fi p[r[situ Mateia=u crai de acel g`ndu. Pre acéia vréme, noiembrie]n 25, s-au prist[vitu Evdochia, doamna lui +tefan vod[.

De pr[darea s[cuilor

Scrie létopise\uul cestu moldovenescu c[]ntr-acela= an, dup[r[zboiul lui +tefan vod[ce f[cus[la Bae cu Mateia=u craiul, s-au r[dicatu +tefan vod[cu toat[putérea sa, vr`ndu s[-i r[scumpere str`mb[tatea sa ce-i f[cus[unгурii, c`ndu venise la Bae, s-au dus =i el la Ardeal, de mult[prad[=i robie =i ardere au f[cut]n |ara S[ciuiasc[, neav`ndu cine-i sta]mpotriv[=i cu pace s-au]ntorsu, f[r[nici o zmintea].

Ci de aceast[povéste ce spune c[au pr[dat +tefan vod[|ara S[ciuiasc[, cronicariul cel le=escu nimica nu scrie.

C`ndu s-au]mp[catu +tefan vod[cu Matiia=u crai ungu-rescu

Décii, dup[pu`in[vréme, au]ncetatu vrajba intre craiul ungurescu =i intre +tefan vod[, c[v[z`ndu ei c[vr[]ma=ul lor =i a toat[cre=ti-n[tatea, turcul, le st[]n spate =i volniciei tuturor]ntinde mrejiile sale, ca s[-i coprinz[=i ar[t`ndu-s[priietinu cu multe cuvinte de]n=[l[ciune =i c[tr[unul =i c[tr[altul, ca s[-i poat[z[d[r] cap de price =i s[]nceap[zarv[, g`ndindu-s[c[]ntr-acéle amestec[turi i s[vor]nchina lui, pentru s[le dea ajutoriu =i mai apoi]i va pleca =i suptu jugul s[u, v[z`ndu aceast[]n=[l[ciune, Mateia=u craiul =i cu +tefan vod[s-au]mp[catu =i s-au a=ezatu. +i]nc[dup[pace a=ezat[=i leg[tur[tare ce f[cus[am`ndoi, au d[ruiatu Mateia=u craiul pre +tefan vod[cu doao cet[\i mari la Ardeal, anume Balta =i Ciceul.

De ni-te t[tari ce au intrat]n \ar[s[prade

V[leato 6978< 1470> r[dicatu-s-au mult[mul\ime de oaste t[t[rasc[=i au intratu]n \ar[, s[prade, c[roro prinz`ndu-le de véste +tefan vod[, le-au ie=itu]nainte. +i la o dumbrav[ce s[chiam[la

Lipin\i, aproape de Nistru, i-au lovit +tefan vod[cu oastea sa, avgust 20, =i d`ndu r[zboiu viteja=te, i-au r[sipit =i mult[moarte =i pierire au f[cut]ntr-]n=ii =i mul\i au prinsu]n robie =i le luu tot pleanul. De care lucru cunosc`nd +tefan vod[c[ajutoriul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu =i de la Preacurata Maica sa, cu mare laud[=i izb`nd[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

C`nd au sfin\it +tefan vod[m[n]stirea Putna

Deaca se]ntoarse +tefan vod[de la acel r[zboi cu noroc ce izb`ndi pre acei t[tari, spre lauda acéia, mul\ [mind lui Dumnezeu, au sfin\it m[n]stirea Putna, carea era zidit[de d`nsul, septevrie 3 zile,]ntru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfin\enie mult[adunare de c[lug[ri au fostu: Theoctistu mitropolitul =i Tarasie episcopul dimpreun[cu Iosif arhimandritul =i igumenul Putnii, zicu c[au fostu la liturghie arhiepiscopi =i episcopi =i preo\i =i diiaconi 64 la jirt[vnic.

C`ndu a intrat zavistiia intre +tefan vod[=i intre Radul vod[=i de arderea Br[ilii

V[léato 6978 < 1470>,]ntr-acéia vréme intr[zavistiia intre +tefan vod[=i intre Radul vod[, domnul muntenesc, pre obicéiul firei omene=ti de ce are, de acéia pofté=te mai mult, de nu-i ajunse lui +tefan vod[ale sale s[le \ie =i s[le sprijineasc[, ci de l[comie, ce nu era al lui,]nc[vrea s[coprinz[. Str`ns-au \ara =i slujitorii s[i =i au intratu]n |ara Muntenesc[, de au pr[datu marginea, februarie 27 dni =i au arsu Br[ila]n s[pt[m`na alb[, mar\i.

De t[ierea capetilor a ni=te boieri, 6979 < 1471> ghenuarie 16 zile.

T[ie +tefan vod[pre Isaiia vornicul =i pre Negril[p[harnicul =i pre Alexa stolnicul]n t`rgul Vasluiului.

R[zboiul de la Soci, c`ndu s-au b[utut +tefan vod[cu Radul vod[domnul muntenescu, 6979 < 1471> martie 7 dni

Radul vod[, v[z`ndu at`ta prad[]n \ara sa, ce-i f[cus[+tefan vod[, nu vru s[lase s[nu c`rce str`mb[tatea sa. Ce pureea se]nt`mpl[, cela ce va s[-i] ntoarc[b[taia, de doao ori] bat, c[str`ng`ndu oastea sa =i vecineasc[, au venit asupra lui +tefan vod[. Iar[el ca un leu gata spre v`natu, de s`rgu s-au pornit =i la Soci le-au ie=it]nainte =i d`ndu r[zboiu viteja-te, martie 7 zile, nu mai pu`in de vitejiia moldovenilor, carii era gata au s[moar[, au s[izb`ndeasc[, dec`t de me=ter=ugul lui +tefan vod[, Radul vod[pierdu r[zboiul cu mult[pagub[de ai s[i, c[pre to`i i-au t[iatu =i toate steagurile Radului vod[le-au luat =i pre mul`i vit`ji i-au prinsu vii =i pre to`i i-au t[iatu, numai ce au]l[satu vii 2 boieri de acei mari, pre Stan logof[tul =i pre Mircea comisul.

De un cutremur

]ntr-acela= an, avgustu 29, fu cutremur mare de p[m`ntu peste toat[\ara,]n vr`mea ce au =ezutu domnul la mas[, la pr`nzu.

V[leato 6980 < 1472> au adus +tefan vod[pre Mariia din Mangop, de o au luat lui= doamn[.

Al doilea r[zboiu al lui +tefan vod[cu al Radului vod[la Izvorul Apei, leatul 6981 < 1472> noiembrie 8

+tefan vod[, fiindu aprins[inima lui de lucrurile viteje=ti,]i p[rea c[un an ce n-au avut treab[de r[zboiu, c[are mult[sc[d`ere, socotindu c[=i inimile voinicilor]n r[zboiaie tr[indu s[ascut =i truda =i osteneala cu carea s[diprins`se este a doao vitejie, str`ns[de iznoav[oaste =i luo pre Basarab[Laiot[, ca s[-l duc[la]ara Munteneasc[, s[-l puie domnu.

Iani socot`te c[suptu un copaciu bun c`\i s[ad[postesc, sau c`t[laud[]=i adaoge nu numai purt[toriul ce =i \ara, c`ndu n[v]liia la d`nsul =i la \ar[=i domnii cei streini, s[-i duc[la domnie =i cu ajutoriul lor era cu n[d`jde c[vor izb`ndi.

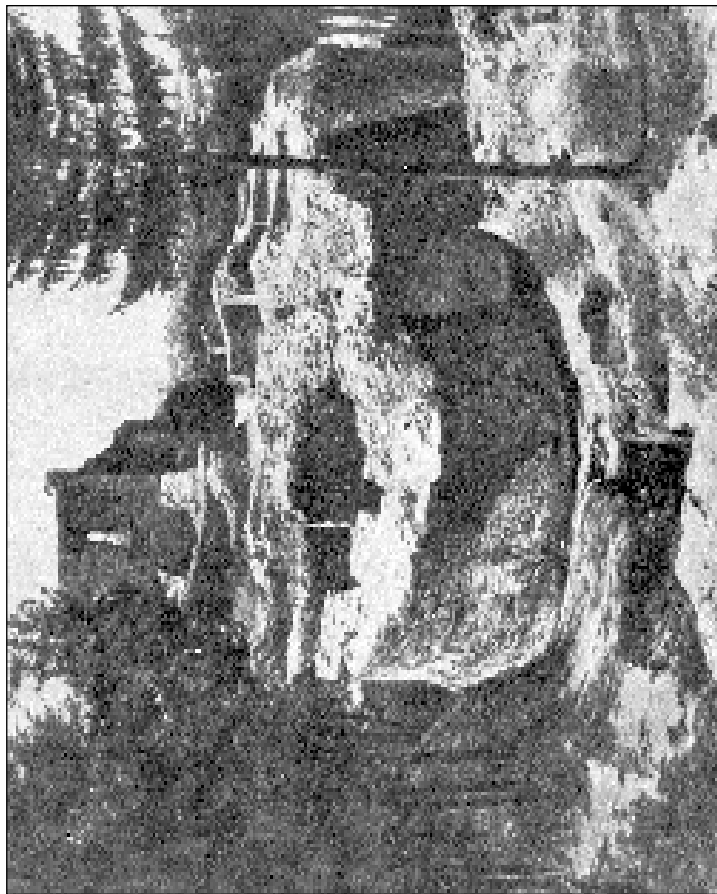
+i intr`ndu +tefan vod[]n |ara Munteneasc[, s[g[tiia de r[zboiu Radului vod[. Ci v[z`ndu Radul vod[c[nu-i va putea sta]mpotriv[,]n 18 ale lui noiembrie au dat dosul cu oastea sa =i s-au dus la scaunul s[u, la D`mbovi\].

Aicea s[socotim

C[iat[c[létopise\ul cel le=esc nu spune c[s-au b[tut trei zile r[zboiul, déciia s[fie dat dosul Radul vod[, ci spune c[daca au v[zut c[nu le va putea sta]mpotriv[lui +tefan vod[, au fugitu la cetate. Iar[létopise\ul nostru scrie c[daca au sosit +tefan vod[la margine, noiembrie 8 zile, au]mp[r\itu steagurile o=tii sale pre Milcov. +i décii s-au]mpreunatu cu Radul vod[, joi]ntr-aceasta=i lun[, 18 zile, la locul ce s[chiam[Cursul Apei. +i d`ndu r[zboiu viteja=te de]mbe p[r\ile, s-au b[tut acolo p[n[]n sar[, a=ijderea =i vineri =i s`mb[t[toat[zioa p[n[]n sar[. Iar[noaptea spre duminéc[au l[satu Radul vod[toate ale sale]n tab[r[=i au fugitu cu toat[oastea sa la scaunul s[u, la D`mbovi\]. Iar[+tefan vod[s-au pornitu dup[d`nsul cu toat[oastea sa. +i]ntr-aceast[lun[23 au]ncunjurat Cetatea D`mbovi\va =i]ntr-acéia noapte au fugit Radul vod[din cetate, l[s[pre doamn[-sa Mariia =i pre fiica sa Voichi\va =i tot ce au avut =i s-au dus la turci. Iar[+tefan vod[, miercuri 24 ale ace=tii luni au dob`nditu Cetatea D`mbovi\va =i au intratu]ntr-]nsa =i au luat pre doamna Radului vod[=i pre fii[-sa Voichi\va =i o au luat-o lui=i doamn[=i toat[avu\ia lui =i toate ve=mintele lui céle scumpe =i visteriile =i toate steagurile lui. +i acolo s-au veselit trei zile =i décii s-au]ntorsu]napoi la scaunul s[u, la Suceava, d`ndu laud[lui Dumnezeu. Iar[pre Basarab[vod[l-au l[satu domnu]n |ara Munteneasc[=i au domnit o lun[.

Iar[Radul vod[au n[zuitu la turci, ca s[=-i poat[scoate ajutoriu de la]mp[ratul turcilor =i s[=-i r[scumpere domniia cu putérea lui.

Iar[+tefan vod[, daca au sosit la scaunul s[u, la Suceava, au trimis la craiul le=escu sol, vestindu-i de r[zboiu cu noroc ce au f[cut]mpotriva Radului vod[, f[lindu-s[c[=i cetatea =i scaunul

Ruinele cet\u0162ii Suceava

D`mbovi\va cu toat[avu\iia i-au luat dimpreun[=i doamna =i fiic[-sa. +i au trimis =i la craiul din dob`nda sa, nu pentru c[doar[iau fostu datoriu s[-i trimi\[, cum zic unii c[au fostu supus lé=ilor, ci pentru s[-l aib[prieten la nevoie =i la treab[ca acéia, de-i va veni asupr[, cum s-au =i t`mplatu c[atuncea i-au venitu véste cum Radul vod[au intratu]n |ara Munteneasc[cu oastea turceasc[. +i aciia=i au trimis =l al\i soli, de au poftitu oaste]ntr-ajutor]mpotriva Radului vod[.

R[zboiul Radului vod[cu al lui Basarab vod[

Radul vod[daca au luat ajutoriu de la turci, au intrat]n |ara Munteneasc[cu 15.000 de turci, f[r[al\i lefecii ce adunase =i au datu r[zboiu lui Basarab vod[, joi, dichevrie 23 =i l-au r[zbitu pre]nsul =i pre toat[oastea lui. Carile v[z`ndu-s[]mpresuratu de vr[jma=i s[i, au n[zuitu iar[=i la Moldova, la st[p`nul s[u, +tefan vod[.

Iar[turcii s-au pornitu pre urma lui Basarab[vod[=i au venitu p[n[la B`rlad, de au st[tut ca un zidu, vineri dechemvrie 24. +i a=a au slobozitu n[vrapii s[i, de au pr[datu toat[\ara. +i décii s-au]ntorsu pri]n |ara Munteneasc[=i s-au dus]napoi.

Iar[craiul le=escu au trimis pre Dombec ca=telanul de Belz =i pre Sohodolschii ca s[-i poat[]mp[ca, m[car[p[n[la o vréme, cu Radul vod[, ci s-au tr[g[natu vrémea p[n[]ntr-altu an. +i au]nv[\atu craiul, de va tribui oaste de grabu, s[r[dici Bucia\schi toat[=leahta Podoliei, s[marg[]ntru ajutoriu lui +tefan vod[.

C`ndu au luat +tefan vod[cetatea Teleaj[nul =i c`ndu s-au b[tut cu]p[lu= =i cu ungurii, mai apoi =i cu Basarab[, leat 6982 < 1473> octomvrie 1

Au luat +tefan vod[cetatea Teleaj[nului =i au t[iatu capetile p`rc[labilor =i muierile lor le-au robitu =i mul\i]igani au luat =i cetatea au ars-o.

]ntr-acéia=i lun[,]n 5 zile, fu r[zboiu]n |ara Munteneasc[cu

ungurii =i cu | [p[lu=i =i cu ajutoriul lui Dumnezeu au biruitu +tefan vod[=i au b[tut pre unguri, }ntr-acéia=i lun[,], n 20 de zile, au r[zbitu =i pre B[s[rab[.

R[zboiul lui +tefan vod[c`ndu s-au b[tut la Podul }naltu cu turcii, 6983 < 1475>

}ntr-acéia vréme, Mehmet }mp[ratul turcescu arm`ndø 120.000 de oastea sa =i oastea t[t[rasc[=i munteneasc[, s[marg[cu Radul vod[, au trimis asupra lui +tefan vod[. Iar[+tefan vod[av`ndu oastea sa, 40.000 =i 2.000 de lé=i ce-i venise }ntr-ajutoriu cu Bucia\schii de la craiul Cazimir =i 5.000 de unguri, ce-i dob`ndise de la Mateia=u craiul ungurescu, le-au ie=it }naintea turcilor din sus de Vasluiu, la Podul }nalt, pre carii i-au biruitu +tefan vod[, nu a=a cu vitejia, cum cu me=ter=ugul. C[]nt[i au fostu }nv[\atu de au p`rjolit u iarba pretitindinea, de au sl[bitu caii turcilor cei ginga=i. Déci ajutorindu putérea cea dumnezeiasc[, cum s[vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, a=a i-au coprinsu pre turci negura, de nu s[vedea unul cu altul. +i +tefan vod[tocmis[pu\ini oameni preste lunca B`rladului, ca s[-i am[geasc[cu buciune =i cu tr`mbi\e, d`ndu semnu de r[zboiu, atuncea oastea turceasc[}ntorc`ndu-s[la glasul buciunelor =i }mpiedic`ndu-i =i apa =i lunca =i negura acopierindu-lu-i, t[indu lunca =i sf[r[m`ndu, ca s[treac[la glasul bucinilor.

Iar[dind[r[t +tefan vod[cu oastea tocmis[i-au lovit u gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a=i tocmirea oastea, nici de a s[}ndrepta, ci a=a e]n de sine t[indu-s[, mul\i pieir[, mul\i prin=i de pedestrima au fost. Ce =i pre aceia, pre to\i i-au t[iatu, unde apoi m`gle de cei mor\i au str`nsu =i mul\i pa=i =i sangeax\i au pierit. +i pre ficiorul lui Isac pa=a, dup[ce l-au prinsu viu, l-au slobozit. +i pu=cile le-au dob`nditu =i steaguri mai mult de o sut[au luat.

(MISAIL C{ LUG{ RUL)

Dac[i-au b[ut pre turci, ei de la Podul }naltø au luat pen p[duri =au ie=it unde purcede apa Smilii]n`nutul Tutovii. Acolo]n légea lor au dat laud[lui Dumnedz[u c[au sc[pat =au ie=it la lume. Iar +tefan vod[pornitu-s-au dup[d`n=ii cu ai s[i moldoveni =i cu 2.000 de oaste le=asc[, ce i-au fostø]ntr-ajutoriu =i i-au gonit pre turci p[n`i-au trecut Seretiul la Ion[=[=ti, unde s[pomené=te =i ast[dzi Vadul Turcilor.

+i acolo, deasupra Seretiului, la movila cea mare a Tecuciului, odihnind 3 dzile, i-au venit véste de la starostii de Cr[ciuna, ce-i dzic acmu Putna, cum Radul vod[vine cu o=ti asupra lui +tefan vod[, f[r] veste. +i]ntrist`ndu-s[, +tefan vod[, cu cine avea, cu ai s[i, au r[pedzit la osta=i, de-i str`ngea de s`rgø. }ntr-aceia au sosit =i +endrea hatmanul, cumnatul lui +tefan vod[, cu o sam[de o=ti ce au fost r[mas]napoi;]ndat[=i Coste p[harnicul cu alt[sam[de oaste ce au fost gonit pre turci, de i-au fost trecut Seretiul, au sosit. +i av`ndø bucurie +tefan vod[de ai s[i, cum s[aflar[pegiur d`nsul la loc de grije,]ndat[repedzi pe +endre hatmanul]naintea o=tii muntene=ti cu pu`inei slujitori, ca-n chip de straj[. +i d`nd pe oastea munteneasc[, mul`i pre pu`ini, fur[birui`i de oastea Radului vod[=i acolo pierit-au =i +endrea hatmanul, mai gios de R`mnic, unde s-au pomenit mult[vréme Movila +endrii. +i l-au dus, de l-au]ngropat]n sat]n Dolh[=ti, l`ng[tat[-s[u.

}n`eleg`ndu +tefan vod[cum c[adev[rat Radul vod[domnul muntenescø =i cu oastea sa]i vine asupr[, ghenarie 13 au trecut Seretiul =i mai sus de R`mnic le-au fostø r[zboiul. +i d`nd r[zboiu vitejé=te despre am`ndoa p[r]ile, mult[pagub[s-au f[cut =i cu vrérea lui Dumnedz[u fu izb`nda la +tefan vod[, c[pierdur[munténii r[zboiul. Dat-au +tefan vod[o=tii sale voie s[prade]n trei dzile, c`t vor putea,]n |ara Rom`neasc[=i pr[d`ndø, adus-au mult[dob`nd[osta=ii.

+i z[b]vindø +tefan vod[acolo, p[n`a s[str`nge o=tile toate, aduc`nd =i pre mul`i den boierii |]rii Rom`ne=ti =i alte capete, oameni de frunte, acolo au pus pre ai s[i boieri =i oameni de cinste, de au vorovit =au tocmit, de au desp[r]it den Milcovul cel Mare o parte de p[r]u, ce vine pre l`ng[Odobe=ti =i tréce de d[]ntr-apa Putnii. +i p[n`ast[dzi este hotarul \[r`i Moldovei =i a

| [rii Rom`ne=ti acel p[r[u ce s[desparte den Milcovul cel Mare. Iar mainte au fost av`nd \[r`le am`ndou [pricin[, c[|ara Rom[neasc[vrea s[fie hotarul s[u p[n`]ntr-apa Trotu=ului, iar moldovenii nu-i l[sa, p[n` au vrut Dumnedz[u de s-au tocmit a=ea. +-au luat +tefan vod[cetaatea Cr[ciuna cu \[nut cu tot, ce s[chiam[\[nutul Putnii =i l-au lipit de Moldova =au pus p`rc[labii s[i, pre V`lcea =i pre Ivan.

+i]ntr-acéia laud[=i bucurie au ziditu bisérica]n t`rgu]n Vasluiu, d`ndu laud[lui Dumnezeu de biruin\[ce a f[cut. +i décii s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava, cu mare pohval[=i biruin\[, de la]nsu=i Dumnezeu de sus, ie=indu-i]nainte mitropolitul =i cu to\i preo\ii, aduc`ndu sf`nta Evanghelie =i cinstita cruce]n m`inile sale, ca]naintea unui]mp[ratu =i biruitoriu de limbi p[g`ne, de l-au blagoslovitu. Atuncea mare bucurie au fostu tuturor domnilor =i crailor de prinprejur de biruin\[ce au f[cut +tefan vod[.

(MISAIL C~LUG{ RUL)

]ntorsul lui +tefan vod[cu o=tile

M[rg`ndø +tefan vod[cu o=tile pre apa B`rladului]n sus, atuncea pl[c`ndu-i locul intre B`rlad =i intre apa Vasluiului =i]ntr-aceia laud[=i bucurie de izb`nd[cu n[roc ce au biruit pre turci =i pre munténi, au]nceput a zidi bisérica sveti Ioan Predioice,]n t`rgø]n Vasluiu, d`nd laud[lui Dumnedz[u de biruin\[ce au f[cut, =i pre urm[case domne=ti, cum s[cunosçø =i p[n`]ntr-acé=te vremi. +i odihnindø +tefan vod[acolo cu o=tile sale =i r`vnindø cu nevoin\[a s[zidi biséreca =i alte lucruri ce arat[c[au f[cut mai pre urm[.

Mai apoi]ntorc`ndu-s[ajutoriul craiului le=escu acas[cu mult[dob`nd[, au trimis +tefan vod[de i-au dus 36 de steaguri, ar[t`ndu vitejiia ce au f[cut =i i-au mul\[mitu de ajutoriu.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Într-acéia vreme odihnindø +tefan vod[la Vaslui, i-au venit ol[cari de s`rgø de la Soroca, cum Lobod[=i Nalivaico hatmanii c[z[ce=ti au intratø]n \ar[=i prad[. Décii +tefan vod[neput`nd suferi pre neprieteni a-i l[sarea s[strice \ara, ce]ndat[cu ai s[i, cu c`i era, i-au c[utat a mérge, unde s-au =i t`mpinat cu acea oaste c[z[ceasc[pe R[utu, la Grum[dze=ti. Fiindø cazacii]n prad[r[=chira\i =i lovindu-i noaptea f[r[véste, fur[birui\i cazacii. Atuncia =i Lobod[hatmanul c[z[cescø fu prinsu de oastea lui +tefan vod[.

+i gonindu-i spre Nistru, Nalivaico hatmanul =i cu o sam[de cazaci au dat s[treac[Nistrul =i mul\i s-au]necat =i un polcovnic al s[u vestit, Jora, acolo s-au]necat =i al\i mul\i. +i ast[dzi este de pomenit acel loc de-i dzic Vadul Jor[i.

De acolo s-au]ntorsu +tefan vod[=-au desc[lecat t`rgul Ia=ii =i]n lauda lui Dumnedz[u au]nceput a zidi besérea marelui mucenic =i ciudotvore\ Necolai.

+i décii s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceav[, cu mare pohval[=i biruin\[de la s`ngur Dumnedz[u de sus, ie=indu-i]nainte mitropolitul cu to\i preu\ii, aduc`ndø Sv`nta Evanghelie =i cinstita cruce]n m`nule sale, ca]naintea unui]mp[rat =i biruitor de limbi p[g`ne, de l-au blagoslovit. Atuncea mare bucurie au fostø tuturor domnilor =i crailor de prenpregiuru de biruin\[ce au f[cut +tefan vod[. +i daca s-au a=edzat la scaunul s[u, la Suceav[,]n lauda lui Dumnedz[u au]nceput a zidi o]nfrumus[at[m[n[stire, sveti Dimitrie, ce este]naintea cur\ii domne=ti.

+i s-au]ncununat cu doamna Voichi\va, fata Radului vod[. Iar pre maic[-sa cu mare cinste o au trimis la domnu s[u, la Radul vod[,]n |ara Rom[neasc[.

R[zboiul lui +tefan vod[, c`ndu s-au b[tut cu Mehmet beg]mp[ratul turcescu =i cu munténii la Valea Alb]

V[leato 6984 <1476>, v[z`ndu]mp[ratul Mehmet beg c`t[pagub[au avut]n oastea sa de la +tefan vod[, g`ndi]nsu= cu capul s[u s[marg[, s[strop=asc[|ara Moldovei =i s[-=i ia cet[\ile]napoi, Chilia =i Cetatea Alb[, carile fusés[mai nainte pre m`n lor.

Acolo +tefan vod[multu au nevoitu s[nu-l lase s[treac[Dun[rea, ci n-au putut, c[t[tarii de o parte, turcii de alt[parte, cu oastea f[r] num[r ce venise, ci au dat cale turcilor =i s-au apucat de t[tari =i pre lesne b[t`ndu-i, i-au gonitu p[n] la Nistru. Vrea da r[zboiu =i turcilor, ci v[z`ndu at`ta t[rie cu]mp[ratul =i mul\ime de oaste, cu pedestrima =i cu pu=ci =i]nc[-l sf[tuia boierii ca s[s[dea la loc str`mtu, ca de nu vor birui, s[s[apere =i s[n-aib[zmintea].

Deci +tefan vod[v[z`ndu a=a, s-au]ntorsu, de s-au dat spre mun\i, unde =au ales loc de r[zboiu la str`mtoare, la Valea Alb[, unde s[chiam[acuma R[zboienii, di pre acel r[zboiu ce au avut moldovénii cu]mp[ratul turcescu. +i pedestriindu-s[oastea, ca s[nu n[d]jduiasc[]n fug[, ci]ntru arme =i au datu r[zboiu, iulie 26. +i mult[vréme tr[indu r[zboiul neales de]mbe p[r\ile osteni\i =i turcii tot ad[og`ndu-s[cu oaste proasp[t] =i moldovénii obosi\i =i neviindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fie=te cum, ci p[n] la moarte s[ap[ra, nici birui\i dintru arme, ci strop=i\i de mul\imea turceasc[, au r[mas dob`nda la turci. +i at`ta de ai no=tri au pierit, c`t au]n[lbit poiana de trupurile de a celor pieri\i, p[n] au fostu r[zboiul. +i mul\i din boierii cei mari au picatu =i vitéjii cei buni au pieritu =i fu sc`rb[mare a toat[\ara =i tuturor domnilor =i crailor di prinprejur, daca auzir[c[au c[zut moldovénii suptu m`na p[g`nilor.

]ntr-acel r[zboiu au c[zut +tefan vod[de pre cal jos, =i Dumnezeu l-au feritu, =i nu s-au v[t[mat. Iar[turcii s-au]ntorsu spre Suceava =i au arsu t`rgul. +i décii s-au]ntorsu]napoi pr[d`ndu =i arz`ndu \ara. Mai apoi, dup[ie=irea nepriietinilor =i a vr[]ma=ilor din tar[, daca au str`nsu +tefan vod[trupurile mor\ilor, movil[de cei mor\i au f[catu =i pre urm[=au ziditu deasupra oasilor o biséric[, unde tr[ie=te =i ast[zi]ntru pomenirea sufletelor.

Scrie létopise\u0163ul nostru c[dup[poticala lui +tefan vod[, ce au pierdut r[zboiul, de s`rgu au str`nsu oastea ce au putut degrab[=i s-au dus dup[turci =i i-au ajunsu trec`ndu Dun[rea, la vréme de mas =i lovindu-i f[r] véste, i-au spieriat de au c[utat a fugi, l[s`ndu pleantul

=i tot ce au pr[datu. Iar[+tefan vod[le-au apucatu pleanul tot =i s-au]ntorsu]napoi cu izb`nda.

Scrie la létopise\ul nostru c[la acest r[zboiu ce au fost la Valea Alb[, au fostu =i Basarab[vod[cu munténii, venit]ntru ajutoriul]mp[ratului turcescu, pre carile to\i domnii de prinprejur]l cuv`nta de r[u, zic`ndu c[n-au fostu]ntr-ajutor crucii =i cre=tin[t[\ii, ce p[g`nilor =i du=manilor.

Iar[la létopise\ul cel le=esc, de izb`nda lui +tefan vod[, ce au scos pleanul =i prada la Dun[re de la turci =i de Basarab[vod[cu munténii, nimica nu scrie. +i]nc[=i alte sémne multe nimica nu le]nsemneaz[, carile nice unile n-am vrut s[le]s[em, ci toate care la locul s[u le-am tocmi.

R/spunsul altor sémne

V[leato 6985 < 1476> noiembrie, prist[vitu-s-au Theoctist mitropolitul de Suceava, carile au \inut scaunul 25 de ani =i au st[tut altul, Gheorghie mitropolitul.]ntr-acela= an, dichembrie 19, prist[vitu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop.

V[leato 6987 < 1479> iunie 22 au]nceput +tefan vod[a zidi cetatea Chilieii =i o au sf`r=it-o]ntr-acela= an, iulie 16.

]ntr-aceia=i an =i]ntr-aceia= lun[, iulie 25, prist[vitu-s-au Bogdan vod[, ficiorul lui +tefan vod[.

]ntr-acela= an, avgust 18, prist[vitu-s-au Cneajna.

V[leato 6988 < 1480> prist[vitu-s-au P[tru vod[, ficiorul lui +tefan vod[.

R[zboiul de la R`mnic, c`nd s-au b[tut +tefan vod[cu]p[lu=i vod[, v[leatul 6989 < 1481>, iulie 8

Fu r[zboiu]n |ara Munteneasc[, de s-au b[tut]p[lu=i vod[cu +tefan vod[la R`mnicu =i au biruitu +tefan vod[cu mila lui Dumnezeu =i cu ruga Preacistii =i a tuturor sf`in\ilor =i cu ajutoriul sf`ntului =i a

marelui mucenic al lui Hristos Procopie, fur[birui\i munténii =i mul\ime de]n=i f[r] num[r au pierit =i toate steagurile lor au luatu =i mul\i boieri au picat. +i pre |ep[lu=i vod[]nc[l-au prinsu viu =i i-au t[iatu capul. +i de la +tefan vod[]nc[a picat om de frunte +andrea hatmanul =i l-au adus de l-au]ngropat]n Dolhe=ti, l`ng[tat[-s[u. Iar[+tefan vod[au pus munténilor domnu pre Vladul vod[C[lug[rul, carile mai apoi au f[cut vicle=ug asupra lui +tefan vod[, pentru c[ci dedeas[ajutoriu turcilor, c`ndu au mersu de au luat cet[\ile =i au pr[dat \ara. Iat[+tefan vod[, dup[r[zboiu cu noroc ce au f[cut, cu mare pohfal[=i laud[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

Zic s[s[fie ar[tat lui +tefan vod[sf`ntul mucenicu Procopie, umbl`ndu deasupra r[zboiului c[lare =i]ntr-armatu ca un viteazu, fiindu]ntr-ajutoriu lui +tefan vod[=i d`ndu v`l hv[o=tii lui. Ci este de a-l =i créderea acestu cuv`ntu, c[daca s-au]ntorsu +tefan vod[cu toat[oastea sa, cu mare pohfal[, ca un biruitoriu, la scaunul s[u, la Suceava, au zidit biséric[pre numele sf`ntului mucenicu Procopie, la satu la Badeu\i, unde tr[ie=te =i p[n[ast[zi.

De |[p[lu=i vod[nu scriu to\i]ntr-un chip, unii zic c[au prinsu +tefan vod[pre Radul vod[, carile au fostu a\i\toriul cel mare asupra cre=tinilor =i i-au fost ajutorat =i bra=ovénii. T[indu pre turci =i luundu |ara Munteneasc[, au l[satu pre |[p[lu=i]n locul s[u. Ci oricum au fostu, c[tot s[tocmescu c[au fostu izb`nda lui +tefan vod[.

Minunatu lucru: dup[potical[dint[i =i dup[pierzarea o=tii dint[i, cela ce nu avea voinici de oaste, ci str`ngea p[storii din mun\i =i arga\ii, de-i]ntr-arma, acmu iar[s[r[dica deasupra biruitorilor dint[i, daca au pierdut \ara, acmu domni altora le da =i \ara l[\iia.

V[leato 6990 < 1482> martie 10 au luatu +tefan vod[citatea Cr[ciuna cu tot \inutul ce sa chiam[\`nutul Putnii =i l-au lipit de Moldova =i au pus p`rc[labii s[i, pre V`lcea =i pre Ivan.

V[leato 6991 < 1483> au]nceput +tefan vod[a zidi cetatea de la t`rgul Romanului, ce s[chiiam[Smeredova.

V[leato 6992 < 1484> +tefan vod[]ntr-o noapte au pr[datu =i au arsu toat[|ara Munteneasc[.

C`nd au luat Baiazit]mp[ratul turcescu Chilia =i Cetatea Alb[, leat 6992 < 1484>

Baiazit]mp[ratul turcescu cu mare oaste au intrat]n \ar[=i au b[tut Chilia =i Cetatea Alb[,]ns[nu singur cu puterea sa, ce =i Vladul vod[C[lug[rul, domnul muntenescu, cu munténii,]nc[au mers]ntr-ajutoriu]mp[ratului, cum s-au poménitu mai sus c[au f[cut vicle=ug asupra st[p`nului s[u, lui +tefan vod[, de au datu ajutoriu turcilor: +i miercuri,]n patruspr[zéce zile iulie, au luat cetatea Chilia,]n zilele lui Iva=co =i Maxim p`rc[labii.

A=ijdirea]ntr-acela= an, miercuri, avgust 5 zile, au luat =i Cetatea Alb[,]n zilele lui Gherman =i Ion p`rc[labii. +i ar fi vrut apuca =i alte cet[vi, c[+tefan vod[la gol n-au]ndr[znitu s[ias[, ci numai la strimtori nevoia dé le f[cea zmintea]. Ci =i turcii v[z`ndu ajutoriul ce venise de la |ara Le=asc[lui +tefan vod[, sau]nsu=i craiul, cum scriu unii, c[au tras de la rusi =i de la Litva \ara toat[, de s[str`nsése oamenii de treab[mai mul[de 20.000 de oameni =i trec`ndu Nistrul craiul cu d`n=ii suptu Haliciu, au venit la Colom[ia, de =au pus tab[ra, 6993 < 1484> septevrie 1.

Acolea au venit =i +tefan vod[, de s-au]mpreunat cu craiul, =i toate ce au avut mai de treab[au vorovitu. Mai apoi l-au =i osp[tat pre +tefan vod[=i 3.000 de oameni i-au dat, cu carii s-au]ntorsu +tefan vod[la Moldova.]mpreun`ndu décii oastea cea strein[cu a sa, pre multe locuri au smintit pre turci, de le-au c[utatu a ie=i din \ar[. A=a +tefan vod[au cur[\itu vr[jma=ii din \ar[. Iar cet[\ile carile le-au luat turcii, Chilia =i Cetatea Alb[, n-au putut s[le dob`ndeasc[, c[ei mai nainte de ce au ie=itu, le-au grijitu cu oameni, cu pu=ci =i cu bucate de ajunsu =i au r[mas pre m`na turcilor; p[n[]n zioa de ast[zi.

Ce p[n[a s[sf[tui +tefan vod[cu craiul le=esc, unde s[adunas[la Colomiia, iar din jos venise Hroiote cu turcii p[n[la Suceava =i au arsu t`rgul, septevrie 19, luni =i mar[ti. +i déciia s-au]ntorsu]napoi, pr[d`ndu =i arz`ndu \ara.

+i dup[acéia, octovrie 19, s-au prist[vit Ioasaf arhimandritul carile au fostu]nt[i igumen]n m[n[stirea Putnei.

R[zboiul c`ndu s-au b[tut +tefan vod[cu Malcociu =i cu turcii la Catlabuga

Mai apoi,]ntr-acela=i an, +tefan vod[, daca au scos vr[jma=ii s[i din \ar[=i daca au r[citu vrémea =i caii turcilor au sl[bitu, au lovit pre Malcociu la Catlabuga, noiembrie 16, de au topit toat[oastea turceasc[.

]ntr-aceasta bucurie, daca s-au]ntorsu +tefan vod[, au zidit bisérica pre numele sf`ntului Nicolae]n t`rgul Ia=iloru.

R[zboiul c`nd s-au b[tut +tefan vod[cu Hroiote pre Sirét la Schiiei, 6994 < 1486> martie 6

]ntr-acesta an venit-au Hroiote cu oaste de la ungar asupra lui +tefan vod[, c[ruia i-au ie=itu +tefan vod[]nainte cu oaste pre Sirétiu la +chéi =i d`ndu r[zboiu viteja=te despre am`ndoao p[r]ile,]ntr-o luni, martie 6 zile, pierdu Hroiote r[zboiul =i oastea, mai apoi =i capul,]ns[cu mare primejdie lui +tefan vod[, c[s-au pornit cu calul jos, pu\in de n-au]nc[put]n m`inile vr[jma=ului s[u. Mai apoi Hroiote fiindu prins viu de +tefan vod[, i-au t[iatu capul.

V[leato 6995 < 1487>,]ntr-acestu an au disc[licatu +tefan vod[t`rgul H`rl[ul, de au ziditu =i bisérica cea domneasc[de piatr[=i cur\ile acele domne=ti cu ziduri cu tot, carile stau =i ast[zi.

V[leato 6998 < 1490>, au murit Mateia=u craiul unguurescu, carile mare nume de vitejie au l[satu pre urm[, c[nu numai cu ném\ii =i cu vecinii s[i r[zboiu cu noroc f[cea, ce =i cu turcii multe trebi au avut =i de multe ori i-au biruit, iar[pre urma lui au st[tut crai Vladislav.

]ntr-acesta an au murit =i Ioan, fecior]mp[ratului de Mosc, nepot lui +tefan vod[.

(AXINTE URICARIUL)

V[leato 6999 < 1491>.]ntr-acesta an s[=tii ceteroriule c[au zidit +tefan vod[bisérica lui sfti Nicolae din t`rgul Ia=ii; de nu crezi, caut[la v[leatul ce scrie deasupra u=ii biséricii, iar[nu cum scrie]napoi.

V[leatul 7003 < 1495> +tefan vod[au zidit sf`nta episcopie]n t`rgu]n Hu=i, hramul sfin`ilor apostoli Petru =i Pavel, =i cur`i domne=ti, carile suntu surpate, numai beciurile stau p[n] ast[zi.

V[leato 7004 < 1496> iulie 25 dni cetvertoc, r[posat-au Alixandru vod[, ficiorul lui +tefan vod[=i l-au]ngropatu]n m[n]stirea Bistri`ii, l`ng[str[mo=ul s[u, Alexandru vod[.

R[zboiul lui +tefan vod[, c`nd au b[tut pre Albrehtu craiul le=escu la Codrul Cozminului, leat 7005 < 1497>

Albert craiul le=escu fiindu ales de \ar[craiu pre urma lui Cazimir, t[t`ne-s[u, ce \inus[cu +tefan vod[priite=ugul, iar[Albertu craiul uit`ndu priite=ugul t[t`ne-s[u ce avea cu +tefan Vod[=i nu f[cea oaste]mpotriva p[g`nilor, carii]n toate p[r]ile fulgera =i tuna cu tr[snetul armelor sale, v[rs`nd s`ngile cre=tinilor =i strop=indu volnicia tuturora,]nmul`indu légea lui Moamet cea spurcat[, ci g`ndi ca s[-i arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu c[pre lesne o va supune, =tiindu c[de multe ori s[ajutoriiia Moldova de la craii le=[ti, ca de la ni=te vecini de aproape, spre to`i vr[jma=ii. +i str`ng`ndu craiul oastea, au scos cuv`ntu cum va s[marg[la turci, s[ia =i s[dezbat[Cetatea Alb[=i Chilia, care cet`vi luase de la +tefan vod[Baiazitu]mp[ratul turcescu. +i]nc[ad[ogiiia, de spieriiia pre ai s[i, cum turcii amesteca`i cu moldovénii vor s[treac[la Podoliia =i le-au datu =tire ca to`i s[]ncalice =i s[s[]mpreune cu d`nsul la Liov. +i au trimis soli la +tefan vod[, de i-au datu =tire s[s[g[teasc[s[marg[cu d`nsul, s[bat[Chilia =i Cetatea Alb[=i s[-i g[teaze ste`ie de hran[de oaste. De care lucru au p[rut bine lui +tefan vod[=i cu bucurie mare au priimit pre soli, c[ci au f[cut oaste]mpotriva vr[jma=ului s[u. Numai ce au zis c[va veni acolo la loc cu oastea sa, supt Chilia.

Cunosc`ndu sfétnicii lui crai, ales episcopii, g`ndul c[va s[fac[oaste]mpotriva lui +tefan Vod[, multu i-au adus aminte s[nu fac[asupra drept`ii, s[nu s[]ntoarc[m`niia lui Dumnezeu spre el. Ci el

g`ndul s[u nu l-au l[sat, ci]nc[au fostu zic`nd: „Voao v[este lucrul bisérica s[p[zi\i, iar[nu de r[zboaie s[grijii, c[g`ndul meu voi nu-l =ti\i, numai eu singur. C[de a=i pricepe c[haina dipre mine =tie g`ndul meu,]n foc o a= b[ga-o”. Deci mul\i din boierii le=[=ti socotia c[face]ntr-adinsu ca s[piarz[oastea toat[, cum au ie=it mai apoi la d`nsul =i zic[toarea : “]n zilele lui Olbriht, =leahta au pierit”.

]ntr-acéia +tefan Vod[prinz`ndu véste de la unguri, cum Olbrihtu va s[vie asupra lui cu oaste, c[nici ungurii nu era bucuro=i ca s[caz[domnia Moldovei pre m`na lé=ilor, m[car[c[Lasl[u crai ungurescu (ce s[chiam[le=a=te Vladislav) era frate lui Olbrihtu craiului le=escu (ce s[chiam[unгурé=te Albertu).]n\eleg`ndu aceasta +tefan vod[trimis-au la craiul le=escu cu solie pre credincio=ii s[i, pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistiernicul, ca s[poat[dintr-]nsul cunoa=te ceva, ce-i este voia s[fac[. Ci nimica nu au cunoscut, c[craiul cumu=-i umbla cu]n=]l[ciune, ascunz`ndu cuv`ntul, pre soli cu bucurie i-au priimitu =i darurile ce-i trimisése +tefan Vod[cu mare mul\mit[=i cu dragoste le-au priimitu =i le-au luat =i solilor iar[=i acéla r[spunsu le-au dat : cum este m[rg[toriu la turci. Mai apoi =i solii s[i de iznoav[i-au trimis la +tefan Vod[, ca s[]nt[reasc[cuv`ntul, iar el au]ntorsu oastea spre Pocutia.]n\eleg`ndu +tefan Vod[cum craiul s[apropie cu oaste spre Pocutia =i s[trage spre margine, de iznoav[au poftorit solia, de au trimis]nainte craiului pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistearnicul cu multe daruri =i l-au timpinatu de céia parte de Nistru =i i-au]nchinatu darurile. +i iar[=i cu dragoste le-au luat. +i décii au trecut apa Nistrului pré la Mih[lcéni,]n ceasta parte, cu toat[oastea sa =i au venitu la Co\mani. Acolea --au discopierit toat[viclenia =i faptele sale céle ascunse, c[au prinsu pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistearnicul, de i-au fericatu]n obezi =i i-au trimis de i-au]nchis tocma la Liov.

]n\eleg`ndu acéstea +tefan Vod[den iscoadile ce pururea trimitea, s[=tie]nc[tro méрге craiul cu oastea le=asc[, cum crai l-au viclenitu =i vine asupra lui =i au trecut =i Nistrul cu 80.000 de oaste pre scrisoare,

f[r[alt[adunare, de s`rgu au trimis]n toate p[r`ile]n \ar[, s[s[str`ng[la t`rgul Romanului. Iar[Albertu au =[zutu =apte zile la Co\mani. Ce p[n' a s[str`nge oastea lui +tefan vod[=i p[n[a veni ajutoriul, c[=i Lasl[u craiul ungurescu, fratele lui Albertu,]nc[i-au trimis 12.000 de oameni de oaste =i cu d`n=ii pre Birtoc voievodul Ardealului, ce era cuscrul lui +tefan vod[, =i de la Radul vod[]nc[i-au venitu ajutoriu oaste munteneasc[, ci p[n[a s[str`nge oastea toat[launloc, Albert crai au purces cu oastea de la Co\mani =i au lovit la +ipin\i. V[z`ndu +tefan vod[c[-l]mpresoar[vr[jma=ii s[i, au tocmitu straj[=i o au trimis-o]mpotriva lé=ilor, ca s[\ie vadul Prutului, la t`rgu la Cern[u\i. Iar[+tefan vod[]n 27 de zile a lui avgust, duminic[, au ie=itu din Suceava spre t`rgul Romanului =i cu toat[oastea sa. +i]ntr-acéia zi]i aduser[lui de la straj[6 lé=i=i a=a pe trei lé=i i-au trimis la]mp[ratul turcescu, iar[pre aceialal\i au zis de i-au sp`nzurat. Décii craiul le=escu au venitu cu toat[putérea sa la cetatea Sucévi, duminic[, septemvrie 24 de zile. Iar[]n 26, mar\i, de c[tr[sar[, au]nceput a bate cetatea =i au b[tut pregiur d`nsa trei s[pt[m`ni =i zioa =i noaptea =i nimica n-au folositu, n[d]jduindu c[s[va]nchina \ara, pentru ce li s[sup[rase cu +tefan vod[pentru at`ta r[zboaie f[r odihn[=i f[r[m[sur[ce f[cea, de s[b[tea cu to\i. Ci socotia \ara c[de nu li-i]ndem`n[cu al s[u, mai mult[ne]ng[duin\ le va fi cu streinii =i]nc[v[z`ndu at`ta prad[=i r[sip[ci f[ciia oastea le=asc[, de umbra prin p[duri, de afla pr[zi =i jafuri, siliia cu to\i di s[str`ngia la t`rgu la Roman, unde era beleagul.

A=a \ara str`ng`ndu-s[, iar[din cetate c`t putia s[ap[ra =i ce r[sipia lé=ii zioa cu pu=cile, noaptea astupa gaurile =i le]nt[riia, de le era munca lor]nzadar, iar[pre afar[, unde afla lé=i r[=chira\i dreptu hrana,]i lega =i]i t[ia, de nu era volnici nici]ntr-o parte s[ias[. Mai multu strica loru= dec`tu celor]nchi=i, c[]n toate zile li s[ad[ogia lipsa fl[m`nziunii. Décii fiind lé=ii coprin=i de at`ta nevoie,]ncepur[a gr[i r[u de craiul s[u,]nt[i cu tain[, iar[mai apoi]n gura mare]l vinuia c-au venit f[r[cale, de i-au adus ca s[-i piarz[pre to\i =i socotia

toate sémnile c`te s[f[cuse réle, c[au fostu lor de ar[tare ca s[fie conceniia lor. C[]nt[i]n \ara lor,]ntr-un p`r[u de nemica, i s-au]nnecatu craiului un pohodnic =i c`ndu au ie=itu din Liovu, boii carii purta ierb[riia de v`ntu mare s-au r[sipitu, de nu-i putiia s[-i str`ng[. A=ijderea un \[ran nebusise de cap, au fostu strig`ndu]n gura mare: “Duce\i-v[spre pierirea voastr[, c[nu ve\i mai veni”. +i pre un =leahitci l-au d[tunatu suptu cortu =i doispr[zéce cai ai lui, mai apoi =i pre un preot al lor, slujind liturghie, au sc[patu cuminic[tura lor jos. +i alte sémne réle s-au ar[tatu, de-i prorociia to\i c[va fi sf`r=itul lor r[u =i amar, cum s-au =i t`mplatu. C[v[z`ndu craiul at`ta cuvinte réle de d`nsul de la oastea sa, s[temu ca s[nu-l p[r[sasc[=i s[fug[, s[caz[]n m`nule vr[jma=ilor s[i, s[ajuns[cu solii fr[\ine-s[u, lui Vladislav craiul ungurescu, ca s[-i]mpace, c[sosis[=i ajutoriul ungurescu la +tefan vod[. +i a=a B`rtoc voievodul Ardealului, carile venis[cu ajutoriul ungurescu la +tefan vod[, au trimis solii s[i la Albertu craiul, ca s[-i spuie c[va veni]nsu=i pentru pace. +i pre +tefan vod[cu multe cuvinte l-au rugatu s[fac[pace cu craiul le=escu. +i a=a au intratu la mijlocul lor =i s-au dus la craiul le=escu de i-au]mp[catu]ntr-acesta chip: craiul le=escu s[s[]ntoarc[pre urm[pre unde au =i venit, s[nu mai strice \ara pre alt loc. +i décii pre Birtoc voievodul Ardealului bine i-au d[ruitu +tefan vod[cu mari daruri =i décii s-au dus acas[-i.

C`ndu s-au]ntorsu craiul]napoi

]ntr-acéia Albrihtu, craiul le=escu, fiindu de inim[rea bolnavu, au datu semnu de]ntorsu]napoi, de care semnu era to\i bucuro=i s[-l auz[, s[s[]ntoarc[de la at`ta fl[m`nziune la casile lor. +i]n 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au]ntorsu craiul de la Suceava =i s-au apucatu de cale. Ci nu s-au]ntorsu pre calea pre unde venise, ci pre alt[cale, pre unde era \ara intreag[, spre Codrul Cozminului.

Sim\indu décii +tefan vod[c[craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru,]ndat[au trimis dup[d`nsul de l-au pohtitu s[nu ia pre

acéia cale, spre codru, ci pre urm[, pre unde venise, c[f[c`ndu]ntr-alt chip, v[z`ndu \ara paguba -----ce s[va face de oastea le=asc[, nu vor r[bda, ci vor vrea s[=-i apere ale sale, de unde toate s[vor a\i\la de iznoav[spre vreun lucru r[u, carile va strica=-i pacea. Ci craiul mai bucuros fusése s[mearg[di dereptul, s[ias[]n \ara sa =i n-au b[gate]n sam[, ci =au p[zitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu]nhierb`ntatu +tefan vod[de r[zboiu, socotindu c[are vréme de a=-i r[scump[rarea str`mb[atea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au c[lcato, care avusése domnii Moldovei cu craii le=[=ti, ce =i jur[m`ntul =i =i pacea ce legase atuncea de cur`ndu, a=e-z`ndu-s[s[s[]ntoarc[pe urm[pre unde =i venise, décii] a\i\la ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea =i oastea sa toat[gata str`ns[=i odihnit[, v[z`ndu dob`nda di pre cei fl[m`nzi =i sl[bi\i, au trimis]nainte ca s[apuce calea la Codrul Cozminului, s[s[ciuiasc[p[durea, s[o]n\ineaze, ca s[o poat[porni asupra o=tii, daca vor intra]n p[dure. Iar[el cu toat[oastea au intrat dup[d`n=ii =i cu doao mii de turci. +i a patra zi i-au ajunsu]n p[dure, joi, octomvrie]n 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu =i cu ruga Precistii =i a sf`ntulu marelui mucenic Dimitrie =i lovindu-i de toate p[r\ile =i obor`ndu copacii cei]n\ina\i asupra lor, mult[oaste le=asc[au pieritu, unii de o=téni, al\ii de \[rani, c[le coprinsése ca cu o mreaj[calea, al\ii de copacii cei]n\ina\i. A=a pierz`ndu pu=cile, l[s`ndu steagurile care toate le-au adunatu +tefan vod[=i ei cine cum au putut,]n toate p[r\ile s-au r[=chiratu prin p[duri, de au sc[pat pu\ini afar[. +i]nsu=i craiul cu pu\ini r[m[sése, str`ng`ndu-s[s-au adunatu]ntr-un ocol la sat la Cozminu. +i de acolo bulucindu-s[au tras spre Cern[u\i. Iar[oastea lui +tefan vod[cu d`n=ii merg`ndu]mpreun[, s[b[tiia =i s[t[ia. Ci =i acei pu\ini ce ie=is[din codru n-ar fi sc[patu, de nu s-ar fi]ncurcatu ai no=tri]n car[le cr[ie=ti =i]n car[le altor boieri, de le-au datu vréme de au ie=it.

+i acolea veni véste lui +tefan vod[c[vine =i alt[oaste le=asc[,]ntr-ajutoriu craiului. Atuncea au chiebatu pre Boldur vornicul =i i-au datu lui oaste de ajunsu =i au trecut Prutul]mpotriva acei o=ti, s`mb[t[

sara. +i duminec[diminea\u015fa, octovrie 29 zile, le-au datu r[zboiu =i pre to\u0162i i-au r[sipit]ndat[=i i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu =i cu norocul lui +tefan vod[=i mare moarte =i t[iere s-au f[cut atuncea]n oastea le=asc[, la locul ce s[chiiam[L[n\u00e2tii satul. +i nimica n-au =tiut craiul de venirea acei o=ti, nici de pierirea lor.

+i]ntr-ac\u00e9ia= duminec[, trec`ndu craiul Prutul la Cern[uti, iar[=i fu lovit de oastea lui +tefan vod[, de i-au r[sipit =i i-au t[iatu, de-abia au sc[pat]nsu=i craiul cu pu\u0162in[oaste de a sa. D\u00e9cii trec`nd craiul spre \ara sa, pre multe locuri i-au lovit ai no=tri, ales pre craiul, c[mazurii]ntorc`ndu-s[s[dea r[zboiu =i s[apere pre craiul =i pre cei sc[pa\u0162i dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile]l trimis\u00e9se +tefan vod[]mpotriva acei o=ti le=[=ti ce venia]ntr-ajutoriu craiului =i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii. +i la sat la +ipin\u0162i pu\u0162ini au sc[patu din oastea de era str`ns[pre l`ng[craiul. D\u00e9cii craiul cu mult[nevoie strecur`ndu-s[, au tras la Sneatin =i de acolo au slobozit oastea pre acas[de c[t] r[m[s\u00e9se, iar[el s-au dus la Liovu.

Nacazanie silnim, adec[certarea celor put\u00e9rnici

Dumnezeu cel dreptu, cela ce ceart[nedreptatea =i]nal\ direptatea, cu c`t[certare pedeps\u00e9=te pre ceia ce calc[jur[m`ntul. C[acesta Olbrihtu nu spre p[g`ni, ci spre cre=tini vrea s[fac[r[zboiul, nu da ajutoriu celuia ce nu avea odihn[de turci, ci vrea s[sl[bas[pre cela ce s[lupta cu vr[]ma=ii cre=tinilor, pre carile trebuia cu to\u0162ii s[-l ajutoreasc[. Ci Dumnezeu la at`ta lips[=i nevoie]l adus\u00e9se pre cela ce mergea cu at`ta hval[s[strop=asc[\ara =i s[o supuie, care]nt[i nici taina sa nu vrea s[spuie nim[ruia, ci scos\u00e9se cuv`ntu c[m\u00e9rge s[ia Chiliia =i Cetatea Alb[=i]nc[ad[ogea de zicea c[de ar =ti haina sa dipre d`nsul g`ndul lui, o ar arunca]n foc. Apoi nici ai s[i nu-l b[ga]n sam[, ci era]n zavistiia celor de cas[=i de batjocura tuturor =i]n toate chipurile]l hulii, a=a =i cinstea din zi]n zi mic-or`ndu-s[, de inim[rea, pu\u0162in de n-au murit.

De capitele céle de frunte ale lé=ilor ce s-au aflat pieri\i

Aflatu-s-au la acestu r[zboiu din capete: doi fra\i T[ncenschii =i Miculai voievodul Ruschii pieri\i =i Gabriil din Moravi\a =i Herbor, a=ijderea doi fra\i Grotovi, Huminschii =i Murdileu =i al\i mul\i, cine poate s[-i pomeneasc[pre to\i. Al\ii au c[zut la leg[tur[, cumu-i Tuncischii, Zbigneu potcomori Crac[ului, Pruhni\schi, Targove\schii =i al\ii mul\i. Pre unii ai no=tri i-au fostu sp`nzur`ndu c`te doi de p[r, c[au fostu umbl`nd pre acéle vremi p[ro=ri ca =i ném\ii =i alte batjocuri multe le-au fostu f[c`ndu, de s[pomené=te =i ast[zi r[otatea lor ce au fostu p[\indu.

Iar[+tefan vod[, dup[izb`nd[cu noroc ce au fost f[cut la acest r[zboiu, s-au]ntorsu]napoi la scaunul s[u, la Suceava, cu mare pohfal[=i laud[, ca un biruitoriu =i au ziditu bisérica pre numele sf`ntului mucenicu Dimitrie,]n t`rgu]n Suceava, care tr[ie=te =i p[]n ast[zi. Zic unii s[s[fie ar[tat lui +tefan vod[la acest r[zboiu sf`ntul mucenicu Dimitrie, c[lare =i]ntr-armatu ca un viteazu, fiindu-i]ntru ajutoriu =i d`nd v`lhv[o=tii lui ci este de a =i créderea, de vréme ce au zidit biséric[.

Dupre acéia au datu cuv`ntu +tefan vod[a toat[oastea, s[s[str`ng[la H`rl[u,]n zioa lui sfeti Nicolae. +i a=a s-au adunatu cu to\ii la H`rl[u]ntr-acéia zi =i acolo +tefan vod[au f[cut osp[\ mare tuturor boierilor =i tuturor vitéjilor s[i =i cu daruri scumpe i-au d[ruit pre ei. +i décii i-au slobozitu cine =i pre la casa sa, d`ndu-le cuv`ntu ca to\i s[dea laud[lui Dumnezeu, pentru ce c[toate puterile suntu de la Dumnezeu.

C`ndu au pr[dat Malcociu |ara le=asc[7006 < 1498>

Malcociu au intratu]n |ara Le=asc[cu mul\ime de turci =i n-au avut cine s[-i stea]mpotriv[, ci mult[prad[de oameni au f[cut =i dob`nd[de dobitoace au f[cut =i au luat, =i au ajunsu mai sus de Liov,

25 de popri=ti; s-au]ntorsu]napoi pr[d`ndu \ara =i arz`ndu. S[vedea c[dup[acest r[zboi f[r] noroc, ce f[cus[lé=ii cu +tefan vod[, va fi pierirea lor.

*C`ndu au pr[dat +tefan vod[/ara Le=asc[
7006< 1498> iunie 22 zile*

}ntr-aceIa=i an, +tefan vod[vr`ndu s[-i]ntoarc[dispre lé=i str`mb[tatea sa, str`ns[\ara =i au intratu la Podoliia =i la ru=i, trecut-au =i de Liov la Can\u0162ug ora=ului, la apa Visloca, toate satile arz`ndu =i pr[d`ndu. Ars-au ora=ul Premi=lia, Radumnea, Prevorsca, Lan\u0162ut =i cetatea Tereabul =i mult[bun[tate dintr-]nsa au luat =i mul\u0162i jomiri au scos, ci pre to\u0162i i-au t[iatu =i al\u0162ii mai mul\u0162i au arsu]n cetate. +i cetatea Buceaciul mult[nevoie au p[\itu =i Podhae\u0162ul au arsu. +i mul\u0162i oameni, b[rba\u0162i, muieri, copii, au scos]n robie, mai mult de 100.000, mul\u0162i de aceia au a=eza +tefan vod[]n \ara sa, de=i p[n] ast[zi tr[ie=te limba rusasc[]n Moldova, ales pre unde i-au disc[licatu, c[mai a treia parte gr[iescu rusé=te. Iar +tefan vod[pr[d`ndu =i arz`ndu \ara, s-au]ntorsu]napoi cu mare dob`nd[, f[r] de nici o zmintea[, au trecut Nistrul]n ceasta parte la Halici =i au pr[datu =i de aceasta parte. +i décii au venitu la scaunul s[u, la Suceava, cu mare bucurie =i cu biruin\u0162.

V[leato 7008 < 1500> martie 11, c`ndu au venitu oastea le=asc[de iznoav[]n \ar[s[prade, v[z`ndu stric[ciunea ce le-au f[cut +tefan vod[

Albrihtu craiul le=escu, v[z`ndu at`ta prad[=i stric[ciune ce i-au f[cut +tefan vod[]n \ara lui, nu vru s[lase, ci de iznoav[str`ns[oaste =i intr[]n \ar[=i]ncepu a pr[da =i a strica \ara p[n] la t`rgu la Bot[=ani. +tefan vod[, daca prinse de véste,]= str`nse de s`rgu o=tile =i cu cine avea cu ai s[i, i-au ie=itu]nainte acei o=ti le=e=ti =i i-au dat r[zboi la

t`rgu la Bot[=ani. +i cu vrérea lui Dumnezeu pierdur[lé=ii r[zboiu =i fu izb`nda lui +tefan vod[=i mult[oaste le=asc[au pierit =i pe mulți i-au prinsu]n robie =i multe cazne le f[ciia moldovénii lé=ilor.

C[au pus +tefan vod[de au arat cu lé=ii pe o culme de deal la Bot[=ani =i au sim[natu ghind[=i s-au f[cut dumbrav[mare, de este p[n[ast[zi copaci mari.

Ci de această[povéste nimica nu scrie cronicariul le=escu, iar[la létopise\ul nostru acest moldovenescu scrie de acestu r[zboiu al lui +tefan vod[ce au avut cu lé=ii la Bot[=ani, precum s-au poménit mai sus.

]ntr-acesta= an, martie, s-au prist[vit Despina doamna Radului vod[, ce era robit[de +tefan vod[, c`ndu luas[Cetatea D`mbovi\, =i cu cinste o au]ngropat]n m[n[stirea Putna.

C`ndu s-au]mp[cat +tefan vod[cu craiul le=escu

V[leato 7009 < 1501>, +tefan vod[,]s`ndu inima cea nepriete-neasc[,]ntorc`ndu-s[c[tr[datoriia cre=tineasc[, s-au]mp[cat cu craiul le=escu =i mare leg[tur[au f[cut, nu c[doar[s-au temut de putérea lor, care s[ispiti s[=i r[zboi f[cus[=i cu turcii, de at`ta ori i-au =i biruit =i cu alvi megii=i de prinprejur av`ndu sfad[, niciodat[nu s-au plecat, ci pentru s[cunoasc[toat[cre=tin[tatea c[n-au fostu dispre d`nsul]ncep[tura, c[n-au r[dicat el armele asupra craiului, ci craiul f[r[cale =i f[r[de =tire au venitu asupra lui, unde =i acolo s-au]ntorsu cu ru=ine, mai apoi ca s[arate c[mai mult poate s[strice el craiului dec`tu craiul lui +tefan vod[, au intratu de i-au arsu t`rgurile =i i-au robit podanii, nici au avut cine s[-i stea]mpotriv[, ci cu mare dob`nd[s-au]ntorsu]n]ara Moldovei, c[venirea craiului dob`nd[au adus lui +tefan vod[, c[s-au umplut to\i de jafuri le=[=ti, de acolo au venitu +tefan vod[=i cu to\i plini s-au]ntorsu la casile sale. A=ijdirea acum la pace pre lesne st[tu, ca s[s[cunoasc[c[fie la ce]l vor cerca, c[-i gata =i la pace =i la r[zmiri\e. Décii pace au legat]ntr-acesta chip, ca s[-i fie

]ntr-ajutoriu]mpotriva fiec[ru]i vr[]jma=u, iar[]pribégii de]mbe p[r]ile s[]nu s[]priimeasc[]. Iar[]de s-ari t`mpla vreunui domnu al Moldovei s[]ias[]de nevoia turcilor]n]ara Le=asc[], s[-l] priimeasc[]=i]n tot chipul s[]puie nevoin[], ca s[-l] a=aze la domnie, iar[]domnii Moldovei pururea s[]aib[]urechi de=chise dispre turcu, s[]dea =tire craiului de g`ndurile lor. Iar[]judecata acelor cu str`mb[t]i de la margine s[]s[]fac[]dispre am`ndoao p[r]ile.

*De un P[tru] vod[], ce i-au t[]iat capul craiul le=[scu] v[]leato
7009 < 1501 >*

]ntr-acela= an trimis-au +tefan vod[]solii s[]i la craiul le=escu, la s[]im, poftindu pre tocmala =i leg[]tura ce au avut, s[]dea pre P[tru] vod[], feciorul lui Ilia=u vod[], c[]sim]ise c[]pre mul]i din boierii le=e=ti]i]ntorsése spre sine =i]ndemna s[]fac[]oaste asupra lui +tefan vod[]=i s[]ia domniia de la d`nsul =i s[]f[g]duia c[]s[]pléce \ara toat[], s[]fie suptu ascultarea lor. De care lucru multu sf[]tuir[]]n s[]im, c[]mul]i era lui P[tru] vod[]ap[r]tori. Mai apoi socotir[]s[]nu cumva s[]z[d]rasc[]pre +tefan vod[], s[]le fie a strica pacea, pentru ce c[]=i ei s[]g[]tiia s[]fac[]oaste, s[]marg[]la prusi. Ci i-au t[]iat capul lui P[tru] vod[],]nainte solilor, la t`rgu la Cihov.

Acestu P[tru] vod[], precum s-au pomenit mai sus c[]l-au gonitu +tefan vod[]din \ar[]la]ara Ungureasc[]=i i-au luat domniia, iar el au]ndemnat pre Mateia=u, craiul ungurescu, de au mersu cu oaste asupra lui +tefan vod[], ca s[-l] puie la domnie, unde apoi l-au b[]tut +tefan vod[]la Bae, cum s-au pomenit mai sus =i toat[]oastea i-au topitu, numai Mateia=i cu pu]ini au sc[]patu. Décii daca au muritu Matia=u craiul ungurescu, pierdu P[tru] vod[]n[dé]dea de a s[]mai ajutori de la craii unguere=ti. V[z]`ndu déciia =i vrajba ce intrase]ntre lé=i =i]ntre moldovéni, g`ndindu-s[]c[]]ntru acéle amestec[]turi c[]va putea s[]=-i fac[]=i el loc la Moldova =i s[]dob`ndeasc[]\ara, au l[satu] ungurii =i au fugitu de acolo, trec`ndu]n]ara Le=asc[], unde =i moarte

i s-au]nt`mplatu, cum =i mai sus s-au pomenitu, c[i-au t[iat capul craiul le=escu.

De moartea acestui P[tru vod[nu scriu to\i]ntr-un chip, c[létopise\ul cel moldovenescu scrie c[daca au venitu +tefan vod[cu oastea munteneasc[, s-au lovit cu P[tru vod[la Dolj[=ti pre Sirétiu=i al doilea r`ndu la Orbic =i tot au izb`nditu +tefan vod[=i au prinsu pre P[tru vod[=i i-au t[iatu capul.

Iar[cronicariul cel le=esc scrie c[daca au biruit +tefan vod[pre P[tru vod[, au sc[patu P[tru vod[la unguri =i décii toate pre r`ndu, precum scrie mai sus.

Ci oricum au fostu, tot s[tocmescu c[izb`nda tot au fostu la +tefan vod[, iar[lui P[tru vod[tot s[afl[c[i-au t[iat capul.

De moartea lui Olbrihtu, craiul le=[scu, 7009< 1501>

]ntr-acesta=i an =i Olbrihtu, craiul le=escu, g[tindu-s[cu mare oaste ca s[marg[asupra prusilor, ce n-au s[v`r=itu =i au muritu. Iar[pre urma lui, f[cut-au \ara sfat pre obicéiul lor =i au r[dicat pre Alixandru, fratele lui Olbrihtu, la cr[ie, cu carile pacea ce f[cus[+tefan vod[cu frati-s[u, Olbrihtu, de nu-l va vrea fi apucat moartea, cum s[va ar[ta mai jos, mult[r[sip[\r`lor s[vrea fi f[cut.

V[leato 7010< 1502>, prist[vitu-s-au Paisie arhimandritul =i egumenul m[n[stirii Putnei.

]ntr-acela= an cur`ndu dup[Paisie, avgust 4 zile, s-au prist[vitu =i Athanasie Bolsun, am`ndoi l[uda\i de viia\ bun[=i curat[, carii]n viia\ lor nimica n-au lipsitu ce li s-au c[zut p[storiei lor, ca s[nu fac[.

C`ndu au luat +tefan vod[Pocutiia de la lea=i

+tefan vod[fiindu gata de r[zboiu ca un leu ce nu-l poate]mbl`nzi niminea =i el odihna altora]i p[riia c[-i este cu pagub[, au intratu]n]ara Le=asc[cu oaste =i au pr[datu Pocutiia =i o au =i luat-o. +i zicea

c[acel olatu l-au luat lé=ii de la moldovéni f[r[cale. }ntr-acéia craiul, dup[ce au f[cut sfatu pentru Pocutiia ce o luase +tefan vod[, au str`nsu oaste pre bani =i au trimis-o de au intratu]n \ar[=i au f[cut mult[pagub[=i at`ta s-au fostu sup[ratu ai lor no=tri, p[n[s-au rugatu cu to\u0163ii lui +tefan vod[, de au ie=itu de la Pocutiia,]ns[mai mult de boal[ce au avutu, adec[podagrie, =i cet[\ile ce le luase le-au]ntorsu.

*De moartea lui +tefan vod[celui Bun, v[leato 7012
<1504>*

Nu mult[vréme, daca s-au]ntorsu +tefan vod[de la Pocutiia la scaunul s[u, la Suceava, fiindu bolnav =i slabu de ani, ca un om ce era]ntr-at`tea r[zboaie =i osteneal[=i neodihn[,]n 47 de ani]n toate p[r\ile s[b[tea cu to\u0163ii =i dup[multe r[zboaie cu noroc ce au f[cut, cu mare laud[au muritu, mar`\i, iulie 2 zile.

Fost-au acestu +tefan vod[om nu mare de statu, m`nios =i de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la ospéve omor`ea f[r[jude\u0163u. Amintrilea era om intreg la fire, neléne=u, =i lucrul s[u]l =tiia a-l acopieri =i unde nu g`ndiiai, acolo]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie]nsu=i se v`r`ia, ca v[z`ndu-l ai s[i, s[nu s[]nd[r]pteze =i pentru acéia raru r[zboi de nu biruia. +i unde-l biruia al\u0163ii, nu pierdea n[déjdea, c[=tiindu-s[c[zut jos, s[r[dica deasupra biruitorilor. Mai apoi, dup[moartea lui =i ficiorul s[u, Bogdan vod[, urma lui luas[, de lucruri viteje=ti, cum s[t`mpl[din pom bun, road[bun[iese.

Iar[pre +tefan vod[l-au]ngropat \ara cu mult[jale =i pl`ngere]n m[n[stire]n Putna care, era zidit[de d`nsul. At`ta jale era, de pl`ngea to\u0163i ca dup[un p[rinte al s[u, c[cuno=tiia to\u0163i c[s-au sc[patu de mult bine =i de mult[ap[r]tur[. Ce dup[moartea lui, p`n[ast[zi]i zicu sveti +tefan vod[, nu pentru sufletu, ce este]n m`na lui Dumnezeu, c[el]nc[au fostu om cu p[cate, ci pentru lucrurile lui céle viteje=ti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici dup[acéia l-au ajunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui +tefan vod[]ntr-acela=i anu iarn[grea=i geroas[, c`tu n-au fostu a=a nici odinioar[, =i décii preste var[au fostu ploii gréle =i povoaie de ape =i mult[]necare de ap[s-au f[cut.

Au domnitu +tefan vod[47 de ani =i 2 luni =i trei s[pt[m`ni =i au f[cut 44 de m[n[stiri =i]nsu=i \iitoriu preste toat[\ara.

Iar[c`ndu au fost aproape de sf`r=itul s[u, chemat-au vl[dicii =i to\i sfétnicii s[i, boierii cei mari =i al\i to\i c`\i s-au prilejitu, ar[t`ndu-le cum nu vor putea \inea \ara, cum o au \inut-o el, ci socotindu din to\i mai putérmicu pre turcu =i mai]n\eleptu, au datu]nv[\[tur[s[s[]nchine turcilor. +i décii au st[tut la domnie fiiu-s[u, Bogdan vod[cel Grozav =i Orbu.

Povestea =i tocmala altor \[ri, ce suntu pinprejur; cum nu s[cade s[nu poménim, fiindu-ne vecini de aproape.]nt[i, cumu-i |ara Le=asc[

|ara Le=asc[, sau cumu-i zicu pre limba lor Polzca Zemlea, adec[\ara c`mpului]i zicu, pentru loc tinsu i-au pus nume a=a, ci nu pentru c[doar[este c`mpie mult[, c[f[r[c`mpii Da=ovului, c`mpu slobod =i pustiiu]n |ara Le=asc[nu s[afl[, pentru mul\imea de oameni, ce suntu sate pretutinderilea =i t`rguri, ci numai pentru c[-i locu tinsu. Pentru acéia]i zicu |ara Le=asc[, pentru c[mai de demultu o au fostu chiem`nd-o a=a dipre numele lui Leh, fiului lui Elisei, nepotul lui Iavan, carile]nt[i acela au l[cuitu pre acélea locuri.

|ara Le=asc[este \ar[mare dispre miaz[noapte, de s[chiiam[Borussia =i Pomeria, iar[dispre r[s[ritu Litva =i |ara Mazoviei, dispre amiiaz[zi Rusiia, ce s[hot[ra=te dispre unguni cu Mun\ii Ungure=ti, iar[dispre apus Lusitaniia =i Slijjia =i Moraviia, toate acéstea cnézii, daca le-au supus craii lese=ti suptu ascultarea sa, adec[Mazoviia, Rusia, Prusiia, Litva, au f[cut tot un trup, din m[dul[ri multe, tot o \ar[=i o judecat[au.

+i némi=i carei le zicu =leah[, nu a=a de crai ascult[, cum de lége, carele, le-au f[cut ei, de s[judec[la scaunile cet[\ilor, cine=i la \inutul

+tefean cel Mare

Acuarel[dup["Evangheliarul de la Homor" de E. Bucevski

s[u. De acolo, cine nu va s[-i \ie de lége, volnicu-i fie=tecine s[-i]ndelunge légea la alt scaun mai mare, alése]n doao locuri, la Liublin vara =i la Petricov iarna, unde zic acelor legi tribunal. Acolo, de va avea =i de crai ceva asupreal[, f[r[nici o fric[are voie s[-l trag[la judecat[, unde procuratorii vor r[spunde pentru crai =i de va avea str`mb[ate, afla-va jude\`u =i direptate. Nici pre un sleahfici nu-l va putea lega cineva, nici craiul singur, p[n[nu-l va birui cu légea. Aceia nu dau bir nim[rui, nu ascult[de altul, nici]n oaste este datoriu s[mearg[, f[r[numai de bun[voie, numai c`ndu va]nc[lica craiul =i cu voia tuturora =i cu plat[.

+i c`ndu le va veni vreo nevoie de undeva, acéia este datoriia lui crai, ca s[dea =tire la \inuturi, s[s[str`ng[la zi, care le va ar[ta. +i dac[s[vor str`nge =i vor sf[tui de lucrul ce le vor da =tire, ei vor alége soli =i vor trimite la s[imu, unde s[vor]mpreuna cu to\i solii \inuturilor, de vor sf[tui de toate nevoile, ei deosebi =i craiul cu sfatul s[u deosebi. Ce vor ispr[vi peste zi, sara s[vor]mpreuna cu sfétnicii ce le zicu sinatori =i ce vor a=eza p[n[a s[s[v`r=i s[imul, c[st[s[imul =ase s[pt[m`ni, de alta nu vor sf[tui, numai de ce va fi pricea]ntru d`n=ii, p[n[la s[v`r=itu. Iar[]n zioa cea de apoi, de multe ori s[t`mpl[de nu vor putea lesne s[tocmeasc[zuoa, toat[zioa, uneori adaog[=i noaptea, mai apoi pun =i aleg dintre d`n=ii carii vor fi cu sfat mai mare =i ce le va p[rea lor, pre acéia st[.

La oaste nu mergu ei singuri, ci c`ndu tribuie=té oaste, ei slobod la s[im bir, de iau de pre vecinii lor, cu c`t potu s[-i r[dice treaba mare ca acéia. Numai atuncea c`ndu vor vedea c[tribuie=te, =i]nsu=i craiul va mérge,]ns[numai p[n[la margini, s[-i apere \ara, iar[denafar[nu suntu datori.

Lé=ii suntu oameni r[zboinici, oameni]nv[\a\i de carte, c[pentru]nv[\tura =i a c[r\ii =i a vitejii nu li-i préget, nici de trud[, nici de cheltuial[, ce]ncunjur[\[rile de]nva\[, ca s[deprinz[tineré\ile truda =i la b[tr`né\e]n\elepciunea, de care au nevoin[\ mai mare.

Lé=ii n-au nevoin[\ s[str`ng[avu\ie, c[avu\ia =i str`nsura o dau

=i o r[sipescu, lefecii mul\u1 \in, dup[c`tu le este puterea =i mai mul\u1. Nu este la d`n=ii ru=ine a fi datoriu, c[nici unul, nici cei de frunte, nu este s[nu fie datoriu =i la jidovi ocinele le z[loj[scu =i odoar[le lor z[loj[scu la nigu\[tori =i le or`nduiescu altora =i mul\u1 =i de totu le pierdu, hr[nindu gloate dup[sine, c[pre cel ce str`nge]l numescu jidov. St[p`nilor cui sluj[scu, suntu cu credin\[=i pentru numele lui =i pentru cinstea, capul]=i pune. Pentru ruda sa =i pentru semin\u1ia, c`tu de departe, stau cu d`nsul p[n[la moarte.

Au obiceiau lé=ii, nu ca grecii, dup[sfad[=i dup[price, daca-i vor]mp[ca, nu va \iniii pizm[, ci la nevoia lui ca dreptu un frate s[va pune.

Craii nu ceia ce-s mo=néni cr[iescu, ci pre carile]l aleg ei. Nici alt[voie mai mare are, f[r[numai ce suntu boierii pre m`na lui, cui va vrea s[le dea, le va da. Nici acéle date nu poate s[le ia, f[r[numai de viclenie spre \ar[, de-i va lua]nt[i capul cu jude\u, p[n[nu va muri. Pentru acéia pogor`ndu putérea =i luundu din m`na crailor, n-au voie s[fac[cui va vrea]naljosul =i s[poat[a\va dup[pofta sa r[ot[\i \[r`i, ci pentru fr`u s[\in f[lcile lor, c[ari face multe r[ot[\i. +i pentru acéia r[dic`ndu ei intre sine r[ot[\ile sale, din pu\in au crescut \ara mare =i s[potu ap[ra de to\i vr[jma=ii s[i. +i de la al\ii ce au luat, n-au datu, de la ném\i Prusiia, de la Moscu nu pu\in \ar[au dob`nditu: Severia =i Cernihovul =i alte \inuturi.

Turcii carii pre la alte \[ri au izb`nditu =i au luat ce[\i, iar[la lé=i, de c`te ori s-au ispitit, cu ru=ine s-au]ntorsu. +i la toate lucrurile suntu gata =i cu putérea =i cu gura gata suntu s[s[apere =i Dumnezeu]i ap[r[p[n[acum, de poate zice fie=tecine c[suntu ca o fecioar[neatins[=i nesilit[. Numai t[tarii]i car[]n toate zilile de grumazi, c[umbl[la d`n=ii ca la sit[.

Au lé=ii 2 arhiepiscopi =i 11 episcopi =i 3 episcopi la cneadzia Litvei, 4 la livoni, f[r[mitropolitul de Chiev =i al\i episcopi ce-s pre ru=, de légea greceasc[, 16 voievozii de scaune]n |ara Le=asc[, 5 la Litva, 3 la prusi =i al\ii cine=i pre la scaunile sale =i 61 de ca=taleani, iar[=i boierii de scaun, iar[starostii suntu mai multe.

|ara Le=asc[are ape mari: Visla care tréce pe la Crac[u =i s[pogoar[pre la Var=av =i la Torunea =i la Gdansca d[]n Marea Alb[=i =[ici umbl[multe pre d`nsa. este =i San ap[mare, care d[]n Visla, iar[dispre Moscu Niprul, iar[ap[mare.

*De]mp[r\iia T[t[rasc[=i de obicéiul lor =i c`t loc coprinde
/ara T[t[rasc[*

Aicea nu multu vom poméni de t[tari, carei s[afl[c[suntu limb[b[tr`n[=i din ceput vitéji =i p[n[ast[zi vedem c[s-au \inut tot]n ce au apucatu. Tartariia sau cumu-i zicu unii |ara T[t[rasc[, este]mp[r[r\iie mare, c[nu numai ceasta ce este la Cr`m, ce]n toate p[r\ile s[]l\vé=te =i cu putére mare, de coprinde loc multu, o parte mare de Evropa =i Sarma\iia toat[de la Asia cu S\itiia sau Sireca, ce-i zic acum Cataio. Numele =-au luat \ara de la apa ce-i zic Tartar, care cur[]ntr-acélea p[r\i ce-i zic Magog. Iar[]l[cuitorii]=i zicu Mongul. St[aceast[\ar[spre miaz[noapte. Dispre r[s[ritu au]mp[r[r\iia cea putérnic[a Hinneai, dispre amiaz[zio Indii cu apa Ganghes, ce-i zice cartea noastr[Fison =i apa Oxus, iar[dispre apus Marea Caspium =i |ara Le=asc[, de acolo s[apropie de Moscu =i dispre apus cu Marea de Chia\. V[zduhul ace=tii \ri este neast`mp[ratu, c[vara acéle tunete de groaznice suntu, c`t de fric[mul\i mor din oameni =i suntu c[lduri mari =i aciia=i frigu =i ome\i mari =i acélea v`nturi suntu de mari, c`tu de multe ori s[t`mpl[de oprescu pre om c[]l[toriu cu calul =i-l surp[jos, copacii din r[d[cin[oboar[=i multe pagube fac. Iar[niciodat[nu ploao, vara foarte pu\in =i c`nd ploao de-abiia jil[vé=te p[m`ntul.

Rodé=te acéia \ar[gr`u, orezu =i de alt[p`ine, m[tase s[face, imbir, scoar\ dulce, piper, raventu, zahar, mu=catinu, smoal[, pre alocurea =i aur =i argintu scotu, iar[vin pre pu\ine locuri s[face, c[la \ara Cataiia nu s[face. Afl[-s[=i stinci négre de piiatr[de facu foc cu d`nsa, deaca o sap[=i arde]n loc de lémne pentru lipsa lémnelor; de toate dobitoacile s[afl[multe.

Afl[-s] scris \n c[r]ile t[arilor c[]mp[r]atul lor hr[n]é=te 10.000 de iepe albe, numai de mulsu lapte =i \ine 20.000 de v`n[tori, c[zicu c[f[r] de sam[s] afl[pas[ri multe.

)mp[r]atu \nt[iu au pus de féliul lor pre unul ce l-au chiebatu Hanul, ca s[fie judecata pre d`nsul =i acéstu nume Han s-au chiebatu \n to\i hani\ dipre numele acestuia, c`i au urmatu pre urma lui, cum =i la Eghipet Faraon, apoi Potolomeiu, la R`m Chesar. +i din s[m`n`a lui Hanu, to\i sultanii s-au tras =i au l[\itu]mp[r[\ia aceasta de la \ara Sinarilor p[n[la Ochiianu, p[n[la marea ce-i zicu Caspium. Pre urma lui au st[tut loc hanu, carile au n[scut pre Zain hanu al treilea,]mp[r]atu ce-l porecescu unii Batti, acesta au pr[datu Rusiia, \ara Le=asc[, Slijia, Moraviia, \ara Ungureasc[. Al patruea hanu, ficiorul lui Bati, Temir Cutlu, carele]i zicu Tamerlanu =i s[afl[acesta la istorie scris pentru vr[jm[=iia carile toat[Asiia au pr[datu, de au arsu p[n[la Eghipetu. Acesta au biruitu pre Baiazit]mp[r]atul turcescu =i l-au prinsu viu =i \n c[tu=i de aur l-au b[gat u =i l-au b[gat \n cu=c[, de l-au purtat prin toat[Asia. Al cincilea din Temir Cutlu, fiu-s[u cel mai mare Temir \aru au st[tut]mp[r]atu, carile zicu c[au pieritu la prusi \n r[zboiu, b[t`ndu-s[cu crijicii. Al =aselea, fiu-s[u Mahmetu \ar, al =aptelea Ahmetu \ariu, acesta au n[scutu pre +ahmetu, al optuea]mp[r]atu. Iar la \ara Cataiului \nt[i au]mp[r[\itu Tinhis, al doilea Cui, al treilea Barhim, al patruea Alam, al cincilea Mongu, al =aselea Cublai.

T[tarii suntu oameni r[zboinici, suferitori la toate nevoile, nu grij[scu de avu\ie, ci de izb`nd[=i de foame rabd[cu s[pt[m`na. +i unde va s[fac[oaste de grabu =i nu-i locu direptu hrana s[s[z[bovasc[=i de o s[pt[m`n[m[n`nc[, ca s[fie s[tul, s[nu fl[m`nzasc[. R[zboiul nu este a-a tare c`tu-i de groaznicu, pentru n[vala =i g`lceava =i de ar r[bda multu cum li-i n[vala, niminea nu le-ar sta \nainte; ce din n[val[mare, pre lesne dau dosul =i din fug[r[=chir`ndu-s[, de multe ori poftorescu r[zboiul =i cumu-i n[vala cu groaz[a o sprijeni, a-a =i goana cu primejdie a-i goni, c[din fug[s[\ntorcu =i izb`ndescu

=i a=a lucrul ce vor s[fac[de grabu s[apuc[, c[unde-i auzi numele, acolo]l =i vezi.

Ace=tea nu l[cuiescu]n case, f[r[numai]n ora=u mare,]n carile de multe feliuri de oameni l[cuiescu, nigu\ [torescu, agonisescu =i]n c` mpi dup[p[=une cu dobitoacile umbl[.]n loc de case poart[cotigi, ales]n |ara T[t[rasc[cea pustie. C[Tartariia]n multe s[]mparte, c[\ara cea mic[, carea st[c[tr[Evropa, intre Nipru =i intre Don s[]nchide =i]ntr-]nsa Cr`mul este, unde le zicem la Piericopu. Iar[Tartariia cea pustie]n care multe oarde sunt,]nt[i Zagatar, ce este S'itia, intre Emmaum =i Cataio, cu cr[iia Tangut =i alte multe oarde de coprinde cumu-i Zavolha, Cazanul, nohail, tum[nii, shibénii, hiianii, cosahiiianii, astinhaveanii, chirhesarii, baschirdarii, molgomozorii, =i altile multe sunt, carile n-am vrut s[le mai scriem. Ce Zavolha =i Cazanul, Vasilie cneazul Moscului le-au lipitu de]mp[r[\iia lui iar nohail sunt dincolo de Volga]mprejurul m[rii ce-i zic Caspium =i apa Iaih =i alte locuri ce-s l[cuitori mul'i =i pre multe locuri sunt =i boga'i, de nu s[\in cu prada, ca ace=tiia ce-i vedem noi, ce cu agonisit[. +i ape multe s[afl[=i b[l'i nu numai p[scoase =i cu agonisit[, ci]ntr-unile s[afl[at`ta m[rg[ritariu de multu, de nu este nici de un pre\u. Ci de acéstea a t[tarilor destul am poménitu, ci iar [=i de altile s[ar[t[m, c[multe am avea a scrie de d`n=ii, c[de multe ori am p[vit =i nevoie de c[tr[d`n=ii =i nu numai noi, ce toate \rile c`te-s pinprejurul lor, mai apoi s[nu ne ar[t[m istorici de lucrurile altor \ri.

*De]mp[r[\iia turcilor =i de]nceputul lor =i de adaosul lor;
]n ce chip s-au]nceput =i s-au]nmul\itu =i s-au l[\itu la
at`ta m[rire =i cinste =i t[rie*

Aicea de vom scrie =i vom poméni de]ncep[tura =i adaosul turcilor =i de]mp[r[\ia lor, nu vom gre=i, c[s[véde c[-i f[r[cale ca s[nu poménim =i s[nu scriem, c[suptu m`na lor =i suptu jugul lor suntem =erbi.

Acestu féliu de oameni ce le zicem noi turci, carii]nt[i din t[lhari =i din oameni pu\ini at`ta s-au l[\itu =i s-au]nmu\itu, c[doao p[r\i de p[m`nt coprindu, adec[Asia =i Africa, s-au tinsu de au apucatu o parte mare =i din a treia, din Evropa, de suntu de Dumnezeu l[sa\i certarea cre=tinilor =i groaz[tuturor vecinilor de prinprejur.

Numile acesta ce zicem noi turcu, s[]n\elége om ce este cu via\[\ s[]lbatic[, iar[jidovii ei]i chiam[togarma, iar[ei]=i zicu busurmani, adec[t[ia\i]mprejur sau buni credincio=i, c[turci s[-i chéme nu suferé, c[-i de ocar[la d`n=i acesti nume, c[pre limba jidovasc[s[]n\elége nemernicu (némérnicu sau pr[d[toriu). Al\ii]=i zicu otomani sau osmanidu, dipre numele]mp[ratului lor cel dint[i, care l-au chiebatu Otoman. Iar[]ncep[tura]mp[r\ii lor]ntr-acesta chipu s[afl[s[fie:

Otoman]mp[ratul lor cel dint[i au "fostu t[taru, slujitoriu al hanului celui mare, om]ndr[zne\ u =i mai mare de trup dec` t al\ii. Acesta de nevoie au ie=it din]ara T[t[rasc[=i au]nceput]nt[i la Cappadochia a \inea drumul, av`ndu cu sine numai 50 de oameni. +i s-au adaos dup[acéia unul c`te unul, p[n[s-au]nglotitu unii din oameni r[i aduna\i, al\ii =i de nevoie, s[h[l[duiasc[de moarte, al\ii]n n[déjde de dob`nd[. +i a=a, dup[adaos ce f[ciia,]nt[i pre ascunsu, iar[daca s-au]nmu\itu,]n vedére s[apuca de prad[=i jefuia. +i décii cu to\ii s-au pornitu de au luat Capadochiia, Pontul, Bitiniia, Pamfilia,]li\iia, \[ri mari. +i acéstea s-au lucratu]n anul de la zidirea lumii 6808 < 1300 >. Pre urma acestuia au luat]mp[r\iia fiu-s[u Orhan =i iar =i acesta cu ace\i me=ter=ug s-au apucatu ca =i tat[-s[u, numai t[rie =i avére mai mult[au avutu, din zi]n zi ad[og`ndu-s[=i l[\indu]mp[r\iia. C[cresc`ndu vrajba intre cre=tini, au luat Misia, Licaoniia, Frighia, Caria =i Ni\eia b[tutu-o-au =i au dob`ndit-o. +i au l[\itu]mp[r\iia p[n[la Helespont. C[pre acéia vréme intras[vrajba intre Paleolog =i intre Cantacuzino, carii erau capetile]arigradului =i socoti neprietenul crucii ca s[s[arate unii p[r\i cu prietenie =i s[-l chieame]ntru ajutoriu, ce s-au =i t`mplat, c[au trecut cu oaste la Evropa =i au de=chis calea =i altora pre urm[la Evropa, s[fac[mult[nevoie. Acesta,

aproape de s[v`r=itul s[u, au f[cut r[zboi cu t[tarii =i au c[zut]n r[zboiul acel f[r[norocu =i au]mp[r[\itu 31 de ani.

Pre urma lui au st[tut]mp[ratu fiiu-s[u, Amurat, om me=ter =i ascunsu la inim[, carile n-au fostu mai jos de c`tu al\ii la vitejie, de a r[dbarea nevoile de]nv[\tura vitejii. Ac`sta acopierindu g`ndul s[u ce vrea s[fac[, v[z`ndu cum s-au pomenitu mai sus vrajba intre greci =i sl[bi\i de r[zboaie ce f[ciia intre ei, n[imindu cu leaf[vase de la Ghenua =i dup[ce au dob`nditu Helespontul, au trecut la Tra\iia]n anii 6871 < 1363> =i Calipoli la Cr`mu au apucatu, ci apoi =i o parte de mai mare a Tra\ii au luat. Dup[ac`ia au supus Misiia, Bosna, Rumele, mai apoi, daca au dob`nditu scaunul Odriiului, de bulgari, de sirbi s-au apucat. Mai apoi au pieritu de o slug[a lui Lazar dispotu ce au fost mai nainte de la inim[iubit lui =i l-au fostu prinsu]n r[zboi. +i i-au r[mas pre urma lui doi ficiori, Suliman =i Baezitu. Ci Baiazitu omor`ndu pe frate-s[u, au apucatu]mp[r[\iia. +i d`cii s-au apucatu de toat[]mp[r[\iia. Era om b[rbatu, de minte ascu\itu =i pohtoriu de lucruri mari =i]ndr[zne\u la fie ce s[apuca, la trude r[bd[toriu, vr`mea cuno=ti\`a =i lucrul cum va purta =i st[t[toriu la ce s[apuca, ca s[umple. D`cii daca au dob`nditu Tra\iia toat[, =au]ntorsu inima spre |arigradu. +i]nt[i au socotitu s[s[apuce de Tesaliia, Machidoniia, Fo\ida =i de Atica =i Misiia, ce le zicem acum s`rbii =i ilirii, ce-i chiem[m Bosna, =i tribalii, ce-i poreclim bulgarii. O parte din c`lea au luatu =i au ucis =i domnul Bulgariei. Mai apoi au]ncunjuratu]n 8 ani |arigradul =i auzindu c[vine oastea unguareasc[=i fran\ozasc[, pre carii]mp[ratul cre=tinescu i-au adus =i i-au chiebatu]ntru ajutoriul, tem`ndu-s[de at`ta oaste, au p[r[situ |arigradul de a-l batera =i au s`rguitu, de au ie=itu]nainte a acei o=ti la Nicopolea. +i d`ndu r[zboiu, au biruitu Baiazitu =i mul\i domni =i hatmani ai fran\ozilor au pierit. De care lucru cu norocu seme\indu-s[Baiazitu, iar[s-au v`rtejitu la |arigrad =i doi ani st`ndu-i asupr[, de i-au fl[m`nzitu. +i era acei]nchi=i pier\i, de n-ar fi venitu Tamerlanu hatmanul t[t[r[scu cu mul\ime de oaste, de au strop=itu toat[Asia =i cu foc o au p`rjolitu, ora=ile au pr[datu. D`cii de frica lui di s`rgu s-au v`rtejit =i la Gala\iia =i Bitiniia de r[zboiu s-au g[titu

=i b[t`ndu-s[p[n`au]noptatu, birui Tamerlan hatmanul t[t[r[sc=i Baiazit fu biruit pentru mul\imea t[ar[lor, ci nu era deopotriv[. +i l-au prinsu viu =i ferec`ndu-l]n c[tu=i de aur =i]n cu=c[b[g`ndu-l, l-au trecut]n Asia. Ce la Asia l-au slobozitu =i el de ru=ine cur`ndu au murit, dup[ce au]mp[r[it 13 ani =i 6 luni.

R[mas-au fii de d`nsul, Calepiin, Moisi, Mahmet =i Mustafa. Ce Calepin de s`rgu au murit, iar[fiiu-s[u Orhan de unchi-s[u Moisi fu omor`tu =i Moisi de frati-s[u Mahmet. Acesta Mahmet, |ara Munte-neasc[=i Machidoniiia au supus =i \enchiul sau hotarul turcescu p[n[la Marea Ionicum l-au mutat =i scaunul =-au pus la Udriiu. +i dup[ce au \inut]mp[r[\iia 17 ani, au muritu.

Décii al doilea Amurat c[zu la]mp[r[ie, acésta cu ajutoriul ce avea de la Ghenuva, trec`ndu la Tra\iia, au b[tut pre unchi-s[u Mustafa, =i Thesalonica au f[r[mat, carile era ora=u b[tr`n, tare =i plin de avu\ie =i pre acele vremi Vene\iia o \inea. Décii au supus Chiprul, Epirul, Etolie. Cunosc`ndu déciia c[de va putea s[lege priete=ug cu Gheorghie dispotul, domnul s`rbilor, c[lucrurile lui s[vor]nt[ri =i a cre=tinilor vor sl[bi, cu toat[nevoins[au silit =i au luat fata lui, s[-i fie]mp[r[teas[. Décii =i cu putérea socru-s[u =i cu a sa s-au apucat de Beligrad =i b[tr`nu cetatea au pierit 7.000 de turci.

Dup[moartea acestuia, st[tu]mp[rat al doilea Mehmet, carile au]ncunjuratu |arigradul cu mult[mul\ime de oaste =i l-au luat]n anii 6961 < 1453 >,]n luna lui mai,]n treizeci =i una de zile.]n al doilea an dup[aceia s-au dus la Beligrad =i mul\ime de ai s[i acolo pierindu =i el]nc[r[nit, l-au p[r[sit. Déciiia bulgarii au luat =i Dalma\iia =i Rastiia au dob`nditu, déciia Trapezontul l-au dob`ndit =i Mitelina cu alte ostroave au luat. Apucat-au =i Evbeiiia =i Chefea, ce o \inea ghenuvezii. +i au]mp[r[it 32 de ani.

Déciia Baiazit al doilea luundu]mp[r[\iia, r[zboiu cu vene\ienii f[cu =i le-au luat Naupactul, Methona, Dirahia =i toat[Dalma\iia au pr[datu =i au murit otr[vit. Acesta Baiazit au luat Chilia =i Cetatea Alb[de la +tefan vod[cel Bun.

Décii Sélím, fiu-s[u, c[zu la]mp[r[\'ie ; acesta au luat Alcarul ora=u tare la Eghipetu =i dup[ce au omor`t pre soltanul, Alexandria toat[cu Eghipetul le-au dog`nditu =i le-au lipit de]mp[r[\'ia lor =i Damascul l-au luat.

Pre urma lui, fiu-sau Suliman, \iindu]mp[r[\'ia, luat-au Beligradul, ap[r[tura nu numai a | [rii Ungure=ti, ci a toat[Cre=tin[tatea, déciia, Rodosul au biruit =i Strigoniia =i Buda =i alte ora=[ale | [rii Ungure=ti. }ncunjurat-au =i Beciul, mai apoi au pieritu la Zighet,]mp[r[\'indu 47 de ani. Urmat-au al doilea Selim, carile au legat pacea cu ném\ii =i au luat vine\ienilor Chiprul =i déciia Tunetul =i Gouleta au apucat. +i décii au muritu]n anii 6983 < 1475> .

Pre urma lui, Amurat au]mp[r[\'it =i dup[d`nsul al treilea Mahmet, carile au omor`tu 18 fra\i =i au luat]mp[r[\'ia. Iar[al\i]mp[ra\i carii au urmatu de aceea]nainte, l[s[m de a-i mai scrie, ca s[nu ne ar[t[m istorici de lucruri turce=ti, dec`tu ale noastre. Ce pu\in]nc[de putére =i de obiceiul lor,]n ce chip \in]mp[r[\'ia, avem a scrie.

Obicéiu au turcii,]n al patrulea an s[ia a zécea din copii, parte b[rb[teasc[, ca s[s[adaog[pururea slujba]mp[r[\'iei. +i la vrémea acéia trimit oameni]mp[r[te=ti la greci, la s`rbi, carii suntu pre hotarul]mp[r[tescu cre=tini, aleg`nd |ara Moldovei =i |ara Munteneasc[c[]n locul acela ce dau ei copii, noi suntem datori s[fim gata de oaste]n toat[vrémea, c`ndu va veni cuv`ntul]mp[ratului =i de bani a le darea pururea. Iar[oamenii cei]mp[r[te=ti umbl[din sat]n sat, déciia cumu-i satul, a=a le arunc[=i copii s[dea dup[putére =i cum s[pot tocni cu d`n=ii =i cu bani]nc[s[]mpac[. Mul\i s[afl[=i de bun[voie de mergu, ca s[ias[din =erbiie =i mul\i din turci net[ia\i (=i nu spun c[suntu turci, c[nu i-ar priimi), ce-i dau]n locul cre=tinilor c[trag n[déjde c[dintru-unii ca aceiia ies la cinste mare, ca s[dob`ndeasc[boierie. Pre carii apoi pre unii]i duc la |arigrad, pre al\ii la Odriiu =i pre la alte scale de-i dau de-i hr[nescu, pre unii la Brusii, pre al\ii la caraimani, de s[]nva\ la \arin[, acestora le zic agemoglani (sau iamoglani), adec[nevinova\i, coconi.

Iar[daca cresc\u0162u de =apte ani, d\u00e9ciia cei mai iscusi\u0162i \u0162i bag[la saraiul]mp[r[tescu, p[n[la 500. Acolo =ed p[n[de 20 de ani. Unii]nva\[carte, al\u0162ii la lucruri vitej\u00e9=ti, dintr=ace=tiia aleg, f[r[ce=s de treaba saraiului, de=i pun ienic\u00e9ri, carii s[afl[pururea pre l`ng[curtea]mp[ratului, p[n[la 12 mii. Din ienic\u00e9ri s[aleg mai de frunte spahiioglani, p[n[la 3.000, carii mergu dinadireapta]mp[ratului=i fie=tecarile dentr=]n=i cu c`te patru sau cu c`te cinci slug\u0162i sluj[scu. D\u00e9ciia din st`nga 3.000 de silihtari, de iar[sluj[scu]n patru sau]n cinci cai, dup[ace=tiia 5.000 de olofani a=i]direa dinadireapta]mp[ratului=i alte 5.000 din st`nga, carii sunt ale=i din inic\u00e9ri sau din cre=tini jura\u0162i, carii cu cr\u00e9din\[slujb[au ar[tat begler=beului sau pa=ii. Dup[ace=tiia cei de apoi mergu carii s[chiiam[caripi\u0162i, ce s[chiiam[mai s[raci, carii din toat[\u0162ara Turceasc[nu numai turci, ce =i cre=tini str`n=i, de au venit de bun[voie s[slujasc[]mp[ratului pentru leafa. Iar]naintea]mp[ratului 200 sau =i mai mul\u0162i mergu, ce s[chiiam[mutaferachi, carii pentru slujba lor cea aleas[i=au scos la cinste=i iau leaf[mare, altul =i un taler de zi, al\u0162ii =i mai pu\u0162in, cumu=i omul =i cumu=i slujba. Dup[ace=tiia mergu treizeci de cauzilieri, carii de=chid calea]mp[ratului =i oprescu n[vala de la]mp[ratul =i iau artic\u00e9le, c\u00e9le ce=s de jalbe la]mp[r[ie. Dup[ace=tiia mai aproape mergu sola\u0162ii, carii poart[arcile pre um[r cu c[m[=i albe p[n[jos, de s[v[du de suptu haine =i]n scofii, p[n[c`te 200 de oaste. +i denainte =i denapoi sunt =i paici p[n[la 100, ace=tiia to\u0162i nu lipsescu de l`ng[curtea]mp[ratului. Iar[f[r[ace=tiia =i al\u0162ii mul\u0162i de oaste, de mergu f[r[leaf[, cerc`nd s[poat[ar[ta slujb[, ca s[dob`ndeasc[pit[. Iar[la \u0162rile]mp[r[iei =i la margine are]mp[ratul alt[oaste de a scoaterea]mpotriva fie=tec[rui vr[]ma=u al s[u, c[la margine, unde se hot[r]scu cu cre=tinii, au p[n[]n 10 mii de ienic\u00e9ri, r[sipi\u0162i pre la sate, di s[hr[nescu cu plugul =i cu nigu\[torii, carii nici de un pa= nu ascult[, f[r[numai de cuv`ntul]mp[ratului, c`ndu vor ie=i la oaste. Suntu din copii de a z\u00e9cea, p[n[l[10.000]mpr[=tiia\u0162i pre la t`rguri, de suntu de umplerea locuri, de

vor pieri dintr-ace=tiia undeva la r[zboiu. Este =i alt[curte, ce s[chiiam[spahii, carii suntu suptu begler-bei. Ace=tia au cinste mare, au sate de la]mp[r[\\ie]n loc de leaf[=i de ace=tiia nu suntu pu\\ini, c[tot locul, c` t`\\ine]mp[r[\\ia, plinu este de d` n=ii.

Are]mp[ratul intre al\\i sf\\tnici mai ale=i trei sau patru, ce le zicu veziri azemi, carii toate trebile]mp[r[\\ii poart[=i de pace =i de oaste =i de p[=ii =i de domnii a le schimba =i a le da, la m`na lor. Unul dintr-]n=ii este mai mare, pre carile st[toat[credin\\a]mp[ratului, adec[veziriul, iar[lui de i se va t`mpla a m\\erge la oaste, c[mai mult[grij[este veziriului de oaste dec` t` de alte trebi, el pune]n locul s[u nem\\stnic, carile= ac\\eia put\\ere \\ine ce au \\inut =i el. Ci de]mp[r[\\ia Turceasc[destul am povestit, ci iar[=i de altile s[povestim =i s[ar[t[mu]nainte.

Pentru |ara Ungureasc[de jos =i Ardealul de sus vom s[ar[t[m, fiindu-ne vecini de aproape =i cum au avut =i ei cr[ie mare ca =i l\\e=ii

Aicea nu vom l[sa =i de Ardeal sau |ara Ungureasc[, cumu-i zicu unii, ca s[nu atingem =i s[nu pomenim de]nceputul lor =i de obic\\iul lor, fiindu-ne vecini de aproape =i de multe ori n[zuia domnii \\[rii Moldovei, de s[acioa =i s[ajutoria de la d` n=ii.

Ardealul sau |ara de jos Ungureasc[s[chiam[|ara peste Munte, carea coprinde o parte de Da\\ia =i piste munte. Direptu ac\\eia-i zicu |ara peste Munte, c[ci este]ncunjurat[de toate p[r\\ile cu mun\\i =i cu p[duri, cum ar fi]ngr[dit]. Zicu-i =i \\ara de 7 ora=[, din limba nem\\asc[, iar[l[cuitorii \\[rii]=i zicu ard\\eni, carii s[hot[r[scu cu ungurimea dispre apus, sau cumu-i zicu unii Panonia. Iar[dispre miiaz[noapte s[hot[r[scu cu |ara Le=asc[, dispre amiaz[zi cu |ara Munteneasc[, dispre r[s[ritu cu Moldova. |ara Ardealului nu este numai o \\ar[]ns[=i, ci Ardealul s[chiam[mijlocul \\[rii, care multe coprinde]n toate p[r\\ile,]n carea st[=i scaunul cr[iei. Iar[pre la marginea ei suntu alte \\[ri mai mici, carile toate de dinsa s[\\in =i suptu ascultarea ei suntu :]nt[i cumu-i Maramoro=ul, dispre |ara Le=asc[=i |ara S[ciuasc[dispre

Moldova =i | ara Oltului dispre | ara Munteneasc[=i | ara B`rsei, | ara Ha\agului, | ara Aoa=ului =i suntu =i altle horde multe, carile toate ascult[de Cr[iia Ungureasc[=i s[\inu de Ardeal.

}n \ara Ardealului nu l[cuiescu numai unguri, ce =i sasi peste sam[de mul\i =i rom`ni peste tot locul, de mai multu-i \ara l[\vit[de rom`ni dec`tu de unguri. Iar[]n | ara Ungureasc[de jos, unde s[chiiam[Unguria cea Mare (sau cumu-i zicu unii pre limba nem\asc[Panoniia), acolo numai unguri tr[iescu, iar[de s[afl[=i rom`ni pre alocurea,]nc[lége ungureasc[\in.

Ungurii nu \in tot o lége, ce]n patru sau]n cinci legi suntu]mp[rechia\i, c[unora le zic calvini, altora lotori, altora calando=, ce s[chiiam[pre limba lor lége direapt[, al\ii-i chiiam[ver[=iano=, carii credu]n Ioan Botez[toriu, iar[de Hristos nimica nu s[atingu, al\ii chiiam[sombota=i, carii credu légea jidovasc[, al\ii-i chiiam[papista=i, carii cred p[n]]n jum[tate légea gréceasc[, de ace=tiia se afl[la Ardeal, iar[la Unguria cea Mare foarte prea pu\ini. Ace=tiia au =i icoane]n biséric[=i cruci pre biséric[,]nc[=i pre la casile lor s[afl[cruci. Ace=tiia nici la o treab[a biséricii nu poftescu pre aceialal\i unguri, nici-i iubescu. Mai bucuro=i s[marg[la bisérica rom`neasc[dec`tu la capi=tea acelorlal\i unguri.

Rum`nii, c`\i s[afl[l[cuitori la | ara Ungureasc[=i la Ardeal =i la Maramoro=u, de la un loc suntu cu moldovénii =i to\i de la R`m s[trag.

Ieste \ara Ardealului plin[de toat[hrana c`t[trebuie=te vie\ii omene=ti, c[p`ine peste sam[rodé=te mult[, de niminea nu o cump[-r[, ci tuturora prisosé=te, vin pretutinderea, nimarui nu lipsé=te, miere mult[=i bun[, de care facu mied, a=a de bun, c`t s[potrivea=te marmaziului.

| ara Ungureasc[mai denainte vréme era foarte mare, de coprindia o parte mare =i din | ara Turceasc[, c[scaunul cr[iei nu era la Beligradul cestu nou, unde este acum, ci era la Buda, care o \in acum turcii. C[daca au luat turcii Belgradul cel mare, carele era ap[r]tura nu numai

a | [rii Ungure=ti, ci a toat[cre=tin[tatea dispre apus, au dob`nditu déciia =i Buda, carele era scaunul Cr[iei Ungure=ti. Déci =-au mutat scaunul la Beligradul cestu nou, di pre Ardeal, ci de-a pururea f[r[odihn[, av`ndu r[zboiu ném\ii cu turcii =i fiindu =i ungurii]ntru ajutoriu asupra turcilor =i av`ndu ném\ii priite=ug cu ungurii =i merg`ndu asupra turcilor piste d`n=ii trecea, turcii suindu-s[la ném\i, prin \ara lor f[cea cale. Ci ungurii v[z`ndu at`ta strop=itur[=i nevoie \[rii, una dispre turci, alta dispre ném\i, neav`ndu odihn[de o=ti gréle, li s-au sup[ratu =i s-au sf[tuitu cu to\ii, de s-au]nchinatu turcilor =i au luat de la d`n=ii domnu, ca =i]n \[rile noastre. Iar[ném\ii daca au v[zut c[so\iile i-au viclenitu =i s-au]nchinatu la vr[jma=ii lor, au luatu de la unguri jum[tate de |ara Ungureasc[de sus =i o \in p[n[ast[zi.

A=a |ara Ungureasc[cr[ie mare ce era, dintr-un trup in multe m[dul[ri s-au]ntorsu, o parte turcii \in, cu scaunul cr[iei cu Buda, ném\ii alt[parte, Ardealul de-i cu st[p`nu,]nc[este suptu robii turceasc[.

Ungurii suntu oameni iscoditori =i necredincio=i, vicléni, priite=ugul nu-l \in la loc de nevoie. Prin \ara Ardealului nu poate omul pre lesne s[treac[f[r[c[r\i cr[ie=ti. +i taina a=a o \inu de bine, c[nici de la \[rani cuv`ntu dreptu nu vei afla. Judecata sa foarte pe dreptate o judec[=i de nu-\i iube=ti légea]ntr-un loc, volnicu e=ti s[-\i tragi légea la alt scaun, unde vei iubi. }nc[=i dispre crai, de ver fi av`ndu ceva asupreal[=i nedreptate, ai voie s[-\i intrebi =i cu craiul, unde s[adun[to\i domnii la scaunul \[rii, de s[sf[tuiescu di trebile \[rii =i de vei avea str`mb[tate, afla-vei dreptate. Nici craiul are voie s[piiarz[pre vreun némi=u, f[r[numai de-l va dovedi de viclenie.

*De domniia lui Bogdan vod[cel Orbu si Grozav, feciorul
lui +tefan vod[celui Bun, v[leato 7012 < 1504> iulie*

Dup[moartea lui +tefan vod[, cu voia tuturor l[cuiturilor \[rii au st[tut domnu fiu-s[u Bogdan vod[, pu\in disp[r\itu de firea t[te`ns[u, c[de n-au ajunsu anii, iar[lucruri mari apucase.

Bogdan vod[daca st[tu la domnie, g`ndi s[-]nt[reasc[lucrurile]nt[i cu vecinii =i s[- arate nume bun. Pe]nv[\tura t[t`ne-s[u, a lui +tefan vod[, trimis-au la]mp[r[\iia turcilor pre T[utul logof[tul cel mare, cu slujitori, pedestreme, d[r[bani, de au dus birul, zéce povoar[de bani =i s-au]nchinatu cu toat[\ara la sultan Suleimanu]mp[ratul turcescu. Iar[]mp[r[\iia de bucurie mare cu dragoste i-au priimit =i au d[ruit to\i banii T[utului logof[tului celui mare =i i-au adus]n \ar[=i au ziditu pre acei bani o sf`nt[biséric[]n satu]n B[line=ti, ce este la \inutul Sucévii =i tr[ie=te p[n[ast[zi.

]ntr-acéia=i vréme trimis-au solii s[i =i la craiul le=escu, intre alte trebi ca s[pofteasc[=i pre sora lui crai, pre Elisafita =i s[-i]ntoarc[Tismeni\va =i Ce=ibis, carile oprise tat[-s[u =i nu le]ntorsése. Ci b[tr`na, mama lui crai, n-au vrut acésta lucru s[-l fac[, c[ci nu era de légea papei. Ci solilor pentru ce le-au]ntorsu acéle t`rguri, le-au mul\mitu, iar[de logodn[au]ndelungat]ntr-alt[dat[.

C`ndu au pr[dat Bogdan vod[Pocutiia

Dup[soliiia dint[i ce au fost trimis Bogdan vod[la craiul le=escu pentru soru-sa, n-au pierdut n[déjdea, c[oblicindu c[muma fétii =i a lui au muritu, de iznoav[au poftoritu soliiia, g`ndindu-s[c[dup[moartea b[tr`nii nu va avea cine s[stea]mpotriv[. Ce craiul]nc[i-au]ndelungatu p[n[alt[dat[, c[vediiia c[soru-sa nu vrea s[mearg[dup[d`nsul, c[au fostu Bogdan vod[grozav la fa\ =i orbu de un ochiu. Pentru acéia v[z`ndu Bogdan vod[c[cu bine nu folosi nimica, g`ndi ru=inea sa s[-i r[scumpere cu s`nge nevinovat =i l[s`ndu inima cea priiteneasc[, de arme s[apuca =i str`ns[\ara toat[=i au intratu]n |ara Le=asc[, de au luat Pocutiia =i au l[satu oamenii s[i]n Pocutiia, iar[el pr[d`ndu s-au]nv`rtejit]napoi.

C`ndu au pr[datu lé=ii |ara Moldovii

V[z`ndu lé=ii paguba ce le f[cus[Bogdan vod[, nu suferir[, ci de grabu str`ns[r[oaste pre bani =i pre oamenii lui Bogdan vod[ce-i

l[sase s[apere Pocutiia,]i]mpinser[]napoi. +i]ntru acel r[zboi au pieritu doi fra\i, ficiori de boieri le=[=ti, ficiorii lui Strus. +i décii au intratu oastea le=asc[]n |ara Moldovei, de au f[cut mult[pagub[=i pierire =i au pr[datu p[n[la Bot[=ani, prinz`ndu pre o sam[de boieri de frunte de \ar[. +i pré to\i,]n m`niia acelor doi fra\i, i-au dat]n Cameni\[de i-au t[iat.¹

A treia solie, c`ndu au trimis Bogdan vod[la craiul le=[scu.

Dup[aceia a treia oar[, de iznoav[au mai ispitit Bogdanu vod[de au trimis solii s[i]ntr-acesta chip, doar[putea cumva s[-i dea craiul pre soru-sa. Ci craiu au f[g[duitu]ntr-acesta chip, c[s[\ie légea lor =i s[fie plecatu craiilor le=e=ti. Ci curundu vréme murindu, Jicmontu craiul pre urm[n-au umplut f[g[duin\.

C`ndu au pr[dat Radul vod[domnul muntenescu Putna

Pre acéia vréme Radul vod[domnul muntenescu, neav`ndu nici o pricin[asupra lui Bogdan vod[, sculatu-s-au cu toat[putérea sa =i cu Roman Pribeagul, de au intratu]n \ar[=i au pr[datu =i au arsu \inutul Putnii =i pe de céia parte de Sirétiu, de mult[prad[=i pierire au f[cut. +i décii s-au]ntorsu]napoi f[r[de nici o zmintea[.

C`ndu au mersu Bogdan vod[la |ara Munteneasc[asupra Radului vod[

V[leatul 7015 < 1506> octomvrie 28, v[z`ndu Bogdan vod[c`ta pagub[i-au f[cut Radul vod[]n \ara sa, nu suferi, ce g`ndi str`mb[tatea sa ca s[o r[scumpere mai cu asupr[, una pentru

¹ Aci Ureche n-a]n\eles izvorul s[u: Bielski spune c[boierii au fost t[ia\i de Kameniecki (hatman), nu la Cameni\.

sc`rba =i paguba ce-i f[cus[Radul vod[, alta =i pentru vitejiia ce avea, c[socotindu ca s[nu p[iaae numele cel vitez[scu al t[t`ne-s[u, ca s[nu zic[meg[ia=i c[au muritu =i el cu tat[-s[u, sculatu-s-au cu toat[put[rea sa =i au tras]ntr-ajutoriu =i pre s[cui =i s-au dus spre |ara Munteneasc[=i au intratu la locul ce s[chiiam[R[teza\u0163ii, la Movila C[iatii, de c[ia parte de R`mnicu, octovrie 28. +i au =[zut cu oastea de c[ia parte de R`mnic 10 zile, de au pr[datu =i au arsu de la Milcov p[n[la R`mnic =i]n jos pre de am`ndoao p[r]ile p[n[la Sir[tiu. +i acolo de la Radul vod[l-au timpinat sol, un c[lug[r anume Maximian, ficiorul lui Dispotu]mp[ratul grecescu =i s-au rugat lui Bogdan vod[ca s[fac[pace cu Radul vod[, pentru c[suntu cre=tini =i o semin\u0163ie. D[ciia Bogdan vod[, v[z`ndu at`ta rug[minte de la acel c[lug[r, au f[cut pace pentru voia lui =i au trimis cu d`nsul solul s[u la Radul vod[. +i acolo Radul vod[cu boierii s[i au jurat pre Sf`nta Evanghelie, cum ca s[\ie pacea necl[tit[]n v[ci. +i hotarul pre unde au fostu cel b[tr`nu au l[sat =i s[]ntoarc[Radul vod[toat[prada =i arderea, c`t[f[cus[]n |ara Moldovei, la \inutul Putnii. +i a=a, s-au]ntorsu Bogdan vod[cu pace]napoi.

L[etopise\u0163ul cel le=escu de ac[este doao pove=ti, ce au mersu Radul vod[cu Romanu Pribagul de au pr[dat \inutul Putnii =i cum au mersu Bogdan vod[]n |ara Rom`neasc[asupra Radului vod[, nimica nu]nsemneaz[, nice s[afl[scris.

De moartea Radului vod[=i de moartea lui David mitropolitul =i de domnia Mihniei vod[

V[leato 7016 < 1508> dup[Pa=te, murit-au Radul vod[, domnul muntenescu =i pre urma lui au st[tut la domnie Mihnea vod[, carile au t[iatu boierii. Dup[ac[ia,]n anii 7017 < 1509> aprilie 1, prist[vitu-s-au David mitropolitul.

C`ndu au pr[dat Bogdan vod[/ara Le=asc[, ajung`nd p[n[la Liov

V[leatul 7017 < 1509>, iunie 10, dup[multe solii ce trimisése Bogdan vod[la craiul le=escu pentru soru-sa Elisafta, pre carea de multe ori o cer=us[=i nu-i o didease, v[z`ndu c[nimica nu poate folosi, socoti c[are vréme ca s[-i r[scumpere ru=inea sa dispre craiul le=escu cu s`nge nevinovatu =i de iznoav[au]nceput a str`nge oaste. Ci v[z`ndu craiul ungurescu vrajba ce intrase]ntre d`n=ii =i sim\indu c[Bogdan vod[de iznoav[face oaste asupra lé=ilor, au trimis sol pre +tefan Tele\chi, ca s[-i poat[]mp[ca. Ci nimica n-au folositu, c[Bogdan vod[g[tindu-s[=i arm`ndu-s[, au pripit cu oaste de au trecut apa Nistrului, vineri, iunie 29 dni =i au intrat la ru=i, la Podoliia. +i s`mb[t[au sosit la Cameni\ =i décii au slobozit oastea s[prade \ara, d`ndu-le vin[c[n-au lége pentru str`mb[t[\ile ce fac, alta c[va s[-i r[scumpere Pocutiia, a treia =i pentru sora lui craiul, Elisafta, ce i-o giuras[Alixandru craiul. Deci arz`ndu =i pr[d`ndu \ara, au tras la Liovu, de au b[tut t`rgul, de pu\inu nu l-au luat. +i singur Bogdan vod[cu capul s[u au lovit cu suliva]n poarta Liovului, care lucru =i ast[zi s[cunoa=te semnul. +i nici lé=ii nu t[g[duiescu de aceasta, ci]nc[ei mai tare m[rturisescu c[au fost adev[rat a=a. +i au pr[datu]mprejur pretitindirilea, =i au arsu Rohatinul ora= mare =i vestit =i mult[avu\ie =i bun[tate dintr-]nsa au luat. Luat-au din Rohatinu =i clopotul cel mare ce este la mitropolie]n Suceava =i mul\i oameni =i boieri au robit =i domnii lor]nc[i-au prinsu =i cu mare izb`nd[s-au]ntorsu]napoi la scaunul-s[u, la Suceava, f[r[de nice o zmin-teal[=i robilor ce-i adusése din |ara Le=asc[le-au]mp[r\itu hotar[]n \ara sa. +i décii =au luat doamn[din \ar[=i au f[cut pre +tefan vod[cel T`n[ru.

C`ndu au pr[dat /ara Moldovii, 7017< 1509> iulie 15

Dup[]zb`nd[cu noroc ce f[cus[Bogdan vod[]n |ara Le=asc[, iat[-i veni de la Dumnezeu os`nda asupr[, cum gr[ie=te =i prorocul David, psalm 7: „Lac s[p[=i-l scurm[=i c[zu]n groapa care au f[cut”, a=a petrecu Bogdan vod[, c[nu era]nc[bine ie=it din |ara Le=asc[, iat[

craiu\u0163ul str\u0103ng\u0103ndu oaste degrab, au silit s\u0103 apuce pre Bogdan vod\u0103 [nc\u0103 [n\u0103 \u0103ara sa =i nu au putut de o boal\u0103 ce avea. Ci au trimis pre hatmanul s\u0103u, pre Cameni\u0163chii voievodul de Crac\u0103u. Ci p\u0103n\u0103 a sosi hatmanul, iar Bogdan vod\u0103 au trecut Nistrul \u0103n ceasta parte =i s-au a=ezat la scaun =i au slobozit o=tile pre acas\u0103, neav\u0103nd nici o =tire de oastea le=asc\u0103. Iar Cameni\u0163chii hatmanul v\u0103z\u0103ndu c\u0103 nu au apucatu pre Bogdan vod\u0103 la margine, au intrat f[r\u0103 v\u0103ste \u0103n \u0103ar\u0103, de au pr[datu Cern\u0103u\u0103ii, Dorohoiul, Bot[=anii, +tef[ne=tii, neav\u0103ndu cine s\u0103-i opreasc\u0103, c\u0103 Bogdan vod\u0103, neav\u0103ndu n[d\u0103jde de una ca aceasta, au l[satu oastea pre acas\u0103. Iar l\u0103e=ii au pr[dat cum le-au fostu voia. +i \u0103nc\u0103 un Vasco oarecarile de ai no=tri, av\u0103ndu m\u0103nie pre alt Vasco ce i-au fostu luat muierea, s-au \u0103nchinat la l\u0103e=i, de i-au purtat pretitindirile, =tiindu c\u0103 n-are cine le sta \u0103mpotriv\u0103, de au arsu =i au pr[datu =i pre vr[jma=ul s\u0103u curvariul \u0103nc\u0103 l-au prinsu de l-au \u0103n\u0103pat, iar craiu\u0163ul lui Vasco pentru acea slujb\u0103 i-au dat Hotni\u0163ul, un sat ce este suptu Iaroslavu, p\u0103n\u0103 la moartea lui. +i daca s-au \u0103ntorsu oastea le=asc\u0103 \u0103napoi, trimis-au craiu\u0163ul le=[scu Jicmontu la Vladislav craiu\u0163ul ungurescu, ca s\u0103 nevoiasc\u0103 s\u0103 fac\u0103 pace cu Bogdan vod\u0103, =tiindu c\u0103 Bogdan vod\u0103 va vrea s\u0103 =i \u0103ntoarc\u0103 mai cu asupra d\u0103pre din=ii. Cum s-au =i t\u0103mplatu, c\u0103 l\u0103e=ii \u0103nc\u0103 bine nu ie=is\u0103 din \u0103ar\u0103, Bogdan vod\u0103 cu oastea ce putus\u0103 o seam\u0103, de str\u0103ns\u0103se degrabu, au ajunsu pre oastea le=asc\u0103 la trec[toare Nistrului =i d\u0103ndu r\u0103zboiu despre am\u0103ndoao p\u0103r\u0103ile, mult\u0103 moarte s-au f[cut =i pre o sam\u0103 de boieri vii nev[t[ma\u0163i i-au prinsu, intr\u0103ndu nesocoti\u0163i de oastea le=asc\u0103, adec\u0103 logof[tul =i un hom\u0103elni-cu, c\u0103 rora nu le putem afla numile, f[r\u0103 numai al C\u0103rstii, Petrica =afariul, Robrost\u0103mpu. Mai apoi s-au dus l\u0103e=ii intregi c\u0103tr\u0103 craiu\u0163ul s\u0103u =i acie=\u0103ncepur\u0103 a umbla s\u0103 fac\u0103 pace =i au legat pacea \u0103ntr-acesta chip, ca dispre am\u0103ndoao p\u0103r\u0103ile s\u0103 \u0103ntoarc\u0103 pagubile, nici s\u0103 mai fie zarva \u0103ntru d\u0103n=ii.

C\u0103ndu au pr[dat Beti Ghirei sultan cu t[tarii \u0103ara Moldo-vii, leatul 7018 < 1510>

Beti Ghirei sultan, ficiorul hanului, nepotul \u0103mp[ratului, f[r\u0103 v\u0103ste cu mult\u0103 mul\u0103ime de t[tari pe trei locuri au intrat \u0103n \u0103ar\u0103, de au pr[dat de la Orheiul p\u0103n\u0103 la Dorohoiu =i pre Prut \u0103n sus, de mult\u0103 prad\u0103 =i

robire de oameni au f[cut =i plean de dobitoace au luat; mai apoi sultanul fiindu s[getat foarte r[u, au murit.

Va leato 7019 < 1511 > februarie

Miercuri]n s[pt[m`na alb[au murit Maria doamna lui +tefan vod[, fata Radului vod[, muma lui Bogdan vod[=i cu cinste au o]ngropat-o]n m[n[stire]n Putna.]ntr-acela= an au murit =i T[utul logof[tul.

(AXINTE URICARIUL)

Carile =i m[n[stirea Trestiiian[au f[cut, la v[leat 7004, < 1496 >, precum este scris numele lui pre clopot.

*C`ndu au pr[dat Mendi Ghirei hanul cu t[tarii Litva =i
Bet Ghirei ficiorul hanului au pr[dat Moldova*

V[leato 7021 < 1513 > avgustu 22 de zile, pre aceasta vr`me, Mendi Ghirei hanul au pr[dat Litva, p[n[la Vilna, de mult[pagub[au f[cut =i mul'i robi au luat.

A=ijdirea pre ac`eia=i vr`me, Bet Ghirei ficiorul hanului au intratu la Moldova, de au pr[dat \ara p[n[la Ia=i =i au arsu t`rgul =i \nutul C`rleg[turii =i au ajunsu =i p[n[la Dorohoiu =i p[n[la +tef[ne=ti. Iar[al'ii au pr[dat]n jos la L[pu=na =i la Chigh`ciu =i de s`rgu vr`ndu s[ias[cu robii,]n Nistru multe suflete au]necatu =i robi =i =i de ai sei. Iar[asupra lor trimiseas[Bogdan vod[pre Corpaciu hatmanul s[u, de i-au lovitu cu o mie de oameni =i nesocotit d`ndu r[zboiu viteja=te, au c[zut de ai no=tri =apte sute, iar[trei sute au sc[pat. Iar[t[tarii cu pagub[mai mult[de ap[dec`tu de oaste au avut, s-au]ntorsu la Piericop. Iar[Bogdan vod[]ngrozindu-s[de acea pagub[, au trimis la craiul le=[scu soli, de au poftitu ajutor]mpotriva t[tarilor, de vor vrea s[vie de iznoav[, ca s[s[apere, alta pentru ca s[-i sloboaz[solii, s[treac[la Moscu =i de toate i-au f[cut craiul pre voie.

A=ijdirea de ni-te t[tari ce au mai pr[dat de iznoav[/ara Moldovei

Nu mult[vréme trec`ndu, ci]ntr-acela=i an, de iznoav[au mai intratu t[tarii cu oaste mare]n \ar[=i f[c`ndu mult[pagub[=i prad[. +i f[c`ndu cale,]ntorc`ndu-s[]napoi, Bogdan vod[i-au lovit cu oaste proasp[t[=i au scos tot pleanul de la d`n=ii.

C`ndu au venit Trif[il[cu oaste unguresc[asupra lui Bogdan vod[

V[leato 7022 < 1514> februarie 26,]n al zécile an al domniei lui Bogdan vod[, f[r[véste au intratu]n \ar[un Trif[il[, ce s[f[ciia ficioru de domnu, venindu din]ara Unguresc[cu ungunii =i iarna, c`ndu era to\i o=ténii pre la casile lor. Ci sim`indu ai no=tri, s-au str`nsu degrab[din c`\i s-au putut =i i-au datu r[zboiu la pod, din jos de Vasluiu, februarie 27. +i]nfr`ng`ndu-l ai no=tri, i-au topitu toat[oastea lui =i el au pierit, c[prinz`ndu-l viu, i-au t[iat capul.

Iar[la leatul 7024 < 1516> martie 10, au murit Lasl[u craiul ungurescu.

V[leato 7025 < 1516> noiembrie 8, semnu mare s-au ar[tatu pre ceru, c[au str[lucit dispre miiaz[noapte ca un chip de om, de au st[tut mult[vréme =i iar[s-au ascunsu]n v[zduh.

A=ijdirea, curundu dup[acela=i semnu,]ntr-acéia= lun[, au fostu cutremur mare de p[m`ntu,]ntr-o luni.

De moartea lui Bogdan vod[cel Grozavu

Bogdan vod[cel Grozavu, ficiorul lui +tefan vod[cel Bun, s-au prist[vitu]n anii 7025 < 1517>, aprilie]n zile 18,]n ceasul cel dint[i al nop\ii,]n t`rgu]n Hu=i, nu cu pu\in[laud[pentru lucrurile céle vitej[=ti ce f[ciia, c[nu]n be\ii, nici]n ospéve petrecea, ci ca un strejar]n toate p[r\ile priveghia, ca s[nu s[=tirbeasc[\ara ce-i r[m[sése de

la tat[-s[u. +i domnindu 12 ani =i 9 luni =i 3 s[pt[m`ni, multe lucruri bune au f[cut. +i décii cu mare cinste l-am]ngropat]n m[n[stire]n Putna. Iar[ce va fi lucrat]nl[untru sau]n \ar[la noi, dispre partea jude\ilor =i a dirept[\ii, nu afl[m, ci cunoa=tem c[unde nu-s pravile, din voia domnilor multe str`mb[t[\i s[faac.

De domniia lui +tefan vod[cel T`n[r, ficiorul lui Bogdan vod[, nepotul lui +tefan vod[cel Bun, 7025 < 1517> aprilie

Dupre moartea lui Bogdan vod[, pre urma lui, fiiu-s[u, +tefan vod[, ce-i zic cel T`n[r, s-au a=ezat la domnie.

(AXINTE URICARIUL)

Cum scrie la un létopise\uu s`rbescu c-au fostu de 9 ani, c`ndu s-au a=ezat la domnie.

+i fu miruit de mitropolitul Theoctist]n t`rgul Sucévi.

C`ndu au intrat]n \ar[Albu sultanu cu t[tarii =i l-au b[tut +tefan vod[, leatul 7026 < 1518> avgust 8

]n al doilea anu a domnii lui +tefan vod[,]n luna lui avgustu, 8 zile, r[dicatu-s-au Albu sultan cu t[tarii de la Piericop, cu mult[oaste t[t[rasc[=i au trecut Nistrul, f[r[véste =i au tras c[tr[Prut, de au ajunsu la locul ce s[chiam[+erbanca. +i déciia s-au apucat a pr[da \ara. Ci norocul cel bun al lui +tefan vod[, s-au prilejitu cu oaste gata]n gura Goroviei =i au dat véste =i \[r`i, de s`rgu s[s[str`ng[. +i dac[s-au bulucitu, suindu pre Prut]n sus, au trimis +tefan vod[pre Petrea C[r[b\vu vornicul =i cu to\i giosénii s[treac[Prutul. +i daca au luat[u]nv[\tur[=i au trecut Prutul, luundu ajutoriu den Dumnezeu, luni diminea\,]n r[v[rsatul zorilor, i-au lovit f[r[véste, c`ndu ei nici o grij[nu avea =i cu norocul lui +tefan vod[i-au r[zbit =i mul\i din t[tari au pieritu, mul\i]n Prut

s-au]necat =i s-au fostu]nglotindu]n Ciuhru. +i pre mul\u0163i i-au prinsu vii, a=i]direa =i pre doi m`rzaci mari, anume: Tamizu =i Bicazu. +i c`\\i au r[mas, i-au gonitu priste c`mpi, t[indu-i =i s[get`ndu-i, p[n[la Nistru. Acolo fiindu obos\\i caii de fug[mult[, intr`ndu]n Nistru s-au]necatu, numai sultanul cu pu\\ini au sc[pat,]ns[=i el r[nit r[u]n cap, de s-au]ntors cu mult[pagub[=i pierire =i ru=ine. }nc[=i aceia c`\\i au sc[pat, f[r[arme =i f[r[cai au sc[pat.

Iar[+tefan vod[s-au]ntorsu cu mare laud[=i au dat]nv[\\[tur[tuturor boierilor s[s[str`ng[la H`rl[u, la zioa sf`ntului mucenic Dimitrie =i acolo daca s-au adunat, ospé\\e =i bucurie mare au fostu, =i pre to\\i vitéjii cei buni i-au d[ruit +tefan vod[. +i décii =-au luat lui= doamn[.

De moartea lui Basarab[vod[domnul muntenescu

V[leato 7030 < 1521> septevrie 15 zile prist[vitu-s-au Basarab[vod[, domnul muntenescu =i au apucatu]n locul lui s[domneasc[un turcu, pre nume Mahmetu, ce s[tr[gea din semin\\ia lui. Ci pentru légea lui cea]ntunecat[s[osc`rbir[oamenii de d`nsul =i mul\\i dintru d`n=ii s[cerca s[apuce domnia, ales pribégii carii era de p[ziia de mult[vréme una ca aceasta. +i intre multe amestec[turi, au a=ezatu la domnie pre Radu vod[.

V[leato 7031 < 1523> martie]n 20 de zile, pribegit-au +arpepostélnicul, de frica lui +tefan vod[,]n |ara Le=asc[.

C`ndu au pierit Arbure hatmanul cu ficiorii lui

]ntr-acest an,]n luna lui aprilie,]n cetatea H`rl[ului, +tefan vod[au t[iat pre Arburie hatmanul, pe carile zic s[-l fie aflat]n viclenie, iar[lucrul adev[rat nu s[=tie. Numai at`ta putem cunoa=te c[norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut +tefan vod[pre palmile lui, av`ndu at`ta credin\\[=i]n tineré\\ile lui +tefan vod[toat[\\ara otc`rmuia, unde mul\\i vr[jma=i i s-au aflatu, cu multe cuvinte

réle l-au]mbucac]n urechile domnu-s[u. Ci pururea tinerii s[pleac[=i cred cuvintele céle réle (a puhlibuitorilor). +i acea plat[au luat de la d`nsul,]n loc de dulcea\ amar, pentru nevoin\ a lui cea mare, c[nici judecatu, nici dovedit au pierit. De care lucru mul\]nsp[im`nta\i din l[cuitorii \[rii au]nceput a g`ndi cum vor lua =i ei plat[ca =i Arburie, c[nu mult[vréme dup[acéia,]ntr-aceia=i an, au t[iat =i pe ficiorii lui Arburie, pre Toader =i pre Nichita.

*C`ndu s-au r[dicatu boierii Moldovei asupra domnu-s[u,
+tefan vod[cel T`n[r, 7032 < 1523> septevrie 7 zile*

V[z`ndu boierii =i l[cuitorii \[r`i Moldovei moartea lui Arburie hatmanul, mai apoi =i a ficiorilor lui, =tiind ce bine au avut +tefan vod[de la d`n=i =i mai apoi cu ce plat[le-au pl[tit, cu to\ii s-au]ntristat de vr[jm[=iia lui +tefan vod[, socotind c[=i ei vor lua acea plat[, care au luat =i Arbure, cu to\ii s-au r[dicat asupra lui, septevrie =apte zile. Ci nimica nu au folosit, c[celui fricos =i]nsp[imat, =tiindu=i moartea de-a pururea]naintea ochilor, nici un loc de odihn[nu-i, nici inima de r[zboi. +i v[z`ndu c[lui +tefan vod[i-au venit \ara]ntru ajutoriu, s-au r[sipitu printr-alte \[ri, l[s`ndu=i ocinele =i mo=iile. Iar[pre Costea p`rc[labul =i pre Ivanco logof[tul =i pre Sima vistiernicul =i pre al\ii pre mul\i, i-au prinsu vii =i le-au t[iat capetile]n t`rgu]n Roman.

De o oaste turceasc[

]ntru aceia=i an,]ntorc`ndu-s[o sam[de oaste turceasc[de la]ara Le=asc[, din prad[, pre apa Prutului, la Taras[u\i, le-au ie=it +tefan vod[]nainte =i din 4 mii de oameni, pu\ini au h[l[duit la locurile sale.

*Pentru leg[tura p[cilor ce au tocmit +tefan vod[cu craiul
cel Iesescu*

Pre acéia vréme Jicmontu craiul le=escu au trimis la +tefan vod[soli, poftindu ca s[poat[avea nigu\[torii lor cale de=chis[la turci =i

Bogdan voievod (cel orb), 1504–1517, +tefan voievod (+tef[ni\])
1517–1527 =i Petru (Rare=) 1527–1538.

Dup[fresca de la biserica Sf. Nicolaie din Dorohoi (sec. al XVI - lea).

s[fie]ntru una asupra t[tarilor. Iar[+tefan vod[a=ijdirea au trimis solii s[i, ca s[-i]nt[reasc[priite=ugul =i s[trimi\ la margine, s[fac[légea celor cu str`mb[t[\i =i s[-i sloboaz[solii s[i, s[treac[la Moscu. Ci de a facerea légea marginii, au f[g[duit, iar[la Moscu s[treac[solii prin \ara lui, nu au suferit, nici au l[sat, pentru nea=ezarea ce avea cu Moscul.

*C`ndu au pr[dat +tefan vod[cel T`n[r, /ara Muntenesc[,
p[n[la T`rgu-or, 7034 < 1526> februarie 5 dni*

Seme\indu-s[+tefan vod[pentru v`lhva ce-i mergea cu noroc la r[zboaie, str`ns-au \ara =i cu mare urgie au intrat]n |ara Muntenesc[asupra Radului vod[, februarie]n cinci zile, =i au pr[dat \ara p[n[la T`rg-oru =i nic[irea nu i-au cutezatu a-i sta]mpotriv[Radul vod[, ci cu pace au nevoitu de i-au potolit seme\ia =i déciia s-au]ntorsu +tefan vod[]napoi, f[r[de nici o zmintea].

V[leato 7035 < 1526> septevrie 20 zile, prist[vitu-s-au P[tru vod[, ficiorul lui Bogdan vod[, fratile lui +tefan vod[cel T`n[r.

*De moartea lui +tefan vod[cel T`n[r, 7035 < 1527>
ghenarie 14*

A=ijdirea]ntr-acesta= an, ghenuarie patruspr[zéce zile, prist[vitu-s-au +tefan vod[cel T`n[r, ficiorul lui Bogdan vod[,]n citatea Hotinului =i cu cinste l-au]ngropat]n m[n[stirea]n Putna, carea este zidit[de mo=u-s[u, +tefan vod[cel Bun, =i au domnit 9 ani =i 9 luni.

Scrie la un létopise\ moldovenescu de zice c[pre acesta +tefan vod[l-au otr[vit doamn[sa.

Acestu +tefan vod[]ntru tot sim[na cu firea mo=u-s[u, lui +tefan vod[cel Bun, c[la r[zboaie]i mergea cu noroc, c[tot izb`ndiia =i lucrul s[u]l =tiia purta, m[car[c[era t`n[r de zile, amintrilea era om m`nios =i pre lesne v[rsa s`nge.

De domniia lui P[tru vod[Rare=, ficiorul lui +tefan vod[cel Bun, v[leatul 7035 < 1527> ghenuarie 20

Dup[moartea lui +tefan vod[cel T`n[r, str`nsu-s-au boierii =i \ara de s-au sf[tuit pre cine vor alége s[puie domnu, c[pre obicéiul \rii nu s[c[diia altuia domniia, f[r[carile nu vrea fi s[m`n\ de domnu. +i iscodindu unul de la altul, aflu-s-au unul de au m[rturisit c[au]n`eles din rostul mitropolitului, carile s-au fostu s[v`r=it mai nainte de +tefan vod[=i fiindu +tefan vod[bolnav la Hotin, au l[sat cuv`ntu, ca de s[va s[v`r=i el, s[nu puie pre altul la domnie, ci pre P[tru M[jariul, ce l-au poreclit Rare=, dipre numele muierii ce au fostu dup[alt b[rbat, t`rgove\ din H`rl[u, de l-au chemat Rare=. A=a pre P[tru afl`ndu-l =i adevérindu-l c[este de osul lui +tefan vod[, cu to\ii l-au r[dicatu domnu, ghenuarie 20. Carile apuc`ndu-s[de domnie, niminea de n[déjde nu s-au sc[patu, c[pace=i odihn[era tuturora =i ca un p[storiu bun ci str[juie=te turma sa, a=a]n toate p[r\ile str[juia =i priveghiia =i nevoia ca s[l[\asc[ce au apucat. C[nimica dup[ce au dob`ndit domniia n-au z[bovit, ci de r[zboaie s-au apucat =i la toate]i mergiia cu noroc.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[]nt`i /ara S[cuiasc[, v[leatul 7036 < 1528>

P[tru vod[Rare=]n al doilea an al domniei sale, r[dicat-au oaste mare asupra s[culor, la]ara Ungureasc[=i au]mp[r\itu oastea]n doao polcuri, =i pre doao poteci =i-au trecut oastea. +i deaca au intrat la d`n=ii,]n toate p[r\ile i-au spartu =i i-au r[sipitu =i ora=ile le-au j[fuit =i pe to\i i-au supus =i i-au plecat lui =i cu pace s-au v`rtejit]napoi, la scaunul s[u, la Suceava.

Pre acéle vremi P[tru vod[au urzit m[n[stirea Pobrata =i o au zidit-o p[n[]n jum[tate.

Al doilea r[zboiu ce au f[cut P[tru vod[cu s[cuii la |ara Ungureasc[, din sus de Bra=ov, 7036 < 1528> iunie

Într-acesta= an, după ce au primit dat P[tru vod[|ara S[cuiasc[, trimis-au Iano= craiul ungurescu solii s[i la P[tru vod[, de l-au poftit ca s[-i fie întru ajutoriu]mpotriva a o sam[de domni unguere=ti, carii nu vrea ca s[i s[plăce =i-i f[g[dui ora=ul Bistri\ a cu tot înutul dintru acéia \ar[=i]nc[=i alte f[g[duin\ e mai multe i-au adeverit c[-i va da, numai de-i va birui =i s[-i plăce supt ascultarea lui. V[z`ndu P[tru vod[pofta lui Iano= craiul, una pentru f[g[duin\ a, alta pentru priete=ugul ce avea]mpreun[,]ndat[au g[tit oaste =i au trimis pre Grozea vornicul cel mare =i pre Barbovschii hatmanul, carii era mai credincio=i din boierii s[i =i au]nv[`at o sam[de oaste s[treac[pre drumul Bra=ovului, iar[o sam[pre drumul Sucéviu mai pre sus s[între]n |ara Ungureasc[. Iar[ungerii degrab[de=tept`ndu-s[ca din somnu, sim\ind c[-i acopere vr[]ma=ii, degrabu s-au g[tit de r[zboiu, c[nu a=a s[-ngrijia de oastea din sus, cum de cea din jos, auzindu c[vine asupra lor: +i scul`ndu-s[mul\i domni din Ardeal =i al\ii carii era gata s[moar[pentru mo=iile sale =i multe pu=ci =i arme luund cu sine =i apropiindu-s[din sus de Bra=ovu oaste de oaste =i]nhierb`nta\i, ascu\indu unii spre alal\i armile =i s[ar[ta groaznici vr[]ma=ilor s[i. +i bulucindu-s[cine= la ai s[i =i g[tindu-s[sacuii de r[zboiu, iar[moldovénii ajutoriu =itiind numai de la Dumnezeu =i a=a s-au lovit cu d`n=ii. +i d`nd r[zboiu viteja=te, mare moarte s-au f[cut dispre am`ndoa p[r\ile. Mai apoi, v[z`ndu s[racii dintru at`ta pierire c[pierdur[r[zboiul, l[s`ndu toate armile =i =i pu=cile cu carile avea n[déjde s[-i amistuiasc[capetile, au dat dosul a fugi =i mul\i din domni au picat la apa B`rseii. +i după[r[zboiu, mult[prad[f[c`ndu, s-au]ntorsu cu izb`nd[la domnu s[u, P[tru vod[.

Iar[cei din sus ce au intrat pre drumul Sucéviu, mai pu\in[izb`nd[au f[cut, pr[d`ndu =i arz`nd =i cu pace s-au]ntorsu]napoi. Auzindu Iano=u craiul ce s-au lucrat, mult s-au bucurat =i pre l`ng[f[g[duin\ a dint[i, ce-i f[g[duise Bistri\ a, =i alte ora=[, i-au mai dat lui P[tru vod[.

Întru acestu an P[tru vod[trimis-au oamenii s[i ca s[ia acele cet[\\i ce-i f[g]duise, ce bistric\u00e2nii nu suferir[s[ia ei loru= strein mai mare =i]nc[]ndemnar[=i alte cet[\\i, adec[Bra=ovul =i altele de prinprejur, lep[d`ndu-s[de Iano=u craiul.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[al treia oar[]ara S[cutiasc[

V[z`ndu P[tru vod[c[bistric\u00e2nii nu-l poftescu pre el, nici vor s[priimasc[jude\\e de la d`nsul,]nc[=i de craiul lor lep[d`ndu-s[,]nsu=i capul s[u s-au pornit cu toat[oastea sa, cu mare urgie asupra lor. +i str`ng`ndu-i cu nevoi din toate p[r\\ile =i cu foc]ngrozindu-i, iar[ei v[z`ndu nevoia lor ce le-au venit\u0163u asupra lor, s-au]nchinat =i de la d`nsul mai mare au priimitu. Mai apoi cu multe daruri fu d[ruitu =i cu mare dob`nd[, el =i toat[oastea lui s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

C`ndu au pr[datu P[tru vod[Pocutiia]n]ara Le=asc[, 7037 < 1529> avgust

Printr-ac\u00e2ste r[zboaie cu noroc, seme\\indu-s[P[tru vod[, g`ndi ca s[fac[r[zboiu =i cu l\u00e9=ii. +i pentru pricin[, ca s[nu zic[c[este f[r] cale, trimise soli de pofti ca s[-i]ntoarc[mo=iia sa, Pocutiia, care o au fostu v`ndut-o domnilor, mo=ilor s[i. Ce l\u00e9=ii nu socotia c[cere cu cale, ci z[d[ra=te loc de price, nici i-au dat ce au poftit, ci s-au]ntorsu solii f[r] isprav[. V[z`ndu P[tru vod[c[cu rug[minte nu poate scoate mo=iia sa, g`ndi cu sabiia s[o ia. De care lucru aprinz`ndu-s[de m`nie inima lui P[tru vod[de r[zboiu, degrabu str`ng`ndu= oastea, au intratu]n]ara Le=asc[, de au pr[dat Pocutiia =i au arsu satele =i t`rgurile: Colom[ia, Sneatinul, Tismeni\\a, p[n[la Halici =i pretindirea prinprejur au pr[datu. D\u00e9ciia cu mare izb`nd[s-au]ntorsu]napoi, f[r] de nici o zmin\u0163eal[.

R[zboiul dint[i ce au f[cut P[tru vod[cu lé=ii la Pocutiia

}ntr-acéia auzindu-s[la craiul această[prad[ce au pr[dat P[tru vod[, au trimis craiul pre hatmanul s[u, pre Tarnovschii, cu oastea. }ntr-acéia vréme mare semnu s-au ar[tat pre ceriu, carile mult[vréme au st[tut. +i atuncea au trecut lé=ii Nistrul spre Pocutiia =i ca s[scoa\ pre moldovéni, pré carii l[sase P[tru vod[, s[\ie ora=ele, s[fie de ap[rare. +i]n 12 locuri au avut r[zboiu. Ci v[z`ndu ai no=tri mul\imea lé=ilor, au trimis la domnu-s[u, P[tru vod[, s[le vie }ntr-ajutoriu, c[au nevoie de oaste le=asc[. +i fiind sup[Obertin oastea le=asc[, de s`rgu au sosit =i P[tru vod[cu oastea sa cea proasp[t]. Atuncea]n`eleg`ndu hatmanul Tarnovschie de P[tru vod[, multu au st[tut]n g`nduri, ca s[lase tab[ra cu pu=ci cu tot =i el s[fug[. Mai apoi, leg`ndu tab[r[, de ru=ine s-au apucat de r[zboiu (de care lucru de multe ori unde piierde omul n[déjdea, de fric[mai apoi s[]ntoarce]n vitejie) =i mult[vréme b[t`ndu-s[, cu mult[moarte dintru am`ndoa p[r\ile, moldovénii mai cu multe rane]ncrunta\i, n-au mai putut suferi, ci le-au datu cale =i s-au]ntorsu]napoi.

Al doilea r[zboiu, c`ndu s-au b[tut moldovenii cu le=ii

Iar[Tarnovschii hatmanul le=[scu, dup[izb`nd[ce f[cu, au l[satu oastea sa la Pocutiia =i el s-au dus la craiul. Tem`ndu-s[de iznoav[s[nu intre moldovénii s[prade, au socotitu ei s[intre mai nainte s[prade. +i a=a au intratu o sam[de lé=i ca s[prade, den carii pu\ini au h[l[duit, c[prinz`ndu-le de veste moldovénii, au datu asupra lor, de i-au t[iatu =i i-au r[sipit.

Al treilea r[zboiu al moldovenilor cu lé=ii

}ntr-acéia Iano=u craiul ungurescu, v[z`ndu acéste amestec[turi intre lé=i =i intre moldovéni, umbra la mijlocul lor s[-i]mpace, ce nimica n-au folositu, c[nu i-au putut]mp[ca, p[n[nu au mai intrat oastea

le=asc[s[prade, pre carii i-au acopierit oastea moldoveneasc[la Taras[u\u0163i, de nu au sc[pat niminia dintre aceia.

Atuncea de iznoav[Iano=u craiul, umb\`ndu la mijlocul lor, i-au]mp[catu p[n[]n 5 luni, mai apoi au mai]ndelungat pacea p[n[s-au umplut anul.

C`ndu au pr[dat lé=ii la Moldova =i moldovénii la lé=i

]ndelung`ndu-s[pacea din zi]n zi intre lé=i=i intre moldovéni, nu r[bdar[oastea le=asc[ce era la margine l[sat[de straj[, ci au intrat]n \ar[la Moldova, de au pr[datu =i au arsu Cern[u\u0163ii =i alte sate, p[n[la Bot[=ani, neav`ndu moldovénii nici o grij[, fiindu pacea legat[.

V[z`ndu moldovénii aceast[c[lc[tur[de lége =i am[gitur[, nu suferir[, ci cu to\u0163ii s[g[tir[s[intre la Podoliia, s[prade. +i =au dat cuv`ntu s[-i potcovasc[caii, c[au fostu iarn[goal[=i ghe\u0163oas[. +i daca au intratu, au arsu Cernova =i Iaghelni\u0163a =i s-au apucatu de Ciarnocojin\u0163i.

Al patrulea r[zboiu ce au avut moldovénii cu lé=ii

Prinz`ndu de véste lé=ii cum moldovénii au intrat la d`n=ii s[prade, de s`rgu s-au g[tit de r[zboiu =i s-au bulucit =i au ie=it]nainte moldovénilor la apa Sirétiului. +i d`ndu r[zboiu viteja=te, a=a au str`nsu pre lé=i, c`t niminea de arme nu s[apuca, ci de fug[, s[scape. +i d`ndu]n Sirétiu, mul\u0163i s-au]necat, mul\u0163i t[ia\u0163i =i]mpu=ca\u0163i, de au pierit mai mul\u0163i de 2.000]ntr-acele r[zboiu, f[r[robi\u0163i =i r[ni\u0163i. Pierit-au boieri ale=i dintru d`n=ii: Venglinschii, Pile\u0163chii, iar[pe Vlodec l-au prinsu viu, f[r[al\u0163i mul\u0163i necunoscu\u0163i. +i a=a iar[fu izb`nda la moldovéni.

C`ndu au venit asupra lui P[tru vod[Suleiman]mp[ratul turcescu cu toat[putérea sa =i munténii cu domnu s[u =i sultanul cu t[tarii dimpreun[=i Tarnovschii hatmanul cu oastea le=asc[, v[leato 7046 < 1537> septevrie 20

V[z`ndu lé=ii mult[ne]ng[duin\u0163[=i mare zarv[ce este intre domnii Moldovei =i intre cr[iaa lor =i=tiindu c[]ara Moldovei este suptu m`na

turcului, str`nsu-s-au cu to`ii, de s-au sf[tuit s[trimi\| soli la]mp[r\|ie cu jalb[, s[-i cear[judecat[cu P[tru vod[. +i aléser[de trimiser[sol mare pre Cretcovschii ca=taleanul de Brescu, ca s[spuie]mp[ratului c[, de nu-l va r[dica =i din \ar[=i din domnie,]l vor scoate ei cu oaste, c[nu mai potu suferi r[ot\|ile ce s-au iscat intre d`n=ii. Ci turcul dup[pu\in[vréme,]n\eleg`ndu c[lé=ii s[r[dic[cu t[rie mare asupra lui P[tru vod[=i tem`ndu-s[ca s[nu ia \ara, s[aib[mai mult[g`lceav[=i pagub[apoi cu d`n=ii dec`t cu P[tru vod[, de oaste au]nv\atu s[s[grijasc[=i la t[tari au trimis ca pre o vréme s[intre]n |ara Moldovei, a=ijdirea =i la munténi, s[s[g[teaze de oaste. Zic c[=i din \ar[au mersu jalb[pentru d`nsul pre tain[la]mp[r\|ie, de care lucru]mp[ratul mai v`rtos socoti s[-l scoa\[, ca s[nu s[lipasc[]l[cuitorii la alte p[r\i =i s[]nchine \ara.

+i toate acéste pre o vréme s-au t`mplatu c`ndu Tarnovschi hatmanul le=escu, cu mare oaste trecus[Nistrul la Hotin =i cetatea]ncepus[a bate]n anii 7074 < 1539>, a=tept`ndu =i pre Avgust craiul, carile au venit p[]n la Liov, nu cu pu\in[putére. T[tarii de alt[parte umpluse \ara, de robii =i ardea, turcii trecea Dun[rea, mai d`ntru]n[untru boierii =i \ara cunosc`ndu la ce vine lucrul, s[sf[tuia =i unul de la altul cerea sfat, ce vor face, ca s[poat[h[l[dui de at`ta nevoi ce s-au a`\atu pen \[ri, de s-au str`nsu o gr[mad[de r[ot\|i =i r[sip[asupra \[rilor.

Acéstea toate daca i-au venit la urechile lui P[tru vod[=i mai v`rtos H`rea chielariul i-au spus cum c[=i \ara s[vorové=te s[-l p[r[seasc[, mult[sc`rb[intr[la inima lui, c[]nc[tro vrea]ntoarce oastea mai naintea, nu putea cunoa=te, c[lé=ii venise cu t[rie, putérea turcului mare, mul\imea =i iu\imea t[ar[lor neoprit[, ce =i din[untru slabi =i plin de vicle=ug. Ce din toate =-au ales cu ai s[u de au sf[tuitu ca s[ajung[la Iano=u craiul ungurescu, s[-i]mpace =i s[]ntoarc[oastea asupra t[arilor, ca de-i va birui, pre turcu pre lesne]l va]mp[ca. Ci sfatul, m[car[c`tu-i de bun, un lucru ce este din voia lui Dumnezeu nu s[poate schimba. M[car[c[Avgustu craiu le=escu l-au]mp[cat

Iano=u craiul =i fu slobod dintr-acolo, iar[oastea t[t[rasc[=i puterea]mp[r\iei turce=ti ca un puhoiu degrabu ce vine acopieritu-l-au, de i-au c[utat a l[sa tot =i s-au dat spre mun\i, p[r[situ de toat[slujba ce avea.

C`ndu au pribegit P[tru vod[de multe nevoi]n /ara Ungureasc[

V[z`ndu P[tru vod[c[-l]mpresoar[vr[jma=ii s[i de toate p[r]ile =i ai s[i l-au p[r[sit to\i, l[sat-au scaunul =i s-au dat spre mun\i, unde cunosc`ndu c[nici]ara Ungureasc[. +i a=a afl`ndu-= calea deschis[pin acolo nu s[va putea amistiui, au g`nditu s[treac[la t`rgu, prin Piatr[, au trecut pre l`ng[m[n[stirea Bistri\va =i s[l[s[ca s[poat[ceva odihni, deasupra m[n[stirii]n munte, v[zu unde ca un roiu di pretitinderile]ncunjuar[m[n[stirea, ca s[-l] poat[prinde. El cunos-c`ndu ac`stea, au]nc[licat de s`rgu pre cal =i singur au fugit s[h[l[duiasc[,]n 18 zile ale lui septevrie. +i intr`ndu]n munte,]ntr-ad`ncu, f[r[drum, f[r[pova\[, au dat la strimtori ca ac`lea de nu era nici de cal, nici de pedestru, ci i-au c[utat a l[sa calul. +i a=a 6 zile]nv[luindu-s[prin munte, fl[m`ndu =i truditu, au nemerit la un r`u ce cura spre s[cui. +i merg`ndu pre p[r`u]n jos, au datu priste ni=te p[scari, carii daca i-au luat sama, cu dragoste l-au priimit. Iar[P[tru vod[]nfrico=indu-s[de d`n=ii, s-au spieriiatu. Iar[ei cu jur[m`ntu s-au jurat]naintea lui, cumu-i vor fi cu direptate =i nimica s[nu s[team[. Iar[el le-au dat lor 70 de galbeni =i daca au v[zut ei galbenii, cu bucurie l-au priimitu =i l-au dus la otacul lor, de l-au osp[tat cu p`ine =i cu p`ete friptu, osp[\u p[sc[rescu, de ce au avut =i ei. +i daca au]nserat, l-au]mbr[cat cu haine proaste de a lor =i cu com[nac]n cap =i d`cii l-au scos la Ardeal. +i fiindu oastea ungureasc[tocmit[de straj[, la margine, i-au intrebatu pre d`n=ii: „Ce oameni sunte\i.?” Ei au zis: „Suntem p[scari”. +i a=a au trecut prin straja ungureasc[=i niminea nu l-au cunoscut.

D`cii p[scarii l-au dus la casa unui boierin ungurescu, carile au

fostu av`ndu priite=ug mare cu P[tru vod[, ci pre domnu nu l-au aflatu acas[, numai pre Jup`neasa lui =i pre tain[i-au spus ei de P[tru vod[. }n`leg`ndu de P[tru vod[, cu dragoste l-au priimit la casa sa =i i-au f[cut osp[u. +i un voinic oarecarele, ce fusése aprod la P[tru vod[, prilejindu-s[]ntru acel sat, fiindu sc[patu =i el dintru acéle r[ot[\i,]i spuser[lui de p[scarii ceia ce venise din munte. +i =tiindu el c[P[tru vod[este]n mun[i intrat =i nimica de d`nsul nu s[=tie =i cuget`ndu]ntru inima sa ca doar[va putea =ti ceva de domnu s[u, au mersu la p[scari, ca s[poat[]n`elége ceva, pre un cuv`ntu dintru d`n=ii. +i daca i-au v[zut,]ndat[au cunoscut pre domnu-s[u, P[tru vod[, =i au c[zut de i-au s[rutat picioarele. V[z`ndu P[tru vod[pre credincioas[sluga sa, multu s-au bucurat =i s-au m`ng`iatu =i multe cuvinte de tain[au l[]sat c[tr[d`nsul. +i]mbl`nzindu-i-s[inima, au adormit pu\inel. Nici z[bav[mult[n-au f[cut, c[p[n[a odihni P[tru vod[, iar[acea Jup`neas[au g[tit leag[n cu cai =i 12 voinici]ntr-arma\i. +i daca l-au de=teptat, au =[]n leag[n, numai cu aprodul =i au mersu pre locuri f[r] drum, p[n[au sosit la casa altui boierin ungurescu, ce =i acela era priieten lui P[tru vod[, carile daca l-au v[zut, cu dragoste l-au priimitu =i l-au osp[tatu. +i]ndat[i-au g[titu leag[]nu cu 6 cai, c[loc de a s[z[bovi nu era, c[dind[r]tu dupre urm[prinsése de véste oastea de la straja ungureas[], cum P[tru vod[au trecut pintre d`n=ii =i nu l-au cunoscut. +i décii s-au pornitu dup[d`nsul, a-l cerca, ca s[-l poat[ajunge undeva. Ci Dumnezeu, cela ce-i otc`rmuitoriu tuturor celora ce i s[roag[cu credin[, au acopieritu pe P[tru vod[=i i-au datu cale de=chis[. +i merg`ndu cu nevoin[, au sosit la Ciceu =i s[]n r[s]rita soarelui, septevrie 28 de zile, au intratu P[tru vod[]n cetatea Ciceului =i au]nchis por\ile. Iar[aceia ce-l goniia dind[r]tu, v[z`ndu c[au h[l]duit P[tru vod[denaintea lor, s-au]ntorsu]napoi. Acolo mult[pl`ngere =i t`nguire era de doamn[-sa Elena =i de fii s[i, de Iliia=u =i de +tefan =i de fiic[-sa, Roxanda =i de al[i c[sa=i, pentru mult[sc`rb[=i nevoie ce le venise asupr[, =tiindu din c`t[m[rire au c[zut la at`ta pedeaps[. Déci P[tru vod[au intrat]n biseric[, de s-au]nchinat, mul[\mindu lui Dumnezeu c[l-au izb[vitu din m`nule vr[]ma=ilor s[i.

Iar[Suleiman]mp[ratul turcescu cu o=tile sale]n urma lui P[tru vod[, la Moldova, mult[prad[=i sc[dére f[c`ndu \[r`i =i c[lc`ndu \ara, au ajunsu p[n[la Suceava.

De domniia lui +tefan vod[ce l-au poreclit L[cust[, 7047 < 1538> , septemvrie

Pr[d`ndu =i strop=indu |ara Moldovei,]mp[ratul Suleiman =i fiindu \ara bejenit[spre mun\i, str`nsu-s-au vl[dicii =i boierii \[r`i, la sat la Badeu\i, de s-au sf[tuit cu to\ii, ce vor face de acea nevoie ce le venise asupr[. Mai apoi din toate =-au ales sfat ca s[trimi\ sol la]mp[ratul, cu mare rug[minte =i pl`ngere, s[-i ierte. +i a=a au ales dintru d`n=ii pre Trifan Ciolpan, de l-au trimis sol]n Suceava, la]mp[ratul, de s[rugar[de pace =i=i cerur[domnu. De care lucru v[z`ndu]mp[ratul rug[mintea lor, s-au milostivit =i i-au iertat =i au trimis la d`n=ii cu Ciolpanu pre un ceau= mare cu credin\, de i-au chiepmatu pre to\i la]mp[ratul]n Suceava. Carii cu mare fric[au mersu =i au c[zut la picioarele]mp[ratului, pre carii i-au iertat]mp[ratul =i cu dragoste i-au priimitu, ca pre ni=te robi ai s[i. Mai apoi le-au pus domnu pre +tefan vod[, ficiorul lui Alixandru vod[=i el s-au]ntorsu]napoi cu mult[dob`nd[dimpreun[cu toat[oastea sa. Décii +tefan vod[cu vl[dicii =i cu to\i boierii au petrecut pe]mp[ratul p[n[la Dun[re =i acolo au]ntorsu]mp[ratul tot pleanul =i robii, c`\i s-au aflatu de fa\ =i birul]nc[le-au iertatu. +i décii au trecut Dun[rea, iar[+tefan vod[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

De multe nevoi ce au petrecut P[tru vod[la Ardeal de unguri]n cetatea Ciceului, dup[ce au sc[pat =i s-au]nchis acolo

Petrec`ndu P[tru vod[Rare=u la Ardeal,]n cetatea Ciceului, multe pedepse =i nevoi]i veniia asupr[-i de la neprietenii s[i, c[nu numai de la cei streini, ce =i de la ai s[i avea pedepse, de la carii miluise =i-i boierise la binile lui, de la care nu vrea avea n[déjde s[petreac[nevoie.

C[]nt[i Simeon p`rc[labul, carele] pusése P[tru vod[mai denainte vréme tocmitoriu =i socotitori u =i judecatori u cet[\ii aceiia, dimpreun[=i cu vl[dica Anastasie, g`ndind la inima lor r[u asupra domnului s[u, P[tru vod[, s-au sf[tuit dimpreun[, ca s[prin[pe P[tru vod[=i s[-l ucig[=i capul lui s[-l trimi\ la +tefan vod[, pe carile] l[sase sultan Suleiman]mp[ratul la scaunul Moldovei, g`ndindu =i cuget`ndu]ntru inimile sale c[vor dob`ndi cinste de la +tefan vod[. Ci Dumnezeu cel dreptu, carile =tie inimile tuturor, =tiut-au =i acesta sfat (de care lucru niminea f[r[voia lui Dumnezeu nimica nu poate face), c[prin[`ndu de véste P[tru vod[=i]n\eleg`ndu acesta sfatu, c[vor s[-l ucig[, silit-au cu me=ter=ug, de i-au scos din cetate =i i-au gonit P[tru vod[pentru aceasta.

De noroc era P[tru vod[de a p[\irea nevoi dispre vr[jma=ii s[i, c[bine de una nu s[cur[\iia, alta sosiia. C[sc[p`ndu de vr[jma=ii s[i de la Moldova, preste straja unguresc[déder[=i de acolo strecur`ndu-s[pre tain[=i intr`ndu]n cetatea Ciceului, spre vr[jma=ii s[i nemeru, bine de ace=tea nu s[m`ntui, iat[sosi f[r[véste de la Iano=u craiul ungurescu oaste, care au]ncunjuratu cetatea de toate p[r\ile. V[z`ndu P[tru vod[vicle=ugul lor =i nevoia ce i-au venitu asupr[, s-au]nchinatu lor =i au dat cetatea ungurilor. Carii daca au dob`nditu cetatea pre m`na lor, mult[pacoste =i pedeaps[f[ciia lui P[tru vod[, c[ce era al lui le \iniia toate ei =i nu era volnicu cu nimica, ales de Maelatu, domnul Ardealului, mult[nevoie avea de d`nsul.

C`ndu au trimis P[tru vod[din Ciceu carte pre ascunsu la Suleiman]mp[ratul turcesc, cu rug[minte s[-l ierte, 7048 < 1540>

Petrec`ndu P[tru vod[]n cetatea Ciceului un an =i 6 luni, cu multe nevoi =i pedepse de la unguri =i nu mai putu suferi r[ot[\ile =i nevoile ce petrecea la d`n=ii, au socotit s[s[dezbat[de suptu m`na ungurilor =i s-au sf[tuitu cu doamn[-sa ca s[trimit[carte cu mare jalb[=i pl`ngere la Suleimanu]mp[ratul turcescu, ca s[i s[fac[mil[, s[-l ierte, plec`ndu =i capul suptu sabiia]mp[ratului =i s[trimi\ c[r\i la Iano=u craiul

ungurescu, ca s[-l sloboaz[din \ar[, s[marg[la]mp[r[\ie, s[slujasc[por\u0163ii]mp[ratului. +i =tiindu carte s`rbasc[Elena, doamn[-sa, au scris la]mp[ratul cu mare jalob[=i pl`ngere, poftindu ca s[s[milostivasc[, s[-i ierte. +i o au pecetluit-o =i o au dat-o la P[tru vod[, iar P[tru vod[o au slobozit-o pre o zebrea din cetate de sus =i au c[zut jos, dinafar[, l`ng[zidul cet[\ii. +i d\u00e9cii au chiebatu pre o slug[a sa credincioas[, ce era s`rbu =i i-au ar[tat cartea =i i-au zis]n tain[s[o ia =i s[o duc[la m`na]mp[ratului. El luundu]nv[\tur[, s-au dus =i au luat cartea =i o au dus-o]n]arigrad =i o au tins-o la m`na]mp[ratului. Ci]mp[ratul cetindu cartea =i v[z`ndu at`ta jalb[=i pl`ngere a lui P[tru vod[(sau cum zic unii, pentru l[comiia turceasc[, c[turcul bucurosu-i pe fie=tecarele s[-l priimasc[, numai s[i s[pl\u00e9ce, =i s[-i dea bani), s-au milostivit]mp[ratul =i l-au iertat =i cu bucurie l-au priimit, v[z`ndu c[i s[pleac[. +i de s`rgu au]nv[\atu s[scrie carte la Iano=u craiul unguurescu, ca s[sloboadz[pre P[tru vod[, s[marg[la]mp[r[\ie. +i au trimis sol de olac la Iano=u craiul unguurescu, ca s[fac[pre cuv`ntul]mp[ratului, ci craiul n-au b[gat]n sam[, nici l-au slobozitu. Duc`ndu ol[cariul aceast[solie la]mp[r[\ie, de iznoav[, p[n[]n 6 ori au mai trimis]mp[ratul la craiul, poftind s[lase pre P[tru vod[s[marg[la]mp[r[\ie. Ci ungerii nici]ntr-un chip n-au vrut s[-l lase, d`ndu-i vin[c[\iind scaunul la Moldova, mult[asupreal[au avut de c[tr[]nsul. +i]nc[ad[ogea, de-l f[cea notceago=u, zic`ndu c[are mo=i =i ocine cu d`n =ii]mpreun[. Mai apoi, a =aptea oar[au trimis]mp[ratul soli cu hochimuri la craiul, aduc`ndu-i aminte =i de unile =i de altile =i de-abiia l-au slobozit pre zisa]mp[ratului, ca s[fie deplinu. D\u00e9cii au trimis]mp[ratul hochim la P[tru vod[, ca s[marg[cu-ncredin\are, s[nu s[team[.

C`ndu au purces P[tru vod[din Ciceu la]mp[r[\ie la]arigrad v[leatul 7048 < 1540> ghenarie

V[z`ndu P[tru vod[at`ta adeverin\ de la]mp[ratul, fu bucuros foarte =i inima i s[veseli, cunosc`ndu c[cum s[r[dic[o negur[

Intunecat [=i s[r[sipé=te, a=a =i el s[cur[\i de sc`rba ce-i z[cea la inim[. +i décii s[g[ti de cale =i au ie=it din Ciceu,]n luna lui ghenuarie,]ntr-o duminică, l[s`ndu=-i doamna =i coconii =i au purces spre |arigrad, acolo era mult[j[lanie =i pl`ngere la]mp[r\itul lor. Décii P[tru vod[, daca au trecut Dun[rea, au mul\]mitu Domnului c[l-au izb[vit den m`inile ungarilor. +i décii s-au dus la |arigrad, de =-au plecat capul suptu talpele]mp[ratului. Pre carile cu mare bucurie l-au priimitu]mp[ratul Suleimanu.

C`ndu au omor`t pre +tefan vod[boierii \[rii, G[ne=tii cu Arbure=tii,]n t`rgu]n Suceava

+tefan vod[domnind la Moldova, nu pu\in[grij[au avut, =tiindu pre vr[jma=ul s[u, pre P[tru vod[viu, carile avusése mai di demult avu\ia sa scoas[la Ciceu =i doamna cu coconii la |ara Ungureasc[, cum s-au pomenit mai sus. Mai apoi oblicind c[=i daca au mersu la]mp[ratul, este la cinste mare, acéstea toate]i era ca o ghia\[la inim[lui +tefan vod[. Mai apoi]n zilele acestui +tefan vod[, fost-au foamete mare =i]n |ara Moldovei =i la unguri, c[au venit l[custe multe, de au m`ncat toat[roada, pentru acéia l-au poreclit de i-au zis L[cust[vod[.

Mai apoi ur`ndu-l curtea toat[, s-au vorovit o sam[de boieri din curtea lui, anume: G[ne=tii =i Arbure=tii =i la a=ternutul lui, unde odihniia, l-au omor`t]n cetatea Sucévii. }ncep[toriu =i a\`[toriu acestui lucru au fostu Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul, de s-au vorovitu]ntr-o sar[, ca ni=te lupi gata spre v`nat, ca s[]néce oaia cea nezlobiv[, adec[pre +tefan vod[=i d`ndu]nv[\]tur[slugilor sale, ca to\i s[s[]ntr-armeaze =i d`ndu-le =i jur[m`ntu, ca s[le fie cu direptate, s-au pornitu cu to\i. +i]ntr-un foi=or, sus]n cetate, unde odihniia la a=ternutul lui, au r[sipit u=a =i ne=tiind +tefan vod[nimica de aceasta, s-au sculat, fiind numai cu c[mea=a, iar[ei cu to\ii, ca ni=te lei s[lbatici au n[v]lit asupr[-i =i multe rane f[c`ndu-i, l-au omor`tu =i l-au scos afar[. Aceasta plat[au luat +tefan vod[de la acei ce-i miluise. Mai apoi

de la Dumnezeu cur`ndu, peste pu\in[vréme, le-au venit =i lor os`nda asupr[, de au luat =i ei plat[pentru moartea lui +tefan vod[. Acestu +tefan vod[ce l-au poreclit L[cust[vod[au domnit doi ani =i trei luni.

De domniia lui Alexandru vod[Cornea

Acei lei s[lbatici =i lupi]ncrunta\i, anume Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul, dimpreun[=i cu al\ii carii era, de le prist[niia lor, daca omor`r[pre +tefan vod[, cu to\ii au r[dicat domnu pre Alixandru vod[, ce-i ziciia Cornea, carile fusease atuncea portariu la cetatea Sucévii, iar[mai denainte vréme fusése slug[la Mihul hatmanul. +i daca l-au r[dicatu domnu, i-au pus numele Alexandru vod[.

]ntr-acéia vréme, sultan Suleiman]mp[ratul turcescu, g[tindu-s[s[marg[la Odriiu, au purces cu toat[putérea sa =i daca au sosit la Odriiu,]n\eleg`ndu]mp[ratul de at`ta amestec[turi ce s[f[cuse]n |ara Moldovei =i nu s[putea a=eza\ara, =tiind pre P[tru vod[c[este]n socotin\[la]mp[r\ie, atuncea socotind]mp[ratul ce va face, ca s[poat[a=eza\ara, iat[avu vréme =i P[tru vod[, de =i cer=u la]mp[ratul domnia la mo=iia sa, la Moldova, care i-o f[g[duis[]mp[ratul mai denainte vréme,]nc[c`nd venise P[tru vod[la |arigrad din |ara Ungureasc[. +i de aceasta pre voie i-au fostu, c[]ndat[i-au dat steag =i domnia la Moldova =i au trimis pre credinciosul s[u, pre]mbrea aga cu ienicéri =i cu mult[oaste turceasc[, ca s[duc[pre P[tru vod[la scaun.

+i luundu ajutoriu de la Dumnezeu,]n zioa de bogoiavlenie, ghenuarie 6, au purces P[tru vod[pre Dristor =i de acolo s-au sculat =i au trecut Dun[rea =i au sosit la Br[ila. Acolo tocmindu =i oastea ca s[marg[asupra lui Alexandru vod[Cornea, iat[boierii \[r`i Moldovei prinser[de véste cum domniia este dat[lui P[tru vod[=i au venitu la Br[ila.]n\eleg`ndu de aceasta, cu to\ii au p[r[situ pre Alixandru vod[=i l-au l[sat]n Cetatea Noao dimpreun[cu Mihul hatmanul =i cu Trotu=anul logof[tul =i cu P[tra=co =i Crasne=u =i Cozma =i ei cu to\ii s-au dus la Br[ila, de s-au]nchinatu la domnu s[u, P[tru vod[=i s-au

rugat s[-i ierte de gre=ala lor. V[z`ndu P[tru vod[at`ta rug[minte de la \ar[, i-au iertatu pre to\i =i cu dragoste i-au priimitu =i le-au gr[it lor : „Fi\i]n pace =i ierta\i de gre=alile voastre, c`te mii-a\i f[cut oarec`nd”. Iar[ei cu to\ii strigar[: „]n mul\i ani s[domne=ti, cu pace”, =i iar[=i ziser[: „Bine ai venit la scaunul t[u domnul nostru cel dint[i”.

+i mult[bucurie=i veselie era tuturora, c[to\i] iubii ca pre un p[rinte al s[u=i era bucuro=i to\i de venirea lui, c[ci c[li s[sup[rasede amestec[turile ce s[a`\as[]n \ar[=i de r[otatea acelor lei cumpli\i =i f[r] suflet.

De moartea lui Alexandru vod[Cornea

P[tru vod[, dac[=-au tocmitu oastea bine la Br[ila, au purces dimpreun[cu to\i boierii s[i. +i daca au sosit la Gala\i, s-au t[b[r`t la \rmurile apei. Iar[Alixandru vod[prinz`ndu de v`este, s-au g[tit degrab[cu oastea, de c`t[avea =i au ie=it]naintea lui P[tru vod[la Gala\i. Ci nimica nu au folosit, c[p[r[sindu-l ai s[i to\i, au c[zut]n m`nule vr[jma=ului s[u, lui P[tru vod[=i de s`rgu au]nv[\at P[tru vod[de i-au t[iat capul, dimpreun[cu P[tra=co, carile s[\inea de d`nsul,]ntr-o miercuri,]n luna lui februarie. Acest Alexandru vod[au domnit numai 2 luni =i 3 s[pt[m`ni.

C`nd s-au a=ezat P[tru vod[de a doao domnie la scaunul s[u, 7049 < 1541> februarie 19 zile

P[tru vod[, daca au t[iatu capul lui Alixandru vod[la Gala\i, cu toat[put`rea sa s-au pornit spre scaunul s[u, spre Suceava. Ce c`ndu au sosit la B`rlad, acolo mare osp[\u =i cinste i-au f[cut credinciosul =i cinstit boierinul s[u, Huru vornicul. De acolo purcez`ndu, au venit la t`rgul Romanului =i de acolo cu mult[bucurie n[zuindu, au intrat]n Suceava, februarie noaospr[z`ce zile, luni dup[sfeti Theodor,]n a doao s[pt[m`n[]n postul cel mare, dimpreun[cu Imbrea aga =i au =[zut]n scaun.

C`ndu au pierit Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul =i Crasne= =i Cozma

P[tru vod[, daca au sosit la Suceava =i s-au a=ezat la scaunul s[u, acolo au aflatu]n viclenie =i pe Mihul hatmanul =i pre Trotu=anul logof[tul =i pre Crasne= =i pre Cozma, de carii mult[pedeaps[=i nevoie avusese P[tru vod[]n domniia dint[i, pre carii, c`ndu au pribegitu P[tru Vod[din \ar[, i-au fostu]nchis]n cetatea Romanului, av`ndu prepus de viclenie, cum s-au =i ar[tatu mai apoi adev[rat c[au fost vicleni. +i décii]ndat[au]nv[\at de i-au prinsu =i cu gréle munci i-au muncitu, mai apoi le-au t[iat =i capetile.

}nv[\tur[=i certare

Iani socoté=te cum pl[té=te Dumnezeu celora ce fac r[u, ace=tia fiindu lei s[lbateci =i lupi]ncrunta\i multe sup[r]ri au f[cut lui P[tru vod[]n domniia dint[i. Mai apoi st`mp[r`ndu=-i m`niia inimilor sale asupra lui +tefan vod[, neav`ndu nici o vin[, cu rea moarte l-au omor`t, cum s-au poménit mai sus la domniia lui +tefan vod[. lat[dar[dup[fapta lor cea rea, cur`nd[vréme le trimis[Dumnezeu os`nd[asupr[, de luar[=i ei plat[cu sabiia, ca =i +tefan vod[.

+i]ntr-acéia=i zi, P[tru vod[au pus pe Petre, ficiorul lui Vartic, hatman =i p`rc[labu de Suceava.

C`nd au venit Elena doamna lui P[tru vod[=i cu fiii s[i din]ara Ungureasc[

]ntru acesta= anu, daca s-au a=ezat al doilea r`nd P[tru vod[la domnie, trimis-au de --au adus pre doamn[-sa, pre Elena, =i pre fii s[i pre]liia=u =i pre +tefan =i pre fiic[-sa, Roxanda, de la Ciceu. +i sosindu la Suceava, mai 25 de zile, le-au ie=it P[tru vod[]nainte trei mile. Acolo mult[bucurie =i veselie era la adunarea lor, c[pre c`t[jale era c`nd s[desp[r]is[de la Ciceu, de s[dusése P[tru vod[la]arigrad, mai mult[bucurie =i veselie era acum la]mpreunarea lor.

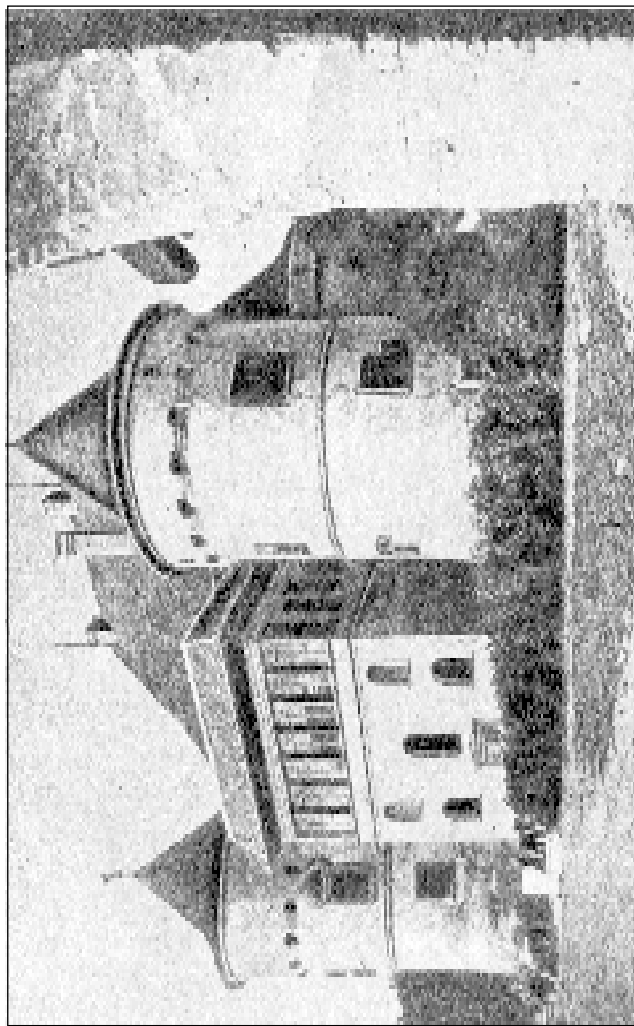
Décii, daca s[a=[zar[cu to\ii la scaun, nu uit[P[tru vod[datorii sa, cu care mai nainte pre to\i]i]ngr[diia, ci ca un p[stor bun grijiia de oile sale céle pierite, ca s[le afle. Trimis[solii s[i la craiul le=escu, de=i ceriia robii, ceia ce-i luase Tarnovschii hatmanul cu oaste c`ndu venise la Hotin. Ci nimica nu au folositu, c[nici cu o isprav[nu s-au]ntorsu solii s[i]napoi.

Iar deac[s-au a=edzat P[tru vod[la domnie, nemica de alta nu-i era grij[, numai cu toat[casa sa a petrece]n ospe\e =i]n dezmiere d[ciuni.

Aceste pove=ti ce spun de P[tru vod[Rare=c[au l[sat scaunul =i au pribegit preste mun\i, la]ara Ungureasc[=i de multe nevoi ce au petrecut acolo =i cum s-au dus acolo la]arigrad, mai apoi iar [=i cum au dob`ndit domniia la mo=iia sa, la Moldova, cronicariul le=escu de acéste pove=ti foarte pre scurt scrie, c[poate fi c[nu au =tiut di toate. Iar[létopise\ul cestu moldovenescu de ajunsu =i de=chis, toate pre r`ndu le]nsemneaz[, carile toate, daca le-am luat sama, le-am socotit a fi adev[rate =i le-am tocmit carele= la locurile sale.

C`ndu s-au b[tut P[tru vod[cu Maelat voievodul Ardealului,]n]ara Ungureasc[, cu ungurii, 7049 < 1541>

C[lc`nd ungurii priite=ugul ce avea cu P[tru vod[, daca s-au a=ezat al doilea r`nd, venit-au hochim]mp[r[tescu de la sultan Suleiman la P[tru vod[, ca s[marg[asupra ungurilor =i s[prinz[pre Maelat voievodul Ardealului =i i-au trimis]ntr-ajutor pre Cuciuc Bali bei, cu oaste turceasc[, a=ijderea =i pre Radul vod[cu munténii. Vr`ndu P[tru vod[ca s[umple voia st[p`nu-s[u]mp[ratului,]n anii 7049 < 1541> iunie 8, s-au pornitu cu toat[putérea sa, de au trecut pre Oituzu, la Ardeal, dimpreun[=i Radul vod[cu munténii =i Chiuciuc bei cu turcii =i merg`ndu cu to\i asupra lui Maelat voievodul Ardealului. }nc[n-au ajunsu la F[g[ra=i, acolo i-au timpinat =i Maelat, domnul Ardealului,

Cetatea de Balt [

cu oaste ungureasc[=i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r`vile, iulie 20, pierdu Maelat r[zboiul =i pre]nsul]nc[l-au prinsu viu P[tru vod[=i l-au ferecat]n obezi =i décii l-au trimis P[tru vod[la Suleiman]mp[ratul turcescu. Iar P[tru vod[, pr[d`ndu \ara =i arz`ndu =i mult[prad[f[c`ndu, s-au]ntorsu]napoi, f[r[de nici o sminteal[.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[a cincea oar[|ara Ungu-reasc[, 7050 < 1541> septevrie]n 12 dni

Dupe ce au prinsu P[tru vod[pre Maelat voievodul Ardealului =i l-au ferecat]n obezi de l-au trimis la]mp[ratul,]n al doilea an de iznoav[au venit carte de la]mp[ratul sultan Suleiman, la P[tru vod[, ca s[marg[s[prade de iznoav[|ara Ungureasc[pentru multe ne]ng[duin`e =i amestec[huri ce s[a`\`a. +i umpl`ndu P[tru vod[zisa]mp[ratului, ca s[fie deplin, alta pentru c[=i el avea sc`rb[mare spre unguri, pentru multe nevoi ce-i f[cuse,]nc[c`ndu era la Ciceu, de nu=-i era volnic cu nimica, mai apoi =i priiete=ugul ce avea]mpreun[]l c[]case, r[dicatu-s-au cu toat[put`rea sa =i au trecut la |ara Ungureasc[de au pr[datu =i au arsu p[n[la Cetatea de Balt[. Acolo au =[zut 6 zile =i mult[pagub[f[c`ndu, s-au]ntorsu pre la Bistri\[, f[r[de nici o zminteal[=i trec`ndu muntele au ie=it la C`mpul Lungu =i s-au pogor`t la Bae =i décii cu mare laud[s-au dus la scaunul s[u, la Suceava.

Cronicariul cel le=escu de aceast[prad[ce au f[cut P[tru vod[al cincilea r`ndu la |ara Ungureasc[, nimica nu scrie, c[poate fi c[de au mersu P[tru vod[, nici un r[zboiu cu niminea nu au f[cut, c[nu au fostu niminea ca s[-i stea cineva]mpotriv[, ci au pr[datu \ara =i s-au]ntorsu, pentru ac`ia n-au]ns`mnatu cronicariul cel le=escu. Iar[létopise\ul cestu moldovenescu arat[cu adev[rat cum au mersu =i al cincilea r`ndu P[tru vod[la unguri, de au pr[dat =i au arsu, iar[r[zboiu cu niminea nu au f[cut. Pentru ac`ia noi n-am l[sat aicea ca s[nu pomenim.

Iar[daca s[]ntoarse P[tru vod[de la |ara Ungureasc[,]ntr-acéia laud[au s[r=it m[n]stirea Pobrata, carea era zidit[de d[nsul =i o au sfin[.it. A=ijderea =i m[n]stirea R`=ca au]nceput. Din Dobrov[\ul]nc[au s[v`r=itu, de la C[priiana m[n]stirea au lucrat,]nc[=i alte lucruri bune multe s[afl[f[cute de d[nsul, cumu-i la mitropoliia de Roman =i la mitropoliia de Suceava =i la m[n]stirea de Bistri[\ =i bisérici de piatr[]n H`rl[u =i]n Bae =i]nc[=i alte lucruri bune multe s[afl[]n \ar[de d[nsul f[cute. Cu adev[rat era ficior lui +tefan vod[celui Bun, c[]ntru tot sim[na t[t`ne-s[u, c[la r[zboaié]i mergea cu noroc; c[tot izb`ndiia, lucruri bune f[cea, \ara =i mo=iia sa ca un p[stor bun o socotiia, judecat[pre direptate f[cea.

Almintrilea de stat era om cuvios =i la toate lucrurile]ndr[zne\u =i la cuv`ntu gata, de-l cuno=tea to[ci este harnic s[domneasc[\ara.

]n luna lui mai,]n 15 zile, au purces]liia=u vod[, ficiorul lui P[tru vod[, la |arigrad.

C`ndu au murit P[tru vod[vleat 7054 < 1545>

P[tru vod[fiindu b[tr`n de zile =i c[z`ndu]n boal[grea, au pl[titu datorii sa, ce au fostu dator lumii =i s-au s[v`r=it septemvrie 2, vineri, la miiáz[noapte =i cu cinste l-au]ngropat]n m[n]stire]n Pobrat[ce este f[cut[de d[nsul, cu mult[jale =i pl`ngere, ca dup[un p[rinte al s[u, carile n-au fostu mai jos dec`t al[ii, ci au l[\it hotarul \[rii, c[pre s[cui de multe ori i-au arsu =i i-au pr[dat =i luundu-le cet[\ile =i ora=ile supt putérea sa i-au supus. +i at`ta groaz[le didease c[la vrémea norocului celui prostu, ce era =i pribeag la d`n=ii =i s[sc[pas[de domnie =i dup[ce s[dusése la turci, l[s`ndu=- doamna sa cu coconii =i avu[ia]n Ciceu, necum s[s[bage s[-i jefuiasc[, ce]nc[i-au p[zit =i i-au socotit p[n[la venirea sa al doilea r`ndu. A=ijdirea =i cu lé=ii de multe ori s-au b[tut =i Pocutiia]nc[le-au fostu luat.

Mai apoi, dup[at`ta trud[a sa, cre=tiné=te]n \ara sa s-au s[v`r=it, dup[ce s-au umplut domniei lui cei dint[=i acei de apoi 17 de ani.

De domniia lui Ilia= vod[, ficiorul lui P[tru vod[Rare=, carele mai apoi s-au turcit, 7055 < 1546> septeavrie

Pre urma lui P[tru vod[Rare= cu dragoste r[dicar[boierii cu toat[\ara pre Ilia=u, fiiu-s[u cel mai mare, la domnie, s`mb[t[septeavrie 3, c[=i firea =i fa\va]l[uda s[fie bl`ndu, milostivu =i a=[z[toriu, g`ndindu-s[c[va s[m[na t[t`ne-s[u. Ci n[déjdea pre to\i i-au am[gitu, c[dinafar[s[vedea pom]nflorit, iar[dinl[untru lac]mpu\it. C[av`ndu l`ng[sine sfétnici tineri turci, cu carii zioa petrecea =i s[dezmierda, iar noaptea cu turcoaie curvind, din obiceiéle cre=tiné=ti s-au dep[rtat. }n védere s[ar[ta cre=tinu, iar[noaptea]n slobozenie mahmeteneasc[s[dideas[. +i at`ta s[c[lcas[légea cre=tineasc[, c`t de-l vrea cru\va Dumnezeu mult, pre to\i]i vrea duce din lumin[la]ntunéric. Ci Dumnezeu]n zilele lui at`ta certare l[sase, c[=i copacii =i pomii =i viile secase de geruri mari. +i]n domniia lui, s`mb[t[dup[Pa=ti, au t[iat capul lui Vartic hatmanul]n t`rgu]n Hu=i =i l-au dus de l-au]ngropatu]n m[n[stire,]n Pobrata,]n anii 7056 < 1548> aprilie 7.

Mai apoi intre multe f[r'delegi ce f[ciia Ilia=u vod[, umpl`ndu-l satana de]nv[\[tura lui, au l[satu domniia la m`na fr[\ine-s[u, lui +tefan vod[=i a m`ni-sa,]n anii 7059 < 1551> mai 1 =i el s-au dus la]mp[ratul Suleiman, de au priimitu légea lui Moamethu, lep[d`ndu-s[de Hristos, g`ndindu-s[c[va dob`ndi cinste mare de la]mp[ratul. Ci mai apoi r[u s-au]n=elatu, c[dup[ce s-au turcitu, apuc`ndu-l =i]ndulcindu-l cu bine, l-au pus pa=[la D`rstor, nume puindu-i Mahmet. Nici]ntr-acea boierie ce-i dedeas[]mp[ratul, n-au tr[it mult[vréme =i]ndelungat[, ce dup[doi ani,]mbuc`ndu-l mul\i din neprietenii lui cu multe cuvinte réle c[tr[]mp[ratul, au c[zut la]nchisoare, c[au trimis]mp[ratul de l-au legat =i i-au luat toat[avu\iia. +i décii l-au trimis peste mare la Brusa, de l-au]nchis. Mai apoi de inim[rea, peste scurt[vréme au murit =i r[u =-au dat sufletul s[u]n m`inile diiavolului,]n légea turceasc[. Acest Ilia= vod[au domnit la Moldova 4 ani =i 8 luni =i décii s-au turcit, cum am scris mai sus.

*De domniia lui +tefan vod[, ficiorul lui P[tru vod[, fratele
lui Iliia=u vod[, 7059 < 1551> iunie 15 zile*

Dup[ce au p[r[sit Iliia=u vod[=i \ara =i légea, iar[boierii =i l[cuitorii
\[rii s[sf[tuir[=i puser[domnu pre +tefan vod[, ficiorul lui P[tru
vod[,]n anii 7059 < 1551> iunie 15, g`ndindu-s[c[de n-au sim[natu
lui P[tru vod[cel dint[i, doar[va face datoriia =i obicéiul p[rin\ilor
acesta. De care lucru =i el s-au apucatu cu os`rdie =i spre to\i bl`ndu
=i milostivu =i nevoitor spre lucruri bune, biséricilor s-au ar[tat cu
dumnezeire mare, ca s[poat[stinge numele cel r[u al fr[\ine-s[u. +i
ca s[nu s[vaz[ceva c[este r[s[rit de la pravoslavie, to\i eriticii din
\ara sa vrea, au s[-l]ntoarc[, s[fie la o lége, au s[ias[din \ar[. Pre
arméni, pre unii din bun[voie, cu f[g[duin\e umpl`ndu-i, pre al\ii cu
sila i-au botezatu =i i-au]ntorsu spre pravoslavie, mul\i din \ar[au
ie=itu la turci =i la lé=i =i printr-alte \[ri, vr`ndu s[-i \ie légea sa. Cu
aceasta vr`ndu +tefan vod[s[astupe faptele fr[\ine-s[u, de lucruri ce
f[ciia, cu nevoin\ siliia. Iar[ce cerea pravoslavii =i légea cre=tineasc[
nu \inea, c[mai apoi nu numai l[comiia =i asupreal[f[ciia, ce =i curvie
nespus[era]ntr-]nsul, nu r[bda de muieri cu b[rba\i, nu era fecioarele
nebatjocurite, nu jup`nésile boierilor s[i neasuprite. Mai apoi, de-i
vrea fi a domni multu, nu vrea putea fi s[nu urmeaze fr[\ine-s[u.

*De moartea lui +tefan vod[, ficiorul lui P[tru vod[, fratele
lui Iliia= vod[, care au pierit la]u\ora, v leato 7060
< 1552> septevrie*

Petrec`ndu acéste nevoi réle boierii =i l[cuitorii \[rii dispre domnu
s[u, +tefan vod[, n-au mai putut suferi f[r[delegile =i r[ot[\ile lui, ce
]nt[i s-au sf[tuit cu tain[ce vor face, ca s[s[poat[cur[\i de d`nsul.
+i sf[tuindu-s[, aciiia=i aflar[sfat ca s[ajung[degrabu la boierii cei
pribégi, carii era]n]ara Le=asc[ie=i\i de multe nevoi. Déci, daca au
avut =tire =i r[spunsu de la d`n=ii, cum ei vor veni f[r[z[bav[, noaptea

cu to\ii s-au r[dicat la podul de la |u\ora =i au t[iatu a\ile cortului
asupra lui +tefan vod[=i cu multe rane p[trunz`ndu-l, au muritu,
dup[ce au domnit doi ani =i patru luni.

Certare =i]nv[\[tur[

Mul\i vor s[zic[cum au fostu boierii =i capetile ficl\eni, de au omor` t
pre cel mai mare, c[pre cel mare Dumnezeu l-au l[sat =i jude\ul s[u cel
cerescu pre p[m`ntu i-au datu, cum iub\=te s[vaz[judec[toriu bl`ndu
]n ceriu, a=a s[s[arate bl`ndu =i el pre p[m`ntu acelora ai s[i =i cum nu
sufere Dumnezeu str`mb[tatea, a=a =i el s[nu fac[altuia. Carele poate
s[fie om ca acela, s[-i vaz[muierea sa silit[=i batjocurit[=i s[suferu,
carile nu va suspina v[z`ndu ficioara sa din s`nul s[u, ce o au cru\at-o,
s[o ia =i s[-i r`z[de d`nsa, carile mai apoi slujitoriu =i boierinu va
priimi s[-i ia f[m\esia spre pofta sa cea nest`mp[rat[=i nu-i va g`ndi r[u
? Ci vom putea da vin[aceleia ce nu va putea suferi amarul inimii sale,
c[nu el, ce Dumnezeu]i seme\=te pre unii ca aceia, umbl[tori =i
cercet[tori de p[cate ca ac\ela, ci nu ei de la sine, ci Dumnezeu i-au
trimis sf`r=enie, ca s[nu s[mai adaog[p[catul. C[cei buni vedem c[
s-au s[v`r=itu bine =i l[udat, iar[cei r[i r[u s-au s[v`r=itu. (Dup[cuv`ntul
prorocului la Psalom 33, zic`ndu: „Moartea p[c[to=ilor este cumplit[“.)

*Domniia lui Joldea vod[, carile au domnit 3 zile, v[leatul
7060 < 1551> septeveirie*

Daca uciser[boierii pre +tef[ni\ vod[la |u\ora, cu to\ii s-au sf[tuitu
=i au r[dicatu domnu pre Joldea =i i-au datu pre Roxanda s[-i fie doamn[
fata lui P[tru vod[, sora lui +tef[ni\ vod[. +i decia au purces Joldea
vod[pre Jijia]n sus, s[mearg[la Suceava, s[fac[nunt[=i au mersu
p[n[la +ipote, ne=tiindu nimica de venirea altui domnu.

]n\eleg`ndu acesta boierii carii fiindu prib\egi]n |ara Le=asc[ce
s-au lucrat la Moldova, degrabu s-au adunatu cu to\ii de au sf[tuit]n

prip[=i au aflat cum au vr\u00eame prin-dem`n[s[=-i marg[la mo=ii. +i]ndat[au c[zut dup[Sin\u00e9vschii voievodul rusescu =i hatmanul coruniei, ca s[le dea ajutoriu, s[vie]n \ar[. Ce voievodul]n\eleg`ndu= cu craiul, nimica nu au z[bovit, ci au str`nsu oastea degrab[=i au purces spre \ar[. Ci sf[tuindu-s[boierii prib\u00e9gi carii era acolo, ca s[nu vie f[r] cap, au r[dicat domnu pre Petrea stolnicul,]n Terebulea =i i-au pus nume Alexandru vod[, pe carile l-au poreclit L[pu=neanul =i l-au ales prib\u00e9gii dintru sine. +i au intratu]n \ar[cu oaste le=asc[, pre cuv`ntul boierilor celor de \ar[, ce trimis\u00e9se mai denainte vr\u00eame la prib\u00e9gii]n]ara Le=asc[, c[s[vie f[r] z[bav[cu cap, c[ei vor sili s[s[cur[\easc[de +tefan vod[, cum s-au =i t`mplatu. C[g[tindu-s[prib\u00e9gii cu oaste le=asc[, s[intre]n \ar[, boierii cei de \ar[aflar[vr\u00eame s[s[cur[\asc[de +tefan vod[=i t[indu-i a\ele cortului la]u\ora, l-au omor`t, cum s-au pomenit mai sus.

D\u00e9cii n-au a=teptat pre cuv`ntul ce trimis\u00e9se la prib\u00e9gi, ca s[vie cu cap, ci]ndat[au r[dicatu la domnie pre Joldea, cum s-au zis mai sus, =i au mersu p[n[la +ipote pre Jij\u00e2ia.

]ntr-ac\u00e9ia vr\u00eame intr`ndu =i prib\u00e9gii cu Alixandru vod[]n \ar[=i de s`rgu oblicindu c[\ara au r[dicat cap pre Joldea la domnie, carile mergea spre Suceava s[fac[nunt[cu Roxanda, de s`rgu au trimis Alexandru vod[pre Mo\oc vornicul cu o sam[de oaste]nainte, ca s[prinz[pre Joldea vod[. +i prinz`ndu-i calea la +ipote, neav`ndu el nici o =tire de nic[irea, l-au]mpresurat oastea cea le=asc[=i l-au prinsu viu. Pre carele mai apoi, daca au sosit Alexandru vod[, l-au]nsemnat la nas =i l-au dat la c[lug[rie.

De domniia lui Alexandru vod[L[pu=neanul, c`ndu s-au a=ezat]n scaun la Suceava, v[leato 7060 < 1552>

Deaca veni Alixandru vod[L[pu=neanul]n \ar[=i]nsemn[pre Joldea la nas =i-l d\u00e9de la c[lug[rie, d\u00e9cii luo pre Roxanda, fata lui P[tru vod[, s[-i fie doamn[iui, care era mai nainte s[o ia Joldea. +i

cu dragoste]l priimir[boierii =i merg`ndu pre la H`rl[u, au tras la Suceava =i au =[zut]n scaun. Décii s-au cununat cu Roxanda =i au f[cut nunt[.

}ntr-acela= an fu omor mare =i iarn[grea. Décii daca s[a=eze[Alixandru vod[la domnie, nu grijia de alta, numai de pace]n toate p[r]ile =i a=ezearea \[rii. Iar[cu doamna sa, Roxanda, au avut doi ficioni, pe Bogdan =i pre P[tru.

De m[n]stirea Slatina =i de P`ng[ra\i

Mai apoi, domnind Alixandru vod[\ara,]ntru lauda lui Dumnezeu au zidit m[n]stirea Slatina, cu mult[chieltuial[=i os`rdie =i o au sfin\it-o Grigorie mitropolitul =i la sfin\enie zic s[fie fost preo\i cu diiaconi 116. Aceasta s-au lucrat]n anul 7066 < 1557> =i o au sfin\it-o octovrie 14. Mai apoi =i P`ng[ra\ul au f[cut, mai mult de fric[, dec`t de bun[voie, c[de multe ori ar[t`ndu-i-s[]n vis sf`ntul mucenic Dimitrie, de-l]ngroziia ca s[-i fac[biseric[pre acel loc, s-au apucat cu toat[os`rdia =i o au f[cut.

Ac`ste pove=ti ce suntu scrise mai sus, carile spun de Iliu= vod[=i de +tef[ni\ vod[=i de Joldea vod[=i de Alixandru vod[, cronicariul cel le=escu tinde pov`stea mai de=chis, iar[nu aduce aminte de toate sémnille pre r`ndu c`te s-au f[cut. Iar létopise\ul moldovenescu m[car[c[este scris pre scurt,]ns[arat[toate sémnille pre r`ndu, carile toate le-am tocmit prin pov`ste, carele= la locurile sale.

C`ndu s-au a=ezeat la scaun +tefan craiul ungurescu, ficionul lui Iano=u craiul

Iar[]n al patrulea an a domniei lui Alexandru vod[, trimis-au]mp[r]atul Suleimanu hochim la Alixandru vod[=i la P[tru vod[domnul muntenescu, ca s[marg[cu oaste]n |ara Ungureasc[, dupe pohta lor, s[le puie craiu pre +tefan, ficionul lui Iano= craiului, la scaunul cel de mo=ie al t[ne-s[u.

Umpl`nd voia domnii =i zisa mai marelui s[u, dusu-l-au =i l-au a=ezat la domnie, sau cumu-i zic ei, la cr[ie. +i d[ecii s[plecar[ungunii a da bir turcului. Iar[domnii s[]ntoarser[cu toat[oastea lor, cine=i la locul s[u, aduc`ndu mult jaf =i dob`nd[de la unguni.

Pre ac[ia vr[eme fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghievat dobitoace =i heri pin p[duri.

V[leato 7066 < 1558> ghenarie 1, prist[vitu-s-au Macarie episcopul de Roman, ziditoriul =i]ncep[toriu m[n]stirii Ri=c[i, carile au fost la scaunul Romanului 27 de ani =i cu cinste l-au]ngropat la m[n]stirea sa, la R`ca. Pre locul lui fu sfin[it Anastasie, om destoinic a umplea slujba p[storiei sale, carile 14 ani au fostu episcop, mai apoi =i la mitropolie au ajunsu.

*De domniia lui Dispot vod[ereticul v[leatul 7069 < 1560>
noiembrie 18*

Dup[al noaolea an a domnii lui Alixandru vod[L[pu=neanul, s-au ivit Dispot pre porecl[, iar numele i-au fost Heraclu Vasilicu, ce au fost de na=terea sa din ostrovul Samos, carile fiind italian au fostu =tiind multe limbi, fr`nc[=te, latin[=te, grec[=te =i nem[=te. Acesta fiind nemerit la]ara Le=asc[=i intre slujitori la r[zboiu umbl`ndu, av`ndu=i viia\ intre so\ii, s-au]ncle=tat cu o sam[de evangheli\i (c[el]nc[n-au fostu pravoslavnic) =i s-au f[cut ficioru de domnu. +i nu putea aievea s[s[apuce s[vie]n \ar[, c[ci Alixandru vod[vie\uia bine cu l[=ii =i l[=ii avea leg[tura tare cu turcii pentru amestec[turi ca ac[=tea. Iar[Dispot pre ascunsu cu protivnicii s[i s[g[tiia =i intre cazaci =-au f[cut prieteni. Ac[=tea]n\eleg`ndu starostei de la margine, au datu =tire la craiul, craiul au trimis c[r\ile sale pretitinderea, de cap]ngrozindu, carile s[va b[ga s[treac[piste]nv[\[tura lui =i pre Dispot s[-l opreasc[la Pomoranu. Ci m[car c[deodat[au alinat lucrul, iar[mai apoi Dispot de iznoav[mai bine s-au g[tit, luund]ntr-ajutoriu pre Albrihtu Laschii =i au intrat]n \ar[cu n[em\ii, cu =vezii =i cu =panioli =i cu l[=i =i cu cazaci.

R[zboiul lui Alixandru vod/ L[pu=neanul, c`ndu s-au b[tut cu Dispot vod/ la Verbie, noiembrie 18, 7069 < 1560>

Alixandru vod[, daca au]n\eles un lucru a=a degrab', cum Dispot vod[f[r] véste au intrat]n \ar[, de-l]mpresur[cu oaste strein[, neav`ndu de ce s[apuca, ca dintr-un somnu de=tept`ndu-s[, degrabu =i cu pu\ini negata i-au ie=it]nainte la Jijia. C[\ara pizmuind lui Alixandru vod[, n-au vrut s[saie la oaste. +i]nt`mpin`ndu-s[cu Dispot vod[la Verbie, i-au datu r[zboiu, noiembrie 18 zile,]n anii 7069 < 1560>. Ci cei pu\ini di cei mul'i =i cei negata de cei gata n-au putut suferi, ce au dat dosul. +i Alixandru vod[au fugit]n jos.

]nv[\tur[=i certare

Zic unii c[=i acoloa s[fie fostu r[zboiul cu viclenie, c[cela ce piierde, fie=te c`ndu nu va s[afle vina sa, ci mut[la altul, iar[acéstea de la Dumnezeu sunt tocmita ca nimica s[nu fie st[t[toare pre lume, ci toate de r[sip[=i trec[toare: pre cei de jos]i suie =i pre cei sui\i]l pogoar[, ca s[fie de pild[=i de]nv[\tur[noao, s[cunoa=tem c[nu avem nimica pre lume, f[r] numai lucruri bune.

C`ndu s-au dus Alixandru vod/ L[pu=neanul la /arigrad v/ leatu 7069 < 1560> noiembrie

Alixandru vod[, daca s[b[tu cu Dispot =i pierdu r[zboiul, fugi]n jos spre Ia=i =i de acolo]=i luo doamna =i fugi la Hu=i. Acolo s[grijia s[str`ng[\ara =i s[ia ajutoriu de la turci, s[s[]ntoarc[asupra lui Dispot vod[, ci nimica nu au folosit. C[Dispot vod[daca s-au b[tut cu Alixandru vod[la Verbie =i l-au r[zbit pre Alixandru vod[, nu s-au pornitu dup[d`nsul, ci s-au]ntorsu spre Suceava =i au apucat scaunul =i cetatea Sucévii cu toat[avérea lui Alixandru vod[. Décii pre slujitori]i umplu cu bani, pe boieri cu cuvinte dulci]i]mbl`nzia =i s[f[g[duia

s[le fac[bine mai mult dec` t vor pofti ei. A=a umpl`ndu pre to\u0163i de n[déjde, i s-au]nchinat |ara de Sus toat[=i s-au g[tit de iznoav[asupra lui Alixandru vod[. +i au pogor` t la Ia=i, apoi la Hu=i, ca s[poat[apuca pre Alixandru vod[acolo. Ci Alixandru vod[auzindu =i v[z`nd c[este golit de tot ajutorul s[u, s-au pogor` t la Chilia =i de acolo s-au dus la]mp[r\`ie, ca de acolo s[s[ajutoreasc[.

C`nd au trimis Dispot vod[la]mp[r\`ie pentru steag

Dispot vod[dup[goan[ce au gonit pre Alixandru vod[p[n[la Hu=i, s-au]ntorsu]napoi =i au venit p[n[la Ia=i, unde au poftit vl[dicii, pre Grigorie mitropolitul =i Anastasie episcopul de Romanul =i episcopul Evthimie de R[d[u\u0163i =i to\u0163i boierii \[r`i, de i-au cetit molitva de domnie =i i-au pus nume Ion vod[Dispot. Décii Dispot vod[au trimis boieri de \ar[la |arigrad, la]mp[r\`ie pentru steag. +i cu bani umpl`ndu gurile vr[]ma=ilor =i =-au a=ezat domniia =i i-au trimis =i steag. Iar[daca i-au sosit steagul la Ia=i, décii s-au dus la Suceava, cu mare bucurie. Iar[Alixandru vod[, daca s-au dus la]mp[r\`ie, fu trimis la Iconiia.

C`ndu s-au a=ezat Dispot vod[la scaun la |ara Moldovei

Dispot vod[, daca au dob`ndit domniia =i i-au venit steagul de la]mp[r\`ie =i s-au a=ezat la scaun, bl`nd s[ar[ta =i tuturor cuvios =i aieva pravoslavnic, iar[la tain[eretic =i avea sfétnici de ai s[i, de o lége cu d`nsul. Mai apoi =-au ivit =i necredin\ a lui.

Trimis-au dup[acéia soli la craiul le=esc =i la]mp[ratul nem\escu, d`ndu-le =tire c[s-au a=ezat la domnie =i pre soli bine i-au priimit =i au fost bucuro=i unuia ca acelaia ce sluj`se =i la curtea]mp[ratului nem\escu =i la corona le=asc[. Mai apoi puse pre \ar[greot[\i mari, biséricile dezbr[ca, arginturile le lua, de f[cea bani =i altile c`te nu au zis \ara c[va vedea. F[c`ndu acéstea Dispot vod[, iar[Laschii carile venise cu d`nsul, cunosc`ndu c[va veni asupra lor r[u, s-au dus]napoi.

(SIMION DASC{LUL)

*Pentru acest Dispot vod[, de unde s-au ijd[r` t =i]n
ce chip s-au scos nume de domnie*

Pentru domniia acestui Dispot vod[létopise\ul acest moldovenescu foarte pre scurt scrie, c[numai ce arat[cum au venit Dispot din |ara Le=asc[cu oaste le=asc[strein[=i s-au lovit cu Alixandru vod[la Verbie =i au biruit pre Alixandru vod[=i l-au gonit p[n[la Hu=i =i décii s-au]ntorsu la Ia=i, unde i-au citit vl[dicii molitva de domnie =i i-au pus nume Ion vod[. +i arat[c`i ani au domnit, iar[de lucrurile =i r[zboaiele ce s-au f[cut]n zilele lui, nimica nu]nsemneaz[, nici arat[de ce rud[este.

Iar[r[posatul Uréche vornicul, vr`ndu s[arate aceast[povéste a lui Dispot mai de=chis =i mai adev[rat,]mpreun`ndu izvoadile, au cetit la cronicul le=escu, carile este izvodit de cronicariul Bielschii =i de acolo afl`ndu mai ales de Dispot, au scos aceast[povéste ce mai sus scrie, c[este Dispot de la ostrovul Samos de na=terea sa =i cum s-au]mprieteni cu Laschii =i au venit cu oaste spre Moldova =i au gonit pre Alexandru vod[=i au apucat scaunul =i décii, toate pre r`ndu, cum spune mai sus.]ns[mai adev[rat nu-l arat[de unde s-au ijd[r` t =i cum =-au scos nume de domnie.

Iar[eu Simion Dascalul, vr`ndu cu adev[rat ca s[pociu dovedi acest lucru mai ales =i mai de=chis pentru Dispot vod[, cetindu izvoadile, am cercat =i cu la cronicul le=escu =i am aflatu izvodul carile este chizmitu mai denainte vréme de Alixandru Gvagnin pre limba latineasc[=i décii dipre acela izvod l-au izvodit Mar\in Pa=covschii, din limb[latineasc[pre limba le=asc[, de acolo =i eu am silit cu nevoi\ de am izvodit dipre acela izvod, pre limba rom`neasc[aceast[povéste lui Dispot, de unde s-au ijd[r` t =i]n ce chip =-au scos nume de domnie.

Mar\in Pa=covschii

Pentru acesta Dispot vod[, scrie Mar\in Pa=covschii, cronicariul le=escu, c[oarec`ndu au fost un Dispot oarecarile, l[cuind la Moldova, om de cinste

=i de folos foarte, carile]ntru nimica n-au fostu mai de jos dec` t cei de frunte, av`ndu =i un nepot anume Vasilicu. Acesta Dispot =i cu nepotu-s[u, viind Alixandru vod[la domnie, de frica lui, cu toat[avérea lui au pribegit din \ar[=i au tras spre R`m, unde nu mult[vréme trec`ndu, au pierit nepotul lui Dispot la un r[zboiu. +i de acolo mut`ndu-s[Dispot la alt ostrov, =au cump[rat ocine =i s-au a=ezat. Unde nu dup[mult[vréme au murit =i Dispot, r[m`indu-i toat[avu\iia lui pre m`na slugilor sale. +i fiind unul dintre slugi de rud[grecu, anume Heraclu, carile era de folos =i mai de cinste dec` t to\i =i mai credincios la Dispot dec` t toate slugile, fiindu =i om iste\u0163u la fire =i ascu\it la minte, au chiebatu pre to\i tovaro=i s[i, pre slugile lui Dispot =i le zise: "Fra\ilor, iat[st[p`nul nostru muri =i avérea lui toat[pre m`nile noastre r[mas[. +i iat[cumu-i obicéiul la acesta loc, c[daca moare omul =i nu are ficiori sau alt[rud[, iau judec[torii r[m[=i\la toat[a mortului. +i acmu de vor oblici de moartea lui Dispot, vor veni de vor lua toat[avu\iia st[p`nu-nostru =i noi vom r[m`nea cu nimica. Iar[de ve\i vrea ca s[m[asculta\i pre mine =i s[face\i precum voiu zice eu, noi f[r[grij[vom fi dintr-acolo =i avu\iia st[p`nului nostru noi o vom pojiv[i, numai s[priimi\i un cuv`ntu, s[m[m[rturisi\i pre mine c[suntu nepot lui Dispot =i Dispot au murit =i avu\iia lui pre m`na mea au r[mas. +i s[m[m[rturisi\i la judec[tori, cum nu voiu s[v[pl[tescu simbriile, c[ei nu =tiu c[Vasilicu, nepotul lui Dispot, au murit la r[zboiu. Ci v[z`ndu ei c[m[m[rturisi\i c[suntu nepot lui Dispot =i m[p`r`i pentru simbrii, vor créde cu adev[rat c[sunt nepot lui Dispot =i nu vor lua avu\iia st[p`nu-nostru, ci-m vor zice s[pl[tescu simbriile. Déci vom]mp[r\i toat[avu\iia st[p`nului nostru dimpreun[=i eu voiu l[sa s[lua\i voi tot ce va fi, numai s[-mi da\i mie catasti=ile =i zapsile, c`te suntu, toate, =i ceva bani de cheltuiat[, c`t v[ve\i]ndura, c[voao nu v[suntu de nimica acéle h`rtii, nici v[suntu nici de o treab[. +i décii ne vom r[=chira, carile]nc[tro]l va]ndrepta Dumnezeu."

Deci ei cu to\i priimir[acéste cuvinte =i i s[jurar[cum, nu numai]naintea judec[torilor sau c[tr[al\i oameni, ce =i pintr-alte \[ri]l vor m[rturisi cum este Vasilicu, nepotul lui Dispot. A=a me=ter=uguindu-i]ntr-acesta=i chip Heraclu cu tovaro=i s[i, au]mp[r\itu avu\iia lui Dispot =i el au apucat

catasti=ile =i zapisile }ntru carile au fostu =i dirésile cele de domnie a lui Vasilic, nepotului s[u, al lui Dispot, carile pierise la r[zboiu. +i au luat =i din bani oarece, ca s[-i fie de cheltuiial[. +i }mpreun`ndu-i tovar[=ii numele s[u, i-au zis Heraclu Vasilic, nepotul lui Dispot, luundu numele celuia ce pieris[la r[zboiu.

+i décii r[=chir`ndu-s[to\i }n toate p[r\ile, Dispot au apucat nume de domnie =i au trecut la |ara Nem\asc[. C[ruia daca i-au luat sama chesariul nem\escu, cu dragoste l-au priimitu, daca =-au ar[tat dirésile céle de domnie, l-au crezut cu adev[rat c[este nepot lui Dispot =i era la cinste mare. }ns[lui nu-i era de cinste, ci socotiia cum ar putiia face cumva s[dob`ndeasc[domniia la mo=iia sa, la Moldova. Carile umbl`ndu pentru domnie, au l[sat ném\ii =i au trecut la lé=i =i slujindu coroniei le=e=ti =i umbl`ndu intre voinici la r[zboaie, s-au }mprietenit cu Albrihtu Laschii voievodul Siraschii, carile daca i-au luat sama, cu toat[nevoie\a au silitu ca s[-l duc[la domnie, adevérindu-s[Dispot c[oric`t va cheltui pentru d`nsul, li va }ntoarce mai cu asupr[cheltuiiala. Acestea cuvinte }n\eleg`ndu-le Laschii, s-au }nf`rt[\it cu d`nsul.

C`nd au otr[vit Alexandru vod[pre Dispot

}n\eleg`nd Laschii =i cu Dispot de multe asupreale ce f[icia Alixandru vod[boierilor s[i, g`ndir[c[pe lesne s[vor }mprietenii cu o sam[de boieri de \ar[. +i sf[tuindu-s[am`ndoi, au l[sat Dispot ca s[str`ng[Laschii oaste, iar[el f[c`ndu-s[om prostu, fiind necunoscut, s-au dus }n \ara, la Moldova. C[fiindu om cu minte mare, umbl`ndu cu tain[pre la boieri, pre to\i i-au f[cut prieteni. Mai apoi umbl`ndu cu }n\elepciune mare, s-au apropiiatu de au gr[it =i cu Roxanda, doamna lui Alixandru vod[, care i-au fost sor[bun[. Roxanda au spus lui Alixandru vod[de d`nsul =i s-au rugatu s[aib[socotin[, nici Alixandru vod[i-au fr`ntu voia, ci l-au priimitu. Mai apoi, dup[mult[vréme, prepuindu=- Alixandru vod[pre Dispot, l-au otr[vit pre ascunsu. Carile daca s-au priceput }ntr-acesta chip otr[vit s-au dat la doftori, de s-au p[zit =i nimica nu i-au fost. Iar Laschii }n |ara Le=asc[, z[lojindu=i multe sate =i ocine =i luundu bani dupre la al\ii =i str`ngiia oaste. Iar Dispot daca au ie=it de

la doftor,]ndat[au fugit]n | ara Le=asc[=i s-au dus la priietinul s[u, la Laschii =i i-au povestitu de toate c`te petrecuse la Moldova.

*C`nd au purces Dispot =i cu Laschii]nt[i spre /ara Moldovei
cu oaste*

Laschii voievoda Siraschii, daca au str`nsu vreo 4.000 de oameni pre leaf[luundu pre Dispot cu sine, au tras spre hrani\va Moldovei unde sosindu la Nistru =i g[tindu-s[sa intre]n \ar[, au prinsu véste Alixandru vod[, cum Dispot vine cu oaste le=asc[asupra lui =i au sosit la margine. A=a Alixandru vod[degrabu se g[tea=te cu vreo patru zeci de mii =i le-au ie=itu]nainte la Nistru, a=tept`ndu pre Laschii =i pre Dispotu.

*C`ndu au venit véste la Alexandru vod[, cum c[au murit
Dispot*

]n\eleg`ndu Albrihtu Laschii =i cu Dispot cum Alexandru vod[le-au ie=it]nainte la margine cu at`ta putére, n-au cutezat s[intre]n \ar[, ci s-au]ntorsu]napoi, cru`\ndu-s[pre alt[dat[=i au r[=chirat oastea toat[pre la sate, l[s`ndu-le cuv`ntu, c`ndu le va da =tire, s[fie cu to\i gata. Iar[pre Dispot l-au]nchis Laschii]ntr-o tain[a sa, unde niminea nu intra acolo, f[r[numai Laschii =i au scos cuv`ntu la gloate cum Dispot s-au r[zbolit.

+i a=a din zi]n zi, ar[t`ndu-s[Laschii cu voie rea c[tr[to\i pentru boala lui Dispot =i umbl`ndu tristu, nu dup[mult[vreme]ntr-una de zile au ie=it Laschii afar[la gloate, ar[t`ndu-s[posomor`t la fat[=i cu haine négre, ar[t`ndu-s[]alnicu =i cu voie rea, m[rturisindu c[tr[to\i cum Dispot au murit. +i au]nv[\at s[grijasc[ce trebuie la pogrebanie =i au poruncitu de au f[cut un sicreiu =i l-au b[gat]n tain[, unde era Dispot =i au pus]n sicriiu o piiatr[mare =i au smolit sicriiul bine, cum ar fi om mortu]ntr`nsul, zic`ndu c[au smolit pre Dispot]ntr-]nsul. +i décii aduc`ndu preo\i mul\i cu toate gloatile sale =i cu mult[jale au f[cut]ngroparea =i au astrucat acel sicriiu.

Decii vr`ndu Laschii ca s[creaz[cu to\ii c[au murit Dispot, au trimis

cuv`ntu =i scrisori]n toate p[r`vile, d`ndu =tire de moartea lui Dispot. Iar[pre ascunsu cum putea viteja=te s[g[tiia. +i fiindu acolo =i iscoadile lui Alixandru vod[=i v[z`ndu ei cu ochii lor, cum Dispot au murit =i l-au]ngropat, de s`rgu au alergat la Alixandru vod[, duc`ndu-i véste bun[, cum Dispot au murit =i au v[zut cu ochii s[i unde l-au]ngropat =i cum este Laschii jalnic pentru moartea lui Dispot. Crez`ndu Alixandru vod[aceste cuvinte cu adev[rat, cum au murit Dispot, cu mare dar au d[ruit pre vestitorul acela =i bucur`ndu-s[c[s-au m`ntuit de vr[jma=ul s[u, au slobozit o=tile pre acas[.

C`ndu au mersu al doilea r`ndu Laschii cu Dispot cu oaste spre /ara Moldovei, asupra lui Alixandru vod[=i s-au dat r[zboiu la Verbiia, 7069 < 1560> noiembrie 18

Albrihtu Laschii voievoda Siraschii, sco`ndu cuv`ntu]n toate laturile cum Dispot au murit =i]n`eleg`ndu cum Alixandru vod[o=tile sale le-au r[schirat, afl[vréme prin dem`n[ca s[lovasc[f[r[véste de iznoav[asupra lui Alixandru vod[. +i de s`rgu au trimis la poru=nici, cum mai cur`ndu ca s[s[str`ng[oastea toat[launloc. Unde dac-au adunat oastea, s-au aflat de toat[12.000 de oameni. +i décii au zis Laschii lui Dispot s[s[scoale din mor`i, adec[s[ias[de la tain[unde era]nchis. +i de s`rgu merg`ndu spre hrani`a Moldovei, f[r[véste au trecut Nistrul. Unde]n`eleg`ndu a=a degrabu socotitorii lui Alixandru vod[ce era la margine, de s`rgu au alergatu la domnu s[u, la Alixandru vod[, de i-au dat =tire cum Dispot]]mpresoar[f[r[véste =i au intrat]n \ar[. De care lucru cu adev[ratu =tiind Alixandru vod[c[Dispot au murit, n-au crezut, ci au]nv[at s[taie capul aceleuia ce au adus aceast[véste, d`ndu-i vin[c[face spaim[\[rii, c[el =tie bine cum Dispot au murit. }ns[nes[v`r=indu-s[ol[carii viind unul dup[altul =i tot o véste spun, cum Dispot sosé=te,]n`eleg`ndu aceasta Alixandru vod[, de=tept`ndu-s[ca dintr-un somnu, un lucru a=a degrabu neav`ndu di ce s[apuca, fiind oastea r[=chirat[cine=i pre acas[, au apucat pu=cile cu vreo 1.500 de oameni, ce au putut str`nge degrabu =i au ie-it

Înainte de a-lui Dispot, la Jijia, la sat la Verbie. +i au tocmit pu=cile împotriva podului, ca să poată sprijini pre Dispot. Unde făcându-năvală mare pedestra=i lui Laschii, au apucat pu=cile =i le-au întorsu spre oastea lui Alixandru vodă. Unde împresurându pre moldovenii cu focul pu=cilor =i din sinele cu gloanțele ce pica ca ploaia, de multe rane n-au mai putut suferi moldovenii, p[riindu pre domnu-său, pre Alixandru vodă, au dat dosul a fugi =i au rămas izbânda la lăe=i.

Iar Alixandru vodă, văzându-se golit =i p[riindu de tot ajutorul, au fugit în jos spre Huși de acolo s-au dus la turci. Iar Laschii au tras la Suceava =i au a=izatu pre Dispot la scaun. Iar el nu după multă vreme s-au dus înapoi, lăsându lui Dispot oaste, jomiri =i nemi =i unguri, ca să-i fie de apărare, dincătro va avea nevoie, iar lui să-i întoarcă toată cheltuiala ce au făcut până l-au a=ezat la domnie.

Pentru izvodul amânduror cronicarilor le=făti =i de tocmeala lor

Pentru acestu Dispot vodă lătopise\u0163ul cest moldovenescu foarte pre scurtu scrie, iar cronicarii cei le=făti spun mai dechis =i de ajunsu, măcar din ceputul lui Dispot nu spun amândoi într-un chip. Iar mai apoi tot să tocmescu, că cu această dată tot au fostu izbânda la Dispot vodă, că au bătut pre Alixandru vodă =i au apucatu scaunul. Unde dacă s-au a=ezat la domnie, multe răotăvii făcând priste voia \rii, pre carile mai apoi nu l-au putut suferi boierii =i țara, văzându de la dănsul atâtea pedeapsă =i strâmbătate asupra lor, carile de-l vrea cruța Dumnezeu îndelungu la domnie, nu vrea putea fi într-altu chip, ca să nu primenească lăgea =i să nu răsipască țara.

Pentru aceia =i eu, văzând că de aicea înainte să tocmescu scrisorile la poveste amânduror cronicarilor, am silit de am împreunat scrisorile lor launloc; cronicarii aleg carele au scris.

Căndu s-au sfătuit Laschii ca să scoață pre Dispot vodă din domnie

De această poveste scrie cronicariul Marîn Pa=ovschii, cum Albrihtu Laschii voievoda Siraschii, dacă au a=ezat pre Dispot vodă la domnie cu mult

a sa chieltuial[, s-au dus]napoi la |ara Le=asc[l[s`ndu cuv`ntu lui Dispot vod[ca s[-i trimi\ tot ce au chielduit pentru d`n sul, s[-i r[scumpere satile=i ocinile carile z[lojise pentru Dispot. Ci Dispot daca s-au v[zut a=ezat la domnie, nimica de aceasta nu grijiia, ci numai de a pr[darea =i a face r[ot[iv] n`var[, cele=i f[ciia. A=a]ntr`ndu sc`rba intre d`n=ii,]n\eleg`ndu Laschii de at`tea asupr`e=i str`mb[t[iv] ce face |[rii =i lui nu-i pl[té=te chieltuiala g`ndi ca s[-l scoa\ din domnie. De care lucru daca s-au adunat la seim, la Petricov cu Dumitra=co Vi=nove\schii, carile=i acela era om cu putére mare =i sf[tiundu-s[am`ndoi, au tocmit Laschii ca s[-l duc[la domnie =i s[scoa\ pre Dispot. De care lucru]ncredin`ndu-s[am`ndoi, nu dup[mult[vréme s-au r[dicat Vi=nove\schii cu oaste c[z[ceasc[=i au venit la Nistru, a=tept`ndu acolo =i pre Laschii, ca s[marg[asupra lui Dispot.

C`nd s-au sf[tuit boierii |[rii Moldovei s[scoa\ pre Dispot vod[din domnie

]ntr-acéia vréme sf[tiundu-s[boierii \[rii dimpreun[cu episcopii, ce vor face cu acel risipitor de lége, c[nu numa c[calc[obicéele \[rii =i face =i jafuri, ce =i légea cu totul r[m[sése de batjocur[. De care lucru cu to\ii, mai cu denadinsul sf[tiundu-s[cu Tom=a hatmanul, ca s[scoat[pre Dispot din domnie =i a=a jurar[pre Tom=a carile era cu inim[mare, ca s[fie el]ncep[toriu acestui lucru.

(SIMION DASC{LUL)

]ntr-acéia vréme]n\eleg`ndu boierii cum Dumitra=co Vi=nove\schii au venit la Nistru cu oaste c[z[ceasc[=i a=teapt[pre Laschii, vr`ndu s[vie asupra lui Dispot vod[=i s-au sf[tuit cu to\ii =i au ales ca s[trimi\ la d`n sul, s[-l pohteasc[s[vie la domnie =i s[nu z[boveasc[, nici s[vie cu oaste multe, c[pot ei cu \ara s[-i dea domniia f[r[oaste, nici s[a=teapte pre Laschii, zic`nd c[de va veni Laschii, va fi slava lui, iar[nu a lui Vi=nove\schii. V[z`ndu acéste cuvinte Vi=nove\schii =i adeverin\ a boierilor

de \ar[, au intrebat sfat de Pisatcenschii poru=nicul s[u, cum va face, a=tepta=va =i pre Laschii au ba, c[boierii cei de \ar[]l poftescu. Deci Pisatcenschii neg`ndindu-s[de vicle=ug, v[z`ndu at`ta adeverin\[de la boierii \[rii, i-au zis s[nu a=tépte pre Laschii, ci s[marg[la domnie, deaca]l poftescu boierii, s[nu fie lauda lui Laschii, ci a lor. Ascult`ndu acesta sfat Vi=nove\schii s-au g[tit cu vreo 500 de oameni, ca s[vie spre \ar[.

*C`ndu au prinsu de véste Dispot vod[c[vine Vi=nove\schii
asupra lui*

Scrie Bielschii cronicariul le=esc aceasta povéste:

Tom=a hatmanul vr`ndu s[am[geasc[pre Dispot vod[, s[-i r[=chire oastea, ca s[nu aib[cu ce s[sprijini dispre vr[jma=ii s[i, ar[t`ndu-s[prietin, au spus lui Dispot vod[, cum Vi=nove\schii s[g[tea=te =i vine asupra lui =i au sosit la Nistru =i au chematu]ntru ajutoriu =i pre t[tari=i]nc[ad[ogea de zicea c[t[tarii stau gata la margine =i vor s[intre]n \ar[.

(SIMION DASC{LUL)

C`ndu au trimis Dispot vod[la Vi=nove\schii pentru pace

Scrie cronicariul le=escu Mar\in Pa=ovschii c[deaca au]n\eles Dispot vod[de venirea lui Vi=nove\schii, =tiindu c[dispre Laschii, de unde-i era toat[n[déjdea, are sc`rb[mare, pentru ce nu-i]ntorsése chieltuiala, socoti c[de acolo nu s[va putea ajutori,]n\eleg`ndu c[=i Laschii va s[fie cu Vi=nove\schii asupra lui, ne=tiind nimica de vicle=ugul boierilor s[i, au trimis sol la Dumitra=co Vi=nove\schii pentru pace, giuruindu-i 1.000 de cai =i c`teva mii de boi, numai s[fac[pace =i s[]ntoarc[]napoi. De care lucru intreb`ndu Vi=nove\schii sfat de Pisacenschii poru=nicul s[u, de la carile pentru sfatul lui mai apoi i-au venit toat[r[otatea asupra capului lui, c[vr`nd Vi=nove\schii

s[fac[pace pre cuv`ntul lui Dispot =i s[s[]ntoarc[]napoi, iar[Pisacenschi
tot l-au]ndemnat ca s[marg[, zic`ndu c[deaca]] pohtesc boierii =i \ara, mai
bine s[fie el st[p`n dec`t altul. +i a=a Vi=nove\schii ascult`ndu sfatul lui
Pisacenschi, nu f[cu pace cu solii lui Dispot, ci s-au pornitu spre \ar[, unde
mai apoi =i capul =-au pus.

C`ndu au trimis Dispot vod[s[fac[pace cu Laschii

V[z`ndu Dispot vod[c[dispre Vi=nove\schii nimica nu folosé=te, au
trimis iar[=i la prietinel s[u, la Laschi, cu mult[rug[mente, ca s[=-i]ntoarc[
sc`rba dinspre d`nsul =i s[nu-l lase la nevoia lui, ci s[-i vie]ntru ajutor, s[-l
sprijineasc[dispre vr[jma=ii s[i =i ce va fi pohta =i chieltuiala lui, =i de]nt[i
=i de apoi, toat[s[i-o]ntoarc[=i]nc[=i alte daruri multe i-au adevérit.
Unde v[z`ndu Laschii rug[mentea lui Dispot, fiindu =i Laschii atuncea sosit
la Nistru, la marginea \[rii, au chiebatu pre to\i poru=nicii s[i =i au cetit
cartea lui Dispot]naintea lor a tuturoră. De care lucru intreb`nd sfat de
d`n=ii: scoate=va pre Dispot din domnie, au sprijini-l=va dispre vr[jma=ii s[i
?]n\eleg`ndu poru=nicii acéstea cuvinte, v[z`nd c[=i Vi=nove\schii nu i-au
a=teptatu, precum le era tocmeala, ci au intrat]n \ar[, au sf[tuit pre Laschii
s[nu lase pre Dispot la nevoie, de vréme c[mai nainte cu ajutoriul lui l-au
a=ezat pre Dispot la domnie, zic`ndu c[de va ie=i Dispot din domnie =i
chieltuiala lui Laschii va fi pierit[. Iar[de va fi Dispot la domnie, tot este cu
n[déjde c[-i s[va]ntoarce chieltuiala. De care lucru luundu Laschii acesta
sfat, au purces ca s[apere pre Dispot vod[. Unde au venit Laschii la \ermurile
Sirétiului cu patruspr[zéce mii de oameni.

*C`ndu au viclenit Tom=a hatmanul pre domnu=s[u, Dispot
vod[=i oastea i-au r[sipit*

De aceast[povéste scrie Bielschii cronicariul le=escu.¹

]ntr=acéia vréme]n\eleg`ndu Tom=a hatmanul cum Vi=nove\schii
au intrat]n \ar[, afl[vréme ca s[vicleneasc[pre domnu=s[u, Dispot

¹ Adausul lui Simion Dasc[lul.

vod[, =i méirse de-i spuse de venirea lui Vi=nove\schii, zic`ndu c[au chieimat =i pre t[tari]ntr-ajutoriu =i au intratu]n \ar[. A=a sp[im`nt`ndu-l cu acéstea cuvinte, au poftit s[-i dea lefecii lui ce avea, c[era ném\i, unguri, lé=i =i oameni streini, ca s[ias[cu d`n=ii]mpotriva t[tarilor, zic`ndu c[de va putea opri t[tarii, s[va]ntoarce de s`rgu]napoi =i pre Vi=nove\schii pre lesne va sprijini, c[p[n[la acéia vréme s[va str`nge =i \ara =i pre lesne s[vor cur\i de vr[jma=ii s[i. Crez`ndu Dispot acéstea cuvinte, datu-i-au slujitorii s[i ném\ii, f[r[pedestrime, carii i-au oprit l`ng[sine, pre carii era nedéjdea.

(SIMION DASC{LUL)

C`ndu au pierit ném\ii lui Dispot

Aicea nu s[potrivesc la povéste cronicarii le=e=ti. Cronicariul le=escu Mar\in Pa=covschii scrie c[s-au r[dicat Iano=u craiul ungurescu]ntr-acéia vréme cu c`t[va oaste =i apropiindu-s[la hrani\va Ardealului suptu mun\i,]n\eleg`ndu de aceasta boierii moldovene=ti, fiindu vicléni domnuss[u, avur[prileju ca s[]mpu\ineze oastea lui Dispot vod[, ca s[trimi\[oastea dispre hrani\va ungureas[. s[fie de straj[. +i a=a au trimis Dispot ném\ii s[i, carii era slujitori la d`nsul =i pre o sam[de moldovéni. +i cu d`n=ii au trimis pre Tom=a hatmanul =i pre Mo\oc vornicul =i al\ii cu d`n=ii, carii av`ndu viclenie ascuns[la inima sa asupra domnului s[u, au]nv[\atu cu tain[pre moldoveni, carii noaptea, daca au adormit ném\ii, i-au]mpresuratu moldovénii =i pre to\i i-au t[iatu, ne av`ndu ei nici o grij[dispre so\iile sale.

]ntr-acéia vréme fiindu Dispot vod[]nchis]n cetatea Sucévii de frica lui Vi=nove\schii, c[nici Vi=nove\schii nu era departe, de s`rgu s-au v`rtejit Tom=a cu Mo\oc =i cu moldovénii =i au]ncunjurat cetatea, c[unguiurii lui Dispot]nc[-i plecase Tom=a spre sine. Iar[Dispot vod[numai ce r[m[sése cu pedestra=i. +i puindu Tom=a straj[pregiur cetate, au ie=it]naintea lui Vi=nove\schii la Sirétiu, cum s[va pomeni mai jos.

Bielschii cronicariul le=escu această povéste ce scrie mai sus pentru moartea acestor ném\i nu o scrie a=a precum o scrie Mar\in Pa=covschii, ce scrie]ntr-alt chip, de s[tocme=te cu létopise\ul cestu moldovenescu, cum vei vedea, cetindu]nainte ¹

Tom=a hatmanul, daca =-au tocmitu lucrurile sale céle de viclenie dispre domnu-s[u, Dispot vod[,]n\eleg`ndu c[Vi=nove\schii va s[intre]n \ar[, datu-i-au =tire de Vi=nove\schii cum vine, zic`ndu c[au chemat]ntr-ajutoriu =i pre t[tari, carii au intratu]n \ar[=i au poftitu s[-i dea lefecii lui, ném\ii, ca s[ias[cu d`n=ii]mpotriva t[tar[lor =i apoi s[va]ntoarce]mpotriva lui Vi=nove\schii. De care lucru ascult`ndu-l Dispot vod[, datu-i-au lefecii s[i, ném\ii, pe carii daca i-au apucat Tom=a la m`na sa, au purces cu oaste]n jos =i au trecut Prutul pre la Fr[\iléni =i tab[ra =-au pus la sat la S[poténi. +i daca s-au a=ezat acolo, la vréme de mas, Tom=a =i cu al\i]mpotrivitori ai s[i au sf[tuit]n ce chip vor putea pleca ném\ii, ca s[fie]ntru una cu d`n=ii asupra lui Dispot. Ce =tiind c[ném\ii unde sluj[scu, cu direptate sluj[sc domnu-s[u =i nu pre lesne]i vor pleca, ci aflar[s[trimi\]iscoade pre ascunsu, s[nu =tie ném\ii, s[s[fac[a s[duce]mpotriva t[tarilor, mai apoi]ntorc`ndu-s[, s[aduc[véste bun[, cum t[tarii s-au]ntorsu]napoi. +i c`ndu fu a doao zi, f[cur[véste c[s-au]ntorsu t[tarii =i pentru bucurie ziser[boierii s[s[veseleasc[to\i =i cinstir[pre ném\i, p[n]i]mb[tar[=i priste noapte]i uciser[pre to\i.

De domniia lui +tefan vod[Tom=ea, 7071 < 1563> avgust

Iar[a doao zi diminea\ a, dup[sfatul ce sf[tuis[boierii =i uciser[pre acei ném\i ai lui Dispot vod[, cu to\ii r[dicar[domnu pre Tom=a

¹ Numai titlul adaus de Simion Dasc[lul.

hatmanul =i-i puser[nume +tefan vod[. Décii degrabu purcésir[spre Suceava, ca s[]ncunjure cetatea, p[n[nu prinde de véste Dispot vod[. +i daca sosir[la cetate, av`ndu =tire cum sose=te =i Vi=nove\schii, puse straj[pre l`ng[cetate =i]nc[de acéstea Dispot vod[nimica nu =tiia. Tom=a au ie=itu]naintea lui Vi=nove\schii, la podu la Vercicani, pre Sirétiu.

(SIMION DASC{LUL)

Cronicariul Mar\in Pa=covschii

Acolea tocmindu =i Tom=a oastea sa]n doao polcuri, vr`ndu s[]n=ale pre cazaci, au pus un polcu de o parte de pod, altu polcu de alt[parte de pod, d`ndu-le]nv[\[tur[]ntr-acesta chip: daca s[vor]n=ira cazacii la pod, atuncea s[-i lovasc[f[r[véste de doao p[r'i, cum s-au =i t`mplatu.]ns[mai nainte cu o zi au trimis Tom=a ol[cari]naintea lui Vi=nove\schii, d`ndu-i véste cu]n=el[ciune cum m`ine diminea\ vor ie=i boierii to\i]nainte-i, de i s[vor]nchina =i vor méрге cu to\ii asupra lui Dispot. De care lucru]n\eleg`ndu Vi=nove\schii aceast[véste, cu mare bucurie au purces a doao zi, a=tept`ndu s[-i ias[boierii]nainte, s[i s[]nchine. Unde mai apoi, cu mare]n=el[ciune s-au]n=elat.

Bielschi =i Mar\in Pa=covschii am`ndoi cronicarii le=[=ti scriu¹

A=tept`nd Tom=a pre Vi=nove\schii cu oaste tocmit[la pod, la Vercicani, iat[au sosit =i Vi=nove\schii cu cazacii s[i. Ci Vi=no-

¹ Numai acest titlu este adaus de Simion Dasc[lul, nu =i textul care urmeaz[. Acest text nu cuprinde nimic din cronica lui Paszkowski folosit[de Simion, care s[nu fie =i]n Bielski. Simion Dasc[lul, care nu cuno=tea pe Bielski, ci =tia numai c[Ureche] folose=te, a crezut c[pasajul care urmeaz[este din acest din urm[cronicar =i a constatat c[Paszkowski se potrive=te cu el, deci nu a mai ad[ugat nimic.]n realitate textul care urmeaz[nu cuprinde numai informa\ii din cronica lui Bielski, ci acestea sunt]mbinate cu =tiri din *Letopise\u0163ul moldovenesc*, ceea ce Simion Dasc[lul nu a =tiut.]n consecin\ este evident c[acest text apar\ine lui Ureche.

ve\schii nu venia ca la un r[zboiu, ci ca la o domniie de=art[de st[p`ni, cu pu\ini =i]nc[el fiind bolnav de s[n[tate. +i acopierindu-i negura deodat[, Tom=a cu oastea sa cea tocmit[f[r' véste i-au lovit, de i-au spart =i i-au r[sipit. +i pe mul'i i-au prinsu vii, unora le-au t[iat urechile =i i-au slobozit, pre al'ii dimpreun[cu domnu s[u, Dumitra=co Vi=nove\schii, i-au trimis la]mp[r[\ie. C[Vi=nove\schii neav`nd n[déjde de o potical[ca acéia =i fiind negata, lovindu-i Tom=a f[r[véste, pierdu Vi=nove\schii r[zboiul =i au dat dosul a fugi. +i v[z`ndu c[nu va sc[pa, c[era slabu de boal[, au intrat]ntr-o c[pi\ de f`n, la un sat la Bot[=ani. Viindu un pop[la f`n, s[-l]ncarce, l-au aflat ascunsu =i l-au dus la Tom=a, de l-au]nchinatu. Mai apoi, precum s-au pomenitu mai sus, l-au trimis la]mp[r[\ie dimpreun[cu cumnatu-s[u, Pisatcenschii, de i-au]nchinat.

De moartea lui Dumitra=co Vi=nove\schii

Aduc`ndu oamenii Tom=ii pe Dumitra=co Vi=nove\schii =i pre cumnatu-s[u Pisatcenschii la]mp[r[\ie, au dat peste oamenii lui Alixandru vod[, carii venia s[ia \ara cu c[r\ile]mp[ratului. C[]mp[ratul auzindu de at`tea amestec[turi ce s[fac]n \ar[=i s[scoal[unul preste altul, nu suferi, ci déde domniia iar[=i lui Alixandru vod[L[pu=neanul, =i scaunul cel dint[i. A=a daca timpinar[duc`ndu pre Dumitra=co =i pe Pisacenschii la |arigrad,]i luar[din m`inile oamenilor Tom=ii =i-i trimiser[de i-au]nchinat de la Alexandru vod[, zic`ndu c[\ara pohté=te pre d`nsul =i]n n[déjdea lui au f[cut slujba]mp[ratului. Iar[]mp[ratul pre Vi=nove\schii =i pré Pisacenschii i-au pus]n c`rlige dispre Galata =i acolo au tr[it vii, p[n[a treia zi, cu multe sud[]mi =i oc[ri spre Mehmet. Mai apoi turcii, ca]ntr-o pro=c[s[]gita]ntr-]n=ii, de-i umplea de s[ge\i =i a=a s-au sf`r=it via\ a lor.

*C`ndu au mersu +tefan vod[Tom=a asupra domnului s[u,
Dispot vod[*

+tefan vod[Tom=a, dup[izb`nd[cu noroc ce au b[tut pre Vi=nove\schii, de iznoav[s-au]ntorsu spre Suceava. +i str`ng`ndu \ara, au]ncunjurat cetatea unde era]nchis Dispot vod[=i au apropiat pu=cile, de o b[tiia. }ntr-acéia mult[g`lceav[=i hream[t s[auziia dinlontru, c[Dispot prepuind de viclenie pe c[pitanul pedestra=ilor, anume Dervici P[tru, c[s-au ajunsu cu Tom=a =i va s[-i dea cetatea, au scos sabiia =i l-au omor`t. }ntr-acéia slujitorii v[z`ndu n[pastea =i moartea c[pitanului lor, mare zarv[f[cur[=i]nt[i s[ispitia s[omoar[pre Dispot vod[, apoi s[sf[tuur[c[vor zice c[nu pentru c[pitanul l-au omor`t, ce au viclenit pre domnu-s[u =i s-au l[comit de au luat bani de la Tom=a vod[. +i a=a rupser[sfat ca s[trimi\ s[le jure Tom=a s[fie ei slobozi, iar[ei s[-i de=chiz[cetatea =i s[h[l[duiasc[ei =i de nume de viclenie s[cur[\asc[. A=a luundu adeverin\ de la Tom=a, au de=chis cetatea.

De moartea lui Dispot vod[eriticul

Dispot vod[, dac[v[zu c[l-au viclenitu to\i boierii =i l-au p[r[sit to\i slujitorii =i \ara s-au r[dicat asupra lui =i ajutoriu de unde avea n[déjde, de la priietinul s[u, de la Laschii, nu-i vine, a=a v[z`ndu pierirea lui sosit[la capul s[u,]mbr[catu domné=te au ie=it afar[din cetate, mai sus de Suceava, la Aréni, unde era \ara adunat[=i s[]nchin[Tom=ii. Iar[Tom=a cu multe cuvinte l-au mustrat, aduc`ndu-i aminte de multe lucruri f[r[delége ce f[ciia, c[nu numai \ara pustiie=te =i bisericile dizbr[ca, ce =i de lége]=i r`dea. Cu acéstea cuvinte mustr`ndu-l Tom=a, l-au lovit cu buzduganul =i décii toat[oastea s-au l[sat la d`nsul, unde acopierindu-l mul\imea, cu multe rane i-au p[trunsu trupul. +i a=a au fost sf`r=itul lui Dispot vod[, dup[ce au domnitu trei ani, noiembrie. Décii s-au l[sat]n pedestrime, de i-au t[iat =i i-au snopit, unora le-au t[iat urechile =i nasurile.

(SIMION DASC{LUL)

*C`ndu au trimis +tefan vod[Tom=a la Laschii voievoda Siraschii
s[s[]ntoarc[]napoi. Mar\in Pa=covschie cronicariul scrie:*

}ntr-acéia vréme c`ndu au pierit Dispot vod[la Suceava, iat[sosise =i Albrihtu Laschi voievoda Siraschi la \ermurile Sirétiului, carile veniia }ntru ajutoriu lui Dispot vod[cu 14.000 de oameni, ci nimica nu i-au folosit, c[cumu=- suntu lé=ii de s[g[teaz[princet, p[n[a veni Laschi s[apere pre Dispot vod[, iar[Tom=a au]n=elat pre Dispot vod[, de i-au]mp[r\it oastea =i i-au omor`t ném\ii =i décii au b[ut pre Vi=nove\schi, mai apoi i-au omor`t =i pre Dispot. Décii]n\eleg`ndu Tom=a de venirea lui Laschi, au prinsu pre c[pitantul ném\ilor celor pedestri, de i-au t[iat nasul =i urechile =i l-au dezbr[cat de haine =i l-au trimis la Laschi, s[-i spuie c[au pierit Dispot vod[, iar el de va mai veni, cum au p[\it Vi=nove\schi, a=a va p[\i =i el =i cum au p[\it oamenii lui Dispot, a=a vor p[\i oamenii lui, c[\ara nu este f[r[cap, cumu-i pare lui. Iar de-i este voia s[-i fie oamenii f[r[nas =i f[r[urechi, cumu-i acel neam\ul el s[vie. Acéstea toate daca le-au spus neam\ul lui Laschi, au intrebat sfat de poru=nicii s[i, cum va face. Ci poru=nicii i-au zis lui c[, daca au pierit Dispot vod[, pentru carile mergea ei s[-l apere, =i chieltuiala lui Laschi au pierit: “N-avem noi ce c[uta, s[umbl[m pe la Suceava, ci s[ne]ntoarcem]napoi”. }ns[nu=-i putur[afla cale curat[s[s[]ntoarc[, pre urm[pre unde venise s[temea de vicle=ug, s[nu le ias[]nainte oamenii Tom=ii, s[pa\[mai r[u dec`tu Vi=nove\schii. Pre la Codrul Cozminului s[temea s[treac[de \rani,]n\eleg`ndu de d`n=ii, s[nu s[ciuiasc[p[durea asupra lor, s[pa\[mai r[u dec`t Albert craiu. Mai apoi =-au aflatu cale, s[s[]ntoarc[pre urm[, pre unde au venit. Socotir[de vor =i ie=i vr[jma=ii lor]nainte, s[vor ap[ra din sin`e =i s[vor sprijini din arme =i vor h[l[dui. Cariu daca s-au]ntorsu]napoi, pre multe lucruri le f[cea \ranii n[val[cu]mbl[cie =i cu coase. Ci nimica nu le-au stricat, intregi au h[l[duit]n \ara sa, numai unul dintr-]n=ii au pierit. Aceast[dob`nd[au f[cut Laschi de la Dispot vod[, pentru mult bine ce-i f[cuse =i-l a=ezase la domnie.

R[zboiul lui +tefan vod[Tom=a, c`ndu s-au b[tut cu Mircea vod[, domnul muntenescu, la Milcov, v[leatul 7072 <1564>

Într-acéia vréme Mircea vod[, domnul muntenescu,]n\eleg`ndu de at`ta amestec[turi ce s[f[cea între domnii Moldovei, g`ndi ca s[s[ispiteasc[s[apuce \ara, s[fie suptu ascultarea sa, socotindu c[pre lesne o va dob`ndi, pentru]mp[rechiierea ce era între c[l[ra=i=i între pedestra=i, alta =i pentru sup[rarea \rii ce f[cuse Dispot vod[. G`ndi c[fiindu sl[bit[de r[ot[\i, nu va avea cine s[-i stea]mpotriv[, alta c[=i domniia Tom=iei este nea=ezat[, c[steag de la]mp[r\ie]nc[nu-i venise. A=a Mircea vod[cu toat[oastea sa s-au pornit asupra Tom=ii. Ci Tom=a prinz`ndu de véste, de s`rgu s-au g[tit =i i-au ie=it]nainte la Milcov =i d`ndu r[zboiu, au b[tut pre Mircea vod[=i décii s-au]ntorsu la Ie=i.

De aceast[povéste ce au b[tut Tom=a spre Mircea vod[, cronicariul cel le=esc nu scrie, ce-n létopise\uul acestu moldovenescu s[afl[aceast[povéste.

A doa domnie a lui Alixandru vod[L[pu=neanul, carile apoi au t[iat 47 de boieri, 7072 <1564>

Într-acéia vréme]n\eleg`ndu sultan Suleiman]mp[ratul turcescu de at`ta amestec[turi ce s[fac]n |ara Moldovei =i s[scoal[unii spre al\ii, nu suferi, ci déde domniia iar[=i lui Alixandru vod[L[pu=neanul. Iar[+tefan vod[, daca omor] pre Dispot vod[la Suceava =i b[tu pre Mircea vod[la Milcov, s[]ntoarse la Ia=i =i g[tind ca s[trimi\ boieri =i oameni de \ar[la]mp[ratul, s[-i ceaie steag, venir[-i ol[carii de-i déde de domniie véste, cum este dat[lui Alixandru vod[=i el au venit la Br[il[=i s[g[té=te ca s[între]n \ar[.]n\eleg`ndu dé aceasta, +tefan Tom=a vod[s[sf[tui cu boierii s[i ce vor face =i aflar[ca s[trimi\ s[marg[la Alixandru vod[oameni

jura\i de la \ar[, s[-i spuie c[\ara nu-l va, nici-l iubescu =i de acolo s[treac[la]mp[r[\ie =i p[n[nu le va veni r[spunsul, s[nu-l lase pe Alixandru vod[ca s[intre]n \ar[.

Deaca au mersu solii Tom=ii =i i-au spus, zic s[le fie zis Alixandru vod[: „De nu m[vor, eu]i voiu pre ei =i de nu m[iubescu, eu]i iubescu pre d`n=ii =i tot voiu mérge, ori cu voie, ori f[r[voie”. Décii pre soli i-au oprit =i au trimis hochimurile]mp[ratului la t[tari, de au acopierit \ara ca un roiu, pr[d`ndu =i arz`ndu. De alt[parte el au intrat cu turcii =i cu oastea ce au avut l`ng[sine. V[z`ndu Tom=a vod[c[]mpotriva acei puteri nu va putea sta, cu sfétnicii s[i, cu Mo\oc vornicul =i Véveri\ postélnicul =i cu Spanciog sp[tar, au trecut]n |ara Le=asc[=i s-au a=ezat la Lioy, dup[ce au domnitu 5 s[pt[m`ni.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la un létopise\u s`rbescu scrie p[n' la patru luni c[au fostu domniia lui.

Dup[ce s-au a=ezat Alixandru vod[al doilea r`ndu la scaun =i de moartea lui +tefan vod[Tom=a

Alixandru vod[L[pu=neanul, daca au dob`ndit scaunul s[u la Ia=i =i s-au a=ezat al doilea r`nd la domnie, scos-au ceau=u]mp[r[tescu pre un turc mare, de au trimis cu p`r[la craiul le=escu, pohtindu pre viclénii s[i, pre Tom=a =i pre so\iile lui. Craiul pentru pacea ce avea cu turcul, a doao =i pentru mult[p`r[ce-l p[r`ia lé=ii pentru moartea lui Vi=nove\schii =i pentru slu\ia a mul\i ce f[cuse, au trimis pre sluga sa, pre Crasi\schii la Lioy, de i-au t[iatu capul Tom=ii =i lui Mo\oc, vornicul =i lui Spanciog sp[tariul =i lui Véveri\ postélnicul, pre carii i-au]ngropat afar[din t`rgu, la m[n[stirea lui sfeti Onofrie. +i a=a au fost sf`r=itul Tom=ei.

C`ndu au omor`t Alixandru vod[47 de boieri

Alexandru vod[daca s-au cur[\it de toat[grij[denafar[=i au adus pre doamna s[Roxanda =i pre fii s[i din]ara Munteneasc[, au vrut s[s[cur[\asc[=i de vr[jma=ii s[i cei din cas[, pre carii prepusése el c[pentru vicle=ugul lor au fost scos din domnie -=au]nv[\atu cu tain[]ntr-o zi lefecii s[i, pe carii au avut streini, de i-au supus]n curte cea domneasc[,]n Ia=i. +i i-au chiebatu pre obicéiul boierilor la curte, carii f[r nici o grij[=i de primejdie ca acéia neg`ndindu-s[, daca au intrat]n curte, slujitorii, dup[]nv[\tur[ce au avut,]nchis-au poarta =i ca ni-te lupi]ntr-o turm[f[r' de nici un p[stor, au intrat]ntr-]n=ii, de-i snopiia =i-i junghiia, nu numai boierii, ce =i slujitorii. Nici alegea pre cei vinova[i, ci unul ca altul]i puneau suptu sabie, c[dea mul\ime, dipre z[bréle s[riia afar[, de=-i fr`ngiia picioarile. +i au pierit atuncea 47 de boieri, f[r[alt[curte, ce nu s-au b[gat]n sam[. +i a=a dup[at`ta nedumnezeire,]i p[riia c[=-au r[scump[rat inima.

Nacazanie, adec[]nv[\tur[=i certare celor mari =i puternici

Pre Moldova este acest obicéiu de pier f[r' de num[r, f[r' de judecat[, f[r' de leac de vin[,]ns[= p[ra=te,]ns[=i umple légea =i de acesta noroc Moldova nu scap[, c[mai mul\i suntu de le este drag a v[rsa s`nge nevinovat. Apoi zicu =i dau vina l[cuiturilor c[suntu viclénii. Dar[cui nu este ur`t a muri, cine n-ar pofti s[vie\uiasc[? Place-le lor via\,a, al\ii]nc[nu o ar lep[da; crezu, mai bine pentru dragostea dec`t de fric[s[-i slujasc[. Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni-te mu=te f[r[minte, cumu=-\in domniia, cum este albina, c[toate=-i ap[r[c[=cioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u. Iar[domnul lor, ce s[chiiam[matca, pre niminea nu vat[m], ci toate de]nv[\tura ei ascult[. Mai bine ar fi pentru bl`ndéve s[-l asculte =i s[-l iubasc[=i cu dragoste s[-l slujasc[, dec`t de fric[=i de groaz[s[i se pléce. C[cela ce-i este voia s[s[team[at`ta norod di un om, trebuie=te =i el s[s[team[de to\i, c[tot v[rs[toriu de s`nge de fric[face s[-i ia spaima =i s[s[team[to\i de d`nsul, ci ar putea face cu bl`ndéve. Ci de acéstea destulu-i.

C`nd au r[sipit Alexandru vod[cet[\ile din |ara Moldovei

Alixandru vod[vr`ndu s[intre]n voia turcilor, precum s[f[g duis[]naintea]mp[ratului c[va r[sipi toate cit[\ile din |ara Moldovei, numai s[-i dea domniia, v[z`ndu]mp[ratul at`ta amestec[turi ce s[f[cea]n \ar[, g`ndi ca s[sl[beasc[\ara din temelie, s[nu s[afle ap[r[turi =i l[s[cuv`ntu c[cine va r[sipi cet[\ile din |ara Moldovei, acelaia va da domniia. Deci Alixandru vod[f[c`ndu pre cuv`ntul]mp[ratului, umpl`ndu toate cet[\ile de l`mne, le-au aprinsu de au arsu =i s-au r[sipit, numai Hotinul l-au l[sat, ca s[-i fie ap[r[tur[dispre lea=i.

]nv[\tur[=i certare

De acesta lucru cunoa=tem c[nici un bine nu au f[cut \[r`i, c[vasul cel f[r[de fund, m[car[c`t[ap[ai turna]ntr-]nsul, nu-l mai po`i umpl`a, a=a =i turcul, de ce dai mai mult, de ac`ia]\i face mai mult[nevoie, c[el darul]l scrie obicin[, mai apoi de n-ai vrea s[-i dai, numai ce-]i caut[ca s[-i dai.

V[leato 7073 < 1564> septevrie 23, Theofan ucenicul lui Macarie, ce era din tiner`e episcop, l-au pus Alixandru vod[mitropolit la Suceava.

7074 < 1565> iunie,]ntr-acest an s-au r[dicat din |ara Ungureasc[asupra lui Alixandru vod[un +tefan pe porecl[M`zg[cu mul`i haiduci de s-au fost f[c`nd os de domnu, str`ng`ndu =i p[stori =i alt[adun[tur[, au intrat]n \ar[smomindu pe oameni, ca s[i se]nchine =i s[-l duc[la domnie. Ci Alixandru vod[daca au]n\eles, au trimis]mpotriva lui slujitorii s[i, carii l-au timpinat mai din sus de Cetate Neam\ului =i d`ndu-i r[zboiu, l-au b[tut =i oamenii i-au r[sipit, iar[pe carii i-au prinsu vii, le-au t[iat nasul =i urechile, iar[el au sc[pat prin mun`i, pedestru.

De moartea lui Suleiman]mp[ratul turcescu, 7075 < 1566> septevrie 26

Suleiman]mp[ratul turcescu s-au r[dicat cu mul`ime de oaste =i s-au dus asupra n`m\ilor]n anii 7075, iar de la Hristos 1566 =i mult[prad[

au f[cut. Mai apoi fiind acolo apucat de boal[, au murit, dup[ce au]mp[r[\it 44 de ani.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la hronograful grecescu scrie c[au]mp[r[\it 47 de ani =i este mai de crezut.

+i dup[moartea lui au st[tut]mp[r[at fiu s[u sultan Selim.

De moartea lui Alixandru vod[L[pu=neanul, 7076 < 1568>

Alixandru vod[c[zu]n boal[grea =i=i cunosc\u0163u moartea =i chiem[episcopii =i boierii =i toat[curtea, de i-au]nv[\at]nainte mor\u0163ii =i le-au ar[tat mo=an pre fiu-s[u Bogdan vod[, ca s[-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, daca au umplut treispr[z\u00e9ce ani i pol a domniei sale, =i cei dint[i =i cei de apoi, au r[posit.

Zic unii c[=i moartea lui Alixandru vod[au fost cu]n=[l[ciune, c[el mai nainte de moartea lui, v[z`ndu-s[]n boal[grea ce z[cuse =i neav`ndu n[d\u00e9jde de a mai firea viu, au l[satu cuv`ntu episcopilor =i boierilor, de-l vor vedea c[este spre moarte, iar[ei s[-l c[lug[reasc[. D\u00e9cii v[z`ndu-l ei le=in`ndu =i mai multu mort dec`t viu, dup[cuv`ntul lui, l-au c[lug[rit =i i-au pus nume de c[lug[rie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit =i s-au v[zut c[lug[r, zic s[fie zis c[de s[va scula, v[popi =i el pre unii. Mai apoi episcopii =i boierii]n\eleg`ndu acestu cuv`ntu =i mai cu denadinsul Roxanda, doamn[-sa, tem`ndu-s[de un cuv`ntu ca acesta, carile era de a-l =i cr\u00e9derea, =itiind c`t[groaz[=i moarte f[cus[mai nainte]n boierii s[i, tem`ndu-s[doamn[-sa s[nu pa\[mai r[u dec`tu al\u0163ii, l-au otr[vit =i au murit. +i cu cinste l-au]ngropat]n m[n[stirea sa, Slatina, ce este de d`nsul zidit[.

Acestu Alixandru vod[, zic cum c[au fost sco`\`ndu ochii oamenilor =i pre mul\u0163i au slu[it]n domniia lui.

*De domniia lui Bogdan vod[ficiorul lui Alixandru vod[
L[pu=néanul, 7076 < 1568> mart*

Dup[moartea lui Alixandru vod[, fiind cocon brudiu Bogdan vod[, de 15 ani, cu to`ii l-au r[dicat domn. Lucrurile \[rii le otc`rmuia mu-
m[-sa, Roxanda, c[era o f[mée destoinic[,]n\`leapt[, cu dumnezeire,
milostiv[=i la toate bun[t\`ile plecat[. +i au domnit cu fiu-s[u
dinpreun[, doi ani =i noao luni =i asuprind-o boala, au mersu =i ia pe
urma mo=ilor s[i,]n anii 7078 < 1570> noiembrie 12, =i s-au]ngropat
]n m[]n[stirea Slatinii, unde =i domnu-s[u Alixandru vod[.

*C`ndu au clevetit pre Bogdan vod[vr[jma=ii s[i la]mp[-
r[\`ie, de l-au mazilit]mp[ratul*

Daca muri Roxanda doamna lui Alixandru vod[=i r[mas[domniia
pre fiu-s[u Bogdan vod[s`ngur, el cumu=- era bl`ndu =i cucernic a-a
tuturora ar[ta direptate, de s[vedea c[nimica nu s-au dip[rtat de
obicéiul t[t`ne-s[u. Nici de carte era prost, la c[l]rie sprinten, cu
suli`a la halca nu pre lesne vrea avea protivnic, a s[gita din arc tare nu
putea fi mai bine. Numai ce era mai di treab[domnii lipsiia, c[nu
cerca b[tr`nii la sfat, ci de la acei tineri din cas[lua]nv[\`tur[, iubiia
glumile =i m[sc[riile =i jocuri copil[re=ti. Mai apoi lipi de sine lé=i de-i
era =i de sfat =i de a bate halcao cu suli`a, r[sipind avérea domneasc[.
Deprinz`ndu den zi]n zi a=a, n[pusti trebile \[r`i, c[pre c`t]l iubiia
]nt[i, pre at`ta]l ur`s[apoi. Mai pre urm[acéste lucruri cu hul[
tr[g`ndu-s[la urechile vr[jma=ilor la]mp[r[\`ie, nu cum era, ci mai
pre sus le ad[ogea. Intr`ndu]n urechile svétnicilor]mp[r[te=ti, afl`ndu
vréme =i ei s[=-i umple pungile, dat-au =tire]mp[ratului. De care
lucru mai cu deadinsul daca au]n\`eles]mp[ratul de ni=te cuvinte ca
acéstea, au socotit s[-l scoa\` =i au trimis la Rodos, de au adus pre Ion
vod[, carile era de minte ascu\`it, de cuv`ntu gata =i s[vedéia c[-i
harnic, nu numai de domnie, ce =i altor \[ri s[fie cap mai mare.

De domniia lui Ion vod[, ce-i zic Armeanul, carile mai apoi turcii l-au rupt cu doao c[mile, 7078 < 1570>

Acest Ion vod[unii zic c[au fost ficior de armean, al\u0163ii zic c[au fost ficior unui +tefan vod[.

(AXINTE URICARIUL)

A=a s[afl[el scris la uricile lui.

(SIMION DASC{LUL)

Iar[Mar\u0163in Pa=covschii cronicariul le=escu scrie c[au fost acest Ion vod[din Mazoviia, din |ara Le=asc[.

Iar cu adev[rat nu s[=tie, nici-l arat[al cui ficior este. }ntr-ac\u00e9ia vr\u00eame, Selim]mp[ratul, ficiorul lui Suleiman]mp[ratul turcescu,]n\eleg`ndu de Bogdan vod[c[s-au]mprietenit cu l\u00e9=ii =i va s[=-i m[rite surorile dupre l\u00e9=i =i el]nc[va s[ia fat[de leah, socoti s[nu s[cumva l\u00e9pede dispre d`nsul =i s[s[lipasc[spre ac\u00e9ia parte =i s[]nchine \ara, mai apoi s[nu aib[mai mult[g`lceav[cu l\u00e9=ii. Ci mai cu deadinsul socoti s[mazileasc[pre Bogdan vod[=i au trimis de au adus pre Ioan vod[de la Rodos =i i-au dat domniia la Moldova.

Carile daca au luat steag de la]mp[r\u00e2\u0163ie, au purces spre \ar[cu oaste turceasc[. Iar Bogdan vod[, daca au]n\eles de venirea lui Ion vod[,]ndat[au trimis la boieri]n |ara Le=asc[, pre care =i-i f[cus[prietini, ca s[-i trimi\ oaste, s[nu lase pre vr[jma=ul s[u s[intre]n \ar[. +i de nu vrea fi pripit =i Ioan vod[cu oastea turceasc[=i t[t[rasc[, nu pre lesne s-ar fi a=[zat la domnie, c[p[n[a veni ajutoriul le=escu, Ioan vod[au c[zut cu oaste]n \ar[. Iar Bogdan vod[v[z`ndu c[-l]mpresoar[vr[jma=ul s[u, i-au dat cale =i s-au dus la Hotin.

Iar[Ion vod[pre postul cel mare au venit]n Ia=i =i au =[zut]n scaun]n luna lui martie,]n anii 7080 < 1572>. +i ar[t`ndu-s[groaznic ca s[-i ia spaima to\u0163i, nu de alta s[apuca, ci de cazne groaznice =i v[rs[ri de s`nge =i t[ie pre Iona=co Zbiera]n zioa de Pa=te =i multe cazne f[ciia.

R[zboiul lui Ion vod/ cu Bogdan vod/

Ion vod[=tiind pre Bogdan vod[la Hotin c[nu doarme, ci str`nge oaste]mpotriva lui, str`ns-au =i el \ara =i oaste turceasc[]nc[avea. Iar Bogdan vod[au tras ajutoriu din |ara Lé=asc[, c[mul\i prieteni avea, c[=i cumna\i]=i f[cus[, c[o sor[o dideas[dup[Panevschii, alta o tocmis[dup[Zborovschii =i el]nc[tocmis[s[ia fata lui Tarlo, de nu ar hi schimbatu-s[norocul. +i a=a daca au dob`nditu la vreo 2.000 de lé=i =i Mieli\schii hatmanul venise cu capul s[u, de era oaste pre m`na lui =i Sinavschii voievod rusescu =i al\ii, =-au trimis de au intrat]n \ar[=i s-au l[sat spre Prut. De acolo au trimis de au adus pu=cile de la Hotin =i s-au pogor`t la +tef[ne=ti. Acolo au prinsu de véste c[=i straja lui Ion vod[nu este departe =i au trimis o sam[de d`n=ii]nainte s[vaz[, carii au dat la Prut spre moldovéni. Ei dup[]nv[\[tur[ce au avut, r[zboiu n-au dat, ci au trecut Prutul pre de céia parte =i s-au l[sat]n jos, de mergea moldovénii de pe ceasta parte de Prut, lé=ii pe de céia parte. A doao zi =i de har\u s-au ispitiit. Ce moldovénii tot s-au dat]napoi spre teméiu, unde era cu turcii launloc str`n=i. +i apropiindu-s[spre Ia=i, s-au ar[tat oastea toat[a lui Ion vod[=i era vréme atuncea joi dup[Rusalii. V[z`ndu Mieli\schii hatmanul at`ta mul\ime de oaste nainte, s[f[ciia]ntr-o zi a cerca vadul la Prut, s[treac[spre oastea lui Ion vod[. +i daca au]nserat, s-au]ntorsu]napoi. A doao zi, daca au dat moldovénii c[lé=ii au dat dos a fugi, s-au l[sat dup[d`n=ii a-i goni. +i daca i-au ajunsu,]n multe locuri s-au b[tut =i mul\i au pierit de]mbe p[r\ile =i din moldovéni =i din lé=i. Iar[a-i r[sipi nu i-a putut. Mai apoi cu toat[nevoins[au silit s[-i sparg[=i nu i-au putut, nici la trec[toare, nici la Nistru suptu cetate nimica nu le-au putut strica, c[cetatea fiind pre m`na lor, pre d`n=ii]i r[=chira, iar[pre sine s[ap[ra. Acolo le venise lé=ilor]ntr-ajutor Iazlove\schii hatmanul cu 800 de oameni, ci i-au]nt`mpinat la

Moneda lui Ioan vod[cel Cumplit
N. Iorga, "Portretele domnilor rom`ni", vol. 1

trec[toare. Ci v[z`ndu c[nu le-au slujit norocul, s-au l[sat atuncea ca s[s[g[teaze mai bine pre alt[dat[. Ci Bogdan vod[, boln[vind de ochi, de nu g`ndiia de domnie, ci de nevoia sa, s-au tras la Moscu, unde =i moarte i s-au pilejit acolo. Toat[domniia lui Bogdan vod[au fost un an =i trei luni, f[r[c`t au mai domnit =i cu mum[-sa, doamna Roxanda.

(SIMION DASC{LUL)

Aceast[poveste ce scrie mai sus, c[au venit l =ii cu oaste asupra lui Ion vod[, scrie mai de=chis =i de ajunsu Mar\in Pa=covschii cronicarul le=[scu,]ns[noi n-am vrut s[]nsemn[m aicea, iar[cui va tribui s[=tie mai cu adev[rat, acolo sa citeasc[=i va afla.

C`ndu s-au a=ezat Ion vod[la scaun

Ion vod[, dup[izb`nd[cu noroc ce goni pre vr[jma=ii s[i din \ar[, s[a=ez[la domnie, carele dint[i la toate era pre voia \[r`i, iar[mai apoi pre to\i i-au cov`r=it cu vr[jm[=iia lui =i cu mor\i groaznice ce f[ciia. +i vr`ndu s[ia agonisita tuturor, nu cu alt me=te=ug, ci cu v[rsare de s`nge =i din zi]n zi izvodiia f liuri de munci noao. B[gat-au]n foc de viu pre vl[dica Gheorghie, de au arsu, d`ndu-i vin[de sodomie, auzind c[are str`nsur[de avu\ie. Mitropolitul Theofan n-ar fi ie=it intreg de d`nsul, de nu ar fi fugit prin mun\i de groaza lui. Temn vile pline de c[lug[ri. +i]ngrop[de vii pre V veri\ =i pre popa Cozma =i pre Molode\ u c[lug[rul, iar din boieri =i din cei de cinste sabiia lui nu mai =tiia =i cu toate f liurile de mor\i]i omoriia. +i asta socotiia c[niminea n-au fostu mai destoinic dec`t d`nsul. De l ge]=i r`diia, c[]n postul cel mare s-au]nsurat =i alte c[lc[turi de l ge multe f[ciia.

*C`ndu au venit véste lui Ion vod[c[l-au mazilit]mp[ratul
=i au dat domniia lui P[tru vod[Schiopul=i c`nd s-au sf[tuit
Ion vod[cu \ara s[s[r[dice asupra turcilor; 7081 < 1573>*

]ntr-acéle belituri =i mor\i groaznice f[r[dumnezeire ce f[ciia Ion vod[]n domniia sa =i nimica nu=i aducea aminte, cum va veni la cea de apoi, iat[i-au venit véste c[l-au mazilit]mp[ratul =i domniia este dat[lui P[tru vod[+chiioapul. Acestu P[tru vod[era din |ara Munte-neasc[, ficior Mircii vod[=i nepot de sor[Mihnii vod[.

Ion vod[, daca s[v[zu]nstreinat de mila st[p`nu-s[u,]mp[ratului turcescu, g`ndi ca s[\ie \ara cu sabiia =i de s`rgu trimis[la cazaci, de i-au poftitu s[vie cu leaf[]ntr-ajutor.

+i str`ng`ndu \ara, c[tr[carei s[ruga cu multe cuvinte bl`nde, ca s[le poat[]ntoarce inimile spre d`nsul =i ar[ta nesa\iul turcescu =i l[comiia lor (c[a lui nu o vedea), zic`ndu c[turcii toate schimburile le fac pentru m`zda, de-i]ngreuiaz[ca s[-i s[r[ceasc[=i s[-i sl[beasc[. +i le ar[ta cum poate de lesne s[dip[rteaze m`na turcului de pe d`n=ii, de vor vrea =i ei, c[pre lé=i]i are spre sine pleca\i, cazacii s-au f[g[duit c[c`t le va da =tire, vor veni, la carii au trimis, c[rora nu le pot sta]nainte niciodat[turcii, ci numai \ara]i lipsé=te, c[de s[vor pleca =i ei s[fie]ntru una, nici oaste nu vor trimite, ci vor face \[r`i pre voie. Iar[dispre sine, s[nu-l =tie ca pre un vr[jma=u, ci ca pre un p[rinte s[-l \ie, iar[de au f[cut cuiva =i]naljosul, tot pentru turci au f[cut, s[le intre]n voie =i s[-i umple =i nu i-au putut s[tura. De care lucru, pre c`t l-au cunoscut de r[u, s[-l cunoasc[mai mult spre folosul lor. A=a Ion vod[umpl`ndu pre to\i cu n[déjde, cu glas mare strigar[c[l`ng[d`nsul vor pieri, cum s-au =i t`mplat.

C`ndu s-au g[tit Ion vod[cu oaste s[ias[]nainte turcilor

Ion vod[, daca au luat credin\ a \[rii, s[g[tiia de r[zboiu =i]n toat[\ara trimis[]n grab, s[ias[to\i la oaste. Trimis[=i la Henric

craiu le=[scu, pohtindu-l s[-i dea oaste]ntr-ajutor, ci de acolo nu s-au folosit. Craiu s-au m`ntuit cum c[cu turcul are leg[tur[\ara lor, mai mult de 100 de ani =i st[necl[tit[. Iar[cazacii, cumu=-i suntu ei gata de a s[amestecarea la toate, neintreb`ndu, s-au str`nsu 1.200 de oameni =i au venit =i la Ion vod[. Pre carii v[z`ndu-i Ion vod[, nu]ntr-alt chip, ci ca c`nd ar fi v[zut]ngerul din cer cu véste bun[=i de izb`nd[pogor`t =i cu multe daruri pe capitile, cine era, i-au d[ruit.

C`ndu au b[tut straja lui Ion vod[pre straja lui P[tru vod[=i a lui Alixandru vod[

Ion vod[daca =-au str`nsu oastea toat[=i s-au bulucit la un loc to\i, iat[i-au venit véste cum P[tru vod[=i cu Alixandru vod[au intrat]n \ar[cu mul\i oameni =i de la \ara Ungureasc[=i munténii =i turcii. A=a au ales Ion vod[cap dintre cazaci pre Sfirciovschii cu c`\iva cazaci =i cu o sam[de oaste de \ar[cu Dumbrav[vornicul =i i-au trimis]nainte, de straj[, s[vaz[cu ochii. +i el cu alt[oaste au purces dup[d`n=ii. Iar Sfirciovschi =i cu Dumbrav[vornicul cu acea sam[de oameni au nemerit 400 de oameni, straja lui P[tru vod[=i f[r[véste i-au]ncunjurat =i i-au prinsu pe to\i.

R[zboiul dint[i, c`ndu au b[tut Ion vod[pe P[tru vod[Schiopul

Sfirciovschi =i cu Dumbrav[vornicul, daca au biruit acea straj[=i au prinsu de véste cum P[tru vod[nimica nu =tite de oastea lui Ion vod[,]ndat[au r[pezit oameni de \ar[, s[dea =tire lui Ion vod[, s[s`rguiasc[s[-i lovasc[f[r[véste, c[are vréme, de-i este voia s[-i bat[. +i i-au dat =tire cum este oaste foarte mult[.]n\eleg`ndu aceasta Ion vod[, cum au putut mai tare au s`rguit. +i daca s-au]mpreunat to\i,]mp[r]indu-s[]n trei polcuri, i-au lovit c`ndu ei dormiia f[r[grij[. A=a nimini de nimica nu s[putea apuca, fiind dezbr[ca\i =i f[r[cai, c[ci caii le era slobozi la

p[june]n n[d\u00e9jdea strejii. A=a]mpresur`ndu-i f[r[v\u00e9ste =i mult[moarte f[c`nd]ntr-]n=ii, birui Ion vod[. Iar[domnii am`ndoi de-abiia au sc[pat, l[s`nd tot]n tab[r[=i au h[l[duit numai cu trupurile la Br[ila.

C`ndu au pr[dat Ion vod[]ara Munteneasc[=i au pus acolo domnu pre Vintil[vod[

Ion vod[, daca au b[tut pre P[tru vod[+chiopul =i pe Alixandru vod[, s-au l[sat]n goan[dup[d`n=ii =i au slobozit oastea]n prad[, de au j[cuit]ara Munteneasc[mai mult di jum[tate. +i puse domnu]n]ara Munteneasc[pre Vintil[vod[=i el s-au]ntorsu]napoi.

C`nd au arsu t`rgul Br[ila Ion vod[

Daca s-au]ntorsu oastea lui Ion vod[din prad[de la]ara Munteneasc[, apucatu-s-au de Br[ila, de au ars t`rgul cu totul, numai cetatea au r[mas. +i g[tindu-s[ca s[bat[cetatea, s[o ia, ci nu-i era greu a o lua, de nu-i vrea fi venit v\u00e9ste dind[r[t, cum t[tarii au intrat]n`ar[. Ci l[s`ndu c\u00e9le streine, s-au]ntorsu la ale sale, ca s[le ap\u00e9re.

Al doilea r[zboiu, c`ndu au b[tut Ion vod[pre oastea turceasc[=i t[t[rasc[

]n`eleg`ndu Ion vod[c[turcii =i t[tarii de iznoav[s-au r[dicat asupra lui,]ndat[au r[pezit, cum mai degrab s[s[buluceasc[oastea di pre unde au fost r[=chirat[, d`ndu-le =tire c[turcii de pre la cet[]i =i t[tarii din Bugeac s[str`ns\u00e9se. Pre carii daca i-au lovit Ion vod[cu oastea sa =i pre aceia pre lesne i-au spart.

C`ndu au arsu Ion vod[Tighina =i Cetatea Alb[

Ion vod[, v[z`ndu at`ta sup[rare dispre turci, umpl`ndu-s[de m`nie, cu foc au arsu Tighina =i Cetatea Alb[=i mult[prad[au f[cut

=i mul'vi robi =i plean au scos. Décii Ion vod[, cur[\indu-s[de vr[jma=i s[i, au dat \[r`i pu`inea odihn[, s[s[r[sufle. Iar cazacii nu s[leniia, ci c`mpii Bugeacului pururea cerca =i mult[prad[f[ciia.

Al treilea r[zboiu, c`ndu au b[tut oastea lui Ion vod[pre o sam[de oaste turceasc[

C[lc`ndu cazacii c`mpii Bugeacului =i mult[prad[f[c`ndu, au dat spre o sam[de oaste turceasc[, ce s[str`nsése =i mergea s[lovasc[pre Ioan vod[f[r[véste. +i de s`rgu au trimis cazacii la Ion vod[, de au cer=ut s[le trimi\ [ajutoriu, ca s[dea r[zboiu acelor turci. +i daca le-au trimis, pre lesne i-au biruit =i i-au r[sipit cu ajutoriul proasp[t. C[p[n[a veni ajutoriul de la Ion vod[, aproape au fostu cazacii s[piarz[r[zboiul de mul`imea turcilor. Ci apoi moldovénii proaspe`i =i odihni`i, d`ndu r[zboiu viteje=te, pre lesne i-au spart.

Al patrulea r`zboiu c`ndu s-au b[tut Ion vod[cu turcii la Cahul, unde i s-au prilejit moarte, =i groaznic[, nu ca altor cre=tini, 7082 < 1574>, iunie

Auzind]mp[ratul turcescu, sultan Selim, de seme`iia lui Ion vod[=i c`t[pagub[i-au f[cut, au g`ndit ca s[strop=asc[toat[]ara Moldovei =i pre hainul s[u, pre Ion vod[, s[-] prinz[. +i degrabu trimis[]n toate p[r`ile, la to`i sangeagii, s[s[g[teaze de oaste =i s[treac[Dun[rea asupra lui Ion vod[. Iar[Ion vod[, daca au]n`eles, cu oastea sa, cu toat[, s-au pornit =i au supus oastea sa suptu Tighina =i au trimis o sam[de oaste cu Ieremiia p`rc[labul de Hotin, ca s[apere trec[toarea turcilor, s[nu treac[Dun[rea. Ci nevoie este a opri cei pu`ini pre cei mul'vi =i cei slabi pre acei tari, c[trec`ndu]nt[i pu=cile cu inic`rii =i cu pedestrima, s[apere vasele, acia=i =i oastea toat[au sosit. V[z`ndu Ieremiia p`rc[labul c[nu-i poate opri, s-au]ntorsu =i de s`rgu au dat =tire lui Ion vod[. Ci Ion vod[alt[z[bav[n-au f[cut, ci]ndat[au purces spre oastea

turceasca. }ns[]nt[i au trimis spre Sfirciovschii cu o sam[de cazaci =i cu 6.000 de oameni de \ar[, s[poat[prinde limb[. +i f[r[z[bav[au dat pre oastea turceasc[, unde nu era mai pu\ini dec`t oastea moldoveneasc[=i d`ndu-i r[zboiu, au fugit turcii. Nici alt[limb[n-au putut prinde, f[r[numai un turc r[u r[nit, de n-au putut nimica dintr-}nsul s[]n\eleag[. D\ecii s`ngur Ion vod[cu vro 600 de oameni s-au lipit la balt[, la Cahul, unde era oastea turceasc[=i s-au suit }ntr-un piscu de deal, s[poat[cunoa=te c`t[sam[de oaste va fi de cea turceasc[, ci nimica n-au cunoscut, c[oastea era pre v[i, de nu s[vedea, numai str[jile]n patru locuri au v[zut. +i d\ecii s-au }ntorsu Ion vod[la tab[r].

+i acolo o sam[de boieri cei mari, anume vornicul Murgul cel mare =i Bil[i vornicul cel mare =i Sl[vil[hatmanul, v[z`ndu at`ta putere de oastea turceasc[ce venise cu P[tru vod[, tem`ndu-s[ca s[nu caz[]n preajma vr[jma=ului s[u, au p[r[sit pre Ion vod[=i au fugit la turci, de s-au }nchinat lui P[tru vod[.

C`ndu s-au lovit ostile

D\ecii Ion vod[au]mp[r\it oastea sa]n 30 de polcuri =i la tot polcul au dat c`te o pu=c[, era =i 80 de pu=ci hu=ni\e. Iar[toat[oastea lui era 30.000, f[r[prostime =i adun[tur[ce era pre l`ng[Ion vod[. La]nceputul r[zboiului zic c[o sam[de moldov\eni s[s[fie }nchinat la turci =i turcii i-au pus }n frunte, de s-au oprit focul }ntr-}n=ii, de au pierit cu totul. D\ecii cazacii cu focul, moldov\enii cu fu=turile arunca turcii, de nu s[=itia ce vor face. V[z`ndu turcii pre moldov\eni c[vor s[moar[, dec`t s[nu biruisc[, cu multe me=ter=uguri au nevoit s[-i am[geasc[pre moldov\eni, s[-i duc[asupra pu=cilor. Ci v[z`ndu moldov\enii me=ter=ugurile lor, nu-i goniia mult, ce numai p[n[da dos, c[vediiia c[fuga lor este cu]n=]l[ciune, c[de mul\imea lor tot locul acopieris[. D\ecii l[s`ndu turcii partea dispre cazaci, cu toat[puterea s-au }ntorsu spre moldov\eni =i pu=cile toate le slobozia }ntr-}n=ii. Ci moldov\enii a=a sta, cum s-ar fi g[tit s[moar[au s[izb`ndeasc[.

+i mult[moarte s-au f[cut între am`ndoao p[r]ile, c[nu era loc a c[lca pre p[m]ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[b[tiia de aproape, c` t`=i m`inile le obosis[=i armile sc[pa. Acela praf s[f[cus[, c` t` nu sa cuno=tiia care de care-i este, de s[nea`e =i di tr[snetul pu=cilor nu s[auzia dispre am`ndoao p[r]ile, nici pu=ca=i nu mai =tiia]n cine dau.

Décii Ion vod[au]ndireptat pre ai s[i dinapoia pu=cilor, s[s[odihneasc[pu`inel =i turcii a=ijderea. A=a st`ndu =i privind unii la al`ii, au dat o ploaie mare, de li s-au muiat praful. Ci nu au fost moldovenilor nici o]ndem`n[, c[pu=cile li s-au muiat, de unde avea ajutor mare s-au sc[pat. Ci de-a m`n[le-au c[utat a s[bate =i nu putea s[sprijineasc[de mul`imea turcilor. Mai apoi oastea t[t]rasc[proasp[t] i-au lovit de le-au c[utat a da dos =i t[tarii a-i goni =i a-i arunca. Numai pedéstrimea =i oastea cea di str`nsur[au r[mas =i 300 de cazaci. Ce fiind =i turcii osteni`vi, nu n[v]liia.

A=a sc[p`ndu-s[de oastea cea c[l[r]=asc[, Ion vod[=au dat glas cu cazacii, s[s[pédestreasc[to`vi, c[pedestreimea moldoveneasc[, ce era aduna`i]n dob`nd[dec` t` pre leaf[, era aproape de 20.000 de oameni. +i n[v]lind cu d`n=i]nsu=i Ion vod[, au luat pu=ci u=oar[de la turci =i leg`ndu tab[ra, s-au dus]napoi =i s-au tras]napoi, la un sat, la Ro=cani, de s-au]ngropat, unde mare nevoie avea de ap[. I-ar turcii, daca s-au str`nsu cu to`ii, cu cei de la goan[, i-au]ncunjurat, mai nainte de apusul soarelui =i toat[noaptea i-au str[juit, s[nu ias[dintr-acela loc. Daca s-au f[cut zio[, cu toate pu=cile au]nceput a bate]ntr-]n=i, ci nimica nu le strica, c[s[]ngropas[bine]n =an`uri, unde trei zile s-au ap[rat.

V[z`ndu Ion vod[c[fl[m`nzescu =i mor de séte =i praful]nc[]l]mpu`inas[, s[fug[s[scape, loc nu era, doar[s[zboare, c[coprinsése turcii tot locul, g`ndi ca doar[cu bl`nde`e =i cu jur[m]ntu f[c`ndu cu turcii, doar[s[va scoate de la moarte. }ncepu a trimite la d`n=i c[s[va]nchina, de vor trimite un om ca acela ca s[-i jure lui, de ce va pohti el, c[-i va face pre voie. Turcii bucuro=i fur[la una ca acéia, dec` t` arme =i cu s`nge, mai bine cu]n=[l]ciune s[-l dob`ndeasc[. A=a décii trimiser[la Ion vod[, de-i jurar[pre pofta lui, ca s[-l duc[viu la

]mp[ratul, pre cazaci s[-i lase neatin=i, s[s[duc[de unde au venit, iar[de acéalalt[adun[tur[s[-i sl[boaz[volnici, s[s[duc[la casile lor, c[nu va fi paguba lui, ce a]mp[ratului, c[ci suntu robi]mp[r[te=ti.

De moartea lui Ion vod[

V[z`ndu Ion vod[tocimala =i f[g[duin\la mare =i jur[m`ntul tare de la turci c[-i vor face pre voie de toate c`te scrie mai sus, cum au pohtit el, s-au g[titu s[mearg[la pa=a,]n tab[ra turceasc[=i au]mp[r[it tot al s[u ce au avut intre cazaci =i di c[tr[to\i s-au luat iert[ciune =i]nsu=al treilea la tab[ra turceasc[au mersu. Acolo, daca l-au dob`nditu, cu mult[m`nie l-au mustrat =i l-au dat de viu, de l-au legat de coadile a doao c[mile =i l-au slobozit prin tab[r[di l-au f[r[mat (atuncea zic s[fie zis Ion vod[: “Caut[c[eu multe féliuri de mor\i groaznice am f[cut, iar[aceasta moarte n-am =tiut s[o fiu f[cut”). Mai apoi s-au l[sat la céialalt[spuz[, de i-au snopit =i i-au sf[r[mat. V[z`ndu cazacii spre ce st[lucrul =i via\la lor, au silit s[intre iar[]n =an\uri, ci n-au putut, c[ci coprinsése turcii. Ci v[z`ndu a=a, au intrat]n tab[r[=i]n gr[mada turceasc[, t[indu =i obor`ndu, de au pierit p[n[]ntr-unul. A=a au fostu sf`r=itul lui Ion vod[. Acest Ion vod[au domnit trei ani.

De prada t[tarilor

Iar[daca au pierit Ion vod[, t[tarii s-au l[sat]n prad[piste toat[\ara, de au robit, de n-au fost niciodat[mai mare pustiitate]n \ar[dec`t atuncea, c[pre to\i i-au coprinsu f[r' grij[pre la casile lor, unde p[n[ast[zi intre Prut =i intre Nistru au r[mas pustiitate, de nu s-au mai disc[licat oameni.

De domniia lui P[tru vod[Schiopul, ficiorul Mircii vod[, 7082 < 1574> iunie 25 dni

Turcii deaca =au dostoit inimile sale =i omor`r[pre Ion vod[, déder[domniia lui P[tru vod[, pre carile l-au poreclit +chiopul =i ei s-au]ntorsu

Înapoi. Iar P[tru vod] Îndat[au trimis pre Bil[i vornicul de prinse scaunul Sucévii =i déde véste de pace =i de domnu t`n[r =i scoas[b[j]niile pre acas[. Iar P[tru vod] În luna lui iunie 25 de zile au =[zut În scaun =i pre to[i i-a tras c[tr[sine.

V[leato 7083 < 1575> dichemvrie 18, Selim Împ[ratul turcescu au murit, carile au Împ[r[it 8 ani =i 6 luni =i au fostu b[utor de vin, iar [stra=nic la r[zboaié. +i pre urma lui st[itu Împ[rat sultan Amurat.

(AXINTE URICARIUL)

Iar În anii 7084 < 1576> sultan Amurat trimis-au multe Întunérice de o=ti turce=ti, de au trecut marea =i s-au o=tit asupra Vavilonului, care este la r[s[rit =i v`rtoase r[zboaié au f[cut cu haldei, ce s[numescu acum caz`lba=i =i mult[vréme s-au luptat cu d`n=ii =i nimica nu au ispr[vit =i mul[i turci f[r[sam[au pierit.

V[leato 7085 < 1577> aprilie 15 r[posat-au Alixandru vod[domnul muntenescu, fratile lui P[tru vod[+chiopul =i l-au astrucat În m[n[stirea Ostrovul aproape de Bucure=ti, ce este zidit[de d`nsul, carile au domnit 9 ani =i o lun[=i au r[mas domniia Mihnii vod[, fiu-u[s[u.

Într-acesta an s-au ar[tat În v[zduh stea cu coad[sau cumu-i zic unii cometha, noiembrie.

De Ivan Potcoav[, ce l-au poreclit =i Cre\uul, care =-au pusu nume de domnie Ion vod[, v[leato 7085 < 1577>

Pre acéia vréme, fiind În al patrulea an a domnii lui P[tru vod[, oarecare un Ivan Potcoav[pe porecl[, pentru c[au fostu rump`nd potcoavele, iar[unii i-au zis Cre\uul, ce s-au fostu f[c`nd frate lui Ion vod[, r[spunz`ndu-s[de mo=ie =i de na=terea sa de la Mazoviia, de unde =i Ion vod[era¹, acestu Potcoav[=-au scos nume de domnie. +i între cazaci av`ndu cuno=tin[, pre mul[i au m[glit l`ng[sine. +i vr`ndu s[vie spre \ar[, au vrut cu me=ter=ug s[aib[slobozenie =i de la cei mai mari =i f[c`ndu scrisori cu multe pece[i de la boieri =i curténii din |ara Moldovei, au doar[s[fie

¹ de unde =i Ion vod[era, adausul lui Simion Dasc[lul.

postu =i cu voia unora, cum zic unii, c[s-au dus Cre\ul Potcoav[cu c[r]ile la voievoda Chievshii, ce era pre acele vremi cneazul Costantin =i la starostea de Bar, de le-au ar[tat cumu-l pohtescu boierii =i \ara s[=i marg[la mo=iia sa, la Moldova. +i f[g[dui mult s[le dea, numai s[-i fie]ntru ajutoriu. Ce starostile de Bar oaste au zis c[nu i s[cade s[-i dea f[r[=tirea craiului =i mai cu deadinsul =i pentru a=[zarea p[cilor. Iar craiului s-au f[g[duit c[-i va da =tirea, ca s[ia]nv[\[tur[.

C`ndu au purces]nt[i Cre\ul Potcoav[cu oaste c[z]ceasc[spre]ara Moldovei

]ntr-acéia vréme sf[tuindu-s[Potcoav[Cre\ul cu starostea de Bar, iat[=i un Copi\chii oarecarile, fiind atuncea nemerit la Bar, carile venise de cur`nd de la c`mp,]n\eleg`ndu de Potcoav[, s-au adunat =i vorovind cu d`nsul, cu mult[giuruin\ l-au umplut Cre\ul, de-l va duce la domnie, la scaunul Moldovei. Décii Copi\chi av`ndu mare cuno=tin\ intre cazaci, s-au dus la d`n=ii, pre unii cu f[g[duin\ve umpl`ndu-i, pre al\ii cu bani ung`ndu-le ochii, din ce au avut =i el, din agonisita sa, i-au plecat =i au mai lipit l`ng[sine pre un moldovan ce-l chema Ceap[, ce s[]nsuras[intre cazaci. +i cu nevoin\ a lor s-au str`ns 330 de cazaci =i au pus hatman pre d`n=ii pre +ah =i au intrat]n \ar[. A=a oblicind P[tru vod[, au str`nsu \ara =i s-au g[tit de d`n=ii =i luund pu=cile, au ie=it s[mearg[]mpotriva lor. Auzind cazacii de aceasta, au apucat ce au putut de la margine =i s-au]ntorsu]napoi, cru\indu-s[pe alt[dat[, s[s[g[téasc[mai bine.

C`ndu au mersu ponoslu de la P[tru vod[la craiul le=escu pentru zarva ce face Potcoav[Cre\ul cu cazacii =i c`ndu au mersu Cre\ul al doilea r`ndu l[]ara Moldovei cu oaste c[z]ceasc[=i au apucat scaunul

Av`ndu P[tru vod[greu de Cre\ul =i de cazacii ce era cu d`nsul, ca s[nu intre iar[=i de iznoav[]n \ar[, s[prade, trimis-au c[r]i la

ca=talanul de Halici, carile era s[marg[sol la]mp[r\ie, s[lége pace, deci au dat =tire cum cazacii s-au r[dicat =i vor s[puie pre Cre\ul la domnie, de care lucru, de nu-l vor prinde =i de nu vor face pace cu d`nsul =i de nu s[vor certa ceia ce sunt cu d`nsul, pacea cu]mp[r\ia nu va putea s[stea. Acéstea toate au scris ca=talanul la craiul.

}n\eleg`ndu craiul le=[scu de Potcoav[Cre\ul, cum s-au r[dicat cu cazacii =i face zarve =i va s[scoa\ pre P[tru vod[din domnie,]ndat[au scris la hatmanul =i la o sam[de boieri, la margine, sa puie nevoin\ ca s[-l dob`ndeasc[=i pre d`nsul =i pre cazaci. Hatmanul, daca i-au venit c[r\ile cr[ie=ti, au trimis trei roate de... ¹ Bobole\schii, ca s[-l afle la Nemirov, c[acolo se \inea mai nainte. Acolo daca au venit, l-au aflat, ci Cre\ul au prinsu de véste, au ie=it din t`rgu cu 50 de cazaci pedestri cu sinéve =i au venit la un vad, unde au intrat]n ap[p[n[]n p`ntecile calului =i au pus cazacii denainte. Iar Bobole\schii, daca au sosit la vad dup[el, v[z`ndu pre Cre\ul c[este gata a s[baterea =i la loc str`mtu, nu s-au apucat de r[zboi, ci s-au]ntorsu]napoi =i acia= Cre\ul dup[d`nsul]n t`rgu. Bobole\schii la curte, iar Cre\ul]n t`rgu la gazd[. Décii Bobole\schii au chiebat pre mai marile t`rgului =i i-au zis s[prinz[pre Cre\ul =i s[i-l dea. Iar mai marile t`rgului s-au lep[dat de d`nsul =i au zis c[: „Eu nu-l voiu prinde, nici \i-l ap[r, ci de-\i trebuie=te, tu \i-l prinde”. V[z`ndu omul hatmanului c[nu folosé=te nimica, dusu-s-au =i au spus hatmanului. }n\eleg`ndu acéstea toate, hatmanul le-au trimis la urechile craiului, cum n-au vrut s[-l dea oamenii voievodului de Braslav. Ci craiul au trimis cu ponoslu la voievodul, ca s[i-l prinz[=i s[i-l trimi\]. Ci p[n[a méрге comornicul cr[iescu cu c[r\ile, Cre\ul cu mai mul\i oameni, mai bine s-au g[tit =i au intrat]n \ar[pre la Soroca. Acolo cumu=-i-i r`ndul oamenilor, daca l-au vestit de domnu t`n[r, mul\i i s-au]nchinat.

¹ Loc alb]n manuscris.

R[zboiul lui P[tru vod[, c`ndu s-au b[tut cu Potcoav[Cre\u0162ul, carile venise cu cazacii

Auzindu P[tru vod[cum Ivan Potcoav[ce-i zic Cre\u0162ul au intrat]n \var[pre la Soroca cu oaste c[z[ceasc[, de s`rgu s-au g[tit =i au ie=it cu oaste]mpotriva lui. Luat-au =i pu=cile cu sine =i s-au g[tit de r[zboi =i au pus be=lii dup[pu=ci, d`ndu-le]nv[\[tur[, c[dup[ce vor slobozi pu=cile, s[s[r[paz[]n cazaci. Ci cazacii cumu-= sunt]nv[\a\i la r[zboiu, c`ndu au slobozit be=lii pu=cile, ei au c[zut cu to\ii la p[m`ntu, de i-au cov`r=it focul. Turcii g`ndindu-s[cum c[sunt uci=i to\i de pu=ci, s-au l[sat de d`n=ii, a=a c[zacii au slobozit]ntr-]n=ii focul =i mult[pagub[au f[cut]n oastea lui P[tru vod[. +i aciia=i oastei lui P[tru vod[au dat dosul =i izb`nda au r[mas la cazaci. D\ecii cazacii s-au dus cu domnul s[u, Cre\u0162ul, la Ia=i, =i au apucat scaunul, noiembrie 23 de zile, iar P[tru vod[s-au dus]n |ara Munteneasc[.

R[zboiul al doilea, c`ndu s-au b[tut P[tru vod[cu Cre\u0162ul la Docolina

P[tru vod[daca l-au b[tut Cre\u0162ul cu cazacii, s-au dus]n |ara Munteneasc[=i au dat =tire la]mp[r\vie, cum s-au r[dicat cazacii asupra lui =i l-au scos din scaun. }n\eleg`ndu de aceasta]mp[ratul, de s`rgu au trimis hochimurile sale la dobrog\eni =i la bugeg\eni =i la munt\eni, s[marg[cu Patru vod[asupra Cre\u0162ului. D\ecii P[tru vod[de s`rgu grijindu-s[de oaste, venitu-i-au]ntr-ajutoriu =i moldov\eni gios\eni. A=a d\ecii P[tru vod[cu ajutoriul]mp[ratului =i cu a sa oaste ce au avut, s-au pornit spre Ia=i asupra Cre\u0162ului.

Auzind Potcoav[Cre\u0162ul de venirea lui P[tru vod[, s-au g[tit de r[zboiu =i au ie=it]nainte-i cu oastea c[z[ceasc[la Docolina. Fost-au =i oaste de \var[cu cazacii, c[mul\i s[]nchinase. +i tocmindu-s[de r[zboiu, au pus cazacii]nt[i pre moldov\eni]n frunte, mai apoi hatmanul +ah cel c[z[cescu nu i-au l[sat, tem`ndu-s[s[nu-i vicle-

neasc[moldovénii, au pus pre cazacii s[i]n frunte =i n-au vrut pe niminea s[las[la har\u. +i apropiindu-s[oastea lui P[tru vod[, v[z`ndu cazacii pre turci c[aduc nainte cirezi de vaci, ca s[st`mpere armele]n dobitoace, n-au vrut cazacii s[s[geate de departe, ce odat[au slobozitu focul =i]n oameni =i]n dobitoace. Ci dobitoacile mai mult[z[h[ial[f[ciia turcilor dec`t cazacilor, c[de tr[snite fugia]napoi. Si d`ndu r[zboiu viteja=te, dup[mult[nevoin\ a cazacilor, iat[al doilea r`ndu pierdu r[zboiul P[tru vod[=i iar[=i r[mas[izb`nda la cazaci.

C`nd s-au]ntorsu Cré\ul]n |ara Le=asc[=i au p[r[sit scaunul =i de moartea lui

Potcoav[Cré\ul, carile]=i pusése nume de domnie Ion vod[, dup[r[zboiu cu noroc =i de izb`nd[ce au f[cut la Docolina, de au b[tut pre oastea lui P[tru vod[, s-au]ntorsu la Ia=i. Decia v[z`ndu c[nu s[va putea a=eza la domnie, c[=i din |ara Ungureasc[s[pogor`se lui P[tru vod[oaste]ntru ajutoriu, au p[r[sit scaunul =i \ara =i cu ai s[i, cu to\ii s-au]ntorsu]napoi pre la Soroca spre |ara Le=asc[.

De acolo nu= i putea afla cale pre voia sa, c[pre c`mpu era ome\i mari, pre la Nemirov s[temea de hatmanul =i de voievoda Braslavschii, c[-l cerca s[-l prinz[. Mai apoi dac[au intrat]n |ara Le=asc[, au chemat voievodul pre +ah =i i-au zis: „Voi a\i f[cut un lucru mare]mpotriva lui crai =i a \[r`i, s[strica\i pacea cu turcul. Pentru acéia s[aduce\i pre Cré\ul =i s[méрге\i cu d`nsul la hatmanul. El] va trimite la craiul =i voi v[ve\i cur[\i de acéa vin[. +i Cré\ul]nc[va h[l[dui, v[z`ndu-l craiul a=a de folos.” Acéste cuvinte daca au spus cazacii Cré\ului, el fu bucuros, g`ndindu-s[c[de va méрге la craiul,] va ajutori spre domnie. Décii s-au dus cu d`n=ii la hatmanul, hatmanul l-au trimis la craiul, craiul l-au dat la]nchisoare =i peste pu\in[vréme i-au t[iat capul.

C`ndu s-au a=ezat al doilea r`ndu P[tru vod[Schiopul la scaun, 7086 < 1578> ghenarie 1 dni

}\nleg`ndu P[tru vod[c[Cre\uul au p[r]sit scaunul =i\ara =i au trecut]n |ara Le=asc[, au venit la Ia=i =i s[a=ez[la scaun al doilea r`ndu.

Pre ac\uia vr\ueme P[tru vod[d\uede mitropoliia lui Theofan mitropolitul, carile la Ion vod[o][sase =i fugise prin mun\i, de frica lui.

De un Alixandru vod[, fratile Cre\uului, carele au apucat scaunul la Ia=i =i au domnit o lun[

P[tru vod[dac[s-au a=ezat la domnie al doilea r`nd, nu dup[mult[vr\ueme, ci]ntru acela=i an, februarie 9 zile, 7086 < 1578>, iar [=i au venit Alixandru, fratile Cre\uului, cu oaste c[z]ceasc[asupra lui P[tru vod[. Ci P[tru vod[=tiind poticala ce p[vis[mai nainte cu cazacii, nu s-au apucat de r[zboiu, ci i-au dat cale dint[. Iar[Alixandru au intrat]n Ia=i =i au =[zut]n scaun, februarie 9, iar P[tru vod[de s`rgu au str`nsu oastea turceasc[=i munteneasc[=i unguereasc[, au]ncunjurat pre Alixandru]n curte]n Ia=i =i au b[]tut prejur curte, din c`=legi p[]n[la miiaze p[r]semi. Iar[noaptea martie 12 zile, Alixandru =i cu cazacii au ie=it]n curte, c[n-au mai putut suferi, c[=i iarba =i bucatile li s[]mpu\inase, =i g`ndindu c[vor sc[pa, au fugit spre codru. Ce prinz`ndu de v\ueste oastea lui P[tru vod[, s-au pornit dup[d`n=ii =i la iezerul Ciurbe=tilor i-au ajunsu =i pre to\i i-au surpat acolo. +i pre Alixandru]nc[i-au prinsu, viu dimpreun[cu boierii lui. Acestu Alixandru vod[au \inut scaunul numai o lun[.

De ni=te domni=ori ce venis[iar cu cazaci

De noroc era P[tru vod[cu cazacii, cum s[t`mpl[pururea omului de n=are odihn[, c[bine de unii nu s[m`ntuia, al\ii veniia asupra lui. C[]ntr=acela= an, dup[ce s-au a=ezat al doilea r`ndu =i al treilea r`ndu la domnie, tot la anii 7086 < 1578> iulie 27, ni=te cazaci cu un domni=or au venit la Nistru =i =-au pus to\i capetile.

A=ijdirea, cur`ndu dup[ace=ti cazaci, la anii 7087 < 1578> octovrie 12 zile, un Costantin iar cu cazaci veniia]n \ar[=i s-au topit to\i]n Nistru.

}ntr-ace=ti ani au zidit P[tru vod[m[n[stirea Galata]n vale =i nu dup[mult[vréme s-au r[sipit, care loc =i p[n] ast[zi s[cunoa=te.

}ntru acesta=i anu, 7087 < 1578>,]n luna lui octovrie 2, c`nd Costantin cu cazacii trecea Nistrul, iar [Zborovschi cu oaste c[z[ceasc[au lovit Da=ovul, de l-au arsu =i l-au pr[dat =i, multe turcoaie au robít =i mult plean au luat. Mai apoi s-au]ntorsu]napoi, f[r] de nici o zmintea[.

C`ndu au mazilit]mp[ratul pre P[tru vod[Schiopul, v[leatul 7088 < 1579> decevrie 2

Acest P[tru vod[ce-i zic +chiopul, dup[ce au domnit 5 ani, l-au mazilit]mp[ratul Amurat =i au trimis pre un turc mare, de l-au luat din scaun =i l-au trimis la Halep, la paz[. Iar domniia o au dat-o Iancului vod[.

De domniia lui Iancul vod[, ce-i zic Sasul, 7088 < 1580>, februar 17, vineri

Daca au mazilit]mp[ratul pre P[tru vod[+chiopul, dat-au domniia Iancului vod[, carile au fost de na=terea sa sas, de lége luteran. Pravoslavia nu iubiia. Décii deaca au venit]n \ar[=i au =ezut]n scaun, februarie 17 zile, dup[acéia toat[nedumnezeirea =i ereticia sa =-au ar[tat, c[l[comie de avu\ie nesp[us[avea, pentru care pre mul\i au omor`t. Mai apoi de l[comie mare ce avea, trimis[s[ia a zécea din boi]n toat[\ara.

De un domni=or ce-i zic Ion vod[Lungul, 7089 < 1581>

Iancul vod[, fiind plin de l[comie, izvodi obicin[care n-au mai fostu niciodat[, de au trimis]n toat[\ara s[ia a zécea din boi, care obicei nu l-au putut suferi \ara, ci s-au r[dicat l[pu=nénii, de s-au sf[tuit ca s[s[dezbat[de suptu m`na Iancului vod[. +i bulucindu-s[, au r[dicat dintre d`n=ii domnu pre Lungul =i i-au pus nume Ion vod[=i décii au purces spre Prut]n sus.

Iar[Iancul vod[prizn`ndu v\u00e9ste c[l[pu=n\u00e9nii s-au r[dicat asupra lui, degrabu au trimis pre Bucium vornicul cel mare =i pre Brut post\u00e9lnicul cu oaste]mpotriva lor. +i timpin`ndu-s[o=tile la Bolota, s-au lovit de fa\ [=i d`ndu r[zboi viteja=te dispre am`ndoao p[r\u00e2ile, pierdur[l[pu=n\u00e9nii r[zboiul =i domni=orul]nc[s[]nnic[]n Prut.

Aceast[pov\u00e9ste ce scrie mai sus, c[s-au r[dicat l[pu=n\u00e9nii asupra Iancului vod[, cronicariul cel lesescu nimica nu scrie, iar l\u00e9topise\u0162ul nostru cel moldovenesc can pre scurt o semneaz[=i aceasta.

C`ndu au pribegit boierii Moldovei prin \[ri streine de nevoia Iancului vod[.

Multe lucruri spurcate =i nedumnezeie=ti f[cea Iancul vod[]n domniia sa, c[de r[ot[\ile lui toat[\ara =i boierii s[o\[r`ia, c[legea cre=tineasc[nu o iubiia, la avu\u00e2ie lacom =i pr[d[toriu, \ara cu d[rile o]ngreuia =i era om curvariu preste sam[, c[nu numai afar[, ce nice de curtea sa nu s[feriia, c[jup`nesile boierilor de la masa doamnei sale le scotea, di le f[ciia sil[. Ac\u00e9stea toate neput`ndu suferi boierii, mai v`rtos Movile=tii, vl[dica Gheorghie, Erimiia vornicul, carile mai apoi au fostu =i domnu =i frati-s[u Simion p[harnicul, Balica hatmanul, s-au sf[tuit pre tain[ca s[pribegesc[. Cari]nt[i =-au f[cut prileju cu voia lui, ca s[marg[s[sf\u00e2neasc[m[n[stirea Sucevi\u00e2ii =i apoi cu to\u00e2ii au trecut la |ara Le=asc[, al\u00e2ii la turci, al\u00e2ii la munt\u00e9ni, al\u00e2ii printr-alte p[r\u00e2i.

Merg`ndu d\u00e9cii jalb[la]mp[r\u00e2ie de r[sipa \[rii, i-au luat domniia =i au dat-o lui P[tru vod[+chiopul.

C`nd au pribegit Iancul vod[=i de moartea lui, 7091 <1583>

]n\u00e9leg`ndu Iancul vod[c[l-au mazilit]mp[ratul =i domniia o au dat-o iar[=i lui P[tru vod[+chiopul, cunosc`ndu la ce va veni mai apoi lucrul, g`ndi c[de va m\u00e9rge la turci, va avea p`r[mult[=i mai

apoi s[nu care cumva s[=i piar[, ci s-au sf[tuit s[treac[]n |ara Ungureasc[prin |ara Le=asc[c[peste mun[i, pin \ar[, nu era putin\[ca s[treac[, c[s[temea de \[rani. +i a=a au ie=it din \ar[=i trec`ndu pre la Pocu\ia, i-au \inut calea Iazlove\schi =i l-au dus la Liov cu toat[avu\ia lui. +i]ndat[au trimis la craiul, de i-au dat =tire. Craiul au scris la Sinavschii hatmanul =i la Herbortu starostea de Liov, s[-i ia tot cr[iescu =i lui s[-i taie capul. +i]ndat[au trimis craiul pe podscarbul lui, s[-i ia toat[avérea Iancului vod[, numai ficiorilor =i doamnii sale s[le lase o parte, s[le fie de hran[. +i dup[]nv[\[tura craiului a=a au f[cut =i i-au t[iat capul Iancului vod[.

Scrie létopise\ul cest moldovenescu c[moartea Iancului vod[au fostu cu]nv[\[tura]mp[ratului turcescu, de i-au t[iat capul. +i au domnit Iancul vod[trei ani =i =apte luni. Acestu Iancul vod[zic cum c[au fostu umbl`ndu vara cu sanie de os. A=a au petrecut Iancul vod[\énchiul s[u, via\`a sa.

*A doao domnie a lui P[tru vod[+chiopul, 7092 < 1583>
octovrie 17*

Dup[ce au mazilit]mp[ratul pre Iancul vod[, dat-au domniia iar[=i lui P[tru vod[+chiopul, pre carile a=tept`ndu-l to\i, iat[au venit al doilea r`ndu]n \ar[=i au =ezet]n scaun, octovrie 17. Auzindu déciia pribégii carii era fugi\i pintr-alte \[ri de nevoia Iancului vod[, cu dragoste s-au]ntorsu la domnu s[u, P[tru vod[. Pre carii i-au miluit iar[cu boieriile lor.

*De ni=te cazaci ce veniia s[apuce scaunul Moldovei, v[
leat 7092 < 1583> octovrie 27*

De noroc era P[tru vod[cu cazacii, c[]n domniia dint[i nu mai avea odihn[de d`n=ii, acum la a doao domnie, bine nu s[a=ezase la scaun, iat[cazacii veniia s[apuce scaunul,]ntr-aceast[lun[octovrie 27 de zile. Ci P[tru vod[prinz`ndu de véste, le-au ie=it]nainte la Prut, la sat

la Munteni, cu c`i oameni au putut avea]ntr-acea dat[=i acolo i-au]ncunjurat, fiindu cazacii la str`mtoare mare, c[utatu-le-au a s[]nchina. Din carei au ales P[tru vod[o sam[, carii i-au p[rut oameni de treab[, de i-au oprit s[-i slujasc[, iar pre al\u0131i cu jur[m`ntu i-au slobozit.

De ni-te cazaci ce au pr[dat ni-te sate din sus de Tighina

Nu mult[vr\u00eame dup[ac\u00e9ia au mai lovit cazacii din sus de Tighina, pre decindea de Nistru, ni-te sate ce s[disc[licase pre hotarul le=escu, turci ciutaci, moldov\u00e9ni foarte mul\u0131i, carii ie=is[din \var[de r[ul nevoilor Iancului vod[=i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii =i prad[=i robii =i cu dob`nd[s-au]ntorsu pre la casile lor.

C`nd au zidit P[tru vod[Galata din deal

]ntr-acesta= an, daca s-au a=ezat P[tru vod[la domnie, nu vru s[lase]n de=ert pomana sa, carea o zidis[]nt[i, m[n[stirea Galata din vale, care apoi s[r[sipis[, ci cu toat[nevoind\u0103a au silit =i cu toat[os`rdiia au zidit Galata]n deal, carea tr[ie=te =i p[n[ast[zi.

C`nd cu pr[dat cazacii Tighina =i o au arsu, 7092 < 1584> avgust 7 zile

]ntru acesta= an, avgust 7 zile, str`nsu-s-au cazacii =i f[r[v\u00e9ste au lovit la Tighina, de o au arsu =i o au pr[dat-o =i au robit pre cei tineri, f\u00eate, copii, iar pre al\u0131i, p[n[la unul i-au t[iatu =i mult[dob`nd[au luat cu sine, neav`ndu cine s[-i opreasc[sau s[-i goneasc[, ci cu pace s-au]ntorsu]napoi.

De o s\u00e9cit[mare ce au fostu]n zilile acestui P[tru vod[, de au pierit toat[roada, v[leato 7093 < 1585>

Domnindu P[tru vod[]ara Moldovei, mare s\u00e9cit[s-au t`mplatu]n \var[, de au secat toate izvoar[le, v[ile, b[ile =i unde mai nainte prindea

pé=te, acolo ara =i piatr[prin multe locuri au c[zut, copacii au secat de sécit[, dobitoacile n-au fostu av`ndu ce pa=te vara, ci le-au fostu d[r[m`nd frunz[. +i at`ta prafu au fostu, c`ndu s[scornia v`ntu, c`t s-au fostu str`ng`ndu troieni la garduri =i la gropi de pulbere ca de omet. Iar dispre toamn[deaca s-au pornitu ploii, au apucat de au crescut mohoar[=i cu acélea =au fostu oprind s[r[cimea foametea, c[-i coprinsése pretitinderea foametea.

C`nd s-au]mpreunat P[tru vod[cu Mihnea vod[, domnul muntenescu, leat 7094 < 1586> avgust 15

]mpreunatu-s-au P[tru vod[cu nepotu-s[u, Mihnea vod[, domnul muntenescu, ficiorul lui Alixandru vod[, la satu la Bogd[ne=ti pre Prut, avgust 15 zile, am`ndoi cu curte mult[=i cu gloate mari =i s-au osp[tat]mpreun[cu mare cinste.

R[zboiul P`rvului p`rc[labului de Soroca, c`nd s-au b[ut cu cazacii la Pierieslav,]n zilile lui P[tru vod[, 7095 < 1587>, ghenar 8

R[dicatu-s-au o sam[de cazaci ca ni=te lupi ce suntu]nv[\a'i de-a pururea la prad[, de au intrat]n \ar[=i au pr[dat =i multe bucate au luat de la \inutul Sorociei. Iar[P`rvul p`rc[labul Sorociei s-au]ndemnat cu h`nsarii =i cu alvii, carii au vrut de bun[voie =i i-au ajunsu la Pierieslavu. Acolo cazacii vr`nd s[nu dea dob`nda, moldovénii s[scoa\al s[u, tare r[zboiu s-au f[cut]ntr-]n=ii =i]n doao zile b[t`ndu-s[, de-abia au spartu pre cazaci. Mai apoi daca i-au biruit, pre to\i i-au omor`t, f[r[numai unul zic s[fie sc[pat; o sam[vii i-au prins =i i-au trimis la P[tru vod[, pre carii i-au trimis la]mp[r\ie.

C`nd au f[cut nunt[P[tru vod[, de au]nsurat pre nepotus[u, Vladul vod[, 7095 < 1587> iunie 10

]ntr-acesta= an,]n luna lui iunie, P[tru vod[f[cu nunt[nepotului s[u, Vladul vod[, ficiorul lui Milo= vod[, de au luat fata Mircii vod[=i

au chematu la nunt[pre Mihnea vod[, domnul muntenescu. Nunt[domneasc[au f[cut cu mult[chieltuial[=i jocuri =i mul\i din vecini au venit, de le-au]nfrumuse\at masa. Aceast[veselie au fostu]n Tecuciu.

De ni=te cazaci ce au pr[dat Da=ovul, iunii

Pre acéia vréme tot]n anul 7095 < 1587>, f[r[véste au lovit cazacii Da=ovul, de l-au arsu =i pre mul\i au t[iatu =i pr[d`ndu dobitoace =i avére mult[luundu =i robindu ce le-au pl[cut, s-au]ntorsu intregi]napoi, f[r[nici o zmintea[.

R[zboiul lui P[tru vod[, c`nd s-au b[tut la]u\ora cu ni=te cazaci ce venise cu un domni=or; ce-i zicea Ivan, 7096 < 1587> noiembrie 23

Nu dup[mult[vréme, ci f[r[z[bav[]ntr-acesta=i an, toamna, au venit cazacii]n \ar[cu un domni=or, ce i-au fostu zic`ndu Ivan vod[, c[rora le-au ie=it]nainte P[tru vod[cu oaste din sus de]u\ora, noiembrie 23. +i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoa p[r\ile, mul\i au picat =i]n 26 de zile birui P[tru vod[pre cazaci =i-i sili de i-au dat pre cine au avut mai mare, carile au luat plat[dup[vina sa. Iar[ceialal\i s[ascundea prin p[duri =i carii pre unde putiia =i moldovénii]i goniia. Mai apoi cazacii fug`ndu prin p[duri, carii unde au putut sc[pa, ap[r`ndu-s[p[n[la apa Cerimu=ului, de s-au tras]n \ara lor, pu\ini intregi, ci mai to\i r[ni\i =i pedestri\i.

C`ndu au l[sat domniia =i scaunul de bun[voie P[tru vod[Schiopul =i s-au dus]n]ara Nem\asc[

Domnind P[tru vod[]ara Moldovii ca un domn vrédnic, cum s[cade, cu di toate podoabile c`te tribuiesc unui domnu de cinste, c[boierilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=ia.][r[i era ap[r]toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n]stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecinii de prinprejur vie\uia bine,

de avea de la to\i nume bun =i dragoste, de nu era a zice cum nu este harnic de domnie. Judecata cu bl`ndé\e =i f[r] f[\[riie o f[ciia.

Mai apoi v[z`ndu nevoia \[r`i, c[turcii pre obicéiul lor cel spurcat =i neast`mp[ratu de l[comie, trimiser[de cerea bani, s[le dea mai mult dec`t era adetul \[r`i, f[cu sfat cu boierii, ce vor face, cum vor putea r[dica =i alte d[ri, carile n-au mai fostu. C[nu-i de aceasta, c[doar[nu va putea pl[ti aceast[dat[\ara, ci este c[s[face obicéi, carile nu va mai ie=i =i aceasta vor lua =i altile vor izvodi, cum s-au =i t`mplat. +i =-au ales sfat ace=tii nevoi, ca s[s[]nceap[de la altul, iar[nu de la d`nsul. +i décii s[g[ti s[s[duc[din \ar[, m[car[c[boierii cu to\ii ap[ra s[nu s[duc[din \ar[, ci s[dea acea nevoie, c[al\ii vor da =i \ara tot nu va h[l]dui. Ci P[tru vod[nici]ntr-un chip nu vru s[s[apuce de acea dare =i s[ia blestemul \[rii asupra sa. Ci]=i tocmi lucrul]nainte =i la scaun l[s[boierii s[p[zeasc[scaunul, p[n[le va veni alt domnu de la]mp[r]\ie.

Iar[el umpl`ndu domniei sale 7 ani =i jum[tate, s-au r[dicatu cu fruntea boierilor, c[boierii s[temur[a r[m`nea, s[nu pa\ ca mai nainte cu Iancul vod[, intre carii au fostu Stroiciu logof[tul cel mare, Ieremiia Movila vornicul =i frati-s[u Simion p[harnicul, carii mai apoi am`ndoi au c[zut la domnie =i fratile lor Toader sp[tariul =i Andrei hatmanul =i al\ii mul\i, carii nu s[]ndura de d`nsul. +i au trecut pin |ara Le=asc[,]n |ara Nem\asc[=i acolo s-au a=ezat. Unde spun c[c`nd au fost d`ndu bani de chieltuiala bucatilor, au fostu pl`ng`ndu =i au fost z`c`ndu: „Acestea suntu lacr[mile s[racilor”. De acolo boierii s-au]ntorsu]n |ara Le=asc[cu to\ii =i s-au a=[zat acolo, la t`rgu la Podhae\ =i pre aiurea.

+i a=a P[tru vod[putem s[-i zicem cel Milostivu, c[binile s[u au lip[dat pentru \ar[, care ca acesta nu s-au mai aflat. Era domnu bl`ndu, ca o matc[f[r] ac, la judecat[dreptu, nebe\iv, necurvar, nelacom, ner[sipitoriu, putém s[-i zicem c[toate pre izvod le-au \inut, ca s[nu s[zmintesc[. Acestu P[tru vod[au domnit]ntru am`ndoao domniile doispr[zéce ani =i jum[tate.

*De domnia lui Aron vod[cel Cumplit, care mult[greateate
au adus \[r`i, 7099 < 1591>*

Dup[ce p[r[si P[tru vod[domniia =i \ara,]n\eleg`ndu turcii c[\ara este de=art[de domnu, cercar[pre cine vor trimite]n locul lui P[tru vod[. Ci norocul cel bun al \[r`i s[schimb[, c[dup[noroc bun, iat[veni =l r[u, ca cum ar fi de la Dumnezeu]nsemnat, dup[vr\u00eame bun[=i senin, s[vie vr\u00eame rea =i turburat[, dup[domnie lin[=i bl`nd[, s[vie cumplit[=i amar[. Aflar[turcii pre Aron vod[, c[ruia i-au dat \ara cu mult[datorie, c[fiind om f[r[suflet =i umbl`ndu =i al\u00eei pentru domnie, pre to\u00eei i-au umplut cu bani, luundu bani cu cam[t[de la turci. A=a dup[mult[datorie =i chiel\u00eeial[ce]mpresuras[\ara, =-au scos domniia la Moldova =i au venit]n \ar[, de au =[zut la scaun]n anii 7099 < 1591>.

A=a, dup[ce s-au a=ezat la domnie Aron vod[, nu-i era grij[de alt[, numai afar[de a pr[darea =i dinl[untru, nu s[s[tura de curvie, de jocuri, de cimpoia=i, carii]i \inea de m[sc[rii. A=ijderea dabilile cu carile]ngreuias[\ara, nu umbla numai d[bilarii singuri, ce =i turci trimitea de umbla cu d[bilarii, de nu-=i era \[ranii volnici cu nimic, muierile nu era ale lor; f\u00e9tile le ru=ina, ce vrea s[fac[f[cea. D[bilariul pentru un potronic de-l vrea p`r] la d`nsul, nu-l judeca, ci acolo trimitea de-l pierdea. Pe boieri pentru avu\u00ee]i omora, jup`n\u00e9sile le siliia =i domnind, nu alta, ci ciud\u00e9se =i minuni f[cea.

Ac\u00e9stea =i altile mai multe f[ciia =i s[v[zu c[este tuturora nev[zut =i ur`t, ci g`ndi ca s[nu s[]ncreaz[\[rii =i lefeciiilor de \ar[, ci trase pre leaf[unguri c[l]re\u00ee =i pedestra=i =i f[cu pedestra=ilor od[i]n curte, ca s[fie pururea l`ng[d`nsul. Mai apoi v[z`ndu c[de datornici nu s[va putea m`ntui, izvodi ca s[ia de tot omul c`te un bou. +i a=a trimis[]n toat[\ara cu turci, de str`ngea =i la carile nu s[afla bou, lua ai cui era]n satu, de la al\u00eei]i lua to\u00eei, c`\u00ee avea, pentru cei ce nu avea boi, c[mul\u00eei de r[ot[\u00ee =i de dabile multe, boi nici de hran[n-avea.

R[zboiul lui Aron vod[, c`ndu s-au b[tut la R[ut cu un domni=or, Bogdan vod[]i zicea, la anii 7100 < 1592> =i c`nd au pierit Bucium vornicul =i B`rl[deanul logof[tul =i Paos vornicul

}ntr-acéste r[ot[\i =i belituri ce f[ciia Aron vod[, de nevoie mare nemaiput`ndu suferi \ara, s-au r[dicat orheienii =i sorocénii cu un domni=or ce-i zic Iona=co, pre carile || alesése dintru d`n=ii cap =i-i puser[nume Bogdan vod[. Ce Aron vod[deaca au]n\eles de aceasta, au dat =tire al\ii \ri s[s[str`ng[=i el f[r[z[bav[au ie=it cu curtea =i cu lefecii s[i. }ns[mai nainte, p[n[a nu ie=i din curte, au t[iat pre Bucium vornicul cel mare =i pre B`rl[deanul logof[tul =i pre Paos vornicul, d`ndu-le vin[cum c[ar fi cu =tirea lor.

Décii au purces]mpotriva vr[jma=ilor s[i. +i merg`ndu, pus-au pe Uréche logof[t mare. +i décii s-au t`mpinat o=tile la R[ut =i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoa p[r\ile, izb`ndi Aron vod[=i b[tu pre to\i =i pre domni=oru]nc[l-au prinsu, ci i-au t[iat nasul =i l-au c[lug[rit. Décii, deaca au spart Aron vod[pre viclénii s[i, nici un loc nu au l[sat s[nu fie plin de vr[jm[=iia lui, c[nu pierdea numai pre carii au fostu]ntru r[zboiul acela, ce =i semin\iile lor, =i vinova\i =i nevinova\i.

De maziliia lui Aron vod[

G[tindu-s[Aron vod[s[fac[mai mari vr[jm[=ii dec`t aceasta, iat[i-au venit de la |arigradu c[l[ra=i cu c[r\i, de i-au datu =tire cum l-au mazilit]mp[r\iia, c[]mp[ratul turcescu =i sfatul, auzindu de at`ta r[otate ce f[cea, cu mor\i =i cu jafuri f[r' de m[sur[, l-au mazilit. Déciia s[mira Aron vod[, cum va face s[nu prinz[oastea de véste =i \ara de mazilie, ca s[nu-l omoar[, c[mul\i era carii vrea fi bucuro=i s[auz[una ca acéia, c[le pierise p[rin\ii, altora fra\ii, altora ficiorii, al\ii s[r[cis[de multele r[ot[\i. Ci pre tain[au]nv[at pre c[l[ra=i

s[nu scoa\u0163 cuv`ntu pre afar[=i au trimis la Ia=i la doamn[-sa, s[s[]ncarce =i s[]purceaz[]n jos. Iar[pre boieri i-au]nv[\at de au chiebat gloatile =i le-au mul\[mit de slujb[ce au f[cut =i le-au zis s[]marg[cine=i pre acas[, g`ndindu c[doar[s[vor duce =i el s[ia drumul spre]arigrad.

A doao zi, p[r`ndu-i cum s[vor fi dus curténii, au]nc[licatu =i au]purces spre Ia=i, =i ce-i p[ruse c[s[vor fi dus, ca s[]sileasc[=i el mai tare, s[nu obliceasc[cineva, iat[gloatile mergea pre de toate p[r]ile. Atuncea au chiebat boierii, de le-au zis: „Crezu, eu am slobozit oastea, s[s[]duc[cine=i pre la casile lor. Dar[cine-i oprea=te ?” Datu-i-au a]n\elége cum o sam[s-au dus, iar[c[]rora le este calea spre Ia=i =i spre munte, aceasta li-i calea. A=a]mpreun[au mersu p[n[]n sar[, p[n[ce au]nserat. Décii noaptea, toat[noaptea, au silit =i nimica z[bav[n-au f[cut la Ia=i, ci au silit spre]arigrad. Unde merg`nd, l-au timpinat capigii]mp[r[te=ti, viind ca s[-l ia din scaun =i s[-l]duc[la]mp[r]ie.

Daca]n\eleaser[to\u0163i de maziliia lui Aron vod[, nu]ntr-alt chip, ci cum dup[mult[furtun[=i vréme rea, daca v[d oamenii senin =i lini=te, s[]bucur[to\u0163i, a=a toat[\ara s[]bucuras[.

A doa domnie a lui Aron vod[cel Cumplit

Dup[ce au mazilit]mp[ratul pre Aron vod[, Dumnezeu]nc[nu=i umpluș certarea sa deplin, c[Aron vod[]nc[nu au fostu ajunsu la]arigrad, domniia iar[i-o au dat-o =i scaunul \rii, c[datornicii lui, turcii, cu to\u0163ii au mersu la veziriul, de au strigat pentru d`nșul =i de nevoia datornicilor, iar[i-au]ntorsu domniia.

C`ndu au trimis Aron vod[]nainte la scaun pre Oprea arma=ul s[]prinz[pre o sam[de boieri

Aron vod[, dup[obiceiul s[u cel r[u =i daca]n\eleas[c[i-au dat domniia de iznoav[, cumu=i era vr[]jma=u =i cumplitu, nu s[]apuc[de alta, ci iar[=i g`ndi ca ce n-au putut umplea cu r[u]n domniia

dint[i, s[s[v`r=asc[cu a doao domnie. Dupre cale au r[pezit pre credinciosul s[u, pre Oprea arma=ul cel mare cu c[r\i, ca s[coprinz[scaunul, =i cu catastif, ca pre to\i, pre c`i au vrut el s[-i piiarz[, ca s[-i prinz[=i s[-i vie la]nchisoare, p[n[va veni =i el la scaun.

Oprea arma=ul, dup[]nv[\tura lui Aron vod[, de olac au venit =i seara au intrat]n Ia=i, nici aiurea au mersu]n gazd[, ci la od[ile doroban\ilor celor ungu=ti]n curte au mersu. +i noaptea au venit la gazda lui Uréche logof[tul, pre carile]l l[sase Aron vod[s[p[zasc[scaunul =i i-au ar[tat porunca domnu-s[u. Iar el degrabu, auzind de numile lui Aron vod[, cum au dob`ndit iar[=i domniia, vr`ndu s[h[l[duiasc[de d`nsul, au dat r[spunsul Oprei, zic`nd : „Acesta lucru cu bucurie priimescu =i suntu gata s[sluj[scu. Ci numai s[fie cu tain[, ca s[nu =tie niminea. Bine c[ai venit: p[n[vom oblici pre to\i, pre c`i scrie catastiful, s[-i prindem, carii unde vor fi, s[nu cumva smintim, s[obliceasc[, s[fug[.” +i a=a Oprea s-au am[git cu acesta sfat =i s-au a=ezat iar[la d[r[bani,]ntr-acea zi =i]ntr-acea noapte.

C`nd au pribegit Uréchie logof[tul cel mare

]n\eleg`nd Uréche logof[tul de venirea lui Aron vod[=i de porunca ce-i trimisése pre Oprea arma=ul, nu cutez[s[-l a=tépte]n \ar[, =tiind c`t[groaz[=i c`te r[ut[\i f[cuse mai nainte]n domniia dent[i =i acum a dooa oar[mai de mari cazne va s[s[apuce.

Ci deaca s-au a=[zatu Oprea la od[ile dorobanilor, afl`ndu Uréche logof[tul vréme =i cale de=chis[de a s[d[p[rtarea =i de a ie=irea den \ar[,]nv[\at-au pre gazda sa, cine va intreba a dooa zi de d`nsul, s[spuie c[s-au dus acas[la C`rlig[tur]. +i a=a, noaptea, toat[noaptea =i zioa, toat[zioa, fug`ndu, au ie=it pre la Soroca]n |ara Le=asc[. A dooa zi seara, Oprea arma=ul, deaca s-au dusu la gazda lui Uréche s[s[sf[tuisc[=i nu l-au aflatu, cunosc`nd c[l-au am[git]ntr-acesta chip,]ndat[au chiebat pre al\ii cari s-au t`mplat acoloa =i au repezitu cu c[r\i]n toate p[r\ile, s[cuprinz[marginea. Iar deaca au aflatu c[

logof[tul au trecut Nistrul =i s-au d[p]rtatu, n-au mai avutu ce face, ci s-au a=[zat, de au \inut scaunul p[n' la venirea lui Aron vod[. Iar Uréche deaca au trecut Nistrul, s-au dusu]ndat[unde era =i ala\i boieri pribegi str`n=i, de a=tepta sf`r=itul lucrulul.

(SIMION DASC{LUL)

De domnia lui P[tru vod[Cazacul\u0163 vleato 7101 < 1593>

Scrie létopise\u0163ul cestu moldovenescu c[]nc[p[n[n-au fost sosit Aron vod[la scaun, iar P[tru Cazacul s-au r[dicat den |ara Le=asc[, cu pu\inei pribégi,]n\eleg`nd c[scaunul este de=rtu =i s`rguind s[apuce scaunul, au intratu]n \ar[=i au apucat scaunul la Ia=i =i au domnit 2 luni. Déciia au sosit =i Aron vod[=i au prinsu pre P[tru Cazacul =i l-au trimisu la]mp[r[ie. Iar[cronicariul cel le=[scu de aceast[povéste ce spune c[au venitu P[tru vod[Cazacul, de au apucat scaunul, nimica nu scrie.

C`nd s-au a=ezat Aronu Vod[al doilea r`nd la scaun, v leato 7101 < 1593> mese\ a...

Aron vod[deaca s-au a=[zatu la scaun al doilea r`ndu

(AXINTE URICARIUL)

au pusu pe Oprea arma=ul logof[t mare =i pre Varticu vornic mare de |ara de Giosu =i pe Ghiorghie vornic mare de |ara de Sus, pe Zota postélnic mare =i pe Alexe stolnicu mare =i pre Iane C[lug[rul vistérnic mare =i pre Coci comis mare

=i cumu=- era vr[jma=u, nu de altele s[apuc[, ci iar de asupreale a face \[r`i =i de dabile mari. +i]nt`i, cu voia lui, turcii str`ngea dabilele cu d[bilarii. Mai apoi nu-i putea opri =i sil[mare pretiutindirile f[cea: lua slujitorii de \ar[cu sila, de le r`niia la cai, bucatele f[r[pre\u0163u =i f[r' de bani le lua.

Décia, cunos`nd Aron vod[c[nu va fi p[n[]n sf`r=it bine, c[\ara sc`r=ca, pribégii sta]ntina\i, g`ndi dup[toat[r[utatea ce f[cuse, s[s[cur[\easc[=i s[arate \[r`i c[nu este den voia lui ce s-au lucratu, ci este din sila turcilor =i socoti s[s[agiung[cu Mihai vod[, carele domniia pre acéia vréme |ara Munteneasc[, ca s[s[dezbat[de supt m`na turciloru.

]ns[]nt[i socoti c[, dup[at`tea r[ut[\i ce f[cuse, s[s[apuce s[fac[=i vreun lucru bun, ca s[nu-i vie cu os`nd[. +i s-au apucatu]n anii 7102 < 1593—1594>, de au f[cutu m[n[stire]n \arina Ia=iloru, carea s[chiam[Aron vod[, pre numele domnului, unde este hramul svetii Nicolae.

C`ndu au venitu Lobod[cu oaste c[z[ceasca =i au gonitu pre Aronu vod[denø scaunu =i au arsu t`rgulu Ia=ii v leato 7103 < 1594>...¹

¹ Data exact[a n[v[lirii cazacilor este decémbrie 1593 (la 1 ianuarie 1594, Aron vod[protesteaz[]mpotriva acestei n[v[lirii — N. Iorga, *Acte =i fragmente*, 1, p. 134), deci cronica lui Ureche se termin[cu anul 1593, cu excép\ia unei singure informa\ii privitoare la alian\va lui Aron vod[cu Mihai Viteazul, care se raport[la anul 1594.

Restul lipse=te]n toate manuscrisele.

GLOSAR

A*ciia*— de asemenea.

adet — obicei.

adunat [(limb[~) — compus[.

agemoglani, iamoglani — copii de cas[cre=tini la Poarta otoman[, \instrui\i pentru a intra]n r`ndurile armatei turce=ti.

ai — ani.

ajoturi, a ~ — a ajuta.

alege, a ~ (sfat) — a hot[r].

aleg`nd — except`nd.

ales — mai ales.

ales[*toriu* — hotarnic.

amestec[*tur* — intrig[, tulburare.

amistiu, a s [~ — a se ascunde.

am`n [—]n m`n[.

ap[*ra, a ~* — a se opune.

ap[*r* [*tur* — ap[rare.

arc tare — arbalet[.

articéle — jalbe.

ascu\i, *a s* [~ — a p`ndi.

astruca, a ~ — a]ngropa.

astupa, a ~ — a =terge amintirea.

asupr [, *mai cu ~* — cu dob`nd[(fig.).

B[*j*[*nii* — fugari.

bate, a ~ — a ataca (o cetate).

begler-bei — pa=[cu trei tuiuri.

beleag — tab[r[de adunare =i de regru pare a oastei.

belitur [— jaf.

be=lii — osta=i turci.

bogdani — moldoveni (turce=te).

bogoiavlenie — boboteaz[.

brudiu — t`n[r, necopt.

buluci, a s [~ — a se aduna]n ordine de oaste.

busurmani — mahomedani.

C[*li* — plural de la cale.

can — cam,

cap, de~ (]ngrozind) — amenin`nd cu moartea.

cap de price — motiv de ceart[.

capete — c[petenii.

capete (de lege) — articole.

capigiu — demnitar turc]ns[rcinat cu mazilirea domnului sau cu inau-gurarea noii domnii.

capiste — templu.

caripi\i — o=teni turci.

c[*rtulari* — c[rturar.

cas [— familie.

c[*sa=i* — oameni de cas[ai domnului ; rude.

c[*uta, a ~* — a fi nevoit.

cauzilieri — solda\i turci din garda sultanului.

cer=i, *a ~* — a cere.

certa, *a ~* — a pedepsi.

certare — pedeaps[.]

cetvertoc — joi (slav).

cevlui, *a ~* — a tonsura; ritual catolic: a t[ia p[ru]l din cre=tetul capului unui seminarist pentru a se ar[ta intrarea sa]n tagma bisericeasc[sau c[lug[reasc[.]

chelar — c[m]ra=.

chivernisal[(a \[rii) — c`rmuire.

chizmi, *a ~* — a alc[tui, a redacta.

cine= — fiecare.

ciudés[— lucru minunat, de necrezut.

ciudotvore — f[c]tor de minuni (slav).

c`nda — poate.

c`rma — c`rmuire; (*de toat[c`rma* — c`rmuire puternic[.)

comornic — c[m]ra=.

concenie — sf`r=it (slav).

corona, *corun[* — \ara coroanei (polone).

cov`r=i, *a ~* — a trece deasupra.

credin\[, *a lua ~* — jur[m`nt.

crijeci, *crizeci* — cavaleri teutoni, crucia\i.

cuhne — buc[t]rie.

cumplit — r[ut]cios.

cur[\i, *a s[~* — a sc[pa.

Dabil[— dare.

dajde — tribut (turcilor).

d[r]bani — v. dorobani.

derege, *a ~* — a sluji.

desc[leca, *a ~* — a]ntemeia, a se a=eza.

dezbate, *a s[~* — a se elibera.

dezmierda, *a sa ~* — a petrece.

dezmierd[ciune — petrecere.

dirése — privilegii scrise.

disp[r]it (de fire) — deosebit.

dni — zile (slav).

dob`nd[— izb`nd[, biruin\[, prad[de r[zboi.

dob`ndi, *a ~* — a prinde, a cuceri.

domni=or — pretendent la tron.

dorobani — mercenari pede=tri la oastea Moldovei.

dostoi, *a ~* — a]ndestula, a s[tura.

drege, *a ~* — a sluji.

dvorba — slujb[.]

dvorbitoriu — cel ce sluje=te.

dulcea[— bl`nde\e.

du=egubin[— amend[pentru crim[.]

Epitrop legii — capul bisericii.

ereu, *iereu* — preot.

Ferina — ap[r]area.

ficlean — tr[d]tor.

flam`nzicune — foamete.

folos, *de ~* — vrednic.

fu=turi — l[nci.

Gardinal — cardinal.

g`lceav[— b[t]lie.

gloate (de o=teni) — oaste de \ar[, pedestrim recrutat[din \[r]nime.

globnic — cel care]ncasa pl[\vile de gloab[(amend[.)

gol, *la ~* — loc deschis.

golit — p[r]sit.

gospodstvo — domnie (slav).

griji, a s[~ — a se]ngriji.

grozav — ur` t.

groznic — amenin\[tor.

Hain — tr[d]tor,

h[l]dui, a ~ — a sc[pa, a se m`ntui.

halca — joc cu lancea.

har\ — duel, lupt[individual[.

hier — stem[, herb.

h`nsari — o=teni liberi,

hochim — porunc[a sultanului.

horde — \nuturi deosebite.

hotar[— mo=ii.

hotnog — suta=, c[pitan.

hrani\[— grani\[.

humenic, *gumelnic* — clucer de arie.

hu=ni\[— bombard[,

hval[— trufie.

Ierb[rie — depozit de praf de pu=c[.

ijd[ri, a ~ — a=i trage originea.

imbir — condiment, plant[originar[

din India, cu r[d]cin[aromatic[.

iznoav[, de ~ — din nou.

izvod — copie, origine.

izvodi, a ~ — a traduce,

izvodi, a ~ — a face]nceput (a izvodit a da dajde).

Jmb[ciu — unealt[pentru treierat.

Jmbuca, a ~ — a p`r].

Jmp[rechiere — vrajb[.

Jmp[r\it (subst.) — desp[r]ire.

Jmpinge, a ~ — a alunga.

Jmple, a ~ — a]mplini.

Jmpotrivor — cel deopotriv[.

Jmpresura, a ~ — a ataca.

Jmpreuna, a s[~ — a se]nt`lni.

Jnaljosul — umilire, pagub[.

Jnc[l]ra, a s[~ — a]nc]leca.

Jnchide, a ~ — a cuprinde.

Jncle=ta, a s[~ — a]nso\i.

Jncruntat —]ns`ngerat, r[]nit.

Jnd[r]pta, a ~ — a da]nd[r]t.

Jndelunga, a ~ — a am`na, a prelungi.

Jndirepta a ~ — a da]napoi.

Jndreptare — porunc[, privilegiu, a=e z[m`nt domnesc.

Jneca, a ~ — a omor[.

Jnf`rt[v]i, a s[~ — a se]nfr[v]i.

Jngloti, a s[~ — a se]nmul\i, a forma gloat[.

Jngrozi, a ~ — a amenin\ a.

Jnsp[imat —]nsp[im`ntat.

Jntorsu —]napoiere.

Jntreba, a=i ~ — a se judeca.

*Jntuneric*e (de o=ti) — mul\ime.

Jn\ina, a ~ (copaci) — a cresta copacii de la r[d]cin[, l[s`ndu-i]n picioare gata s[se pr[bu=easc[.

Jnv[lui, a s[~ — a r[t]ci.

Jnv\[tur[— porunc[.

Joimiri — lefegii, solda\i poloni]n leaf[.

*Jude*le — c[petenii, dreg[tori.

L[sa, a s[~ de d`n=ii — a se repezi la ei.

leag[n (cu cai) — caret[.

leg[tur], *a c[dea la ~ — a fi prins]n r[zboi]*.

limb[— popor, neam.

limb[, *a prinde ~ — a lua prin=i pentru informa[ie*.

litie — litanie, rug[ciune.

lotori — luterani.

lucruri — lucr[ri, activitate.

Mainte — mai]nainte.

marmaziu — vin.

mas — popas.

m[sc[ri, *masc[rii* — petreceri, chefuri.

mazili, *a ~ — a scoate din domnie*.

merg[toriu — cel ce merge.

*mése*a — lun[(slav).

me=ter=ug — =iretenie, art[militar[.

me=ter=uguri, *a ~ — a]n=ela*.

mirodenie — miros.

m`gl[— gr[mad[, movil[.

m`zdf — mit[.

mo=an — mo=tenitor.

mo=ie, *de ~ — de mo=tenire*.

mo=neni — mo=tenitori.

mucenie — mucenicie.

mul\mit[— r[splat[.

munc[— chin.

mu=catin — vin.

mutaferachi — c[l]re\i turci.

N[dejde (neav`nd ~) — nea=tept`ndu-se la.

naméstnic — loc\iitor.

n[pusti, *a ~ (trebile \rii)* — a neglija.

n[s`lnic — puternic, s[lbatic.

Nascutul — Cr[ciunul.

n[val] — asalt.

n[vrap] — o=teni turci.

necl[tit — neclintit.

ne]ng[duin\] — tulburare, lupt[.

nemérnic — vagabond.

néme= — nobil ungar.

néme=i, *a ~ — a]nnobila*.

nes[mnat — nescriș.

nev[zut — ur`t.

nevoie, *iaste ~ — anevoie*.

nevoin\] — zel.

nevoitor — care se s`rguie=te.

nezlobiv — nevinovat.

notceago=u — nobil]n Ungaria.

Obicin[— obicei.

ob`r=i, *a ~ — a termina*.

oblici, *a ~ — a afla*.

obroc — tain]n natur[.

obor], *a ~ — a dobori*.

ocin[— mo=ie ereditar[.

ocol, *ocoale* (de care) — tab[r[.

od[i — caz[rmi.

olac, *de ~ — repede*.

ol[cariu — curier.

opcop — =an\uri.

olat — provincie.

olofani — o=teni turci dintre ieniceri.

osc`rbi, *a s/ ~ — a se sup[ra*, *a se s[tura*.

o=ti, *a s/ ~ — a porni r[zboi*.

otac — s[la= de pescari.

otc`rmui, *a ~ — a c`rmui*.

o\[r`tur] — conflict, ceart[.

Paici— solda\i din garda sultanului sau a domnului.

p[r]s[í], a s[í] ~ — a renun\á.

p[scoase] (b[l]i) — cu pe=te.

pedeaps[í] — r[utate, pacoste.

pedestri, a s[í] ~ — a desc[leca.

pit[í] — hran[í].

plean — prad[, prin=i.

plecat — supus, vasal.

poclon — dar.

podan — supus, =erb polon.

podcomori — c[m[ra=i (polon).

podobii — calit[\i.

podscarb ~ — vistiernic polon.

pofti, a ~ — a cere.

poftori, a ~ — a repeta.

pogrebanie —]nmorm\ntare.

pohodnic — cal de parad[í].

pohval[í] — laud[, slav[í].

pojiv[i, a ~ — a lua]n folosin\].

pol — jum[tate (slav).

polata ~ — palatul.

polcu — ceata militar[í].

pomana — pomenire.

pom[zeit — uns (la domnie).

ponoslu — p`r[í].

popri=te — mil[, m[sur[de lungime.

poru=nic — c[petenie militar[polon[, locotenent.

poteci — trec[tori]n mun\i.

potical[í] — p[vanie,]nfr\ngere.

potronic — moned[mic[de argint.

povar[í] (de bani) — sum[de bani de aur.

povodnic — v. pohodnic.

pravoslaviia — ortodoxia.

predoslovie — introducecere.

prepune, a=í ~ — a fi b[]nuitor.

prepus — b[]nuial[,]ndoial[í].

pretitinderile — pretutindeni.

price — ceart[, conflict.

pricindu=s[í] — lupt`ndu=se.

prileji, a s[í] ~ — a se]nt`mpla.

primeni, a ~ (legea) — a schimba.

prin dem`n[í] — la]ndem`n[í].

prist[íni, a ~ — a ceda, a fi de o p[]rere.

prist[í]nire — cedare.

prist[í]vi, a s[í] ~ — a muri.

procuratori (]n Polonia) — magistra\i.

pro=c[í] — \int[í].

protivnic — du=man.

puhlibuitor — p`r`=, clevetitor.

pune, a ~ (capul) — a muri.

put[í]toriu[í] — c[]rmuitorul, conduc[í]torul.

pu=c[í] — tun.

R[s[ri, a ~ de la — a pierde, a fi desp[r]it, lep[í]dat.

risipitor (de lege) — c[]lc[í]tor.

r[spl[í]ti, a=í ~ — a se r[]zbuna.

r[suffa, a s[í] ~ — a trece.

ravent — condiment, plant[í] originar[í] din Tibet.

r[]zboli, a s[í] ~ — a se]mboln[í]vi.

roat[í] — unitate militar[í].

roco=i, a s[í] ~ — a se r[]scula.

rost — gur[í].

rupe, a ~ (sfat) — a lua hot[r`re.

S[í]ciui, a ~ (p[í]durea) — a t[í]ia.

s[í]im (=í seim) — dieta polonez[í].

samod`rje — autocrat, singur st[p`nitor.

sangeac — steag otoman.
s[v`r=i, a ~ — a sf`r=i.
s[v`r=i, a s[~ — a muri.
scal[— port.
sc[lile — v[mile.
sc[pa, a s[~ de — a pierde.
scaun de judecat[— instan\[, sediu.
schimo-i, a s[~ (numele) — a altera.
sc`rb[— sup[rare.
sc`r=ca — scr`=neae.
scurma, a ~ — a sc[pa,
semna, a ~ — a]nsemna.
semnat —]nsemnat, scris.
sfad[— lupt[, r[zboi.
sfeti — sf`nt (slav).
sili, a ~ — a se gr[bi.
silihtari — o=teni turci.
simbrie — r[splat[]n bani.
sinea\le — pu=ti.
s`rgu, de ~ — repede.
s`rgui, a ~ — a se gr[bi.
sl[bit (de ajutor) — lipsit.
slujitor — o=tean.
*sminiti, a ~ — a gre=i, a fi]n pagub[, v.
 =i a zminti.*
smoli, a ~ — a unge cu smoal[,
smomi, a ~ — a momi.
socoti, a ~ (\ara) — a c`rmui.
socotin\[—]ngrijire,]ntre\inere.
socotitoriu — comandant, guvernator.
sola\i — o=teni turci, arca=i.
so\ie — aliat, tovar[=.
spahii — feudali turci, cavaleri=ti.
*spahiioglani — osta=i turci din garda
 sultanului.*

spat[— spad[.
*sprijini, a ~ — a ap[ra, a sus\ine, a se
]mpotrivi.*
st[t]tor — statornic.
steag (de oaste) — unitate militar[.
ste\ie — provizie de oaste.
strejar — care st[de straj[.
strica, a ~ (\ara) — a pr[da,
str`nsur[— agonisit[, avere.
supune, a ~ — a ascunde.
sveti — v. sfeti.
svezi — suedezi.

*+afar — rang boieresc polonez; cel care
 avea grij[de ve=mintele regelui.*
=[ici — b[rci.
=erb — rob.
*=igubin[— du=egubin[, amend[pentru
 omor.*
=leah[— nobilime polon[.
=lehtici — nobil polon.

Tain[— loc ascuns.
temeiu — tab[r[principal[a o=tii.
t`mpina, a ~ — a]nt`mpina.
tinde, a ~ — a]ntinde.
tinsu (loc) —]ntins, =es.
t`mpla, a s[~ — a se]nt`mpla.
tocmal[—]n\elegere, tratat.
tocmeala, tocmeli — a=ezi[minte.
tocmi, a ~ (oastea) — a pune]n ordine.
tocmi, a se ~ — a fi de acord, a se potrivi.
tocmitoriu — comandant, guvernator.
togarma — numele evreiesc al turcilor.
tr[i, a ~ (biserica) — a fi]n fiin\[.

/arin/ (a Ia=ilor) — mo=ie, teritoriu.

\énchiu — sf`r=it, margine.

\iitoriu — st[p`nitor, guvernator.

\`nc/ — c[\ea.

U*mp/le*, a ~ — a]mplini.

unde — de aci, de unde, prin urmare.

uric — act de privilegiu.

urzi, a ~ — a]ncepe o lucrare.

V/ *leat* —]n anul.

vecineasc/ (adj.) — din vecini.

vezir azem — marele vizir.

vicleni, a ~ — a tr[da.

viteaz — cavaler feudal.

vilhv/ — curaj, faim[.

virteji, a s[~ — a se]ntoarce.

voinic — o=tean, soldat.

volnic — liber.

volniciã — libertate, independen\[.

vorovi, a ~ — a vorbi.

vtorago — al doilea (slav).

Z/*h[ial/* — tulburare,

zarv/ — r[zboi.

zavistie — tulburare, conflict, invidie.

zminteal/ — gre=eal[, accident, v. =i
sminteal[.

zminti, a ~ — a gre=i.

zvori, a.~ — a sluji.

REFERINȚE CRITICE

Laud os`rdiia r[osatului Ureche-vornicul, care au f[cut de dragostea \[r`i letopise\u[s[u]ns[acela de la Drago= Vod[, de disc[licatul cel dint[i cu rom`ni, adec[cu r`mleni, nimica nu pomene=te, numai ameli\[la un loc, cum c[au mai fostu \ara o dat[disc[licat[=i s-au pustit de t[tari. Ori c[nu n-au avut c[r`i, ori c[i-au fostu destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de d`nsul =i at`ta, c`tu poate s[zic[fie=tecine c[numai lui de acest[\ar[i-au fostu mil[, s[nu r[m`ie]ntru]ntunericul ne=tiin\ei, c[celelalte ce mai suntu scrise ad[os[turi de un Simion Dasc[l =i al doilea, un Misail C[lug[rul, nu letopise\e, ce oc[ri suntu.

Miron COSTIN, *De neamul moldovenilor*, 1685–1691. Reprodus din *Opere*, vol. II, Editura pentru Literatur[, Bucure=ti, 1965, p. 11.

]ns[a s[=ti =i aceasta trebuie, mi s[pare, c[nu numai unii den ne=tiu\ii greci zic, cum c[rum`nii nu pogoar[den osta=ii =i bunii romani, den carii s-au zis de multe ori c[au l[sat Traian aici, ci din r[i =i ho\i, carii iar romanii i-au trimis]ntr-aceste p[r`i de loc, ce =i al\ii aceasta o b[nuiesc. C[iat[citesc létopise\u[moldovenesc, carele fiind eu]nc[]n Moldova, l-am g[sit la Ioni\[Racovi\[, carele era comis mare, om de cinste =i de socotin\[, care létopise[, zic, c[iaste f[cut de un Uréche vornicul, om]nv[\at s[véde c[au fost =i om tocmit de c`te s[par c[au scris el.

Acel dar[létopise\ luundu-l (carele am pus de l-au =i prepus =i l-am adus aici ca s[se afle =i]n \ar[) =i citindu-l g[sesc —]ns[nu =tiu de cine scris, de

Urèche, carea nu crez, cum =i unul ce l-au prepus — acel létopise\ m[r]rturisé=te, c[nu iaste zis[aceasta de Urèche vornicul, au de cine, c[zice c[dintr-ohronic[unguereasc[au aflat de ijderenia moldovenilor. [...]

Acéste basne =i ca acéstea]ntr-acele moldovenesc létopise\ am v[zut =i am cetit de pogor`rea =i ijderenia, adec[te cum ar fi fost dintr-acei t`lhari =i furi ce au fost adus Lasl[u-craiu, acela ce zice, iproci. Ci nu =tiu cu ce]ndr[zneal[=i cu ce neru=inare, acela ce va fi scris]nt`i o va fi f[cut! C[de o va fi luat din *Hronica unguereasc[*, care eu]nc[nu am v[zat, nici de la altul am auzit una ca acéia, iar [poate-fi pentru ca pururea =i nevindec\i =i ungerii au st[tut vr[jma =i =i pizma =i rum`nilor, =i at`ta c`t de ar fi putut, ar li supus pe to\i supt jugul lor, cum =i pe mai multa parte den c`\i s[afl[acum]n Ardeal i-au supus =i i-au f[cut [i]jobagi cum le zic ei. S[vai c[]n Ardeal sunt =i al\i némi =i rum`ni mul\i =i Maramur[=ul tot. Iar[afar[dintr-acéia, mare parte =i din boierimea lor]nc[sunt =i s[trag den rum`ni, ce numai st[p`nirea acei \[r] =i ast[zi fiind calvin[=i ei slujind la curte s-au calvinit, =i a=a tot ungeri s[chiam[: schimb`ndu =i credin\ a =-au schimbat =i numele de rum`ni.

Ci dar[acela unger, au ce va fi fost, nu =tiu, de au b[smuit =i au visat ca acélea a zice, s[véde c[de pu\in[=tiin\ [=i socoteal[au fost. Pentru c[de au fost =i vr[jma =, acelui neam de a-l face tot de t`lhari =i de furi, nesim\toriu au fost, mimic [din ceia ce-i putea sosi =i veni pe urm[chibzuind, adec[te c[vor r`de to\i =i vor oc[r] r[utatea =i ne=tiin\ a lui, b[be=ti basne =i nes[rate vorbe la cei dupe urm[oameni l[s`nd]n povéste, c[ruia multe sunt a i s[zice]mpotriv[=i a-i dovedi minciunile. Ci ca s[nu fiu prea lung]n vorba acestor b[lm[jitori, cu at`ta fie=tecare g`nditoriu =i cu minte poate cunoa=te =i s[poate domiri, cum acéia ce au zis n-au fost, nici au putut fi, mi s[pare.

]nt`i c[acel]mp[rat al R`mului, la care zice c[au mers Lasl[u-craiu de au cer=ut oaste ca s[scoa\ [pe t[tari =i i-au dat acel fel de oameni, c`nd s[fie fost, nu-l dovedé=te, nice]mp[rat ca acela, carele nici un t`lhariu, nici un fur, nici un om r[u]n toat[]mp[r\ia lui s[nu s[omoar[=i s[nu s[pedepseasc[, nu s[cité=te nic[iri, nici s-au auzit, nici s[aude, nice poate fi, pentru c[]ntr-alt chip nimeni]ntr-acea \ar[n-ar fi tr[it =i nici o lége, sau vreun obicei au n-ar fi fost, care lucru iaste]mpotriva firii =i a tuturor limbilor.

A dooa dar, c`t[sum[de ai au]mp[r\it acel]mp[rat, ce au fost a=a blestemat, nu bun, c[ce bunii =i direp\ii au legi puse =i nemi=cate le \in, ca s[poat[sta politica =i so\iirea omeneasc[, ca nici cei tari =i mari s[nu asupreasc[=i s[calce pe cei mai slabi =i mai mici, nici cei mici s[nu n[p[stuiasc[=i s[oc[rasc[pe cei mai mari, nici unul de la altul s[r[peasc[=i s[ia f[r[de tocmeal[=i f[r[de lege. Acum dar[zic, c`t[sum[de ai au st[tut acel]mp[rat, a=a ca s[se str`ng[at`ta t`lh[rime de mult[, c`t s[se fac[oaste ca acéia mai f[r[num[r, de s[scoa\ =i s[goneasc[mul\ime nesp[de t[tari, dupe acéste locuri ce le cuprinsése atuncea.

A treia dar[, pot t`lharii =i furii =i carii asémenea lor sunt s[\ie =i s[a=aze domnii =i st[p`niri, carii cu sutele de ai s[stea =i s[se p[zeasc[? =i mai v`rtos to\i, neales nici unul, tot t`lhari =i oameni r[i fiind, a c[rora min\ile =i g`ndul tot la r[piri =i la c`tiguri le sunt, ce st[p`nire pot tocmi ? Semnu dar[iaste, dupe zisa aceluia, c[din r[otate =i din netocmeal[s[\ine =i st[lumea, nu dintracélea s[stric[=i s[piiarde. Cum =i scripturile, =i toat[fiin\a, =i singure sim\irile aceasta adevereaz[=i cunoa=te, cum c[din neor`nduial[, den nedreptate =i din r[otate s[stric[=i s[mut[]mp[r\iile =i toate. Unde dar[=i alte mai multe sunt a-i dovedi, cum zi=i =i a-i ar[ta ne=tiin\a aceluia carele m[car[va fi fost =i zis acéia.

+i den t[tarii ce el zise, numai c[din Ardeal =i din Moldova p[n[la Cr`m i-au gonit, unde s[afl[=i acum, s[poate adevéri, c[f[r[de lucru au gr[it; cum =i mai nainte vom vedea de acei t[tari de unde sunt =i cum au venit =i la Cr`m, unde =i p[n[ast[zi =d, ci dar[s[-l l[s[m la g`nd, cum paremia de arapi iaste. Iar[cine va vrea altul, creaz[, c[ce a créde adev[rul sau minciuna]n volniciia omencasc[iaste.

}ns[=i moldovénii de poftesc acéia ale aceluia povestite, s[\ie =i s[creaz[, cum dintr=acia ei pogoar[, volnici vor fi =i neamul =i ijdereniia lor de la acei t`lhari =i furi de vor vrea s[-l m[rturiseasc[,]nc[]n voie le va fi, doar[zic`nd c[au =i ceva =i cale de a mai créde =i a=a, de vréme ce]ncep[turii pogor`rii lor can de-acolo]ncep a-i da cap, zic`nd adec[te c[ni=te p[stori den Maramure=umb`nd cu dobitoacele lor pen mun\i, au dat peste o fiar[, ce-i zic ei buor,

pre carea gonind-o o au trecut mun\ii =i a=a ie=ind]n Moldova, au v[zut \ar[frumoas[=i de hran[, iproci. Apoi s-au]ntors la ai lor =i spuindu-le de acel loc, s-au adunat mai mul\i p[stori =i de al\ii, =i au venit de au desc[lecat acolo =i ca acéstea multe povestesc, carele pute\i vedea]n létopise\ele lor, mai ales ce zic ei de d`n=ii, m[car[c[-mi par c[multe nu-s adev[rate. C[ci iat[=i aici]mpotriv[=i gr[ie=te cel ce au scris acel létopise\ (]ns[nu zic de Uréche), c[mai sus zicea c[Lasl[u-craiu au scos pe t[tari dintr-]nsa =i apoi o au l[cuit ei, iproci, acum zice c[o au g[sit pustie pastorii Maramur[=ului =i a=a den ei]nt`i s-au desc[lecat, iproci.

]ns[ce iaste acélea nu mai cerc, ci numai daca din p[stori]=i fac moldovénii]ncep[tura, poate le zice ne=tine m[car[=i glumind (iar nu cu adev[r], c[can dintr-acéia sunt. Dirept c[p[storiei necuv`nt[toarelor dobitoace, de nu to\i sunt furi, iar[gazde de furi tot sunt, iproci.

Iar[noi]ntr-alt chip de ai no=tri =i de to\i c`\i sunt rumani, \inem =i crédem, adevérindu-ne den mai ale=ii =i mai adevéri\i b[tr`ni istorici =i de al\ii mai]ncoace, c[valahii, cum le zic ei, iar[noi, rom`nii, suntem adev[ra\i romani =i ale=i romani]n credin\[=i]n b[rb[\ie, den carii Ulpie Traian i-au a=ezat aici]n urma lui Decheval, dupre ce de tot l-au supus =i l-au pierdut; =i apoi =i [lalt tot =ireagul]mp[ra\ilor a=a i-au \inut =i i-au l[sat a=eza\i aici =i dintr-ancelora r[m[=i\ s[trag p[n[ast[zi rum`nii ace=tia.

]ns[rum`nii]nveleg nu numai ce=tea da aici, ce =i den Ardeal, carii]nc[=i mai neao=i sunt, =i moldovénii, =i to\i c`\i =i]ntr-alt[parte s[afl[=i au aceast[limb[, m[car[fie =i ceva=i mai osebit[]n ni=te cuvinte din amestecarea altor limbl, cum s-au zis mai sus, iar[tot unii sunt. Ce dar[pe ace=tea, cum zic, tot rom`ni]i \inem, c[to\i ace=tia dintr-o f`nt`n[au izvor`t =i cur[.

Stolnicul Constantin CANTACUZINO, *Istoria /arii Rom`ne=ti*, cca 1678—1716. Reprodus din *Cronicari munteni*, vol. 1, Bucure=ti, Editura Minerva, 1984, p. 45-50.

Nu s[afl[letopise\ele scris[de p[m`nteni vechi. Ce de la o vreme, de la desc[lecatul lui Drago= Vod[, t`rziu s-au apucat Urechi vornicul de au scris

istoriile a doi istorici le=e=ti. +i l-au scris p[n] la domriia lui Aron Vod[.

Apoi au mai f[cut dup[Ureche vornicul =i un Simion dasc[l, =i un Misail c[lug[rul, =i un Evstratie logof[tul, =i iar l-au scris, c`t au scris Ureche vornicul, p[n] la Aron Vod[. Numai ace=tie, poate-fi, au fost oameni ne]nv[\`a\i, de n-au citit bine la istorii, c[au def[imat pre moldoveni, scriind c[sunt din t`lhari. Pentru aceasta dar[nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adev[rate, audzite sau v[dzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Ion NECULCE, *Predoslovie la O sam[de cuvinte*, cca 1733—1745. Reprodus din *Letopise\ul [rii Moldovei=i O sam[de cuvinte*, Editura de Stat pentru Literatur[=i Art[, Bucure=ti, 1955, p. 103.

Cel mai vechi cronicar cunoscut al Moldovei este vornicul Grigori Urechi; zicem cunoscut, pentru c[]nsu=i el m[rtrurise=te c[]nainte sa au fost al[i cronicari carii s-au ocupat cu istoria \[rii, l[s`nd deos[bite izvoade de cronic. Unele din aceste, =i cele mai antice, erau scrise latine=te =i slavone=te; vedem pre Urechi ades pomenind de *Letopisetul cel latinesc* sau *slavonesc*. Altele erau scrise =i]n limba rom`neasc[, care, =i]naine de a se declara de Vasilie vv. limb[a statului prin izgonirea acei slavone, tot se]ntrebuin\`a]n scrierile literare =i private. Unul din aceste letopisi\`e, =i cel mai cunoscut, este acel pomenit de Urechi]n *Predoslovie* sa =i care se sf`r=ea cu domnia lui Petru Rare=.

Numele acestor vechi cronicari =i chiar scrierile lor n-au ajuns p`n[la noi; cel pu\`in nu ne sunt]nc[cunoscute. De chiar Grigori Urechi =tim foarte pu\`in; at`ta ne-au venit c[era fiu a marelui logof[t Nistor Urechi, care cu so\`ia sa Mitrofana au zidit,]n anul 1604, m[n]stirea Secul, unde ei =i sunt]ngropa\`i. Anul nici a na=terii, nici a mor\`ii sale nu-l cunoa=tem, =i]n tot cursul letopise\ului s[]n u-l vedem pomenindu-se, dovad[ori c[singur s-au ferit de o personal[men\`ionare, ori c[, dedat cu totul studiilor =i scrierii cronicii sale, el s-a]nut departe de]nt`mpl[riile =i trebile politice. Statornica sa petrecere era la satul Prigoreni, aproape de T`rgul Frumos, unde este =i o parte de mo=ie, care =i]n documente =i p`n[ast[zi se cheam[Rediul lui

Urechi, Prigoreni prin înscușire au trecut apoi c[tr] familia Neculceasc[; =i a=a aceste[mo=ie au fost menit[s[slujeasc[de rezidenție la doi din cei mai mari cronicari ai Moldovei.

Urechi au luat izvoarele letopiseului s[u]n cronicile anterioare a \[rii,]n predaniile b[tr]nilor,]n hrsoavele domnilor =i]ndeos[bi]n cronicarii le=e=ti, a c[ror limb[, precum =i acea latineasc[, le cuno=tea. De aceasta nu trebuie s[ne mir[m.]nainte de venirea domnilor \arigr[deni, limbile latin[, slavon[=i polon[erau tot a=a de familiare boierilor; =i tot ce era]nsemnat]n societatea rom`n[, precum mai pre urm[se f[cut[acea elin[,]n timpul fanario\ilor, =i ast[zi acea francez[. [...]

Cronica lui Urechi a slujit de urzeal[tuturor cronicarilor urm[tori. Mai]nt`i ea au slujit la compilațiile lui Evstratie Logof[tul, Simeon Dasc[lul =i Misail C[lug[rul. Lucrarea acestor s-au m[rginit]n copierea letopiseului lui Urechi cu oare=care adaosuri =i noti\ii geografice a \[rilor megie=ite cu Moldova.

Mihail KOG{LNICEANU, *Noti\ie biografice a cronicarilor Moldaviei*, –]n *Letopiseul / [rii Moldovei, tom I*, Ia=i, 1852. Reprodus din *Opere*, vol.II, Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1976, p. 454–456.

Nu dator[m influenței apusene numai primele t[lm[ciri =i tip[rituri rom`ne=ti =i, deci,]ns[=i formația limbii noastre, literare, ci-i dator[m chiar =i creațiunea istoriografiei naționale =i a adev[ratei literaturi rom`ne. Contactul cultural al Moldovei cu Polonia, petrecerea fiilor de boieri]n Polonia sau a boierilor]n=i=i, m`nați de bejenie, au avut]nr`uire incalculabil[asupra limbii, culturii =i chiar con=tiinței naționale. Apariția lui Grigore Ureche =i a compilatorului s[u] Simion Dasc[lul, a lui Miron =i Niculae Costin, a lui Ion Neculce =i, mai apoi, a lui Dimitrie Cantemir, unii purtați pe la =colile Poloniei, mai toți cunosc[tori ai limbii latine, con=tienți =i m`ndri de originea lor roman[, unii erudiți, iar alții de un]nsemnat talent literar, a f[cut din Moldova veacului al XVII-lea =i]nceputul veacului al XVIII-lea, sub influența culturii apusene, filtrat[prin catolica Polonie,

adev[ratul punct de plecare nu numai al unei culturi superioare, ci =i al difuziunii limbii rom`ne=ti]n bezna ortodoxismului slavon =i grecesc. C[ci influen`a polon[nu s-a m[rginit s[contribuie la crearea unei istoriografii, na`ionale ci a fost =i un principiu de r[sp`ndire a limbii rom`ne]n organismul vie`ii de stat.

Eugen LOVINESCU, *Istoria civiliza`iei rom`ne moderne*, 1924.

Boierii no=tri tr[iau o parte din timpul lor dincolo de hotarele \[rii.]nc[din secolul al XV-lea]nt`lnim,]n Galia,]n afar[de studen`i din ora=ele str[ine, =i oameni de \ar[, al c[ror nume]l cunoa=tem; ei]nv[\au, de pild[, la Stavropighia din Liov, m[n[stire de c[rturari legat[direct de Patriarhia constantinopolitan[. De c`te ori fra`ii de la Stavropighie aveau vreo nevoie, banii ie=eau =i din vistieria Moldovei. Mai t`rziu, c`nd pribegi din Moldova au trecut nu numai]n Ardeal, ci =i]n Polonia, acolo =i-au f[cut]nv[\tura. Toat[=coala lor a fost =coal[polon[; ei au fost, deci, studen`i]n limba latin[, cari =tiau =i slavone=te, c[ci nu se puteau face boieri f[r[s[=tie aceast[limb[. +i unul dintre boierii ace=tia pribegi umbla`i prin =coli polone, Grigore Ureche, s-a apucat s[scrie istoria \[rii lui. A f[cut-o de la d`nsul: a sim`it Grigore Ureche, pentru c[]nv[\ase]n =coli din Apus, nevoia de a]nf[\i=a]n rom`ne=te,]ntrebuin`nd =i izvoare polone, redactate]n limba latin[, trecutul \[rii Moldovei? Sau Vasile Lupu, care]n toate domeniile a]ndemnat, este acela care i-a cerut]nv[\tului boier s[dea istoria Moldovei ?

]n tot cazul, istoria Moldovei a lui Grigore Ureche este f[r[]ndoial[o crea`iune a lui,]n sensul c[pentru prima dat[se introduce critica istoric[, pentru prima dat[judecata omeneasc[este]ntrebuin`at[pentru a se afla unde este adev[rul din acele izvoare multiple care se]ntrebuin`eaz[deodat[. Mai t`rziu s-au adaus =i umpluturi care au f[cut pe C. Giurescu s[cread[c[nu mai avem a face cu textul lui Ureche, ci numai cu o refacere t`rzie a unui Simion Dasc[lul. P[rere care-mi pare =i acuma absolut gre=it[, c[ci Simion Dasc[lul era un "profesor", un "om de catedr[", care nu cunoa=tea

via politică, iar cronică lui Ureche este nu numai o lucrare plină de erudiție, de spirit critic, ci, în același timp, și o carte de om politic, cartea cuiva care ține cum se cămăruiește țara, în spirit boieresc. Într-un studiu recent al d-lui Panaitescu, s-a arătat că de puternic se afirmă acest spirit. De pildă atuncea când vorbește de încoronarea lui +tefan cel Mare, el arată cum se adună țara toată; țara îl proclamă pe +tefan; puterea lui este, prin urmare, obținută nu de la singurul biruința lui, ci, înainte de toate, de la voința țării, adecă a boierilor cu mitropolitul în frunte. Aceasta este o declarație oligarhică boierească în sens polon, adecă în sensul intereselor clasei căreia-i aparține Ureche.

Dar, în afară de valoarea politică a cronicii lui Grigore Ureche, ea mai are o valoare în ce privește stilul. Ureche este un om de stil latin, un om de strict stil latin. Nu are decât să deschidă cineva orice pagină din cronică lui pentru ca să simtă imediat modelul care i-a stat în față. El nu se încurcă în amănunte; expunerea lui este totdeauna sigură și dreaptă: se vede disciplina admirabilă în care Ureche și folosește cuvintele. Astfel, în descrierea luptei de la Baia — pentru a lua un exemplu — pe lângă că se simte mândria națională a boierului care nu suferă pretențiile craiului Mateiaș, pe lângă că se recunoaște hotărârea ostașului, dar în fraza aceea lungă, după ce cade răspunsul lui +tefan cel Mare; "nu au primit" și apoi se ridică steagurile și lucesc în soare armele de luptă împotriva străinului, se distinge stilul eroic, fraza latină lungă, cu bucățile intercalate, frământarea aceea de stil care vine dintr-o lungă experiență seculară a scrisului într-una din marile literaturi ale lumii. Aici nu mai este însă ilarea lui Gheorghe +tefan, cu schimbările sintactice de fiecare moment, ci este ceva care leagă logic toate elementele frazei, gramatică tot ce trebuie pentru a pune împreună și a confunda multiplele elemente dintr-un singur bloc de structură latină. Se va vedea pe urmă ce înseamnă, pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea, o altă disciplină de stil, italiană de o parte, polonă de alta, când se vor studia Cantacuzino Stolnicul și Miron Costin, personalități care și permit toate capriciile, pe când aici, potrivit

cu spiritul Rena=terii, originalitatea lui Ureche se supune unei discipline ne]nvinse, unor norme inflexibile de guvernare a stilului, =i potrivit cu normele acestea]ntrebuin\ez[cu o]ngrijit[cump[nire toate mijloacele retorice] latine.

=i de aceea la el =i bucuria descoperirii originilor latine, m`ndria cu care se proclam[]nalta noastr[descenden\[.

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii rom`ne-ti. Introducere sintetic[*. Editura Literaturiei Pavel Suru, Bucure=ti, 1929.

]n secolul al XVII-lea, cronicarii moldoveni au cunoscut umanismul]n =colile iezuite din Polonia. Dar la ei nu se poate vorbi de o con=tient[concep\ie umanist[. [...] Concep\ia despre om =i raporturile lui cu universul n-are nimic din umanism, la cronicari. }nc[lega\i de spiritul teologic al vremii, forma\i la morala cre=tin[a ortodoxismului na\ional, cronicarii moldoveni nu exprim[duhul Rena=terii. Grigore Ureche =i Miron Costin, educa\i]n =colile de cultur[latin[din Polonia, n-au putut lua contact direct cu adev[ratul umanism. Prin intermediul iezui\ilor, ei au cunoscut literatura latin[, virtu\ile militare =i civice ale romanilor =i au]nv[\at arta scrisului de la marii lor istorici. C`nd,]n toate istoriile noastre literare, se pomene=te de influen\ a umanismului polon asupra cronicarilor moldoveni, nu trebuie s[d[m acestui fapt o]nsemn[tate complet[. Cronicarii sunt prea lega\i de ortodoxismul etic =i politic al timpului, spre a accepta no\iunea integral[a umanismului. Forma\ia lor spiritual[nu dep[=e=te linia tradi\ional[a atitudinii morale ortodoxe, oric`te elemente de umanism =i-ar fi]nsu=it]n =colile iezuite. Ideea latinit[\ii noastre, agitat[at`t de m`ndru,]n scrierile lor, este un simplu orgoliu etnic, nu o valoare spiritual[. Ei au]nv[\at de la istoricii latini s[utilizeze o relativ[erudi\ie, o argumentare logic[=i arta nota\iunii sobre =i a portretului. M[g`ndesc mai ales la Grigore Ureche, ce mi se pare mai ad`nc influen\at de istoricii romani. Modul lui de a pune pe primul plan elementul eroic al istoriei]l apropie de Titu-Liviu, povestirea lui sobr[, cu atitudine deta=at[, aminte=te

narațiunea istoricilor latini, iar incontestabila art[de portretist v[de=rodul frecvent[rii istoriografilor romani. [...] Exist[o apreciabil[varietate, o art[concentrat[=i un relief de caracterizare at[de viguros, În unele din portretele de domnitori, din cronică lui, înc[t[putem afirma cu siguranță[c[Ureche a cunoscut subtilitățile retoricei latine =i le-a folosit cu inteligență[artistică]. Este de-ajuns să[ne referim la celebrul portret al lui +tefan cel Mare, dat ca exemplu de concizie =i precizie de nuanțe, În toate istoriile literare. Modelul clasic al acestui portret este, cu siguranță[, vestitul portret al lui Hannibal, făcut de Titu-Liviu. }n c[teva linii simple, Ureche a prins efigia lui +tefan, după[cum istoricul roman a gravat figura marelui pun.

Identificările pot fi continuate. [...]

Ceea ce voim să[scoatem acum }n evidență[este ceva mai general — =i anume c[umanismul practicat de cronicarii moldoveni nu este o concepție etică[asupra omului =i a vieții, ci o asimilare de procedee estetice, de canoane retorice. }n cazul lui Ureche, demonstrația noastră[este, credem, valabilă[, urm[nd a fi ad[ncit[=i completat[printr-un amplu studiu comparativ. Cei care s-au ocupat mai mult de cronicari au fost mai ales istoricii; pe ei i-a interesat, cum era =i firesc, adev[rul =i critica izvoarelor folosite de istoriografia moldoveni; l[murim pe acest plan, cronicarii au c[zut pradă[filologilor, care le-au explicat lexicul =i sintaxa, urm[nd fizionomia limbii române la cei din ț[scriitori naționali. Studiul cronicarilor nu trebuie limitat aci. Dacă[f[r[o bună[orientare istorică[=i filologică[nu pot fi just apreciate, f[r[un comentariu estetic (oric[te de modest pot ei sugera) cronicarii nu =i vor justifica valoarea scriitoricească[. Istoria noastră[literară[, făcută[aproape numai de istorici =i filologi, nu va ajunge o disciplină serioasă[=i completă[dec[te }ntr-o fază[de evoluție modernizată[, c[nd erudiția se va alia cu simțul literar =i intuiția critică[a valorilor.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Umanism erudit =i estetic*, }n "Vremea", VII, 1934, nr. 352, 353, 354.

Adev[rata istoriografie moldovean[]ncepe cu Grigore Ureche, fiu al unui Nestor Ureche, boier refugiat o vreme]n Polonia (prilej pentru Grigore de a]nv[\a]n =colile le=e-ti). Sp[tar sub Alexandru Ilia=, mare sp[tar =i apoi vornic al | [rii de Jos sub Vasile Lupu, nu mai era]n via[\ la 3 mai 1647, c`nd i se]mp[r\ea averea.

Cum Ureche n-a scris cronica vremurilor sale (letopise\ul lui merge abia p`n[la 1594, la a doua domnie a lui Aron-vod[), nu putem c[uta la el percep\ia lumii]n care se mi=ca. Slujindu-se de izvoade s[race, el e un cronicar]n]n\elesul larg al cuv`ntului,]n felul boierului ce-=i]nseamn[pe scoar\va unui ceaslov ivirea unei comete =i a c[lug[rului compilorator, cu toate c[]n Polonia a trebuit neap[rat s[cunoasc[mi=carea umanist[=i c[, intelectual vorbind, el e un om cu]nv[\tur de izvor occidental =i]n marginile clasei lui un spirit cu vederi]naintate. Fundamental r[m`ne totu=i boier bun cu dragoste de \ar[. Tot ce se poate a=tepta de la un astfel de scriitor este mireasma automatismului, harul cuv`ntului, care la Ureche sunt tari ca aloia. Dar g[se=ti la el]n\elepciune=i acea desfacere de lucruri]n duhul Bibliei, dup[care este r[splat[=i pedeaps[. Are sensul obiectiv[it\ii =i nu folose=te =tirile care nu "se tocnesc", precum b[nuie=te conceptul de tradi\ie, de vreme ce socote=te c[o na\ie f[r[istorie s-ar asem[na "fier[lor =i dobitoacelor celor mute =i f[r[minte". Este evolu\ionist]n istorie,]n sensul biologic, admii`nd c[orice na\ie (azi am zice civiliza\ie) are o "]ncep[tur[", un "adaos" =i o "sc[dere". Bine]n\eles, e providen\ialist.]i descoperim chiar idei politice. "Tocmala" =i "obiceiele \[rii" nu i se par bine a=ezate. Domnul judec[f[r[legi =i dup[capul lui =i "unde nu-s pravile, din voia domnilor, multe str`mb[t[\i se fac". Puterile]n stat sunt amestecate: "]n Moldova este acest obicei de pier f[r[de num[r, f[r[de judecat[, f[r[de leac de vin[,]ns[= p`ra=te,]ns[=i umple legea". Violen\va]n c`rmuire o socote=te o gre=al[: "Crezu, mai bine pentru dragostea dec`t de fric[s[-i slujeasc[". Natura e mai]n\eleapt[, dup[el, dec`t omul, c[ci ni=te g`ng[nii f[r[minte ne]nva\ cum se \ine domnia: "cum este albina, c[toate=i ap[r[c[scioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u. Iar[

domnul lor, ce s[chiiam[matca, pre niminea nu vat[m]. Iat[ni=te idei foarte cumin\i: \ar[cre=tin[, cu]ntocmire de legi, ferit[de bunul-plac al voievodului, care trebuie s[=i tempereze trufia prin]nv[\tura providen\ialei istorii.

]n ultim[analiz[toat[mierea cronicii lui Ureche se reduce la cuv`nt, la acel dar fonetic de a sugera faptele prin fo=nitura =i aroma graiului. La drept vorbind, nici nu trebuie s[vorbim de Ureche, ci de limba literar[de dialect moldav care apare dintr-o dat[.]n locul retoricii compara\ii, mi=un[metafora bine pitit[. Cronicarii se cade s[fie "fierbin\i" pentru trecut, ca s[scape (imagini de alterare) "lucruri vechi =i de demult de s-au r[suflat at`ta vr`me de ani". Graiul nostru "dm multe limbi" este f[cut (fascicol fabulos de organe animale). Obiceiele \rii (v[zute ca un strat geologic]n r[cire) "nu-s legate". Turcii "ca o negur[, toat[lumea acoperea". "Ce s[va fi lucratu"]n zilele unor domni nu se =tie (a=adar domnia este zid[rie, lucrare).]ntre cele dou[biserici a stat (apar\ie himeric[) "uriciune". Iuga "au desc[lecat ora=e pren \ar[, "au ales sate =i le-au f[cut ocoale" (scene de c[l]rire cu opriri, de]mp[r\real[=i de t`rl[). Vl[dicilor "le-au pus scaunele de =ed dendreapta domnului,]nainte a tuturor sv`tnicilor" (icoan[bizantin[). Clucerul mare este ispravnic "pre unt =i pre miere =i pre colacii, adec[pocloanele ce vin de la ora=[, medelnicerul taie ,fripturile ce s[aduc]n mas[" (tablouri olandeze de osp[\uri).]ara e "mi=c[toare =i nea=ezat[". +tefan a luat Radulul (viziune de tab[r]) "toat[avu\ia lui =i toate ve=mintile lui cele scumpe =i visteriile =i toate steagurile lui..." =i "pre fiica sa Voichi\va". Moldovenii au "picat" "c`t au n[lbit poiana" (tablou floral). ".+i fu [gest acut de dezgust] sc`rb[mare a toat[\eara." A fost odat["iarn[grea =i geroas[" =i var[cu "ploi gr`le =i povoai de ape =i mult[]necare dc ap[s-au f[cut" (cuvintele au ap[s]re de plumb =i lichidit[\i). La anul 1588 "fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghe\at dobitoace =i heri pin p[duri".]n vremea lui Petru +chiopul a fost secet["=i unde mai nainte prindea pe=te, acolo ara". "Copacii au secat de secet[, dobitoacele n-au fostu av`ndu ce pa=te vara, ci le-au fostu d[r]m`nd frunz[. +i at`ta prafu au fostu c`ndu s[

st`rnea v`ntu, c`tu s-au fostu str`ng`ndu troieni la garduri =i la gropi de pulbere ca de om[t. Iar dispre toamn[deaca s-au pornitu ploii, au apucat de au crescut mohoar[=i cu acelea =-au fostu oprind s[r[cimea foamea.” Sub Aron Tiranul “veara sc`r=ca”. “Dup[al noaolea an al domnii lui Alixandru-vod[L[pu=neanu s-au ivit Dispot” (ca o comet[, ca un semn ceresc) “carile fiind italian au fostu =tiind multe limbi” (minune). Pe Despot, Tom=a]l lovi cu buzduganul “=i decii toat[oastea s-au l[sat la d`nsul... acoperindu-l mul`imea” (imagini de gloat[). Acestea nu sunt propriu-zis figuri, ci no`iuni]n clipa aceea c`nd se desfac din concrete, c`nd ideile nu =i-au pierdut pieile. Adauge-se harul de a]ndi prin sim`uri, de a limita prin sunete fo=nitoare, hor[itoare, clinchetitoare lovirea,]nv[lm[=irea, vechimea chiar a faptelor. Frazele cad ca ni=te brocarturi grele sau]n felii ca mierea. Vorbirea cronicarului e dulce =i crunt[, cuminte =i plin[de ascu`i=uri ironice. Inven`ie epic[Ureche nu are =i s[povesteasc[propriu-zis nu =tie. Dar limba ridic[pe spa`ii mici scene epice, rezezi ca ni=te nouri ce se desfac. Iat[tabloul]n negru =i ro=u, ca scenele de r[zboi ale lui Paolo Uccello, al luptei de la Podul-}nalt: “...i-au coprinsu pre turci negura, de nu s[vedea unul cu altul. +i +tefan-vod[tocmis[pu`ini oameni preste lunca B`rladului, ca s[-i am[geasc[cu buciune =i cu tr`mbi`le, d`ndu semnu de r[zboiu. Atuncea oastea turceasc[]ntorc`ndu-se la glasul buciunelor =i]mpiedic`ndu-i =i apa =i lunca =i negura acoperindu-lu-i, t[indu lunca =i sf[r[m`ndu.” Iat[o simpl[gravur[: Bogdan-vod[“au lovit cu sul`a]n poarta Liovului”. Lupta oamenilor lui Ioan Armeanul e o]nv[lm[=eal[g`f`it[, asudat[: “Nu era loc a c[lca pre p[m`ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[b[tiia de aproape, c`t =i m`nile le obosis[=i armile-i sc[pa. Acela praf s[f[cus[, c`t nu s[cuno=tiia care de care este, de s[nea`e =i de tr[snetul pu=cilor nu s[auziia dispre am`ndoao p[r`ile”.

Adev[ratul dar al lui Ureche este]ns[portretul moral. Aci el creeaz[, sintetizeaz[, fiindc[izvoadele nu-i d[deau nici un model. Omul e privit sub o]nsu`ire capital[sau un vi`iu sub care se a=eaz[faptele lui memorabile,]ntr-o caden`[tipic[. +tefan e un sanguinar leonin :

"Fost-au acestu +tefan vod[om nu mare de statu, m`nios =l de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la osp`ve omor`ea f[r[jude\u. Amintrilea era om]ntreg la fire, nelene=u, =i lucrul s[u]l =tiia a-l acoperi =i unde nu g`ndiai, acolo]l aflai. La lucruri de r[zboaieme=ter, unde era nevoie]nsu=i se v`ria, ca v[z`ndu-l ai s[i s[nu s[]nd[r[pteaze =i pentru ac`ia, raru r[zboiu de nu biruia. +i unde-l biruia al`ii, nu pierdea n[d`jdea, c[=tiindu-s[c[zut jos, s[r[dica deasupra biruitorilor."

Bogdan-vod[e o ar[tare din gravurile lui Callot: "c[au fostu grozav la fa\ =i orbu de un ochiu". +tef[ni\ e o copie juvenil[a mo=ului. Rare= e omul politic cump[tat =i iscusit: "]ara =i mo=ia sa ca un p[stor bun o socotia, judecat[pre direptate f[cea. Almintrilea de sfat era om cuvios =i la toate lucrurile]ndr[zne\u, =i la cuv`ntu gata, de-l cuno=tea to\i c[este harnic s[domneasc[\ara." Ilia=-vod["dinafar[s[vedea pom]nflorit, iar[dinl[untru lac]mpu\it", av`nd sfetnici tineri turci "cu carii zioa petrecea =i s[dezmierda, iar noaptea cu turcoaiice curvind". Bogdan L[pu=neanu e un copil f[r[minte: "Numai ce era mai di treab[domnii lipsiia, c[nu cerca b[tr`nii la sfat, ci de la acei tineri din cas[lua]nv[\tur[, iubiia glumile =i m[sc[riile =i jocuri copil[re=ti". Iancul Sasul e un eretic bizar (umbla vara cu sanie de os) =i neru=inat: "era om curvariu preste sam[, c[nu numai afar[, ce nice de curtea sa nu s[feriia, c[giup`nesile boierilor de la masa doamnii sale le scotea, di le f[ciia sil[". Petru +chiopul era un om de treab[: "cum s[cade, cu di toate podoabile c`te trebuiesc unui domnu de cinste, c[boierilor le era p[rinte; pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=iia. |[r`i era ap[r[toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n[stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecini de prinprejur vie\uia bine". Aron-vod[este un dement primejdios: "nu se s[tura de curvie, de jocuri, de cimpoia=i, carii]i \inea de m[sc[rii... Pe boieri pentru avu\ie]i omora; jup`nesile lor le siliia =i domnind, nu alta, ci ciud`se =i minuni f[cea."

Ureche n-a avut r[gaz dec`ts[prefac[izvoadele. Dac[ar fi dus cronica

p`n[la vremea lui Vasile Lupu, prin domniile Movile=tilor, a lui Graziani =i a celorlal\i pe cari]i va descrie Miron Costin, cu toat[experien\va vie\ii =i cu acea vecinic[scrutare moral[, abia atunci cronica ar fi fost extraordinar[.

George C{ LINESCU, *Cronicarii moldoveni*,]n *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[]n prezent*, Funda\ia Reg[] pentru Literatra =i Art[, Bucure=ti 1941, p. 20–22. Text reprodus dup[edi\ia a doua, rev[zut[, Editura Minerva, Bucure=ti, 1982, p. 14–16.

Cronica lui Grigore Ureche deschide pentru literatura noastr[veche, alc[tuit[din texte religioase, din legende apocrife, din romane populare =i din cronografe, o er[nou[; dar acest]nceput al unui nou gen literar, singurul]n care s-a afirmat originalitatea neamului nostru]n veacurile trecute, constituie]nc[ast[zi o problem[complicat[.

Cronica lui Ureche]n forma ei primitiv[, a=a cum a]ncercat Kog[]-niceanu s[ne-o dea]n colec\ia sa de *Letopise\le*, nu exist[. Nu numai c[s-a pierdut originalul cronicii, dar nu avem nici m[car o copie direct[dup[ea. Toate manuscrisele care au ajuns p`n[la noi]nf[\i=eaz[textul lui Ureche]ntre\esut cu interpol[rile ad[ugate ulterior de Eustratie Logof[tul, de Simion Dasc[lul =i de Misail C[lug[rul. Dup[p[rerea r[posatului Giurescu, aceste adause ale lui Simion Dasc[lul sunt a=a de numeroase =i a=a fel]mbinate]n urzeala lui Ureche,]nc`t ar fi peste putin\ s[se delimiteze precis ceea ce constituie fondul primitiv al cronicarului boier de ceea ce este transpus de Simion Dasc[lul =i de ceilal\i. [...]

]mpletind =tirile aflate]n izvoarele interne cu informa\iile pe care le g[sea]n Bielski =i]n cosmografia nedescoperit[]nc[, Ureche =i-a scris cronica p`n[la a doua domnie a lui Aron-vod[(1595). Ultimul capitol din cronica r[mas[neterminat[expune]mprejur[rile pribegiei lui Nestor Ureche,]nainte de sosirea la Ia=i a lui Aron-vod[, cu at`tea am[nunte dramatice =i]n acela=i timp precise,]nc`t nu]ncap[]ndoial[c[scriitorul lor le cunoa=te din amintirile b[tr`nului boier.

Cronica lui Grigore Ureche, scris[se pare]ntre 1642, data c`nd el

ajunge vornic mare, cum semneaz[predoslovia, =i 1647, data mor\ii, a intrat]ns[de timpuriu]n m`n[lui Simion Dasc[lul. }n ce]mprejur[ri nu =tim. C`mpul este aci deschis ipotezelor.

Am spus mai sus c[Ureche a murit f[r] s[vad[sf`r=itul domniei lui Vasile Lupu. Se poate ca pu\in timp]naintea mor\ii, s[fi]mprumutat cronica neterminat[]nc[lui Eustratie Logof[tul, care era al treilea logof[t]n divanul lui Vasile Lupu =i cu care cronicarul era]n str`nse leg[turi de prietenie — "frate =i prieten", cum]l nume=te,]mpreun[cu al\i boieri din divan,]ntr-un document¹ din 1641. Eustratie Logof[tul a ad[ogat =i el c`teva =tiri =i apoi cronica a fost]ncredin\at[lui Simion Dasc[lul, ca s-o transcrie; Simion Dasc[lul a copiat-o, a amplificat-o =i apoi, nu se =tie cum, originalul lui Ureche a disp[rut². A disp[rut de timpuriu, f[r] s[lase nici o urm[, fiindc[nici Miron Costin, care scrie la c`teva decenii dup[Ureche, nu are la]ndem`n[dec`t tot compila\ia interpolatorului. }n 1670,

¹ Ghib[nescu, *Surete =i izvoade*, III, p. 310. E o m[rturle din martie 1641 prin care Gr. Ureche atest[c[a v[zut c`nd Lupul din H`rl[u, cu so\ia Simiiana =i copiii v`nd ocina =i mo=ia lor cu hele=teu, pe apa Crivdei,]n hotarul satului Fete=ti, "fratelui =i prietenului nostru, lul pan Eustratie biv logof[t".

² Ulterior,]atr-o copie interpolat[de Simion Dasc[lul, a mai ad[ogat]nterpol[ri =i a mai f[cut c`teva schimb[ri =i Misail C[lug[rul. Aceast[versiune cu interpol[rile lui Misail C[lug[rul se p[streaz[]n patru manuscrise din Biblioteca Academiei Rom`ne, (cf. C. C. Giurescu,]n *Convorbiri literare*, LIII, 1921, p. 326 =i]n introducerea la Grigore Ureche vornicul =i Simion Dasc[lul; *Letopls\ul / [rii Moldovei*, ed. II, "Scrisul rom`nesc", p. IV-IVIII). Succesiunea interpolatorilor credem dar c[este aceasta: Eustratie Logof[tal, Simion Dasc[lul, Misail C[lug[rul. Ea cancord[=i cu ceea ce afl[m de la Miron Costin — care intrase]n Moldova la vreo patru-cinci ani dup[moartea lui Gr. Ureche —]n *De neamul moldovenilor*, d]n ce]ar[au ie=it str[mo=i lor (ed. Giurescu): "Iar[cum am]n\eles de c`\iva boieri =i mai ales din Neculai Buhu= ce au fost logof[t mare, pre acest Simeon Dasc[lul, Istratie Logof[tul l-au f[tat cu basnele lui =i Misail C[lug[rul de la Simeon au n[scut, cela fiu, cest[lalt nepot" (p. 5). Neculai Buhu= moare]n 1667. Sau "De ar fi acmu Istratie Logof[tul =i fiu-s[u un Simion Dascal =] nepotu-s[u un M]sail C[lug[rul, cam s-ar apuca de aceast[poveste cu basnele lor cele ce au scris..." Miron Costin nu v[zuse]ns[letopise\ul lai Eustratie Logof[tul: "...c[mi se pare, bine nu =tiu, c[n-am v[zut letopise\ul lui Istratie..."

c`nd stolnicul Constantin Cantacazino]nso\=te la Ia=i pe so\ia =i fiica lui Br`ncoveanu la c[s]toria acesteia cu Gheorghe Duca, domnul Moldovei, el dob`nde=te o copie de pe cronica lui Ureche de la marele comis Ion Racovi[, dar acest izvod este tot compila'ia lui Simion Dasc[lul.

Simion Dasc[lul a utilizat,]n interpol[rile sale, izvoare diferite de acelea pe care le-a folosit Grigore Ureche. El a avut la]ndem`n[o versiune a letopise\elor moldovene=ti deosebit[de aceea pe care a]ntrebuin\at-o Ureche. Izvoadele lui Simion Dasc[lul cuprindeau,]ntrele altele, =i cronica lui Eftimie =l mergeau p`n[la domnia lui Vasile Lupu, dup[cum m[rturise=te el]nsu=i. Din aceste letopise\e interne, Dasc[lul a luat unele =tiri, pe care le-a ad[ugat]n textul lui Ureche st`ngaci, ne]ndem`natic, d`nd na=tere la contraziceri.

Dintre izvoarele polone, Simion Dasc[lul nu a cunoscut pe Ioachim Bielski. De=i]l citeaz[]ntr-un loc]n expunerea lui Ureche, totu=i, din faptele pe care pretinde c[le ia din istoriograful polon, se vede bine c[]n l-a cunoscut, c[ci aceste fapte nu se g[sesc la el. Simion Dasc[lul a avut la]ndem`n[pentru compila'ia sa numai opera lui Alexandru Guagnini, *Sarmatiae Europae Descriptio*,]n traducerea polon[a lui Pazskowski. Din aceast[oper[a luat toate acele am[nunte pline de colorit privitoare la domnia lui Despot: falsificarea genealogiei,]mprietenirea lui Despot cu Laski,]ncercarea lui L[pu=neanu de a-l otr[vi, fuga lui Despot]n Polonia, prefacerea c[e mort, simulacrul de]nmorm`ntare, r[sturnarea lui L[pu=neanu tocmai c`nd credea c[a sc[pat de Despot, domnia acestuia, r[scoala lui Tom=a.

Simion Dasc[lul a mai introdus]n cronica lui Grigore Ureche un capitol despre originea rom`nilor din t`lharii de la R`m, asupra c[ruia vom reveni]ndat[.

Crescut[astfel cu interpol[rile lui Simion Dasc[lul, cronica lui Ureche s-a r[sp`ndit]n o mul\ime de copii manuscrise.

]n cronic[, a=a cum ne-o ofer[edi'ia regretatului Giurescu — cea mai bun[,]ntruc`t este singura care respect[tradi'ia unui text =i ne d[]n

aceia=i timp variantele din celelalte manuscrise, necesare pentru a urm[ri istoricul textului — se observ[destul de clar dou[firi, dou[mentalit[\\i, dou[personalit[\\i cu totul deosebite.

O prim[personalitate se caracterizeaz[printr-o cald[dragoste de \\ar[, printr-un deosebit sim\\ de demnitate, printr-un spirit de m[sur[=i claritate =i printr-un fin discern[m`nt critic. A doua personalitate se caracterizeaz[printr-o r`vn[de a se face cunoscut[cu orice pre\\, printr-o tendin\\[constant[de “a tinde pove=tile mai larg”, cu riscul de a c[dea]n proximitate =i incoeren\\[chiar, printr-o total[lips[de m[sur[=i de sim\\ critic.

Coexisten\\a acestor dou[personalit[\\i at`t de diferite]n cuprinsul aceleia=i cronici se relev[de la primele pagini.

Grigore Ureche este,]n ceea ce prive=te persoana lui, de o discre\\ie plin[de demnitate; nic[ieri]n cuprinsul cronicii nu vorbe=te despre sine, nici chiar atunci c`nd ar fi]ndrept[\\it, c`nd te-ai a=tepta, c`nd ai dori-o chiar. Pretutindeni el se identific[cu faptele povestite =l nic[ieri nu iese la iveal[, nici chiar atunci c`nd f[pta=ii sunt persoane care i-au stat aproape de suflet, cum se]nt`mpl[cu tat[]s[u Nestor, de care nu vorbe=te dec`t o singur[dat[.]ncolo nic[ieri nu vorbe=te despre sine =i ai s[i.

Simion Dasc[lul apare continuu]n cuprinsul povestirii, mai ales c`nd este vorba s[=i asigure paternitatea adauselor sale:

“Acestea cerc`nd cu nevoin\\[vornicul Ureche scrie de zice... Dup[aceia =i eu... Simion Dascal, apucatu-m-am =i eu pre urma a tuturora a scrie aceste pove=ti...”

“Ce aceast[poveste a lui Lasl[u craiu, ce spune c[au gonit pre ace=ti t[tari, nu o au scos Ureche vornicul din letopise\\ul cel latinesc, ci eu, Simion Dasc[lul, o am izvodit din letopise\\ul cel unguesc...”

“Ce aceast[poveste nu se afl[]nsemnat[de Ureche vornicul, iar eu n-am vrut s[las nici aceasta s[nu pomenesc.”

Ureche este un spirit critic. El are despre istorie o concep\\ie pragmatic[; ea trebuie s[dea norme de]nv[\\tur[“feciorilor =i nepo\\ilor, despre cele

rele s[se fereasc[... iar[de pe cele bune s[urmeze =i s[]nve\e =i s[se]nderepteze". Dar cine are despre istorie o asemenea concep\ie]=i d[bine seama c[primele condi\ii pe care trebuie s[le]ndeplineasc[sunt: deplina obiectivitate]n restabilirea adev[rului. Grigore Ureche]=i d[seama de aceasta =i de aceea el confrunt[continuu izvoarele p[m`ntene cu cele str[ine, pentru ca, din noianul =tirilor contradictorii, s[poat[culege gr[untele de adev[r pe care-l cuprind. Ureche o spune destul de limpede: "nu numai letopise\ul nostru, ce =i c[r\i str[ine am cercat, ca s[putem afla adev[rul, ca s[nu m[aflu scriitorii de cuvinte de=arte, ce de dereptate".

Simion Dasc[lul este, dimpotriv[, o fire imaginativ[. El e st[p`nit mereu de preocuparea de a "tinde pove=tile" c`t mai pe larg,]mpletind, f[r[discern[m`nt critic, fapte istorice consemnate]n cronici cu materialul legendar care circula]n masele populare din vremea sa =i care intrase]n bun[parte]n izvoadele p[m`ntene.

]ntre istorie =i folclor el nu face nici o demarca\ie. Ba ceva mai mult: modific[datele pe care le g[se=te]n izvoarele sale, interverte=te, ca o total[lips[de sim\ critic, ordinea evenimentelor, schimb[unele pasaje =i adaug[de la sine lucruri care nu se g[sesc]n izvodul s[u. A=a face, de pild[, la domnia lui Despot, unde adaug[la textul lui Paszkowski c[Despot "s-a mutat la alt ostrov de la Roma". Mai departe, Guagnini aminte=te de un nepot al lui Despot, cel al c[rui nume l-a uzurpat o slug[, viitorul domn al Moldovei. Simion Dasc[lul se opre=te asupra detaliului mor\ii nepotului]n r[zboi =i face din aceast[]mprejurare punctul de plecare pentru falsificarea genealogiei lui Despot-vod[.

Ureche este apoi st[p`nit de un suflu de patriotism, care, cu toat[discre\ia, vibreaz[totu=i]n paginile cronicii sale. El scrie]mpins de curiozitatea de a "afla cap =i]ncep[tur[mo=ilor, de unde au izvor`t]n aceast[\ar[=i s-au]nmul\it". El, care v[zuse]nflorirea istoric[a Poloniei, \inea "s[nu se]nece anii cei trecu\i =i s[ne asem[n[m fiarelor =i dobitoacelor mute". Vorbe=te,]n aceste simple cuvinte ale b[tr`nului

cronica, ceva din sufletul neamului întreg, care în acele vremuri turburi, ajunsese să[-i] l[mureasc[fiin\ a sa etnic[deosebit[. De-i "cerca cu nevoie\" =i "c[r\i str[ine", ca s[poat[afla adev[rul, totu-i el]n[tur[din cronica sa =tirile din izvorul polon care i se p[reau exagerate =i care, în acela-i timp, jigneau m[ndria lui de moldovean. De pild[, scena în care Ioachim Bielski ne poveste=te cum +tefan cel Mare, încol\it de turci =i nevoit s[cear[ajutorul regelui polon, prime=te s[-i recunoasc[suzeranitatea, s[depun[în cortul regal steagul Moldovei la picioarele regelui polon =i s[]ngenunche înaintea lui, prest`ndu-i omagiul de credin[, în timp ce cortul se desf[cea pentru ca o=tirea adunat[în C`mpia Colomeei s[vad[umilirea marelui erou moldovean, este]n[turat[de Ureche =i redus[la at`ta: +tefan-vod[a venit la Colomea =i "toate ce au avut mai de treab[au vorbit =i apoi l-au osp[tat pe +tefan Vod[".

Mai înainte, la 1471, cronicarul polon spunea c[+tefan a trimis 28 de steaguri regelui polon. Ureche explic[r[spicat: "au trimis =i lui craiu din dob`nda sa, nu pentru c[doar au fost datoriu s[-i trimi[, cum zic unii, c[au fost supus le=ilor, ce pentru ca s[-l aib[prieten la nevoie =i la treab[ca aceea, de-i va veni asupra]".

Suflul sentimentului patriotic se vede la Ureche =i în lumina de cald[duio=ie pe care o proiecteaz[peste figura domnilor ap[r]tori de \ar[=i d[t]tori de legi =i datini. Sunt adev[rate portrete mici, lucrate cu art[în medalion, ca bun[oar]:

"Bogdan Vod[cel Grozav, feciorul lui +tefan Vod[cel Bun (Mare), s-au prist[vit în ceasul dint`iu al nop\ii, în t`rg în Hu=i, nu cu pu\in[laud[pentru lucruri viteje=ti ce f[cea, c[nu în be\ii, nici în ospe\le petrecea, ci ca *un strejar în toate p[r]ile priveghia*, ca s[nu se =tirbeasc[\ara, ce-i r[m]sese de la tat[-s]u".

Sau portretul lui Petru-vod[Rare=: "Ca un p[stor bun ce str[juie=te turma sa, a=a în toate p[r]ile *str[juia* =i priveghia =i nevoia s[l[veasc[ce au apucat, c[nimica dap[ce s-au a=ezat la domnie n-au z[bovit, ci 90 r[zboae s-au apucat, =i la toate-i mergea ca noroc".

Sau, în sfârșit, portretul doamnei Raxanda: “Femeie destoinică, înveleaptă, ca dumnezeire, milostivă =i la toate bunătățile plecată”; =i mai ales al lui +tefan cel Mare, de care ne vom ocupa pe larg mai jos.

În contrast cu acești mari înaintași, el =tie să încondeieze =i pe domnii rîi, stricători de lege =i de datini, dîrmători de țară. Iată, de pildă, pe Iliaș-vodă, flul lui Petru Rareș, pe care “firea =i fălălașă fie blînd, milostiv =i aezatoriu, gîndindu-se că va semăna tatăl ne-său, ci nădejdea prețioasă i-au amăgit, că din afară se vedea pom înflorit, iar dinlăuntru lac împușcat, că avînd lîngă sine sfinți tineri turci, cu care ziua petrecea =i se desmierda, iar noaptea cu turcoace curvînd, din obicei creștinești s-au departat; în vedere se arăta creștin, iar noaptea în slobozie mahmetească se dedese”.

Sau chiar portretul lui Bogdan Lupăneanu, fiul doamnei Ruxanda, pe care ni-l înfățeam cu contrastele lui: “Cum =i era blînd =i cucernic, a-a tuturora arăta dreptate, de se vedea că nimica nu s-au departat de obiceiul tatăl ne-său. Nici de carte era prost. La câlărie sprinten, cu sulă la halcă nu prelesnea avea protivnic, așgeta din arc tare nu putea fi mai bine. *Numai ce* era mai de treabă domnie *lipsia*, că nu cerca bătrînii la sfat, ci de la cei tineri din casă lua sfat =i învîtură. Iubia să auză glume =i mîscării =i jocuri copilărești. Mai apoi lipi de sine le =i, de =i era =i de sfat =i de a bătore halcă cu sulă, răsipind avuția cea domnească.”

Zbucne-te în aceste ultime portrete durerea unui mare patriot din divanul Moldovei, care vedea cum se risipește țara lăsată de +tefan cel Mare =i Sfînt: “scădere care se vede că au venit în zilele noastre”.

În adăusele lui Simion Dascălul, demnitățile sentimentului național este amorăit. Rîvna de a “tinde poveștile mai pe larg” este la el a-a de puternică, încât îl orbeste =i îl face să admită =i să încorporeze pînă =i o legendă ungurească, falsă, tendențioasă, despre descendența noastră din țările scoase din temnițele Romei.

Aceste două temperamente atît de diferite pe care le întrezărim în corpul compilației sale sferice — cum de altfel este =i firesc — =i în structura stilistică a cronicii.

Stilul lui Simion Dascălul este de multe ori întortocheat, plin de repetiții, neclar. Iată, de exemplu, o probă din *Predoslovie* chiar:

“După aceea și eu care sunt între cei pe care Simion Dascăl, apucându-mă și eu *pre urma a tuturora* a scris aceste povești, ce într-o vreme spune cursul anilor și viața domnilor, *văzându-i cunoscuți* scriitorii cei mai de demult, care au fost însemnând aceste lucruri ce au trecut, și-au scris și, și pre urma lor alții nu vor să se apuce, *văzându noi* aceasta, că se pot scrie aceste însemnări, socotim că și noi la scrierea acestui lucru nescriș și înainte de alții au fost început prețind însemnat până la domnia lui Vasile Vodă, că și noi ne zicronicarii altor limbi căm murit și noi cu scriitorii cei din ceput, sau că doar suntem nevătași...”

În acest exemplu — a putea cita întreaga *predoslovie* — se vede bine fraza lungă, greoaie, întunecată, încărcată de incidentale, plină de repetiții, ca o urzeală în care firele neorânduite bine încep să se înclească.

Stilul lui Grigore Ureche se caracterizează, dimpotrivă, printr-o concizie și precizie într-adevăr clasice; este un stil lapidar; pare că e scris pe piatră, ca o pisanie de biserică. Citez ca exemplu — fiindcă *predoslovie* este prea cunoscută din liceu — portretul lui Ștefan cel Mare:

“Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare de stat, mândru și de grabă vărsându-se nevinovat; de multe ori la ospete omora fără judecă. Amintirea era om întreg la fire, nelene, și lucrul său îl ținea acoperit, și unde nu găndeai, acolo îl aflai. La lucrurile de război mereu, unde era nevoie însuși se vărsa, că văzându-l ai săi și nu îndrăpteze, și pentru aceea rar scriboiu de nu biruia, și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că fiindu-se căzut jos, se rădica deasupra biruitorilor...”

Iar pe Ștefan Vodă l-au îngropat vara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era de dănsul zidită. Atunci jale era, de plângea toți că după un pârșit al său, că cunoștea toți că și-au scris pe mult bine și de multă parte. Ce după moartea lui până astăzi și zic Ștefan Vodă, nu pentru suflet, ce este în mână lui Dumnezeu, că el încă au fost

om cu p[cate, ci pentru lucrurile lui cele viteje=ti, carele nime din domni, nici mai nainte, nici dup[acela, l-au ajuns.”

Este cel mal clasic portret din literatura noastr[veche. Nu lipse=te nimic din ceea ce trebuie pentru a ne evoca dinaintea ochilor portretul, mai ales sufletesc, al marelui voievod; =i totu=i nici un cuv`nt de prisos. Nimic nu se poate ad[uga =i nimic nu se poate suprima f[r[a-i distruge farmecul literar. De remarcat]n acela=i timp cu c`t[obiectivitate Grigore Ureche, care avea un adev[rat cult pentru +tefan cel Mare, recunoa=te, al[turi de marile calit[\i ale domnului, =i defectele; al[turi de p[r\ile de lumin[, =i cele de umbr[(“m`nios, degrab a v[rsa s`nge nevinovat... la ospe\ e omora f[r[giude\”). Dar aci st[marele lui me=te=ug de artist]n ale scrisului c[, dup[o scurt[tr[s[tur[fizic[,]n=ir[repede defectele, pentru a a=eza apoi calit[\ile]ntr-o grada\ie ascendent[care culmineaz[]n apoteoz[(“...Sf`ntul +tefan Vod[, nu pentru suflet, ce este]n m`na lui Dumnezeu... ci pentru lucrurile lui cele viteje=ti, carele nime din domni, nici mai nainte, nici dup[aceia, l-au ajuns”).

De=i Stilul lui Ureche este de o precizie lapidar[, totu=i limba cronicii nu este lipsit[de un pitoresc al ei particular. Aci]ns[nu se mai pot face distinc\ii nete]ntre Ureche =i Simion Dasc[lul, fiindc`]n unele p[r\i am`ndoi au transcris aproape verbal izvoare interne, care nu ne mai stau ast[zi la]ndem`n[, iar, de alt[parte, limba lor e crea\ia colectivit[\ii moldovene=ti de la jum[tatea veacului al XVII-lea, abia modelat[de c[rturari. L[s[m la o parte aspectul ei fonetic =i morfologic — nu pentru c[, fiind de esen\ filologic,]i socotim neinteresant din punctul de vedere al form`rii limbii literare (dimpotriv` , ne-ar interesa s` =tim =i]n ce m`sur[limba textelor coresiene a ml[diat scrisul marilor cronicari moldoveni) — dar pentru c[nu numai originalul lui Ureche s-a pierdut, ci =i din prelucrarea lui Simion Dasc[lul nu avem dec`t c`pii t`rzii, care nu ne dau]n acest[privin\[, cu precizia de care avem nevoie, textul autentic.

L[s`nd deci la o parte acest[latur[a ei, limba primei cronici moldovene=ti — creat[de un popor de bo\eri =i de \[rani a c[ror via\ se

Împletea intim cu a naturii — nu se ridicase încă pînă la concepte abstracte. Dar este o limbă plină de vigoare, care pînă strează frigezimea naivă a imaginilor sugestive formate în plin contact cu viața satului, ca de pildă: “În ara Ardealului înconjurat cu munți și cu pînă duri cum ar fi *Îngradit*”; “în vremea lui Petru Vodă Schiopul au fost seceta mare și unde prindea mai *Înainte pe-te, acolo ara plugul*”; “au descălecat orașe în țară”; “le-au împărțit hotare în țară sa”; sau din priveliștea frumurtărilor naturii: “cum se ridică o negură întunecată și se răsipește așă și Petru Rareș se curățește de scârba ce-i zăcea la inimă”; “pînă năii, care în toate pînă rîile fulgerau și trăsneau cu armele lor”; “oștile s-au vîrtejit”; ori luate din viața pînă storească: “*ca niște lupi gata spre vînat ca sa îneca oia neslobiv*”; sau Petru Rareș “ca un pînă storiu bun *grija de oile sale*”; sau, în sfîrșit, imagini din viața stupilor de albine: “Turcii ca un roi de albine înconjoară mîna stirea”, “Petru +chiopu blînd ca o matcă furtac”; “de s-ar învîța cei mari... cumu-i albina, că toate și apără cîcioara și hrana lor cu acele și cu veninul său, iar domnul lor, ce să cheamă matca, pre nimenea nu vatămă, ci toate de învîțura ei ascultă”; sau amintind interioare duioase de familie: “ales un om ca acela — hatmanul Arbore — *ce au crescut +stefan Vodă pre palmele lui*”.

Asemenea imagini și multe altele, evocînd aspecte de viață plugărească, de pînă storit, de albinărit, de interioare de viață patriarhală, de luptă între puterile naturii, stilizate în structura limbii, o înflorează cu un colorit dulce, ca alțișele discrete de pe ășeturile țurleșnești.

Dintre adausurile furtive în cronică lui Ureche, unul a provocat o adevărată furtună de indignare în Moldova secolului al XVIII-lea. Este capitolul privitor la “îjderenia moldovenilor, de unde sunt ei de au venit pre aceste locuri”. Capitolul ar fi fost tradus, după cum pretinde autorul însuși, dintr-un letopiseț ungureș, pînă acum nedescoperit. Se începe cu: “scrie letopisețul cel ungureș” și sfîrșește cu: “Ce această poveste a lui Laslu crăiu, ce spune că au gonit pre acești țărani, nu o au scos Ureche vornicul din letopisețul cel latinesc, ci eu, Simion Dascălul, o am izvodit

din letopise\uul cel unguresc, care poveste o am socotit pre semne ce arat[c[poate fi adev[rat[.] [...]]

Interpolarea are c]teva tr[s]turi caracteristice care o apropie de legenda p[strat[]ntr-o versiune a vechilor anale moldovene=ti, copiat[]n Rusia=i cuprins[]n colec\ia de cronici ruse=ti cunoscut[sub numele de *Voskresenskaja létopisi* (vezi p. 56: invazia t[tarilor, ajutorul cerut de regele ungar Vladislav de la R`m; trimiterea unui ajutor alc[tuit din r`mlienii ortodoc=i;]nfr`ngerea t[tarilor =i colonizarea r`mlienilor ortodoc=i]n p[r]ile Cri=anei =i ale Maramure=ului). }n acea legend[]ns[lipse=te nota infamant[a t`lharilor din temni\ele Romei. Prin aceste[not[infamant[=i prin alte am[nunte, interpolarea lui Simion Dasc[lul se apropie de legenda pe care a cules-o, chiar pe vremea lui Vasile Lupu, din mediul ciang[ilor din Moldova, franciscanul Marcus Bandinus, trimis de scaunal apostolic s[cerceteze parohiile catolice din Moldova.¹

Personalitatea acestui ciudat adnotator nu ne este cunoscut[.]n afar[de o noti\ scurt[, asupra c[reia vom reveni]ndat[, p[strat[de un copist aproape contemporan, nici unul din scriitorii no=tri vechi nu ne d[l[muriri despre el, =i nici]n documentele vremii, c`te au ajuns p`n[la noi, nu e pomenit.

Din adnot[rile sale se poate deduce c[venea de peste mun\i, din regiunile]n care era cunoscut[limba ungar[.]n legenda asupra c[reia ne-am oprit adineaori, el m[rturise=te c[“eu, Simion Dasc[lul, o am izvodit din *letopise\uul cel unguresc*”. De=i un letopise\u unguresc cu astfel de elemente nu s-a descoperit p`n[acum, totu=i faptul c[legenda e scoas[dintr-o cronic[unguresc[pare a-i confirma nu numai caracterul ei tenden\ios (rom`nii se trag din t`lhari), ci =i etimologiile cu caracter unguresc. Povestind, de exemplu, “ijderenia moldovenilor”, dup[ce arat[c[Las[lu a alungat cu ajutor primit de la R`m (Roma) pe t[tari, p`n[i-a trecut apa Siretului, continu[textual :

¹ V. A. Ureche, Codex Bandinus, *Analele Ac`d. Rom., =. II, t. XIII, Mem. s. ist.*, 1893-1894, p. 130, 307.

“Acolo Lasl[u craiu, st`nd]n \[rmarile apei, au strigat unguere=te: *seretem, seretem*, ce se zice rom`ne=te: place-ml, place-mi. Mai apoi dac[s-au desc[lecat \ara, dup[cuv`ntul craiului, ce au zis *seretem*, au pus numele apei Siretul.”

]n acela=i timp, interpolatorul se v[de=te a fi =i un bun cunosc[tor al obiceiurilor unguere=ti. Povestind, mai departe, cum Lasl[u craiul,]ntorc]ndu-se biruitor din r[zboiul cu t[tarii, in ziua de l[satul secului, a cerut voie de la vl[dicii s[i s[-l lase trei zile s[se veseleasc[cu doamn[-sa =i cu boierii adaug[: “=i a=a l-au blagoslovit de au l[sat sec mar[i cu toat[curtea sa, *care obicei u se vine la legea lor =i p`n[ast[zi, de las[sec mar[i]n s[pt[m`na postului celui mare dint`iu*”.

Dac[,]n sf`r=it, mai \inem seam[=i de faptul c[interpolatorul era familiarizat =i cu obiceiurile unguere=ti din Maramure= foarte vechi, atestate]n decretul Sf. +tefan (... “care semn tr[ie=te =i p`n[ast[zi la Maramure=, de se cealuiesc pregiur cap...”), atunci poate c[nu suntem departe de adev[r c`nd presupunem c[acest rom`n ardelean era din p[rile Maramure=ului. Maramure=ul, care ne-a dat,]n secolul al XVI-lea,]nceputurile literaturii, ne-a trimis =i mai t`rziu c[rturari. Chiar]n vremea lui Vasile Lupu =i a lui Grigore Ureche, tr[ia la curtea boierului P[tra=cu Ciogolea din Calafende=ti (sudul Bucovinei), ca dascal de copii, un asemenea c[rturar maramure=ean, care ne-a lasat un frumos centom hrisostomic, cu prilejul]nmorm`nt[rii jup`nesei Sofronia, so\ia nefericitului boier.

Printre c[rturarii care treceau]n Moldova se va fi aflat probabil =i acest dasc[l Simion. Dintr-o noti\ pe care ne-a p[trat-o un copist aproape contemporan, se pare]ns[c[el nu se bucura de prea mult[stim[]ntre boierii rnoldoveni, c[ci iat[ce ne spune noti\ a :

“Acest Simeon Dasc[l, ce el se nume=te aici, mai mult se vede c[au amestecat =i au turburat istoria dec`t au lucrat ceva=i pentru Ureche vornicul, carele au scris acestea, a vesti c[e domn]nv[at =i]n\elept, iar acesta =i ne=tiut =i slab la minte, precum =i Todora=cu Cantacuzin vel vist,]n Moldova =i al\ii, bine cunosc`nd pe acela, mi-au m[rturisit c[de mult[ne=tiin\ =i de minte pu\in[era acel om, precum iar el iese =i aici c[< ce>

au fost se arat[=i pe l`ng[altele face =i aceasta, c[ale altora le face ale lui, adec[ce au scris Ureche el zice c[au scris.”

Interpolarea lui Simion Dasc[lul privitoare la ob`r=ia rom`nilor din t`lharii Romei a st`rnit o profund[indignare]ntre c[rturarii moldoveni din a doua jum[tate a secolului al XVII-lea.

Nicolae CARTOJAN, *Grigore Ureche*,]n *Istoria literaturii rom`ne vechi*, vol. II, Funda\ia Regal[pentru Literatur[=i Art[, Bucure=ti, 1942, p. 144–153.

Un studiu lingvistic asupra letopise\ului lui Ureche este]ngreunat de anumite]mprejur[ri speciale: nu avem an manuscris autograf al cronicii, nici m[car o copie care s[nu fi trecut prin filiera mai multor copi=ti succesivi, care sunt adesea =i interpolatori =i compilatori. Manuscrlele cele mai bune ale cronicii sunt copii de la Inceputul secolului al XVIII-lea, c`teva decenii dup[scrierea cronicii. }n cazul special al cronicii lui Ureche, cele mai bune manuscrise, cele folosite de to\i editorii pentru edi\iile lor, pentru c[sunt singurele complete =i copiate]ngrijit, se datoresc unor copi=ti munteni. Cele c`teva manuscrise moldovene=ti ale cronicii lui Ureche sunt lacunare =i copiate dup[un arhetip neglijent redat de un scrib f[r[mult[=tiin\ de carte. Ca atare ele nu pot folosi ca baz[a unei edi\ii. Totu=i studiul limbii lui Ureche nu este ca neputin\. Mai]nt`i cei doi copi=ti munteni care au copiat manuscrisul datorit lui Axinte Uricarul din Moldova, gr[m]tic]nv[at =i con=tiincios, sunt =i ei scriitori de manuscrise foarte con=tiincio=i, care =i-au permis foarte mici schimb[ri]n text. Fonetica este cea care a avut ceva mai mult de suferit; a fost eliminat]n cele mai multe cazuri: dz moldovenesc, gi pentru j; s-au p[strat]ns[,]n genere, forme nediftongate ca: sar[, s[marg[. Lexicul moldovenesc a fost p[strat de to\i copi=tii, cu foarte rare excep\ii, =i formeaz[o mare bog\ie pentru studiul limbii.

Din tezaurul culturii latine, cu care a intrat]n contact]n =colile din Polonia, Ureche a p[strat foarte pu\in]n cronica sa. Fraza de construc\ie latin[, care apare]ntr-o form[moderat[]n *De neamul moldovenilor* a lui

Miron Costin =i mai acut[]n *Istoria ieroglific[* a lui Dimitrie Cantemir, nu se]nt`lne=te la Ureche. Din textul letopise\ului s[u abia se pot culege c`liva termeni latini cu evident caracter savant: *oceanu, gardinalii (cardinalii), cometha, eretic, corona*. Mai accentuat[este influen\la limbii slavone, limb[folosit[pe vremea cronicarului]n biserica =i]n c[r]ile religioase. Sunt]n letopise\ cuvinte =i chiar expresii]ntregi]n slavone=te: *nacazanie silnim* (]nv[\[tura celor puternici), *tij, i pol* (=i jum[tate), *mesi\la, dni*. Cuvintele de origine slav[care deriv[din limba bisericii =i nu din limba poporului sunt destul de frecvente: *hvala, a poftori, otc`rmuia, ciudese, j[rt[vnic, pom[zuit*. Cu toate acestea Ureche nu este legat nici de limba studiilor sale clasice =i nici de limba bisericii. Caracteristic[]i este tendin\la de a se dezbr[de limba greoaie a c[r]ilor religioase =i de a crea un stil narativ istoric av`nd la baz[limba vorbit[de popor. Fa\ de limba traducerilor din c[r]ile biserice=ti =i chiar fa\ de limba mitropolitului Varlaam care,]n *Cazanii*, se dovede=te]nc[supus[regulilor frazeologiei slavone, limba lui Ureche reprezint[un mare pas]nainte spre]nchegarea limbii literare rom`ne=ti. Lexicul predominant moldovenesc =i topica frazei, care poate =i uneori st`ngace — s[nu uit[]m c[Ureche nu avea]n urma lui o tradi\ie literar[rom`neasc[— dar niciodat[retoric[sau afectat[ca a c[r]ilor biserice=ti, dovedesc sfor\area cronicarului de a da ideilor sale o expresie c`t mai apropiat[de limba poporului: “+i de acolo multe luund =i lipindu de ale noastre, potrivit vremea =i anii, de au scris acest letopise\, c[r]ile de pre la multe locuri de nu s[v[fi =i nemerit, g`ndescu c[cela ce va fi]n\eleptu nu va vinui, c[de nu poate de multe ori omul s[spuie a=a pre cale tot pre r`ndu, cela ce vede cu ochii s[i =i multe sminte=te, de au spune mai mult, au mai pu\in, dar[lucruri vechi =i de demult, de s-au r[suflat at`ta vreme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, a=a am ar[tat.”

Observa\iile de mai sus ne duc c[tre concluzia c[, oric`t ar fi fost de cult, Ureche r[m`ne legat de ob`r=ia sa moldoveneasc[=i popular[, de care boierii,]n privin\la culturii, nu se desf[cuser[pe vremea aceea.

Fraza lui Ureche este construită, ea are un anumit ritm obținut în genere prin mijloace simple, ca de exemplu repetarea unor substantive sau adjective cu același sens, care, pe de o parte întărește ideea și pe de altă parte dau ritm frazei: “s-au scap[ă tu de mult bine și de mult ap[ă rău”, “iar în grea și geroasă”, “chizmindu-se însemnând și pre scurtu scriind”, “au aflat cap[ăt încep[ătura”, “iar [= de s[ărgu scade și se împușcă”, “mai pe largu și de agiunsu scriu”. De asemenea sunt de remarcat antitezele: “r[ăzritul este încep[ătura, apusul va să s[ă năle”, “cela ce ceartă nedreptatea și năle dreptatea”. Aadar înt[âiul cronicar al Moldovei a fost un scriitor popular, dar un scriitor cu stil studiat. Ureche nu povestește faptele, înv[ăță prin comparații, unele simple, f[ră multă originalitate: “ca un leu ce nu-l poate mbl[ăni niminea” (+tefan c[ând pornește la război), altele dovedind că acest cronicar din secolul al XVII-lea vedea ideile abstracte în imagini, ca un artist: creșterea și decăderea Moldovei sunt ca un puhoi de ape de prim[ăvară — “cum se t[ămplă de s[ărgu de adaoge povoiul apei și iar [= de s[ărgu scade și să împușcă”, a-a s-au adaos și Moldova... de s-au de s[ărgu l[ăsat și f[ră zăbăv[ă au îndreptatu. [răni cuprind calea oțirii polone în Codrii Cozminului: “...copsese ca cu o mreață calea”. Teama de dușmanul său, pentru +tefan Lăcustă, era “...ca o ghiață la inima lui +tefan vodă”, iar [= o împrejurare abstractă explicată cu o figură concretă. [...]

Istoricii medievali, acei care erau literari și nu analiști, folosesc adesea dialogul — deși, fiind vorba de persoane din trecut, sunt obligați să redacteze el cuvintele personajelor lor — ceea ce le dădea puțin să caracterizeze anumite figuri istorice prin propriile lor cuvinte în stil direct. Petru Rareș fugăr[ă înt[âiunește oameni simpli în munți, trece cu ei prin straja ungurească. Straja întrebă: “Ce oameni sunteți?” Ei au zis: “Suntem pescari”. C[ând Petru Rareș se întoarce în Moldova, în a doua domnie, și boierii care-l p[ăriseră se roagă de iertare, Petru le spune: “Fiți în pace și iertați de graiele voastre, c[ăte mii-ați f[ăcut oarec[ând...” Iar ei cu toții strigară: “În mulți ani să domnești, ca pace”, și iar [= ziseră: “Bine ai venit

la scaunul t[u, domnul nostru cel dint`i”. Dialogul subliniaz[josnicia boierilor vicleni care se schimb[dup[putere, lingu=ind pe domnul care fusese tr[dat de d`n=ii. +i cuvintele]n vorbire direct[ale lui Alexandru L[pu=neanu: “De nu m[vor, eu]i voiu pre ei =i de nu m[iubescu, eu]i iubescu pre d`n=ii =i tot voiu merge, ori cu voie, ori f[r[voie”, sunt cuvintele tiranului, c[rui pu`in]i pas[de voia poporului asuprit; cinismul lui re]ese mai limpede din cuvintele ce i se atribuie, dec`t dac[ar fi stigmatizat de cronicar.

De observat c[]ns[=i introducerea]n povestire a dialogului =i a vorbirii directe este un procedeu de literat =i nu de istoric.

C`teodat[Ureche, pentru a sublinia un pasaj, se adreseaz[direct cititorului, atr[g`ndu-i aten`ia. Vorbind de +tefan cel Mare, de faima sa, care atrage la d`nsul pe prieteni =i pe cei slabi, Ureche se]ndreapt[spre cititor =i-i spune: “Iani socote=te c[suptu un copaciu bun c`]i s[ad[postesc sau c`t[laud[]=i adaoge, nu numai purt[toriu, ce =i \ara.” Sau vorbind de c`rmuirea oamenilor din Moldova feudal[, care este mai prejos de a albinelor: “Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni=te mu=te f[r[minte cumu=]n domniia, cum este albina, c[toate=] ap[r[c[scioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u.”

Unele imagini de evocare a Moldovei eroice]n lupta pentru libertate]mpotriva turcilor r[m`n]n literatura noastr[printre cele mai de pre\ pagini ale vechii literaturi rom`ne. Despre Valea Alb[, unde mul`imea turceasc[a cotropit oastea Moldovei lui +tefan, Ureche spune: “+i at`ta de ai no=tri au pierit, c`t au]n[lbit poiana de trupurile de a celor pier`i, p`n[au fostu r[zboiul.” Ureche n-a tr[it vremile luptei de la Valea Alb[, a =tiut]ns[]ntr-o singur[fraz[s[evoce acea mare tragedie a \rii lui]n lupta]mpotriva robiei.

C`nd +tefan bate pe turci la Podul }nalt, cronicarul spune cu m`ndrie: “...pre to`i i-au t[iatu, unde apoi m`gle de cei mor`i au str`nsu.” C`nd Mateia= Corvin se]ndreapt[spre Baia. schimbarea drumului s[u este explicat[printr-o imagine plastic[: “ ...socotind ca s[nu r[m`ie vreun

unghiu nepip[it de d`nsul". Nici o u=oar[ironie nu lipse=te uneori din paginile lui Ureche; la Codrii Cozminului anumiți moldoveni nu urm[reșc pe du=mani, ci se dedau la pr[darea carelor p[r[site. Cronicarul nu=și arat[indignarea, ci se mulțume=te cu o ironie: "Ci =i acei pu`vini ce ie=is[din codru n-ar fi sc[patu, de nu s-ar fi]ncurcatu ai no=tri]n carele cr[ie=ti =i tn carele altor boieri, de le-au datu vreme, de au ie=it."

Unele cuget[ri, care nu sunt obi=nuitele cuget[ri inspirate din c[r]ile bisericii — a=a de frecvente la scriitorii vechi — ci constat[ri asupra firii omene=ti, se]nt`nesc sub pana acestui cronicar moldovean: "de multe ori unde pierde omul n[dejdea, de fric[mai apoi s[]ntoarce]n vitejie"; un proverb popular]i serve=te pentru a caracteriza pe Ilia= Rare= turcitul: "dinafar[s[vedea pom]nflorit, iar[dinl[untru lac]mpu`it".

]n sf`r=it, portretele lui Ureche v[desc pagini de adev[rat[m[ieistrie literar[a scriitorului. Portretul lui +tefan cel Mare este e o pagin[clasic[a literaturii noastre; "Fost-au acestu +tefan vod[om nu mare de statu, m`nios =i de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la ospet`e omor`ea f[r[jude`u. Amintrile era om]ntreg la fire, nelene=u =i lucrul s[u]l =tia a-l acoperi =i unde nu g`ndii ai, acolo]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie]nsu=i s[v`r`ia, ca v[z`ndu-l ai s[i, s[nu s[]nd[r]pteaze =i pentru aceia raru r[zboiu de nu biruia. +i unde-l biruia al`ii, nu pierdea n[dejdea, c[=tiindu-s[c[zut jos, s[r[dica deasupra biruitorilor".

De observat c[aceste portrete nu sunt reproducerea textului unui contemporan al lui +tefan sau al epocii descrise]n letopise`. Cronicarul]ntruchipeaz[personajele letopise`ului s[u dup[datele desprinse din m[rturiile scrise ale vremii =i, ceea ce este mai interesant, din tradi`ia popular[, folosind faima lor transmis[din genera`ie]n genera`ie.

Nu numai portretul lui +tefan cel Mare]mpodobe=te paginile acestei cronici, ci =i altele, mai de pu`in[popularitate. Iat[portretul lui Bogdan cel T`n[r L[pu=neanu: "Nici de carte era prost, la c[l]rie sprinten, cu sul`a la halca nu pre lesne avea potrivnic, a s[gitat din arc tare nu putea fi

mai bine. Numai ce era mai di treab[domnii lipsiia, c[nu cerca b[tr`nii la sfat". Sau al lui Petru +chiopul: "...domn vrednic, cum s[cade, cu de toate podoabile c`te trebuiesc unui domnu de cinste, c[boierilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=iia. | [rii era ap[r[toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n[stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecinii de prinprejur vie\uia bine, de avea de la to\i nume bun =i dragoste..."

Aceste portrete nu sunt conven\ionale, potrivite cu orice model; ele reies din aprecierea cronicarului, din analiza firii =i a faptelor fiec[rui domn al Moldovei, reu=ind ca]ntr-un stil concis, lapidar s[exprime tr[s[turile caracteristice ale personalit[\ii fiec[rui voievod.

Nu este de mirare c[numero=i scriitori rom`ni s-au inspirat din episoadele letopise\ului lui Ureche, afl`nd]n r`ndurile cronicii izvor de inspira\ie pentru nuvele, poeme, piese de teatru. Din cronica lui Ureche =i-a luat Costache Negruzzi subiectul pentru idei din cele patru tablouri (afar [de al treilea: *Capul lui Mo\oc vrem*) ale nuvelei istorice Alexandru L[pu=neanu.

Poemul lui Vasile Alecsandri, *Dumbrava Ro=ie*, porne=te de la legenda din cronica lui Ureche asupra dumber[vii care ar fi fost arat[de c[tre prin=ii poloni]njuga\i la plug, iar drama *Despot Vod[* a aceluia=i scriitor, de=i mai liber[]n urmarea izvorului s[u dec`t nuvela lui Negruzzi, deriv[]n chip firesc din capitolele lui Ureche =i din adaosele lui Simion Dasc[lul dup[cronica polon[a lui Paszkowski, Printre sursele de inspira\ie ale lui Barbu Delavrancea pentru trilogia istoric[: *Apus de soare*, *Viforul* =i *Luceaf[rul* se num[r] =i cronica lui Ureche. Delavrancea introduce]ns[]n actul ultim al piesei *Apus de soare* nara\iunea medicului vene\ian Ieronim de Cessena, transmis[prin Leonard de Massari, episod care nu se reg[se=te]n letopise\ul lui Ureche.]n special ultima pies[a trilogiei, *Luceaf[rul*, urmeaz[foarte de aproape povestirea pribegiei lui Petru Rare=]n mun[i =i]n Transilvania dup[relatarea at`t de colorat[din cronica lui Ureche, care la r`ndul s[u reproduce o nara\iune slavon[contemporan[.

Cronica lui Ureche nu este deci numai un izvor pentru istorici, ci o oper[literar[, un izvor de bogat[inspira\ie pentru scriitorii rom`ni, aceasta

datorit[nu numai faptelor pe care le consemneaz[, dar =i felului]n care sunt evocate.

P. P. PANAITESCU, *Introducere* la edi\ia Grigore Ureche, *Letopise\ul T\rii Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatr[=i Art[, Bucure\=ti, 1955, p. 27-31.

Ca oper[literar[, cronică scris[aproximativ o jum[tate de secol mai t`rziu dup[trecerea ultimelor evenimente consemnate,]ncepe printr-o expunere s[rac[, dar se]nsufle\=te pe m[sur[ce]nainteaz[]n timp, ajung`nd]n ultima parte dramatic[. De=i Ureche nu e un retor, =i nu pare a avea inven\ie epic[, nici imagina\ie plastic[, el =tie s[scoat[maximum de efect din raportarea nud[a =tirilor, aproape f[r[comentariu].

Letopise\ul debuteaz[cu legenda]ntemeierii Moldovei, extras[din vechile anale p[m`ntene, scrise la curtea lui +tefan cel Mare. Povestirea, simpl[, izbute=te s[realizeze]n c`teva linii un panou sugestiv. [...]

]nt`iul domnitor, Drago=, a stat]n scaun numai doi ani =i a murit, semn de “nea=ezare”, deduce cronicarul, pentru urma=i. Demonstra\ia e f[cut[prin simpla]n=irare a acestora, ca]ntr-un pomelnic, sau cum sunt enumerate]n Biblie semin\iile. [...]

Mai mult de 46 de ani (dup[socoteala cronicarului) din istoria Moldovei, izvoarele fiind cu totul insuficiente, sunt expedia\i]n acest mod. Chiar domnia lui Alexandru cel B[tr`n este expus[, din acelea=i motive, sumar, d`ndu-ni-se doar c`teva am[nun\te asupra aducerii moa=telor lui Ioan cel Nou la Suceava =i asupra sinodului de la Floren\=a (1432), la care Moldova ar fi fost reprezentat[prin Grigore]amblac. Lupta moldovenilor cu cavalerii teutoni la Marienburg (1422) este zugr[vit[cu mai mult[mi=care. [...]

Domnia lui +tefan se bucur[de cel mai mare spa\iu]n cronic[=i sunt vizibile sfor\urile lui Grigore Ureche de-a o]nf[\i=a cu alte mijloace dec`t cele obi=nuite.

Monarhia absolut[, cu concentrarea autorit[\ii]n m`nile domnitorului, nu mai convenea]n secolul cronicarului, dar lupta pentru neat`rnarea

\[rii era]nc[necesar[=i se cuvenea subliniat[]n vremea lui +tefan cel Mare. +tim c[Ureche acorda istoriei un sens educativ. Tocmai figuri de eroi ca aceea a lui +tefan puteau fi date ca exemple demne de urmat, =i acest[grij[pare s[fi st[p`nit pe cronicar. Dec` t insist`nd asupra eroismului lui +tefan, el atribuie domnitorului inten\ii pe care nu le-a avut. Intervenind =i atitudinea sa boiereasc[, ostil[autorit[\ii centrale, Ureche consider[c[+tefan “nu cerca s[a=aze \ara”, ci era “om r[zboinic” de dragul de a face r[zboaie, chiar lacom de a cuprinde “ce nu era al lui”. +tefan avea inima aprins[“de lucrurile viteje=ti” =i c`nd nu purta lupte i se p[rea c[“are mult[sc[dere”. A=adar,]n concep\ia cronicarului, +tefan umbla dup[glorie “ca un leu ce nu-l poate]mbl`nzi nimenea”, fiind prototipul viteazului, ca Ahile, =i nu ceea ce a fost]n realitate: un ap[r[tor al independen\ei Moldovei. Aceast[viziune “eroic[”, influen\at[de Rena=tere, reprezint[un mod individualist de a privi istoria, prin personalit[\i sau “oameni mari”, l[s`nd]n umbr[masele.

Se amestec[totdeodat[explica\ii de ordin teologic, supersti\ios, caracteristice istoriei de tip feudal. Astfel,]n r[zboiul de la R`mnic cu] [p[lu=i, a umblat deasupra, c[lare =i]ntrarmat, sf`ntul mucenic Procopie, “fiindu]ntr-ajutoriu lui +tefan vod[=i d`ndu v`lhv[o=tii lui”. De asemenea,]n lupta cu polonii din Codrii Cozminului, s-a ar[tat “c[lare =i]ntrarmatu ca un viteazu” sf`ntul mucenic Dimitrie.

Victoria de la Podul]nalt a fost o fericit[coinciden\[\]ntre voia lui Dumnezeu =i aceea a oamenilor. Turcii au fost cuprin=i de o negur[“de nu s[vedea unul cu altul”. +tefan i-a atras cu “buciuone =i tr`mbi\i”]n lunca B`rladului, unde “pre to\i i-au t[iatu”, de au adunat apoi gr[mezi de le=uri, “m`gle de cei mor\i”.

Lupta din Codrii Cozminului s-a dat tot cu concurs divin =i cu ingeniozitatea domnitorului, care a avut grij[]n prealabil s[cresteze arborii la r[d[cin[, l[s`ndu-i]n picioare pentru a-i pr[bu=i la timp asupra du=manului. [...]

Privite]n total, paginile despre +tefan cel Mare, de=i con\in unele scene

epice, sunt nesatisf[c]toare fa\ de ce =tim ast[zi, lui Ureche]i revine totu= meritul de a fi fost primul biograf al marelui domnitor. C[tre sf`r=it, curiozitatea noastră] e recompensat[printr-un portret moral clasic, un scurt panegiric =i c`teva imagini meteorologice, figurate apocaliptic, ca pentru a poten\ a pierderea ireparabil[suferit[de cre=tin[tate prin moartea ap[r[torului ei. [...]

De la +tefan cel Mare]nainte, izvoarele]nmul\indu-se, povestirea este mai animat[=i cronicarul mai]ndr[]ne\]n caracteriz[ri, mai am[]nun\it]n descrieri =i mal larg]n nara\ie, oferind reflec\ii, portrete, tablouri, schi\ve de nuvele. Despre fiul lui +tefan, Bogdan, ne spune c[era “grozav la fa\ =i orbu de un ochi”, ambi\ios incoercibil. Refuz`ndu-i-se m`na principesei Elisafra, sora lui Alexandru Iagellon, a lovit singur cu suliva]n poarta Liovului =i a luat clopotul mitropoliei din Rohatin. Bogdan]n ospete nu petrecea, “ci ca un strejar]n toate p[r\ile priveghia, ca s[nu =tirbeasc[\ara ce-i r[m[sese de la tat[-s[u”. +tefan cel T`n[r (+tef[ni\]) mo=tenise impulsivitatea tat[lui s[u, “era om m`nios =i pre lesne v[rsa s`nge”. A t[iat pe Arbure hatmanul “pe carile zic s[-l fie aflat]n viclenie, iar[]n lucrul adev[rat nu s[=tie”. Din contra, Petru Rare=, “ca un p[storiu bun ci str[juie=te turma sa, a=a]n toate p[r\ile str[juia =i priveghia =i nevoia ca s[]l\asc[ce au apucat”.

Pentru domnia lui Petru Rare=, cronică lui Ureche e mai bogat[dec`t cea oficial[, a lui Macarie, =i cum =tirile nu se afl[nici]n Bielski, se presupune c[provin din letopise\ul moldovenesc al lui Eustratie Drago=, care el]nsu=i va fi avut la]ndem`n[o rela\iune intern[contemporan[mai]ntins[, nedescoperit[p`n[acum. Aici se povesteau]n special peripe\iile pribegiei lui Petru]n Ardeal, cum a trecut mun\ii travestit cu com[nac pe cap, cum a fost osp[tat de ni=te pescari, cum a dormit la casa unui nobil, cum jup`neasa acestuia i-a preg[tit un leag[]n cu cai =i o gard[de 12 voinici]narma\i, cum alt boiarin ungar i-a dat un leag[]n cu 6 cai, cum domni\ a Elena, so\ia lui Petru, a scris apoi din Ciceu carte sultanului, slobozit[pe z[brea =i dus[la] arigrad, cum,]n fine, sultanul a trimis =ase soli la Iano= crai ca s[dea drumul lui Petru.

Delavrancea, în *Apus de soare*, *Viforul* = *Luceafărul*, a zuger[vit pe +tefan cel Mare, +tef[ni\[-vod[=i Petru Rare= lu`nd ca punct de plecare cronica lui Grigore Ureche. [...]

Evenimentele =i figurile de domnitori care se succed au atras pe scriitorii de mai t`rziu =i meritul lui Ureche este de a fi oferit în cronic[schi\ele mai tuturor operelor literare ce se puteau imagina. Nuvela *Alexandru L[pu=neanul* de Constantin Negruzzi este în linii mari schi\at[de letopise\.)nt`mpinat de solii lui Tom=a, L[pu=neanul roste=te cuvintele memorabile: “De nu m[vor, eu ji voi pre ei =i de nu m[iubescu, eu ji iubescu pre d`n=ii =i tot voi merge, ori cu voie, ori f[r[voie”.

Scena m[celului celor 47 de boieri este ea]ns[=i o pagin[de nuvel[:

“Alixandru-vod[daca s-au cur[\it de toat[grija denafar[=i au adus pre doamna sa Ruxanda =i pre fii s[i din |ara Munteneasc[, au vrut s[s[cur[\easc[=i de vr[jma=ii s[i cei din cas[, pre carii prepusease el c[pentru vicle=ugul lor au fost scos din domnie =au]nv\atu cu tain[]ntr-o zi lefecii s[i, pe carii au avut streini, de i-au supus]n curtea cea domneasc[,]n Ia=i. +i i-au chematu pre obiceiul boierilor la curte, carii f[r[nici o grij[=i de primejdie ca aceaia neg`ndindu-s[, daca au intrat]n curte, slujitorii, dup[]nv[\tur[ce au avut,]nchis-au poarta =i ca ni=te lupi]ntr-o turm[f[r-de nici un p[stor au intrat]ntr-]n=ii, de-i snopii =i-i junghii, nu numai boierii, ce =i slujitorii. Nici alegea pre cei vinova\i, ci unul cu altul ji punea suptu sabie, c[dea mul\ime, dipre z[breale s[riia afar[, de=fr`ngiia picioarele. +i au pierit atuncea 47 de boieri, f[r[alt[curte, ce nu s-au b[gat]n sam[.”

De re\inut am[nuntul c[un pretendent, +tefan M`zg[, venise s[ia domnia]nso\it de haiduci, “p[stori =i alt[adun[tur”.

Excelent[pagin[de nuvel[este =i epilogul cu moartea lui L[pu=neanu:

“Zic unii c[=i moartea lui Alixandru-vod[au fost cu]n=[l[ciune, c[el mai nainte de moartea lui, v[z`ndu-s[]n boal[grea ce z[cuse =i neav`ndu n[dejde de a mai firea viu, au l[sat cuv`ntu episcopilor =i boierilor, de-l vor vedea c[este pre moarte, iar[ei s[-l c[lug[reasc[. Deicii v[z`ndu-l ei le=in`ndu =i mai mult mort dec`t viu, dup[cuv`ntul lui, l-au c[lug[rit =i

i-au pus nume de c[lug[rie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit =i s-au v[zut c[lug[r, zic s[fie zis c[de s[va scula, va popi =i el pre unii. Mai apoi episcopii =i boierii]n\eleg`ndu acesta cuv`ntu =i mai cu denadinsul Roxanda, doamn[-sa, tem`ndu-s[de un cuv`ntu ca acesta, carile era de a-l =i creaderea, =tiind c`t[groaz[=i moarte f[cus[mai nainte]n boierii s[i, tem`ndu-s[doamn[-sa s[nu pa\ mai r[u dec`tu al\ii, l-au otr[vit =i au murit.”

Figura lui Despot-vod[, intrat[]n drama istoric[a lui V. Alecsandri, apare individualizat[]nt`i]n cronică lui Ureche. Domnia aventuroasă[a lui “Heraclu Vasilicu” a fost prevestit[de un semn:

“Pre aceeaia vreme (]n 1558) fost-au iarn[grea, mare =i friguroasă[, de au]nghie\at dobitoace =i heri prin p[duri.”

Despot “s-au]ncle=tat cu o sam[de evangheli\i (c[el]nc[n-au fost pravoslavnic) =i s-au f[cut ficioru de domnu”. Ajuns domnitor, lingu=ea pe boieri, momindu-i “cu cuvinte dulci... s[le fac[bine mai mult dec`t vor pofti ei”. A umplut cu bani gurile vr[jma-ilor, p`n[s-a consolidat, iar dup[aceea, “puse pre \ar[great[\i mari, bisearicile dezbr[ca, arginturile le lua, de f[cea bani =i altile c`te nu au zis \ara c[va vedea”.

Simion Dasc[lul adaug[cum c[oastea lui Laski, venit[]n sprijinul domnitorului, a fost gonit[dup[uciderea lui de \[rani cu “]mbl[cie =i cu coase”.

De altfel, Ureche]nsu=i notează[c[Mircea Ciobanul voia s[cuprind[Moldova tocmai profit`nd de “]mp[rechierea ce era]ntre c[l[ra=i =i]ntre pedestra=i”, adic[de conflictul dintre boieri =i \[rani. Conflictul s-a accentuat]n timpul domniei lui Ion-vod[Armeanul. Ureche e mai obiectiv cu acesta dec`t Azarie, recunoa=te c[era “de minte ascu\it, de cuv`ntu gata =i... harnic, nu numai de domnie ce =i altor \[ri s[fie cap mai mare”, totu=i nu-i iart[exac\iunile, “beliturile”, “f[r[dumnezeire” ce a f[cut, mor\ile groaznice date]ndeosebi c[lug[rilor =i boierilor. De aceea, Ureche, conform concep\iei sale, crede c[dezmembrarea trupului lui Ion-vod[cu dou[c[mile,]n b[t]lia de la Cahul, a fost o pedeaps[venit[de sus.

Lupta]ntre moldoveni =i turci este viu zugr[vit[, cu mare admira\ie pentru vitejia moldovenilor:

“Ci moldoveanii a=a sta, cum s-ar fi g[tit s[moar[au s[izb`ndeasc[. +i mult[moarte s-au f[cut]ntre am`ndoao p[r\ile, c[nu era loc a c[lca pre p[m`ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[b[tiia de aproape, c`t =i m`inile le obosis[=i armele sc[pa. Acela praf s[f[cus[, c`t nu s[cuno=tiia care de care-i este, de s[nea\e =i di tr[snetul pu=cilor nu s[auziia dispre am`ndoao p[r\ile , nici pu=ca=ii nu mai =tia]n cine dau.”

Domnitorul, v[z`nd c[nu are pe unde fugi, dec`t dac[ar zbură, s-a predat, iar cazacii s-au luptat mai departe, “de au pierit p`n[]ntr-unul”.

Figura lui Ion-vod[Armeanul a fost reconsiderat[]n spirit democratic]n`ia oar[de B. P. Hasdeu,]n cunoscuta sa monografie *Ion-vad[cel Cumplit* (1865).

Ajutorul cazacilor a fost de folos =i lui Ivan Potcoav[, poreclit a=a “pentru c[au fost rump`nd potcoavele”, de=i al\ii]i ziceau Cre\ul, originar din Mazovia, prezumat frate al lui Ion-vod[, care era fiul lui +tefan (+tef[ni\). Lupta lui Ivan Potcoav[cu Petru +chiopul la Docolina a intrat]n +oimii=i *Nicoara Potcoav[* de Mihail Sadoveanu. Ureche o descrie ca pe lupta lui Por cu Alexandru cel Mare :

“+i apropiindu-s[oastea lui P[tru-vod[, v[z`ndu cazacii pre turci c[aduc nainte cirezi de vaci, ca s[st`mpere armele]n dobitoace, n-au vrut cazacii s[s[geate de departe, ce odat[au slobozitu focul =i]n oameni =i]n dobitoace. Ci dobitoacele mai mult[z[h]ial[f[ciia turcilor dec`t cazacilor, c[de tr[snite fugiia]napoi. +i d`ndu r[zboiu viteje=te, dup[mult[nevoie\] a cazacilor, iat[al doilea r`ndu pierdu r[zboiul P[tru-vod[=i iar[=i r[mas[izb`nda la cazaci.” [...]

Grigore Ureche n-a avut r[gazul s[duc[letopise\ul p`n[la zi. Cu scrutarea moral[de care era capabil, ar fi l[sat f[r]]ndoial[memorii de o valoare literar[cu mult deasupra celei a cronicii r[mase de la el.

Cele mai bune manuscrise ale lui Ureche sunt de la]nceputul secolului al XVIII-lea =i se datoresc unor copi=ti munteni.]n aceste condi\ii studiul

limbii =i stilului cronicarului este dificil, pentru c[trebuie reconstituit, opera\ie totdeauna arbitrar[. Stilul individual se poate cel mult presupune, calit[\ile lui principale fiind proprietatea =i conciziunea, calit[\i ce caracterizeaz[opera istoricului latin Tacit.

Alexandru PIRU, *Grigore Ureche*, în *Literatura rom`n[veche*, Editura pentru Literatur[, Bucure=ti, 1961, p. 114-134.

})nainte de a putea afirma ceva despre sistemul asocia\iilor — vorbim de cele inten\ionate —, este necesar s[]n\elegem c[rui tip imaginativ apar\ine scriitorul, prospect`nd, pe c`t se poate, zonele atinse de]nchipuirea lui,]n special acelea, f[r[de =tire atinse, pe c`nd se str[duia s[reproduc[onest evenimente.

Imagina\ia sa, constr`ns[s[se]nfr`neze mereu, resim\indu-se de pe urma izbirii numeroaselor praguri =i a multiplelor]ngr[diri specifice domeniului exact al istoriografiei, ni se dezv[luie pu\in =i poate fi pre\uit[aproximativ.

Adunate, imaginile pres[rate ici-colo, la mari distan\e]n text, sub chipul modest al compara\iei (figur[inten\ionat[), `=nind,]n schimb, la tot pasul, dintre forma\iunile bizare ale limbii timpului, alc[tuiesc, cu sprijinul firesc =i compensatoriu al imagina\iei noastre de cititori, o lume s[rac[de icoane primitive. Imaginile par, toate, inspirate de contactul cu un mediu auster, f[r[preten\ii, toate poart[amprenta unei ambian\e rom`ne=ti rudimentare.

Absen\va tradi\iei literare =i,]n general, a celei spirituale, condi\ia de deschiz[tor de drum fac imposibil[identificarea vreunei]nclina\ii spre abstract. Imagina\ia cronicarului nu poate sc[pa de sub impresia persistent[a lucrurilor din jur, de ambian\va concret[a gospod[riei, a faptelor zilnice, nu-=i poate slobozi aripile din str`nsoarea limitativ[a universului ortodox. Nimic nu probeaz[, sub acest aspect, faima de c[rturar a autorului, =i cu at`t mai pu\in a unui c[rturar — cum s-a zis adesea cu exaltare — umanist, c[ci mult mai conving[tor ar fi fost, din acest punct de vedere, un univers

asociativ subtil =i livresc, dec`t s[r[c[cioasele =i dezolant de puerilele observații relative la originile poporului =i ale limbii rom`ne, ori cele copiate, foarte probabil, dintr-un atlas geografic, referitoare la Ardeal, la Polonia =i la Turcia. Este poate umanist cronicarul numai c`t]l atinge aripa g`ndirii ortodoxe. }n fond, el r[m`ne un barbar]nzestrat cu spirit justi`iar.

C`teva direcții r[m`n prioritare =i asociativitatea cronicarului se exerseaz[parc[mereu pe anumite f[ga=e. Le ilustr[m mai jos cu c`teva exemple, r[m`n`nd s[verific[m, cu o alt[ocazie,]ntr-un studiu care s[angajeze cea mai interesant[problem[a cronicii — starea metaforic[a cuvintelor — dac[=i cu c`t se diversific[universul imagistic al autorului,]n cazul]n care exploat[m virtuțile, pentru noi poetice, ale limbajului s[u obi=nuit. Mai]nainte,]ns[, s[observ[m c[felul cum sunt descrise =i povestite unele fapte istorice, relatarea lor adic[tr[deaz[un anumit contact uman, prin]ns[=i alegerea cuvintelor, prin recurența unora din ele, printr-un anumit unghi particular de abordare a evenimentelor.

Cavalerii lui Matei Corvin, loviți prin surprindere, “]n toate p[r]vile r[t[ciia”, ca ni=te viet[și gola=e, c[zute din cuib, “de-i v`na \[ranii]n z[voaie...”. Dac[oamenii s[i erau, cum se bag[de seam[, v`nași (nu “prin=i”),]nsu=i craiul “r[nit de s[geat[foarte r[u”, h[l]duind pe poteci spre Ardeal, e asimilat de autor,]n involuntar[viziune, cu fiara atins[, t`r`ndu-se, beteag[, printre gona=i.

Urm[r]irea unui corp de oaste]n retragere treze=te, de la sine, imaginea unei goane v`n[tore=ti. Ureche se afl[sub dominația acestei viziuni — un veritabil etimon imagistic —, care]l preface pe +tefan, pe c`mpul obi=nuit al relat[r]ii, c`nd un cititor priceput al jocului]n=el[tor de urme l[sate de v`nat (“sim]indu d[ciia +tefan vod[c[craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru,]ndat[au trimis...”), c`nd]ntr-un soi de fiar[, primejdioas[sub apatia ei p[relnic[(“Mai apoi socotir[s[nu cumva z[d[rasc[pre +tefan vod[, s[le fie a strica pacea...”).

]n acela=i fel, un domn abil (Despot Vod[) pare —]n expresia comun[,

deloc intenționat[a cronicarului — un]mbl`nzitor de bestii nelini=tite: “pre boiari cu cuvinte dulci]i]nbl`nzia...”.

V`n[toarea cu =oimi este sugerat[de expedierea]n prad[a unor p`lcuri de cavalerie turc[: “a=a au slobozit n[vrapii s[i de au pr[dat toat[]ara”.

Vultur de st`nc[, pribegitul P[tru Rare=]=i vegheaz[de sus urm[ritorii, “]s`ndu-s[ca s[poat[ceva odihni deasupra m[n]stirii,]n munte...”.

Turcul]=i epuizeaz[victima]n felul ursului (“c[vr[j]ma=ul lor =i a toat[cre=tin[tatea, turcul le st[]n spate...”), =i are gesturi de pescar (“=i asupra volniciei tuturor]ntinde mrejile sale ca s[-i cuprinz[”). Alteori, hultan, el atac[]n picaj: “Mal apoi s-au l[satu la ceilalt[spuz[de i-au snopit =i i-au sf[r`matu”. De aceea, vigilen[i ca viet[ile du=m[nite ale p[durii, “domnii Moldovei pururea s[aib[urechi deschise despre turcu...”.

Toate aceste exemplific[ri, la care,]n mare parte, am apelat =i]n alte capitole, sunt adunate aici cu inten[ia ca, prin num[rul lor mare, s[fac[s[se deconspire impulsurile dominante, reperele stabile ale imagina[iei cronicarului.

Exprimarea,]n aceste fragmente, este nefigurat[, din punctul de vedere al epocii, =i figurat[f[r] inten[ie, din punctul nostru de vedere.

Imagini v`n[toare=ti apar,]ns[, =i cu inten[ie, prin cele c`teva compara[ii ale autorului, confirm`nd prec[derea]nclina[iei lui plastice. Plutind]n aerul ei aparent conven[ional, compara[ia “ca un leu gata spre v`nat” poate fi luat[totu=i]n seam[. Fiind pricinuit[de temperatura sufleteasc[a lui +tefan, este plauzibil[=i pertinent[. Pe l`ng[aceasta, observat[]n ad`ncime, compara[ia evoc[]ncordarea de felin[]n atac, for[va ei plastic[apar`in`nd nu imaginii statice a leului, ci atitudinii de arcuire, febril[de dinaintea saltului. Ar merita ca imaginea s[fie adus[aproape de altele referitoare la +tefan (de exemplu cele care fac din el o fiar[ce nu trebuie z[d[r`t]),]ntr-un efort de precizare =i revizuire a portretului marelui domnitor, prin consemnarea impresiei l[sate de el urma=ilor.

O a doua compara[ie animalier[(“]nchis-au poarta =i ca ni=te lupi]ntr-o turm[f[r] nici un p[storiu, au intratu]ntr-]n=ii, de-i snopiia =i-i giunghia...), este ast[zi integral conven[ional]. Nu tot a=a era pe vremea lui Ureche,

c`nd imaginile nu se iveau ca auxiliare expresive ori purt`nd inten`ia unor efecte pur estetice, ci sub imperiul emo`iei, exact ca]n folclor; episodul m[cel[ririi boierilor este narat cu groaz[alunecat[]n oroare =i nedumerire.

Compara`ia tr[deaz[o zon[imaginativ[adiacent[— c`mpul vizual domestic. Compara`ia v`n[toreasc[]nf[\i=eaz[,]n cronic[, faza de exces imagistic, pentru c[, de regul[, aici efortul expresiv =i imagina`ia asociativ[nu sunt cu nimic diferite de ale povestitorului popular, adic[poart[mereu,]ntr-un chip sau altul, amprenta rusticit[\ii.

Se afl[la Ureche destule modeste compara`ii — ne vine greu s[le socotim ca atare — care divulg[structura psihic[=i universul accesibil cronicarului. Iat[compara`ia ap[rut[prin simplificarea carna`iei unei parabole: “Iani socote=te c[supt un copaci bun, c`\i s[mistuiescu, sau c`t[laud[]=i adaoge nu numai purt[toriul, ce =i \ara, c`nd n[v[liia la d`nsul =i la \ar[=i domnii cei striini, ca s[-i duc[la domnie...”.

C`teva evoc[implicit obiceiuri, ocupa`ii domestice, punctele de sprijin ale imagina`iei cronicarului]n sfera cotidianului: “mult[oaste le=asc[au pierit, unii de o=teni, al`ii de \[rani, ce le cuprinsese ca cu o mreaj[calea...”.

“Derept aceia]i zic |ara peste munte, c[ci iaste]ncungurat[de toate p[r`ile cu mun\i =i cu p[duri, cum ar fi]ngr[dit[”.

Altele decurg din cutele sufletului colectiv, din spiritualitatea rural[]nchis[]n cicluri, supus[, milenar, riturilor, dominat[de ideea patriarhal[a familiei: “Ce moldovenii a=a sta cum s-ar fi g[tit s[moar[”, “c[boiarilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare]i \inea”. [...]

Este, oare, funciaramente popular[sintaxa narativ[a lui Ureche ori se afl[ea sub pecetea retoricii umanismului t`rziu, contactat,]n tinere\e,]n Polonia? Chestiunea, pus[]n termeni disjunctivi, ni se pare irezolvabil[, mai ales]n faza actual[de cunoa=tere a limbii literare, a ceea ce limiteaz[popularul de cult]n epoc[.]n locul solu`iilor tran=ante, s[facem opera`ia]n\leapt[=i incomparabil util[de a inventaria tipurile de fraze narative.

Trebuie spus de la]nceput c[numeroase, foarte numeroase fragmente din cronic[recomand[o sintax[evoluat[; maturitatea ei se distinge]n

flexibilitate, în puțină adapt[rii la caden\ele materiei =i în libertatea solu\iilor topice. +i în primul rând în adaptabilitate, c[ci este reconfortant s[sim\i =i apoi s[stabile=ti diferen\ele între fraza ideologic[=i cea narativ[după cum evoluezi în text de la comentariu la obi=nuita expunere de evenimente. Prea puțin din simplitatea frustr[, utilitarist[a parataxei populare, foarte departe de somptuoasa desf[urare a frazei costiniene.

Reiterarea copulativului =i al epicii populare, iar, în variant[scris[, obositoarea reluare a aceluia=i în proza neculcian[nu exist[în prima cronic[a \rii, unde dominant[e eficien\ă =i caracteristic[e uluitoarea limpezime a expunerii. +i nu este, aici, ticul verbal al povestirii, reminiscen\ă a stereotipiei persuasive a basmelor. Pentru c[nu este diseminat în tot locul, apari\ia lui repetat[într-un pasaj posed[un poten\ial psihologic, oblig[s[-l lu[m sub observa\ie stilistic[.

În general, *sî*, în coordonare, aflat la început la nivelul complex al frazei, coborînd, apoi, progresiv =i din ce în ce mai rapid, la verigi sintactice inferioare, suport[o interpretare intensiv-cumulativ[. Pierderile catastrofale îi suscit[cu regularitate stranie o astfel de construc\ie cronicarului. Trebuie s[revenim la trei exemple remarcabile, fructificate de noi pe alte laturi:

"Iar +tefan vod[, miercuri 24 de zile a ace=tii luni, au dobîndit cetatea D`mbovi\ă =i au intrat într-nsa =i au luat pe doamna Radului vod[=i pe fiic[-sa Voichi\ă au luat-o =ie doamn[=i toat[avu\ia lui =i vistieriile =i ve=mintele lui cele scumpe =i toate steagurile lui";

"Au luat +tefan vod[cetatea Teleaj[nului =i au t[iat capetele p`rc[-labilor =i muierile lor le-au robit =i mul\i \igani au luat =i cetatea o au arsu";

"+i mul\i den boiarii cei mari au picat, =i vitejii cei buni au pierit, =i fu sc`rb[mare a toat[\ara =i tuturor domnilor =l crailor de penpregiur, deaca auzir[c[au c[zut moldovenii supt m`na p[g`nilor."

Intensitatea rezultat[se afl[la acela=i nivel, în s[exist[nuan\ele: în primele două exemple, enumerarea se face cu spaim[crescînd[, în al doilea, cu strîngere de inim[p`n[la în[bu=ire.

Dacă nu poate intra în discu\ie asimilarea simplit[ii =i stereotipiei

sintactice populare cu tiparul sintactic al cronicii, ne r[m`ne s[constat [m ce grad de rafinament atinge]n frazare autorul. Un am[nunt ne]nsemnat de redactare, =i anume o turnur [particular[]n formularea unui pasaj, ne-a fost suficient pentru a abandona imaginea unui practicant al expunerii oarbe iresponsabile. A nu-\i uita, neonora\i,]ntr-un cotlon al frazei, determinan\ii, a constr`nge fraza s[finalizeze, recurg`nd, pentru aceasta, la *un repetitio* discursiv ca =i cum relatarea rarefiat[prin dictare ar fi cerut-o, sunt m[rturii suficiente pentru atestarea unui anumit grad de vigilen\[compozi\ional[=i sintactic[a cronicarului :

“Ci p`n-a s[str`nge oastea lui +tefan vod[=i p`n-a-i veni ajutoriu, c[=i Las[u, craiul ungurescu, fratele lui Albertu,]nc[i-au trimis 12 000 de oameni de oaste =i cu d`n-ii pre Birtoc, voievodul Ardealului, ce era cuscu lui +tefan vod[, =i de la Radul vod[]nc[i-au venit ajutoriu oaste munteneasc[. Ci p`n[a s[str`nge oastea toat[launloc, Albertu crai au purcesu cu oastea de la Co\mani =i au lovit la +ipin\i.”

Prob`nd,]nt`i, existen\ta unui anumit scrupul sintactic, suntem slobozi s[extindem, din aproape]n aproape, investiga\ia. Odat[demonstrat[varietatea]n registrul frazelor narative, ea s-ar constitui ca argument al conceiverii lucide a =irului sintactic. Astfel, exemple de concentrare narativ[sprijinit[pe puterea de contragere a gerunziilor, pe scuturarea determin[rilor superflue se afl[]n multe locuri. [...]

Sintaxa cronicarului poate fi explicat[, mai cur`nd, prin fenomenele obi=nuite de autostereotipare]n procesul redact[rii, de adeziune la tipare comode,]n fine, admitem chiar c[prin anume infiltra\ii de subcon=tient ale stilului istoriografic latin, dec`t prin cuno=tin\ele sale retorice asimilate =i aplicate consecvent. Dac[exist[, totu=i, un anume control al sintaxei, turnurile retorice ale frazelor sunt]n=el[toare, ele sunt egale cu hazardul sau pot fi motivate, c`nd intervine repeti\ia, pur =i simplu, printr-o penurie sinonimic[: “+i cu vrerea lui Dumnezeu pierdur[le=ii r[zboiul =i fu izb`nda lui +tefan vod[=i *mult*[oaste le=asc[au pierit =i pre *mul*/i i-au prinsu]n robie. +i *mult*[cazn[f[cea moldovenii...”

Mult mai profitabil[,]n sensul determin[rii unei tipologii sintactice, ar fi interpretarea psihologic[a topicii =i a caracteristicilor fraz[rii. O asemenea interpretare \ine seama de conjunctura momentului, de psihologia redact[rii. De exemplu, credem c[se poate stabili un fel de *regul[a primului impuls*. Cercetat[cu ochi profesionist, topica micilor segmente sintactice (care, la scar[, reproduce pe cea a marilor unit[\i] pare a fi determinat[de forma particular[de exprimare a majorit[\ii povestitorilor =i,]n general, a tuturor celor care, formul`nd iute =i direct, renun`nd a =i mai supune textul unui control riguros, nu opereaz[, constant, retu=uri, nu verific[totdeauna adresele determin[rii, pe scurt, *nu elaboreaz[.*

Se revel[,]n diverse jocuri ale redact[rii r[mase, la primul jet, consecin\ele topice ale unei puternice tendin\ele de grupare din fug[a cuvintelor]n propozi\ii, dup[importan\ea no\iunilor con\inute,]ntr-o str[duin\[\]l[untric[(necon=tientizat[) de a transmite rapid =i eficient esen\ialul.

Cuvintele purt[toare ale informa\iei cheie (nu neap[rat importante =i sub raport gramatical) =i, pentru c[apar\in unei opere istorice, purt[toare a =tirii, sunt]mpinse de un resort immanent in prima pozi\ie. Str[mut[ri de cuvinte se produc constant]n virtutea acestui "principiu" ordonator intern: "A=ijderea =i *muntenilor* nu numai *nevoie=i groaz[* le f[cea, ce =i *domnii* le schimba =i, *pre cine vrea ei*, primia. *Pre ardeleni* nu-l]sa s[s[odihnesc[, ci *pururea* le f[cea nevoie, =i *cet[\i c`teva*, le luase".

Topica aceasta]ntoars[, a=e-z`nd la vedere avu\ia semantic[, este cu adev[rat topica obi=nuit[; cea indicat[ca obiectiv[, ast[zi,]n gramatici, intervenind prin excep\ie la el, constituie,]n chip paradoxal, o abatere expresiv[.

Obi=nuit[s[alunece]n acest tipar specific, fraza poate s[ajung[la obscurit[\i de felul: "]n]ara Le=asc[de multe ori au intrat =i mult[prad[=i izb`nd[au f[cut (n. n., moldovenii), *den c`mpi t[ar`i i-au scos*"; ceea ce]n transpozi\ie modern[]nseamn["i-au scos pe t[tari din c`mpii".

Alteori, în același fel, se nimeresc ambiguu și sugestiv: “de au sl[bit *caii* turcilor *cei gînga=*”, “Iar giudecata *celor* cu str`mb[t[și *de la margine*, s[s[fac[de]mbe p[r]ile”.

Odat[pornite, construcții care se cereau continuate, în accepția noastră, într-un singur fel, și abandonează traiectul obișnuit pentru a continua pe calea laterală, deschisă de cuv`ntul esențial, primul venit în minte în clipa de dinaintea formulării: “Decia +tefan vod[g[tîndu-se de mai mari lucruri s[fac[, nu cerca s[a=aze \ara.”

Parantezele îl fură uneori pe Ureche, dar ele nu au caracterul organizat, metodic, de edificiu supraetajat al profesionistului. Într-o digresiune Costin, ci sunt precizări spontane, contrast`nd cu lapidaritatea restului, ivite din dorința de a spune pe ner[suflate c`t mai mult și încadrate, de aceea, st`ngaci:

“A=a pierz`nd pu=cele, l[s`nd steagurile, *carile toate le-au adunat +tefan vod[*, și ei, cine cum au putut, în toate p[r]ile s-au r[=chirat”;

+tefan vod[, l[s`nd inema cea neprietenească și întorc`ndu-se c[tr[datoriile cea cre=tinească, s-au]np[cat cu craiul le=[scu și mare leg[tur[au f[cut, *nu c[doar[s-au temut de puterea lor, care s[ispitise și r[zboiul f[cuse și cu turcii, de at`tea ori i-au și biruit, și cu alți megiiași de penpregiur av`nd sfad[, niciodat[nu s-au plecat*, ci pentru s[cunoască toată cre=tin[tatea c[n-au fost despre d`nsul]ncep[tura, c[n-au r[dicat el armele asupra lui craiu, ce craiul f[r] cale și f[r] =tire au venit asupra lui, *unde și acolo s-au]ntorsu cu ru=ine*, mai apoi ca s[arate c[mai mult poate s[strice el lui craiu, dec`t craiul lui +tefan vod[, au intrat de i-au arsu t`rgurile și i-au robit podarii”.

Atras uneori în cursă de c`te un cuv`nt care, odată scris, aduce cu și de la sine lanțul s[u de determinări, cronicarul, zorit ca totdeauna c`nd nareză s[și ispr[vească mesajul, și urmează, f[r] ezitări, noul st[p`n, f[r] s[]ncerce s[convertească structura acceptată la cea p[r]sit[sau invers, oper`nd doar mici ajustări. Rezultă, în consecință, în cazul rar, fraze acceptabile (1), iar în cazul tipic, construcții =ubrede, cu echilibru precar,

anacolutice, în privința c[ora, spre a le da de cap, trebuie să ai în vedere sensul global al informației (2):

1) “Mai apoi v[z`nd Mateia= crai *volnicia* lui +tefan vod[c[nu o poate supune, str`ng`nd mult[oaste a sa...”;

(2) “Dăciia trec`nd craiul spre \ara sa, pre multe locuri i-au lovit ai no=tri, ales pre craiu, c[mazurii, întorc`ndu-s[s[dea r[zboiu =i s[apere pre craiu =i pre cei sc[pa\i dentr-acei pojar, au dat asupra lui Boldur, vornicul cel mare, pre carele] trimisese +tefan vod[]mproptiva acei o=ti le=[=ti ce venia într-ajutoriu craiului, =i mare moarte au f[cut într-]n=ii”. Except`nd formulistica introducerilor din unele pasaje, recurența unor construcții narative tipice =i conservarea normelor minime ale limbii rom`ne, putem vorbi de o topic[imprevizibil[, neasemuit de modern[. Spiritul cititorului nu se poate odihni pe itinerarii at`t de accidentate; de unde =i senzația de obstacol pe care o ai în fața cuvintelor din cronic[, personalitatea intrinsec[a acestora.

Topica spontan[a frazei narative a autorului implic[o mare libertate, de la care se poate înv[\a. Componenții, în str`nse raporturi de determinare, ai unei fraze se v[d adesea izolați de mari alunec[ri sintactice — propoziții sau p[r\i de propoziție: “...de multe ori s[]*uda Mateia=craic* c`te r[zboiaie face +tefan vod[cu puterea lui le face =i de subt ascultarea lui *face izb`nd*] =i *vr`nd* de ce se f[liia *ca s[arate* c[-i adev[rat, au trimis...”.

Disloc[riile nu sunt accidentale în cronic[:

=i socotea toate *semnele* c`te s[f[cuse *rele c/ au fost* lor de ar[tare...”;

“*c/ va fi sf`r=itul* lor *r[u =i amaru*”;

+i au]nv[\at cu tain[]ntr-o zi *lefecii* cari i-au avutu *striini* de i-au supusu]n curtea...” ;

Inversiunile, de asemenea. Iat[una suav[: “V[z`nd P[tru vod[pre *credincioas*[sluga sa, *mult* s-au bucurat”.

Repetat[pe parcursul frazei, inversiunea o]nvioreaz[ritmic, c[ci cuvintele, aduse — peste altele — în fa[,]=i atrag =i accentul de atenție: “*acolo* au mersu +tefan vod[=i *plini* s-au]ntorsu pre la casele sale”.

În capitolele de istorie propriu-zis, în care dominant este transmisia eficientă a =tirilor, redactarea, care este în jet, se face în funcție de un soi de analizator instantaneu al importanței fiecărui cuvânt în finalizarea mesajului; acesta din urmă se poate modifica, în jocul psihic al asociațiilor, chiar pe parcurs, cu redistribuirea de rigoare a cîrmizilor construcției, de unde rezultă o topică pentru noi imprezibilă, care este, de fapt, o topică spontană. Ea este ușor de confundat cu topica latină liberă.

Topica spontană reprezintă =i ea o sursă de suspens epic.

Eugen NEGRICI, *Narațiunea în cronicile lui Grigorie Ureche =i Miron Costin*, Editura Minerva, București, 1972, p. 109-113, 139-141, 143-147.

Dat fiind că Simion Dascălul =i declină numele la anumite interpoziții mai mari, M. Kogălniceanu, atunci când a publicat cronică la Ureche, în 1852, a separat toate adugirile pe care el le socotea ca fiind ale lui Simion Dascălul, într-un apendice al letopiseșelor. Textul propriu-zis al cronicii a fost atribuit de editor lui Grigorie Ureche. M. Kogălniceanu reia, în fond, teza mai veche a cronicarilor români din generațiile imediat următoare aceleia a lui Ureche.

Mai târziu însă, pe măsură ce s-au descoperit noi manuscrise =i pe măsură ce ele au început să fie studiate, cronică a fost atribuită întîi lui Nestor Ureche, tatăl cronicarului (de către B. P. Hasdeu, Aron Densusianu), apoi din nou lui Gr. Ureche (de către +tefan Orășanu, I. Bogdan, N. Iorga, P. P. Panaitescu etc.).

Spre deosebire de predecesorii săi, Constantin Giurescu consideră ca autor principal pe Simion Dascălul. Un amendament aduce acestei teze Constantin C. Giurescu, după apariția lucrării lui P. P. Panaitescu, *Influența polonă în opera =i personalitatea cronicarilor Grigorie Ureche =i Miron Costin* (Buc., 1925). Constantin C. Giurescu consideră că letopiseșul în chestiune are doi autori: Grigorie Ureche =i Simion Dascălul, sub numele căror istoriograful modern chiar publică textul în cele trei ediții îngrijite de dînsul.

În ciuda argumentelor lui Constantin C. Giurescu, teza mai veche, după care autor ar fi numai Gr. Ureche, continuă să fie susținută de un număr mare de specialiști (P. P. Panaitescu, I. C. Chișimia etc.). Discuțiile cu privire la problema paternității cronicii au fost redeschise în timpul din urmă (1960), cu prilejul apariției ediției a doua a cronicii lui Ureche (1958) sub îngrijirea lui P. P. Panaitescu. Constantin C. Giurescu și-a reafirmat punctul de vedere mai vechi. Recent însă, întemeindu-se pe studiul aprofundat al izvoarelor externe ale cronicii lui Ureche, I. C. Chișimia a adus dovezi de netăgduit în favoarea paternității lui Gr. Ureche asupra cronicii. [...]

Dacă analizăm însă conținutul declarațiilor personale ale lui Simion Dascălul, caracterul interpolarilor sigure datorate lui și natura izvoarelor indiscutabile folosite de el, vom constata că problema determinării unor cazuri de limită, adică a unor pasaje care pot fi atribuite, în egal măsură, lui Simion Dascăl și lui Grigore Ureche, nu e cazul să se mai pună.

În toate declarațiile pe care le face la persoana întâi singular, Simion Dascălul se dovedește arogant, lăudăros, superficial, un om care vrea să pară mai mult decât este. Aproape de fiecare dată se scoate în evidență în opoziție cu Grigore Ureche. De exemplu, referindu-se la documentarea cronicii, afirmă că Grigore Ureche scrie "mai mult din cărțile străinilor, decât din "izvoarele noastre", pe când el, Simion Dascălul, se bazează pe un număr mai mare de izvoare și va relata "toate prețurile". Grigore Ureche afirmase că "letopisețul moldovenesc", pe care-l folosește ca izvor, merge până la domnia lui Petru cel mic, pe când el, Simion Dascălul, a aflat un "izvod de născut" până la domnia lui Vasile Lupu = a.m.d.

Interpolările sigure ale lui Simion Dascălul, mai ales cele marcate de el ca atare, sau dublează unele capitole ale textului inițial, sau conțin relații cu totul nesemnificative. Astfel, după ce Grigore Ureche arată că "de la Rămneștrăg" și vorbește, de răsăpirea "râului din țiu", Simion Dascălul adaugă două capitole succesive: "De ijderniia moldovenilor..." și "De descălecarea Maramureșului". Aici, întemeindu-se pe un izvor străin ("ungureșc", zice autorul interpolarilor), neidentificat până acum, și confun-

d`nd epoci istorice destul de distanțate, Simion Dascălul susține că românii sunt descendenții t`lhariilor trimiși de împăratul Romei (care anume, nu se precizează) lui Laslau, craiul maghiar, în campania acestuia împotriva t`lhariilor care s-au stabilit apoi în Maramureș. Într-un alt capitol, plasat tot în preambulul letopiseșului ("O poveste den predoslovia letopiseșului cestui moldovenescu, ce întrînsa spune că iaste făcută vara den doao limbi, de românii de rusi..."), Simion Dascălul expune o povestire despre Iașo prisăcarul, interesant ca document de literatură artistică, dar fantezist sub raportul informației istorice. Capitolul privitor la domnia lui Despot vodă conține de asemenea o declarație a lui Simion Dascălul despre intervenția sa în cursul acestui capitol. Intervenția s-ar întemeia, după spusele lui Simion Dascălul, pe versiunea poloneză a cronicii lui Al. Guagnini datorită lui M. Paszkowski. Analizând textul cronicii în lumina izvoarelor poloneze, I. C. Chișimiază arată că, și de data aceasta, avem a face cu un truc al lui Simion Dascălul: "considerăm că Ureche l-a cunoscut pe Gwagnin și foarte probabil Simion Dascălul nu l-a cunoscut, însuși și comentariile lui Gr. Ureche". Intervenția lui Simion Dascălul s-ar putea reduce aici la încurcarea expunerii și la introducerea unor afirmații necontrolate.

Dacă analizăm caracterul acestor interpolații mai ample, datorite în mod sigur lui Simion Dascălul, observăm că acesta este lipsit de spirit critic, e de rea-credință și mistifică adevărul istoric. Este foarte probabil că povestea "de ijderenia moldovenilor" s-a plece de la unele evenimente din istoria Ungariei, care însă, prin tradiția orală și prin amplificări ulterioare, s-a fi ajuns la răsăritul cîră grosolane ca aceea din interpolarea lui Simion Dascălul. Pe de altă parte, este cu totul improbabil ca Simion Dascălul să fi cunoscut un letopiseș intern mai dezvoltat decât "letopiseșul moldovenesc" folosit de Grigore Ureche, în sensul că mergea până la domnia lui Vasile Lupu. Este aproape imposibil că acest letopiseș, dacă a existat, să nu fi fost cunoscut și să nu fi fost citat de Ureche. Relevăm aici și faptul că pentru perioada 1587—1594, în relatarea căreia Grigore Ureche folosește

tradiția orală, nu se întinde-te nici o interpolare sigură a lui Simion Dascălul.

Un ultim argument ni-l furnizează Miron Costin, care, menționând că pentru perioada pînă la domnia lui Aron vodă există letopiseșul lui Grigore Ureche, declară în mod categoric: "iar de la Aron vodă scris nu s-află, nice de altul, nici de Ureche vornicul" motivînd această lipsă, imediat în continuare, astfel: "ori că l-au împiedicat datoriile omenească, moartea, carea multe lucruri tale și s-a scris obștească nu lasă, ori că izvoarele lui s-au răsputit, ce va fi mai scris și de la Aron vodă încoace". Revenim, din aceste declarații, că la data cînd s-a apucat Miron Costin să scrie cronică, în Moldova, versiunea cunoscută public a cronicii lui Grigore Ureche ajungea pînă la a doua domnie a lui Aron vodă, Miron Costin pune însă și ipoteza întreruperii expunerii lui Ureche prin moartea autorului, dar și posibilitatea existenței unei continuări a cronicii, continuare care, prin risipirea manuscrisului, s-a pierdut.

Dacă acest letopiseș pînă la domnia lui Vasile vodă nu este o nescocire a lui Simion Dascălul, pornit din orgoliu, atunci trebuie să admitem ipoteza mai nouă a lui I. C. Chișimia și mult mai verosimilă că "însuși originalul lui Ureche mergea pînă la domnia lui Vasile Lupu", dar "măna copistului a înlemnit înainte de a termina copierea". Copistul — e vorba de Simion Dascălul — a ajuns cu copia la titlul capitolului consacrat lui Lobodă, în felul acesta, afirmă din prefața lui Simion Dascălul că Ureche mergea cu expunerea pînă la Petru Chiopul, iar continuarea pînă la domnia lui Vasile Lupu îi aparține lui, lui Simion Dascălul, constituie o altă inducere în eroare a uzurpatorului paternității lui Ureche asupra cronicii.

Documentarea pe care o folosește Simion Dascălul este, deci, discutabilă. Pe de o parte, pentru domnia lui Despot vodă, nu e sigur că Simion Dascălul consultă cronică lui Guagnini, dar e foarte probabil ca lui să i se datoreze anumite intervenții care contrazic sau încurcă versiunea lui Grigore Ureche. Pe de altă parte, Simion Dascălul face referiri la izvoare imaginare, nescocite de el (letopiseșul unghuresc), ca să pozeze în cărturar doct, bine documentat. Toate celelalte adugiri care au fost atribuite sau pot fi atribuite

lui Simion Dascălul sunt de proporții foarte reduse, sunt absolut nesemnificative, lipsite de importanță și nu presupun o documentare specială. E posibil deci ca autorul acestor intervenții să nici nu fie Simion Dascălul. Dacă ne limităm însă numai la interpozițiile sigure, scrierile documentare în contradicție cu declarațiile emfatiche ale interpolatorului și lipsa de spirit critic a lui Simion Dascălul sunt evidente. [...]

Coroborând declarațiile personale ale lui Simion Dascălul, care însuși este interpozițiile sale principale, cu analiza critică a interpozițiilor respective, rezultă că, în fond, intervențiile lui Simion Dascălul se reduc numai la texte confuze, care "amestecă" și "turbură" istoria, după expresia adnotatorului anonim, și că de alte intervenții el nu a fost capabil.

Nu este exclus că între aroganță și caracterul de uzurpator al lui Simion Dascălul, pe de o parte, și faptul că la scurt timp după moartea lui Grigore Ureche a dispărut orice urmă a versiunii originale a cronicii acestuia, să existe o strângere legătură. E posibil ca Simion Dascălul să fi intrat în posesia manuscrisului cronicii imediat după moartea lui Ureche, în orice caz înainte ca manuscrisul să fi putut fi copiat și difuzat în afara familiei cronicarului. Până nu s-a aplicat planul său ascuns, Simion Dascălul s-a nărnăat cu câteva informații suplimentare și a început să transcrie textul, completându-l acolo unde considera că e necesar sau unde dispunea de material în plus. Presupunem că, odată terminată operația, Simion Dascălul a avut grijă să distrugă originalul. În orice caz, el a pus în circulație numai versiunea interpolată. Simion Dascălul, așa lipsit de inteligență cum era, și-a dat seama că, dacă un contemporan al său ar fi confruntat versiunea originală a cronicii cu cea interpolată, el, Simion Dascălul, s-ar fi compromis definitiv.

După toate probabilitățile, Simion Dascălul a realizat această versiune a sa între 1654 — 1660.

Se crede că Simion Dascălul, interpolatorul cronicii lui Ureche, este unul și același cu Simion "dascălul" (sau secretarul) boierului Gavril

Costache, care era mare sp[ta]r =i cumnat al lui Miron Costin. Acest Simion "dasc[lul]" apare]ntr-un act de cump[rare scris la Ia=i,]n 1669, al[turi de Constantin Cantemir, viitorul domn, =i Velicico Costin. Dac[identificarea corespunde realit[]ii, trebuie s[admitem c[Simion Dasc[lul era cunoscut]n familia Costine=tilor =i]n aceea a Cantemire=tilor. }n aceast[ipotez[, noi suntem]nclina]i s[presupunem c[evaluarea interven]iilor lui Simion Dasc[lul de c[tre Costine=ti ar putea avea la baz[=i elemente greu de precizat]n prezent, f[r] documente scrise.

Autograful versiunii lui Simion Dasc[lul =i primele r`nduri de copii dup[versiunea lui nu se mai p[streaz[ast[zi.

Liviu ONU, *Tradi]ia manuscris[=i problemele edit[r]ii cronicii lui Grigore Ureche*,]n *Critica textual[=i editarea literaturii rom`ne vechi*, Editura Minerva, Bucure=ti, 1973, p. 151-152, 154-158, 160-161.

Orice istorie viitoare a literaturii noastre (dac[l[s]m la o parte pe acelea de uz instructiv didactic) va trebui s[]n[seama de reforma unghiului de vedere realizat[de G. C[linescu. R[m]`ne istoricului literar de m`ine s[g[seasc[=i metoda (a lui G. C[linescu este tot aceea tradi]ional[) de a trata literatura dinspre prezent spre trecut, r[sturn`nd =i efectiv cronologia. A]ncepe o istorie cu Grigore Ureche =i a o sf`r=i cu prozatorii actuali implic[o inocent[ipocrie: c[ci noi citim pe Grigore Ureche dup[ce am citit pe prozatorii actuali. Memoria nostr[cultural[]nc[r]cat[de patru secole de literatur[nu mai poate vedea]n Grigore Ureche pe cronicarul naiv pur =i simplu =i,]n cronică lui, banalele interpol[ri ale unui Simion Dasc[lul. "Interpol[ri]le" sunt de fapt cu mult mai multe =i de alt[natur[: citit ast[zi, Grigore Ureche se]ncarc[de toat[semnifica]ia culturii ce desparte veacul al XVII-lea de al nostru, peste letopise]ul lui a=tern`ndu-se straturi succesive de proze, romane =i istorii. Chiar de-am voi, nu-l mai putem citi cu un ochi nealterat.

Nicolae MANOLESCU, *Locul lui C[linescu*,]n *Teme*, 2, Edutra Cartea Rom`neasc[, Bucure=ti, 1975, p. 107-108.

Originalitatea cronicii lui Ureche, noutatea ei fa\ de izvoarele care-istau la baz[e dat[]n primul r`nd de limba]n care este scris[, limba na\ional[vorbit[]n acel moment de poporul a c[rui istorie se cerea fixat[]n memoria colectiv[]ii etnice. }ntr-o ordine mai clar[=i mai concret[a lucrurilor, aceast[originalitate const[]n coroborarea =i *interpretarea* informa\iilor de care se putea dispune atunci, cu tendin\va permanent[de a strecura observa\ia moral[. Moralizarea —]n]n\elesul major al cuv`ntului — se face din unghiul de privire al umanistului cu respect pentru adev[r: “ca s[nu m[aflu scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dreptate”. Dar =i din acela al iubitorului de \ar[=i de neam: “Laud os`rdia r[posatului Ureche vornicul, carele au f[cut de dragostea \[rii letopise\ul... c` t poate s[zic[fiecare c[numai lui de aceast[\ar[i-au fost mil[, s[nu r[m`ie]ntru]ntunerecul ne=tiin\ii...”¹ Abstrac\ie f[c`nd, un moment, de arta]n sine a primului prozator rom`n, frumuse\lea cronicii mai st[=i]n \inuta ei etic[]nalt[, de aristocratic[demnitate spiritual[,]n m[sura cu care patriotismul se exprim[strict]ntre marginile adev[rului. Literatura rom`n[din secolele urm[toare, prevestit[]n caracteristicile ei fundamentale de cronica lui Ureche, nu va abunda totu=i]n opere care s[]ntreac[cu mult probitatea etic[a primilor no=tri istoriografi. Abia]n dou[locuri din cronic[se g[se=te nimerit a se t[cea: c`nd nu se men\ioneaz[, dup[Bielski, jur[m`ntul omagial al lui +tefan cel Mare fa\ de regele Cazimir al IV-lea Jagello,]n 1468, la Colomeea (pentru c[, pe drept cuv`nt, cronicarul socote=te c[la mijloc era un tratat de alian\ de la egal la egal, impus de]mprejur[ri, numai formal un act de vasalitate din partea domnului moldovean =i faptul c[]n campania din vara =i toamna anului 1497]mpotriva invaziei polone condus[de Ioan Albert, +tefan ar fi avut]n ajutor dou[mici corpuri de oaste str[ine, cum informa acela=i izvor le=esc.

Acestea fiind zise, moralizarea confer[cronicii un anume stil, o \inut[, caracteristice, cum am avut deja prilejul s[observ[m]n c`teva r`nduri. Nici una din faptele relatate nu r[m`ne f[r[comentariul participativ al

¹ Miron Costin, *Opere*, p. 242.

scriitorului, altfel spus, judecata de valoare. Acest lucru nu vine în sensul =tirbirii valorii estetice a operei, ca la moderni, înțeles pentru că scriitorul nu poate fi suspectat de rea-credință, =și în al doilea rând, din pricină că depărtarea în timp a estompat complet omul individual, în favoarea unui prototip în care ne recunoaștem. Astfel, noi =ine suntem tentați a face o observație ca aceasta, aflându-se în întemeietorul Moldovei a domnit numai doi ani :

“Pre acesta semnu dintăia =i dată ce se arată domniia, fără trai, să putea cunoaște că nu va fi a =ezarea bună între domniia Moldovei, ce cum fu prescurtu viața domnului dintăia =i domniia ce vor fi înainte adesea să vor schimba =i între domnia Moldovei multă nea =ezare va fi”.

Pasajul mai este apoi grăitor =i din punctul de vedere al scriitorului reacționând în felul său specific față de dese schimbări de domnie la care asista în vremea lui. Voind a moraliza cu orice pre, deoarece cartea nu avea alt scop decât a fi un “izvod” care “să rămăie feciorilor =i nepoșilor, să le fie de învățatură”, cronicarul face gestul bătănesc al opririi în loc, pentru ceea ce el numește “nacazanie”, “învățatură” sau “certare”. Evident, acum, după trecerea timpului atât de îndelungat, aceste “certări” =i-au pierdut orice utilitate practică imediată. Ele s-au încercat însă de farmecul vechimii, introduse fiind prin câte un: “Iani socote =e...”. “Aicea să socotim...”, “Nacazanie silnim, adecă certarea celor puternici...” etc., sugerând că tinerea din cap care înso =e =e dojana mai blândă ori mai aspră, totdeauna susținută de fapte. Acum fraza curge în volute impecabile, ca de la amvon, mai atrăgătoare chiar decât în *Cazania* contemporanului mitropolit Varlaam, constrângerile omiletice nefiind în acest caz obligatorii. [...]

Invocarea voinei divine, care hotărâ =e de mai înainte mersul lucrurilor, nu este neapărat făcută în spirit pedant creștin, ca la scriitorii religioși, ori ca în *învățaturile lui Neagoe*, ci în termenii mai obișnuiți în limba obișnuită, unde providența se confundă cu fatalitatea ciobanului din *Mioriia* =i din alte alte împrejurări ale vieții de toate zilele. Așa se comentează lupta

dintre Despot vod[=i Alexandru L[pu=neanu, care avusese loc la Verbia,]n 18 noiembrie 1561. Stilul cazaniilor vine numai s[=lefuiasc[fraza unde este vorba de soarta cea schimb[toare:

“Zic unii c[=i acelea s[fie fostu r[zboiul cu viclenie, c[cela ce pierde, fie=te c`ndu nu vai s[afle vina sa, ci mut[la altul, iar[acestea de la Dumnezeu sunt tocmite ca nimica s[nu fie st[t[toare pre lume, ci toate de r[sip[=i trec[toare: pre cei de jos]i suie =i pre cei sui]i pogoar[, ca s[fie de pild[=i de]nv[\\tur[noao, s[cunoa=tem c[nu avem nimica pre lume, f[r[numai lucruri bune”.

Cum se vede, mai ales din citatul produs imediat mai sus, conciziunea =i tendin\la moralizatoare duc la formul[rile apodictice, la maxime, o alt[tr[s[tur[a stilului lui Grigore Ureche =i a stilului cronic[resc]n genere. Iat[o serie de asemenea maxime,]mprumutate sau f[cute ad-hoc; “C[mai bine iaste a s[ap[ra de turci de dup[p[retile altuia dec`t de dup[al s[u”, ziceau le=ii, pl[nuind]nsc[unarea lui Alex[ndrel (1449, martie-octombrie; 1452—1454), vasalul lor,]n locul lui Bogdan al II-lea, tat[]l lui +tefan cel Mare. “Celui fricos =i]nsp[imat, =tiindu= i moartea de-a pururea]naintea ochilor, nici un loc de odihn[nu-i, nici inima de r[zboiu”, se spune despre boierii care au]ncercat un complot]mpotriva lui +tef[ni\ (1517—1527), nepotul lui +tefan cel Mare. “Ci sfatul, m[car[c`tu-i de bun, un lucru ce iaste din voia lui Dumnezeu nu s[poate schimba”, este g`ndul fatalist]n leg[tur[cu inutilitatea consiliilor pe care Petru Rare= le auzea din gura boierilor de divan,]n 1538, c`nd este nevoit s[p[r[seasc[tronul =i s[fug[peste mun[i. “C[turcul bucurosu-i pe fie=te carele s[-] priimeasc[, numai s[i s[plece =i s[-] dea bani”, e reflec\ia prilejuit[de]mprejurarea c[acela=i Rare= a trebuit s[mituiasc[pe mai marii turcilor [...]

]n sf`r=it, verva retoric[a moralistului atinge punctul ei de v`rf]n *Nacazanie*, *adec[]nv[\\tur[=i certare celor mari =i puternici*, care urmeaz[imediat paragrafului unde se poveste=te omor`rea celor 47 de boieri de c[tre Alexandru vod[L[pu=neanul.]ncep`nd prin a denun\la obiceiul local de a omor] f[r[judecat[=i a v[rsa s`nge nevinovat, pentru c[cei ce p`r[sc

sunt tot cei care “umplu legea”, și continu`nd cu]ntreb[rile retorice de rigoare: “Dar[cui nu-i iaste ur`ta muri ? Cine n-ar pofti s[vie\uiasc[? Plece-le lor via\ ? Al\ii]nc[nu o ar lep[da. Crezu mai bine pentru dragoste dec`t de fric[s[-i slujeasc[“. Cronicarul revine des la ticul s[u preferat, de b[tr`n amator de parabole și apologuri :

“Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni=te mu=te f[r[minte, cumu= `n domniia cum iaste albina, c[toate= ap[r[c[=cioara și hrana lor cu acile și cu veninul s[u. Iar[domnul lor, ce s[chiam[matca, pre niminea nu vat[m[, ci toate de]nv[\tura ei ascult[.”

]n pasajul de mai sus e con\inut chiar nucleul concep\iilor politice și sociale ale marelui boier Ureche, care ar fi voit ca domnul s[conduc[\ara dup[sfatul boierilor. Ele vor fi]nsu=ite aproape]ntru totul de Costin și de Neculce. Deocamdat[, observ[m me=te=ugul scriitorului de a se face]n\eles]n chipul cel mai plastic cu putin\[, prin compararea statului cu stupul de albine, anticipare spontan[a teoriei fiziocra\ilor din secolul imediat urm[tor, s-ar zice,]n frunte cu medicul și economistul francez Fran\ois, Quesnay, teorie]mp[rt[it[, cum prea bine se =tie, de Eminescu.

Urmeaz[apoi,]n chipul cel mai firesc, o serie de considera\iuni ie=ite parc[din pana lui Machiavelli, care atr[gea aten\ia principilor de modul cum trebuie \inut seama de psihologia supu=ilor. Tonul discursului tinde spre maxima peremptorie, cu neputin\ de contrazis,]ntr-un fel de crescendo verbal. [...]

Se]n\elege,]ntr-o asemenea carte și la timpul c`nd ea a fost scris[nu poate fi vorba de ni=te reguli de compozi\ie aplicate ca atare, chiar dac[autorul nu este complet str[in de a=a ceva. Simplu detot, el]și propune respectarea strict[a cronologiei domniilor \rii Moldovei, *t/ind* lucrarea sa exact la mijloc, dup[domnia lui +tefan cel Mare, spre a face loc descrierilor neamurilor și \rilor de prin prejur, fiindc[a=a “se cade”.]ns[de ar fi fost numai at`t, Ureche n-ar fi dep[=it cu nimic stadiul hronografelor de tipul celor slavone=ti, ori ca acela al lui Mihail Moxa. Scriind o cronic[independent[,]n sensul c[nu i-a fost comandat[,

impus[, de vreun patron, cum se]nt`mplase cu letopise\ele lui Macarie, Eftimie =i Azarie, cum e cazul,]n bun[m[sur[, cu cronicile muntene=ti, cea a Cantacuzinilor =i cea a B[lenilor, el]n\elege s[interpreteze *liber* faptele, astfel]nc`t limba]n care scrie *crystalizeaz[*]n chipul cel mai firesc, conferind operei o structur[, o coeren\[organic[, asemeni unui fenomen al naturii.

De ar fi s[apreciem lucrul din punct de vedere strict cantitativ, statistic-numeric numai, vom observa propor\ia just[a acord[rii num[rului de pagini cuvenit importan\ei fiec[rei domnii]n parte, excep\ie f[c`nd paragrafele interpolate,]ndeosebi cele referitoare la domnia lui Iacob Eraclid Despotul, datorate lui Simion Dasc[lul. Astfel, lui +tefan cel Mare i se acord[, cum e =i firesc, num[rul cel mai mare de pagini, 30 dup[edi\ia cu care lucr[m, lui Bogdan Orbul, 8, lui +tef[ni[, 4, lui Petru Rare=, 12, fiilor acestuia, Ilia= =i +tefan, numai c`te una, lui L[pu=neanu, 6, lui Ion vod[Armeanul, 10 etc. Totul este rezultatul unui bun-sim\ care-l]mbie pe scriitor la aceste aprecieri convenabile.

De tot interesul este s[b[g[m de seam[cum, din c`nd]n cind, =i anume atunci c`nd i se pare c[s-a extins prea mult]ntr-un domeniu ce s-ar fi cuvenit atins numai]n treac[t,]=i ia seama prin c`te un "Ci de acestea destulu-i, ci la ale noastre s[ne]ntoarcem", fraz[cu care se]ncheie considera\iile]n leg[tur[cu conciliul de la Floren\ a. Sau:

"Ci de acestea a t[arilor destul am pomenitu, ci iar[=i de altile s[ar[t[m, c[multe am avea a scrie de d`n=ii, c[de multe ori am p[vi =i nevoie de c[tr[d`n=ii =i nu numai noi, ce toate \[rile, c`te-s prin prejurul lor, mai apoi s[nu ne ar[t[m istoriei de lucrurile altor \[ri".

A=adar, bunul-sim[, mai exact spus, sim\ul propor\iilor =i al coeren\ei, al necesit[iei p[st[r]rii]n subiect]l fac pe scriitor s[nu se]ntind[dispropor\ionat asupra unor chestiuni str[ine. M[rturisirea ca atare a "temerii" devierii de la subiect \ine]ns[de tendin\ a spre oralitate a stilului. Nu altfel trebuie interpretate asemenea *gesturi*, de fapt semne de segmen-

tare compozițională, la Creangă. Liber =i independent, în chipul cel mai natural, Ureche povestește istoria vânării sale, după cum liber de orice constrângeri, în chipul cel mai firesc, Creangă povestește istoria copilăriei lui. Deosebirea dintre cele două opere e numai de subiect, esențială, semnificația lor, literar-estetică, măcar în mare, rămâne aceeași. Iată pe Creangă lundu-i seamă că s-ar putea depărta de subiect, într-un moment când i se întimplă să se lăsească totuși prea mult vorbind de importanța împrejurarilor Humuletilor, cu mănăstirile =i locurile de pelerinaj ale vicilor, ale fevelor boierești de mare vază, chiar ale domnitorilor. [...]

Cum s-a observat, "nacazaniile", "nvanăturile" sau "certările" care urmează cu regularitate capitolelor mai importante sunt ele înseși un element de *reglare* a compoziției, moralizări bătănești =i popasuri retorice ivite sub condei din necesitatea organică a creării unui ritm cît mai variat =i armonios al expunerii, nemonoton, oglindă a mișcării spiritului autorului. Le vom întîlni la aproape toți cronicarii, deseori în forme mult mai puțin sobre, prin comparație cu Ureche, făcute din muștrări vehemente =i din invocări profetice, adevărate ieremiade, unele puse în scenă cu meșteșug, cum ar fi cazul la Neculce, de o pildă.

Dar fiindcă veni vorba de oglindirea mișcării sufletului scriitorului în vulturile operei, văzută în desfășurarea ei compozițională, mai bine zis, de mișcarea sufletului colectiv în prima carte în care limba română se realizează în scris, datori suntem a observa un alt element de coerență, cu atât mai interesant, cu cît el se manifestă absolut spontan, izvorât fiind din mentalitatea epocii. E vorba de menționarea de către cronicari, la intervale anume, a *semnelor premonitorii*, care anunță sau însoțesc evenimente istorice importante, cum ar fi cutremurele de pământ, ivirea unei comete ori vreun alt fenomen astronomic, apariția fantomei cetei unui sfînt, în vis sau aievea, mai ales menționarea fenomenelor meteorologice ieșite din comun, cum ar fi iernile grele =i geroase, ploile potopitoare,

verile secetoase, c`nd mor vitele =i pier fiarele din codri. Am ar[tat mai]nainte cum,]ntre altele, men`ionarea unor semne, “iarn[grea =i geroas[“, ori “ploi grele =i povoai de ape”, \ine de ceea ce prin conven`ie ne-am permis s[numim *rama* portretului lui +tefan cel Mare, cronicarul]n`eleg`nd s[sublinieze importan`a evenimentului mor`ii voievodului prin ar[tarea particip[rii providen`ei. C[ci, el, Ureche, asemeni tuturor contemporanilor s[i, este un providen`ialist]n g`ndire =i]n sim`ire. Noi modernii g[sim]ntr-o asemenea pagin[numai prilej de contemplare a ceea ce s-ar numi *coresponden`ele* condi`iei umane]n cosmos. }n opera lui Shakespeare — dar nu la vremea compunerii ei, ci]n epoca romantismului =i a neoromantismului care se nume=te simbolism — s-a f[cut descoperirea “atmosferiz[rii” prin semnele r[u sau bine prevestitoare care acompaniaz[via`a =i faptele omului, a=a cum]n epopeile clasice planul supranatural al desf[ur[rii ac`iunii comenteaz[, merg`nd paralel, planul real al]nt`mpl[rilor omene=ti, ori ca]n tablourile lui El Greco, unde de fiecare dat[registrul de jos, terestru, are o replic[deasupra, supranatural[. Nu altfel se explic[,]n fond, prezen`a naturii, la romantici =i la simbol=ti, ca fundal =i acompaniament al vie`ii omului, exemplul cel mai concludent fiind at`t de ne=tiut =i neb[nuit de mul`i *modernul* Sadoveanu, scriitor de esen`\ popular[-tradi`ional[, rapsod, ivit]ns[]n plin[epoc[simbolist[.

Astfel,]ntre primul =i cel de al doilea r[zboi al lui +tefan cel Mare cu Radu cel Frumos, se face]nsemnarea foarte laconic[a unui cutremur :

“}ntr-acela= an [6979 = 1471, n. n.], august 29 fu cutremur mare de p[m`ntu peste toat[\ara,]n vremea ce au =ezut domnul la mas[, la pr`nzu”.

(De notat faptul c[Ureche se abate]ntr-o m[sur[de la izvorul slavon, *localiz`nd* evenimentul, leg`ndu-l de realit`\ile istoriei Moldovei. C[ci]n *Letopise`ul anonim* se vorbe=te de un cutremur care s-a]nt`mplat]n toat[lumea, f[cut s[coincid[cu =ederea la mas[a... \arului¹.

¹Sadoveanu cite=te atent cronică lui Ureche =i, ad[og`nd impresii personale directe de la un cutremur din 1934 (vezi Profira Sadoveanu,]n Note, vol. 13, Opere, p. 1033),

Propoziția imediat următoare din cronică informează, parcurând aici nici o legătură cu cea de mai înainte, cum că, “Vă leato 6980, au adus +tefan vodă pre Maria de Mangop, de au luat lui=doamnă “. Iată însă că sub anul 6985 (=1477), cinci ani mai înainte, după relatarea bătăliei de la Valea Albă, vine paragraful intitulat “Răspunsul altor semne”, cu rapel foarte clar la cel de mai înainte: “Într-aceia=an, dăchēmvrīe 19, prīstăvītu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop”.

Deosebit de caracteristice pentru modul de gândire al epocii, dar și pentru modul de constituire în general a miturilor, în conștiința colectivă, ca și în artă, ne apar notațiile referitoare la aparițiile unor sfîniți războinici ajutînd pe +tefan cel Mare în bătălie. Astfel, în războiul de la Râmnic, contra lui Basarab cel Tânăr zis și Epeluș, în 1481, 8 iulie, când domnul muntean era secondat de un puternic detașament turcesc condus de pașii Alibeg și Skenderbeg, un sfînt Procopie, călare și înarmat, fu zărit plînd ca o fantomă deasupra oțirii moldovene, “dîndu vîlvă luptă torilor lui +tefan. [...]”

Apelul la tradiție, prin acel “zic și să fie arătat” ipotetic, precum și nu mai puțin ipoteticul “ci iaste de a-l și crede acestu cuvîntu”, indică din

construie-te atmosferizarea din primul capitol din cea de a doua parte a trilogiei *Frații Jderi, Izvorul Alb*, publicat în 1936. Data e p[ar]at[ă], 29 august, ziua “Tinerii Cînstitului Cap al lui Ion Botezătorul”, precizează Sadoveanu în plus. Vodă stă la masă, bucuros de tîrea pe care i-au adus-o soli trimiși anume să pe/ească pe Maria de Mangop. Descrierea cutremurului e f[ac]tă, se învelege mai în amănunt, cu arătarea înfricoșării seimenilor ieșiți în grabă de la odăile lor, în frunte cu căpitanul Hrăman, cu arătarea stăpînirii de sine a voievodului muștrînd pe vitejii sferiași numai dintr-atîtc etc. Inserarea faptului nu are alt scop decît crearea impresiei de epocă, o dată cu un fel de potențare a misterului pe care semnul ar putea să-l poarte cu sine. O reminiscență eminesciană vine să se adauge de asemeni sub pana prozatorului modern. Iată un mic fragment:

“Al doilea val al cutremurului scutură pământul a doua oară cu mai multă putere și mai îndelung decît în cea oară, cu aceleași detunete subpământene. În cornul dinspre răzrit al Cetății, turnul numit al Nebusei și lepădat în răpă o aripă, cu mare sunet, și clopotul lui dădu zvon prelung, atîns ca de zîmii unei aripi a Demonului.” (*Op. cit.*, p. 355.) În *Melancolie* de Eminescu: “și străveziul demon, prin aer cînd să treacă / Atinge-n cetăra cu zîmii-aripei sale, / De-auzi din ea un vaer, un auit de jale”.

nou tendința de laicizare a povestirii, dat[cu impresia de diversificare compozițional], de vreme ce izvorul slavon informează[numai pe un ton apodictic =i sec, de carte de rug[ciuni. [...]

Cu menționarea apariției unui sfânt, de ast[dat[Dimitrie, se încheie =i povestirea campaniei de la Codrii Cosminului, la 1497. Tradiția oral[e invocată[din nou, îns[într-o frază[foarte apropiată[de cea referitoare la sfântul Procopie, ca un leitmotiv. [...]

Același Sfânt Dimitrie se mai arată[, în vis, =i s`ngerului L[pu=neanu, însp[im`nt`ndu-l=i cer`ndu-i s[-i ridice biserica la P`ng[ra\i, forma aceasta de a nota remu=c[rile tiranului pentru f[r[delegile s[v`r=ite =i mod specific de a explica într-un fel faptul c[totu=i a zidit =i el biserici, nu din evlavie, ci de fric[. [...]

Dacă[moldovenilor, la Codrii Cosminului, le venea în ajutor un sfânt, în tab[ra polon[se ar[tau numai semne rele. “Cuprin=i de at`ta nevoie”, le=ii încep a c`rți împotriva craiului Ioan Albert, la început pe ascuns, apoi pe față[, învinuindu-l c[pornise r[zboiul “f[r[cale”, dovadă[semnele de r[uaugur, ce se iveau la tot pasul, prevestind pieirea =i “concenia” lor. [...]

Moartea episcopului Macarie de Roman, cronicarul slavon, ori venirea la tronul Moldovei a aventurierului Iacob Eraclid Despotul sunt prevestite de alte fenomene meteorologice ie=ite din comun.

“Pre aceia vreme fost-au iarn[grea, mare =i friguroasă[, de au înghe[at dobitoacele =i hieri prin p[duri”.

O asemenea însemnare mai e f[cut[, cum spuneam, =i din punctul de vedere al agriculturului autohton, cum era =i descrierea secetei din vremea lui Petru Schiopul. Nu mai puțin îns[ele v`rstează[fundalul pe care evoluează[expunerea general[, o contrapunctează[asemeni unui comentariu-acompaniament, *ritmează[* fluxul povestirii, în fine, tulbur[rile din timpul domniei aceleia=i Petru Schiopul, pricinuite de venirea cu o=ti în Moldova a lui Ivan Potcoav[Cre\ul, fratele lui Ion vod[Armeanul, par a fi anun\ate de ivirea unei comete :

“}ntr-acesta an s-au ar[tat în v[zduh stea cu coadă[sau cumu-i zic unii cometha, noiembrie”.

Această[tendin\ de a pune istoria =i faptele oamenilor în corespondență

cu divinitatea =i mi=c[rile cosmosului e cauzat[de concep\ia providen\ialist[, dar, totodat[, =i popular[a cronicarului. Ea nu se produce sistematic, deliberat, ci are un caracter cu totul spontan, de ar fi s[privim lucrurile sub aspectul stilistic. Supranaturalul nu e g`ndit a avea o func\ie estetic[precis[, ca]n epopeile clasice. Cu toate acestea, efectul pentru cititorul modern r[m`ne oarecum acela=i, de vreme ce, cum s-a v[zut, imitatorii procedeelor shakespeariene la noi,]n primul loc Delavrancea, au utilizat semnele premonitorii men\ionate]n cronic[=i au construit atmosferiz[ri de epoc[dintre cele mai sugestive.¹

Ajun=i la cap[tul tuturor acestor considera\iuni, vom conchide c[lucrarea lui Grigore Ureche, ca oper[de art[a cuv`ntului, este mai pu\in rodul unor eforturi dirijate anume de c[tre scriitor spre un asemenea scop =i incomparabil mai mult rezultatul cristaliz[rilor spontane ale formelor limbii na\ionale, prilejuite de]mprejur[ri istorice, sociale =i culturale

¹ Ion Budai-Deleanu este]ns[primul scriitor rom`n care intuie=te posibilitatea construirii unui plan supranatural al ac\iunii epopeii sale plec`nd de la cronica lui Ureche. Povestind lupta lui Vlad]epe= cu turcii, poetul introduce la un moment dat strofa:

“Atuncea, spun c[=i-n v[zduh s[v[zur[
 Cere=tii c[l]ra=i]n v[stm`nte
 Albe,]n str[lucit[-arm]tur[,
 Merg`nd muntenilor]nainte
 +i h[r]uind ca sabii de para
 Pintre p[g`ne=tile ciopoar[.”

Se]nvelege, Budai-Deleanu este perfect con=tient de valoarea procedeeului]n fic\iunea artistic[, de vreme ce cuno=tea, de o pild[, acest pasaj din *Gerusalem liberata*, VIII, 84, 1-4 (reprodus ca atare de Florea Fugariu]n comentariile la excelenta edi\ie din col. “Lyceum”, Ed. Tineretului, 1969, vol. II, p. 30, de unde am citat =i versurile de mai jos):

“E fama che fu visto, in volto crudo
 Ed]n atto feroce e minacciante
 Un alato guerrier tener lo scudo
 De la difesa al pio Buglion davante.”

“scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dreptate”. În comparație cu Macarie este un puritan (al genului, se învelege) care vrea să facă istoriografie pilduitoare și nimic altceva. Ficțiunea (“basne și povești”) este exclusiv programatic, împreună cu vorba polemică inutil. Replica față de tradiția moldoveană este tranșantă și de aici vine nemulțumirea exprimată la începutul *Letopisei*; “scriitorii denunțau n-au aflat scrisori, ca de niște oameni nea=zași și nemernici, mai mult pro=ti decât s[ă] =tie carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul”. Se vede clar dezideratul unei pozitiverii a genului, ceea ce impunea și folosirea codului lingvistic cel mai ușor de înțeles.

Există, a=adar, o tradiție istoriografică în Moldova (Ureche citează foarte des “letopiseul moldovenesc”), într-una din limbile considerate sacre în Evul Mediu și față de care cronicarul simte nevoia să ia atitudine. Nu completările informative (masive) sunt principalul aspect al acestei replici, ci schimbarea instrumentului lingvistic. Este cert că scrierea unei istorii a țării în limba “vulgară” contravenea normelor cursive din epocă și autorul se simte dator să dedice un capitol acestei limbi, căreia îi subliniază ilustrația rudă cu latina.

Publicul virtual se restrânge prin renunțarea la o limbă folosită încă, în acea vreme, în tot ritul european. Cronicile în slavonă puteau fi citite de la arigrad până la Moscova. Restrângerea ariei de răspândire este compensată de creșterea numărului real de cititori și de influența exercitată. Publicului virtual îi ia locul un public real. Fenomenul este înțeles și în culturile celorlalte popoare răsăritene. “Desuniversalizarea” culturii din Răsăritul Europei a avut drept efect principal vitalizarea tradițiilor existente, prin individualizare națională. În planul istoriografiei, schimbările au fost vizibile: renunțarea la deschiderea letopiseului “de la facerea lumii”; renunțarea la clișeele retorice bizantino-slave (s-au creat astfel premisele pentru apariția altora); creșterea numărului de cititori și a ecoului stăruit de fiecare scriere; tendința națională, individualizatoare, devine dominantă, în locul tendinței creștine universalizatoare.

Este posibil ca o compilație (nu sinteză) a cronicilor slavone ale Moldovei să se fi făcut înainte de Ureche; argumente s-au adus în sprijinul ipotezei, care nu poate fi însă acreditată în lipsa probelor documentare. Bazându-ne pe textele de acestor existenți nu ne îndoiim, putem afirma că Grigore Ureche *Încununează tradiția scrierilor nefictive* (Macarie =ii urmașii lui cultivau hiperbola, nu ficțiunea). Consemnarea din primele letopisești (lipsită de detalii informative) o întărim încă la Ureche, la care enumerarea tradițională, de rîboj, revine adeseori, cuantele informative (=ii nu comentariul, ca la Miron Costin) fiind dominante. Dar tradiției analistice i se adaugă paranteza, glosa, digresiunea (toate în înd fie de tentativă monografică, fie de finalitatea etică a scrierii), anticiparea, tentativă anecdotică. }=i fac loc — timid în comparație cu Miron Costin sau Ion Neculce — interpretarea faptelor; portretul, caracterizarea. [...]

Inaugurarea tradiției istoriografice românești de către Ureche este doar aparentă. În realitate, el *revitalizează o tradiție seculară*, fiind, în cadrul ei, cel mai important inovator. El se raportează în permanență la tradiția existentă, luând atitudine față de ea. Este vizibil, de altfel, că în cronică lui *informația externă s-a grefat pe un izvor intern*, căruia i se acordă, de regulă, ultimul cuvânt. [...]

Materialul strâns este organizat =i dozat. Grigore Ureche este primul la noi care =tie să renunțe la unele informații pe care le posedă =i să se oprească la timp: “Ci de acestea destulu-i”. Această dozare a materiei este foarte importantă, pentru că ea duce la conservarea genului tradițional al istoriografiei. Caracteristic literaturii medievale culte este că fiecare autor vrea să scrie nu o carte, ci Cartea. De aici, caracterul aglutinant, enciclopedic “avant la lettre” al scrierilor (*Roman de la Rose*, *Învăturile lui Neagoe Basarab*), care nu se mai încadrează în limitele unui singur gen. Grigore Ureche se păstrează strict în limitele istoriografiei medievale (este ultimul la noi care o face cu talent), tentativă monografică aparută deja la el, fiind în general reprimată =i lăsată să se manifeste doar în pasaje puțin =i oarecum parazitare.

În ciuda pecetei medievale, semne ale epocii culturale noi sunt vizibile la Grigore Ureche. El pune problema *autorit* / *vii c* / *rtur* / *re-ti*. Nu mai găsim atitudinea religioasă / *fa* \ de cuvânt scris, =i tocmai în pasajele de critică apodictică (“iar de auz =i însemnat, n-au =tiut ce au scris”) trebuie văzut cel mai important simptom de laicitate. El face o critică lucidă a izvoarelor pentru că nu mai crede într-o singură carte (prin asta s-a detașat de mentalitatea celturăturului medieval, adoptând atitudinea de sorgintă renascentistă). Este vizibil, de altfel, mândria cu care corectează sau amplifică informația oferită de izvoarele consacrate. [...]

Ceea ce frapă la Grigore Ureche este acuratețea genului. În general, el separă pildele de epic, iar detașarea de hagiografie este evidentă în viziunea asupra lui +tefan cel Mare. Prin această acuratețe, *Letopisea* lui s[ău] mi pare exemplar pentru tradiția cronicară rească din Moldova. La Miron Costin, tentația monografică va fi mult mai des manifestată, iar la Neculce va triumfa subiectivismul autorului. Grigore Ureche este adevăratul clasic al istoriografiei moldovene, care nu începe cu d[ă]nsul. La Miron Costin apare conștientă separarea genurilor; iar la Neculce istoria narată este mult mai procustian filtrată de povestitor; în ambele cazuri, profitul pentru literatură e cert. Ureche însă rămâne clasicul primului gen laic din cultura noastră. Meritele-i în această privință sunt cu atât mai mari cu cât ele n-au fost evidențiate de evoluția urmașilor, el sintetizând în chip deliberat o tradiție =i realizând apoi saltul calitativ. [...]

În legătură cu stilul lui Grigore Ureche s-a vorbit insistent despre concizie, precizie, economie de mijloace. Lapidaritatea, spontaneitatea =. c. l. nu sunt calități absolute, ci relative. Stilul lui Grigore Ureche este lapidar în comparație cu al lui Miron Costin sau Neculce, dar prolix în comparație cu al *Letopisea* lui anonim al *Moldovei* sau cu al pisaniei bisericii din Râzboieni. Mai mult chiar, stilul prolix al două *Letopisea* lui s[ău] este prolix în comparație cu acela din prima parte; modificarea cantității informației a produs modificări în stil. De aceea, corolarul firesc în analiza stilului mi pare un text contemporan *Letopisea* lui, text în care

idealul preciziei este implicat: Pravila lui Vasile Lupu (*Carte românească de învățătură*, 1646).

Către despre spontaneitatea lui Grigore Ureche, ea este creația noastră. Cronicarul ne apare drept spontan deoarece avem impresia că noi nu mai suntem. El folosea cu naturalele ceea ce noi supunem rezervei culturale. Numai în acest sens este spontan (cum îl tratează, abuziv, Călinescu). Dar spontaneitatea lui este mult mai îngredită decât a noastră (o dovadă în acest sens sunt numeroasele repetiții, =abloane, asociații, stereotipe etc.) de prejudecățile vremii =i, în plus, de instrumentul lingvistic nemădiat îndeajuns. Grigore Ureche metaforiza mult mai mult decât noi, desigur. Dar cine conceptualiza în Moldova înainte de Cantemir?

Categoriile amintite fiind rezultatul unei relații, în fiecare abordare a unui scriitor trebuie să precizăm termenul de comparație. În cazul lui Ureche putem lua, succesiv, mai mulți referenți: predecesorii, contemporanii, urmașii imediați (până aici comparăm aproape exclusiv modul de folosire a limbii; mai departe, apărând intenționalitatea artistică, referenții influențelor = serioasă interpretarea cronicii), proza romantică de inspirație istorică, proza modernă. Necesara pozitivă a demonstrației este asigurată în acest caz =i confuziile mari evitate. Există însă pericolul ca exegeza să devină o simplă (=i cam facilă) raportare a textului la altceva. Concluziile pot fi obiective, dar numai în cadrul relației amintite.

Un criteriu ceva mai general-obiectiv, produs de Roland Barthes, ar fi prezența sau absența figuralității. Foarte rară la Grigore Ureche, ea devine din ce în ce mai prezentă, mergând spre estetica prevoilor la Miron Costin =i mai ales la Nicolae Costin =i Dimitrie Cantemir. Gradul zero al scriiturii, teoretizat de criticul francez, este discursul alb, absența figuralității. Altfel spus, este "scriitura neutră", lipsită de ecouri temperamentale =i de judecăți (evaluări); o scriitură servind exclusiv ca instrument. Teoria lui Barthes am preluat-o doar vag =i cu precizarea că la Grigore Ureche folosirea stilului "alb" se face în virtutea intenției informative, =i nu ca artificiu stilistic (precum în *Ciuma* lui Camus).

La începuturile culturii române culte, Grigore Ureche ocupă un loc paradoxal între limbă și literatură. Nu este, în cronică sa, numai “harul cuvântului”, cum credea Călinescu, dar nici intenționalitatea literară încă n-a apărut. Se poate vorbi la acest autor de un “clasicism” în modul de folosire a instrumentului lingvistic. Nu depistăm în cronică lui intenția folosirii cu eleganță a instrumentului lingvistic, nici prezența ornamentului îndelung cutat. Găsim, în schimb, o uluitoare restrângere a funcțiilor limbajului, reduse, practic, la aceea comunicativă. Limbajul are la el o simplă valoare funcțională, spre deosebire de Macarie (care scrie cu “vorbe în aur împletite”) și Miron Costin sau Dosoftei, cuturi de ornamente eufonice.

Impresia de lapidaritate vine tocmai din lipsa detaliilor și a nuanțelor, căroră Ureche nu le acordă niciodată o exagerată importanță. Semnalând neconcordanța între două izvoare informative, Ureche rețază scurt discuția: “Ci oricum au fostu, tot să tocmescu că izbânda tot au fost la +tefan vodă, iar lui Petru voda tot să află că i-au tăiat capul”. Laconismul este alteori rezultatul implicării cauzalității în propoziția (nu fraza) informativă: “Ci curundu vreme murindu, Jicmuntu craiul pre urmă n-au umplut fâgăduința”. Deseori, timp relativ lung este comprimat într-o singură frază: “+i decii =au luat doamnă din țară și au făcut pre +tefan vodă cel Târnău”.

Se pune întrebarea: în ce măsură lapidaritatea este deliberată sau rezultat involuntar? La Ureche, sobrietatea stilistică este rezultatul austerității temperamentale și, implicit, comunicative. Dar tocmai din lipsa “artei” vine o crâncenă expresivitate. [...] Acestei austerități stilistice i se potrivesc, normal (pentru că ea este urmarea unui trai auster), greu țile neobișnuite, calamități naturale în primul rând. Paragraful dedicat secetei din 1585 este antologic. [...] Va fi avut Ureche intenția literaturizării? Greu de crezut. Impresia de literatură vine din suprapunerea perfectă a unui stil pe materia de relatat, adaptarea ideală a instrumentului lingvistic la faptele narate. [...]

Din acordarea unei valori funcționale exclusiv comunicative limbajului

decurg caracteristicile stilului lui Grigore Ureche. Departe de a fi rodul unui efort deliberat, sobrietatea stilului (lapidaritatea), este, la el, austeritate lingvistică. [...]

Faptul că își reprimă relativ repede comentariul faptelor narate nu indică nicidecum neparticiparea afectivă a autorului. G. Călinescu scria: “Cum Ureche n-a scris cronică vremurilor sale nu putem căuta la el percepția lumii în care se mișcă”. Acel *cum* introduce o cauzalitate numai aparent corectă. Căci vocea auctorială este ușor depistabilă în multe pagini (cele care nu sunt transcrieri sau traduceri ale cronicilor mai vechi), perspectiva fiind dinspre prezent spre trecut.

Estomparea vocii auctoriale se face de către autor însuși în virtutea normelor nescrise ale tradiției cronicești. Dar această voce — care, urmărindu-l cu finețe, ar conduce la depistarea interpozițiilor — își face loc, cu timiditate, e drept. Și urmărindu-l cu teava dintre manifestările ei. Cea mai evidentă este obiectivarea oscilațiilor temperamentale: invectiva, exclamația și mai ales ieremiile pamfletare. Iată rînduri în care putem vedea posibila origine a pamfletului laic românesc: “Albertu craiul uitîndu prieteșugul tîneșului ce avea cu +tefan vodă și nu făcea oaste împotriva păgînilor, carii în toate părțile fulgeră și tună cu trîsnitul armelor sale, vîrșînd șeșgele creștinilor și stropîndu volniciia tuturor, înmulțindu legea lui Moamet cea spurcată, și gîndî că să și arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu că prelesne o va supune, și tiindu că de multe ori să ajutoria Moldova de la craii lești, ca de la niște vecini de aproape, spre toți vrăjmași”. [...]

Vocea auctorială se manifestă cel mai pregnant în critica izvoarelor (omisiunile fiind uneori polemice: dintre tirile pe care le-a găsit în mod cert în cronicile poloneze, dar *n-a vrut să le citeze*, amintim descendența românilor din țările Romei și îngenuncherea lui +tefan la Colomeea); este de asemenea implicată în evocarea pilduitoare, tendențioasă deci. O mai depistăm ușor în idealul legislativ (Ureche dovedindu-se un polonofil lucid), ca și în ideologia proboierească sau în manifestările sentimentului național (paginile ilustrative sunt cele dedicate românilor transilvăneni).

O excepție de la propria-i normă narativă face autorul în lunga enclavă informativă a=ezat[după prezentarea domniei marelui +tefan. Sunt date informații cu privire la originea și obiceiurile popoarelor din jurul Moldovei. Dacă originea etnică este expusă compilandu-se izvoare livrești, prezentarea obiceiurilor popoarelor este rodul *observațiilor directe* ale autorului. Nu mai poate fi vorba în acest caz de lipsă a “percepției lumii în care se mișcă”. Trebuie să acceptăm numai că această percepție n-o găsim exclusiv în genul memorialistic. [...]

“Percepția lumii în care se mișcă”, evidentă în prezentarea obiceiurilor popoarelor de primprejur, este mai clară încă în pasajele de insolită memorialistică din cronică. Despre invaziile tătarilor în Polonia scrie un om care le-a văzut; starostia Rohatinului, pomenit în cronică, fusese arendat de Nestor Ureche, tatăl cronicarului. Aluzii la prezentăsim peste tot, autorul apelând frecvent la cunoștințele cititorilor săi. [...]

O manifestare importantă a vocii auctoriale este opoziția cronicarului (evidentă în ciuda neexprimării): “Au obiceiuri le-ai, nu ca grecii, după sfadă și după price, dacă-i vor împăca (judecătorii, n. n.), nu va iniția pizmă, ci la nevoie lui ca dreptu un frate să va pună”.

Reliefarea vocii auctoriale ajută la sublinierea contribuției personale a lui Grigore Ureche, atrăgătoare cu atât mai mult cu cât istoria narată face oricum textul interesant. Dramatismul unor relații precum uciderea de către Leopold al II-lea a celor 47 de boieri nu are nevoie de artificii scriitoricești, dar o cronică n-ar putea trăi din juxtapunerea unor atari relații, din simplul motiv că nu se întâlnesc la tot pasul.

Mircea SCARLAT, *Postfață la Grigore Ureche: Letopisețul / [rii Moldovei]*, Editura Minerva, seria “Arcade”, București, 1978, p. 200-204, 208, 211, 213-216.

Letopisețul se deschide cu justificarea moralistului, pentru care menirea scrierii “rândul și povestii lor” este să răscăldă “feciorilor și nepoșilor și le fie de învățtură” și continuă sub semnul nemulțumirii provocate de “neamezarea” — cauză, între altele, a perpetuării unei tiranii fără stavilă în această țară unde “nici legile, nici tocmeala pre obiceiuri bune nu-s legate, ci

toată dreptatea au l[ăsat pre acel mai mare”. Sublinierea că voia domnilor trebuie să placă tuturor, ori cu folos, ori cu paguba \[rii, “care obicei p[er]n[ă] ast[ăzi] tr[ă]ie=te”, tr[ă]dează, mai mult decât iritarea marelui vornic, faptul că trecutul îndep[ărtat] e scrutat în aceste pagini din perspectiva prezentului. Interesează, astfel, nu atât caracterul inevitabil fragmentar al reconstituirii — îng[ăduitor] repro=at cronicarului — cât mai cu seamă istoria v[izut] sub specia exemplarității faptelor sale. Asupra r[ăstimpului] 1359—1594 se îndreaptă privirea unui om al veacului al XVII-lea interesat să descifreze semnele devenirii ulterioare a neamului moldovenesc. Departe de a face simplă compilare, Ureche pune ordine în izvoarele utilizate, ca să nu răm[ă]nă ceva neconsemnat ori “smintit”, deoarece prea des scriitorii care au însemnat viața domnilor =i lucrurile lor “nu au știut ce au scris”; adnotează =tirile =i impune un punct de vedere, pentru ca să nu se poată spune că “au fost adormit =i ne]nv[ă]tat =i nestr[ă]b[ut]ut cu istoria”. Glos[ă]nd pe marginea domniei scurte a lui Dragoș, revine semnul ce-o arată “f[r]ă trai” =i generalizează profetic că “Între domnia Moldovei multă nea=ezare va fi”. Provizorul vieții evocate în letopiseș are multiple cauze: țara este a=ezată în calea r[ă]zboiului; p[er]m[isi]vul ei trebuie ap[ă]rat de st[ă]ni =i gothi =i di c[ă]l[ă]r[ă] al[te] vecini =i limbi ce era prinprejur, țării o pradă, turcii o “strop=esc”, b[ă]ntuie foamea mare =i l[ă]custele multe, în “v[ă]zduhul neast[ă]mp[ă]rat” se ivesc semne str[ă]lucitoare cu chip de om sau stele cu coadă, iernile sunt “goale =i ghe[ș]oase” cu “omeșii mari =i ger”; este “multă ne]ng[ă]duin[ă]” =i “mare zarv[ă]”, cazne groaznice =i v[ă]rs[ă]ri de s[ă]nge nevinovat, s-au str[ă]ns “o gr[ă]madă de r[ă]zboi =i r[ă]sipă asupra Moldovei”. Într-o “ară mi=c[ă]toare =i nea=ezată” atitudinea firească a oamenilor este lupta iar virtutea esenșială vitejia. Modelul eroic absolut, impus de cronicar, este +tefan cel Mare; “nhierb[ă]ntat de r[ă]zboiu”, acesta nu încearcă să “a=eze” țara, dar, fapt important, “toate cu noroc i-au venit”, înc[ă]t pentru “lucrurile lui cele viteje=ti” răm[ă]ne unic în istoria Moldovei. Episoadele narate au totdeauna un caracter reprezentativ =i monumental: ele sunt acșuni r[ă]sun[ă]toare, gesturi sau vorbe menite să răm[ă]nă în amintirea oamenilor. +tefan cel Mare din cronica lui Ureche

Întruchipează aspirația de libertate a țării, tot așa cum ansamblul picturii exterioare a epocii — și *Cavalcada sfinților militari* de la Petru Vodă (1487) și *Aseziul Constantinopolului* de la Humor (1535) sau *Judecata de apoi* de la Voroneț (1547) — reprezintă o simbolică invocare a divinității pentru salvarea Moldovei de copleșirea străinilor. Pandantului literar al acestor teme cu pronunțat substrat aluziv din iconografia vremii este reprezentat de portretul celebru al lui Ștefan cel Mare, adevărată lecție oferită de autor contemporanilor săi. Ștefan este "purtașul de biruință" care urmează încearcă să-i semene în strădania de priverghere a țării. Bogdan, Petru Vodă, Alexandru Lăpușneanu domnesc în conformitate cu testamentul politic al lui Ștefan cel Mare, străjuiesc și se nevoiesc "ca să lățească ce au apucat", luptă pentru "pace în toate părțile și aezarea țării". După moartea marelui voievod, Ureche intercalează în textul cronicii câteva paragrafe dedicate țărilor vecine. Intenția acestui lung excurs istoric, geografic și politic se vede nu peste mult, în 1538, când asupra lui Petru Vodă au venit și Suleiman Împăratul turcesc și munteni și sultanul cu țării împreună și hatmanul Tarnovschi cu oastea lor, peste toate, și dintru moldovenii sunt slabi și plini de viclăug. Momentul oferă un sugestiv rezumat al situației Moldovei de după Ștefan cel Mare când nimic din viața țării nu se mai ridică la altitudinea morală a episodului bătăliei de la Valea Albă. Un alt Ștefan domnește după 1540, dar "cu gheață la inima lui"; Iliaș este înălțat la dejdea tuturor "ca din afară să vedea pom înflorit, iar dintru lac împușcat", în zilele lui, Dumnezeu lasă "ta certare" încoace copacii, viile, pomii "secase de geruri mari"; Ion Vodă își covârșește pe toți cu "vrăjmeșii și morții groaznice ce făcea"; domnia se obține greu, "pre unii cu flegelă dăunătoare umplându-i, pre alții cu bani ungându-le ochii", dar se pierde lesne, încheindu-se intempestiv cu mazilirea și pribegia prin țări străine. Cronica lui Ureche face parte din familia formelor narative nefictive, dezvoltate adică din documente puse în discuție la contribuție amănunțite găsite acolo și accentuate, stilistic vorbind, detaliul caracteristic. Farmecul scrierii este dat, în primul rând, de mulțimea acestor amănunte — opțiuni de lectură prin care scriitorul izbutește să învingă complexul netrăirii efective a vremurilor evocate. Din ingenioasa lectură a izvoarelor și

amalgamarea detaliilor g[site acolo,]ntr-un context ce poart[amprenta personalit[]ii inconfundabile a cronicarului, cap[t[contur =i atribute de realitate vie, intens colorat[, aproape un sfert de mileniu din istoria Moldovei. Luptele viteje=ti ale lui +tefan cel Mare — “lovit cu o pu=c[]n glezn[la cetatea Chilieii” — desele amestec[turi =i ne]ng[duin\e ale unor oameni ce se “os`rbesc” =i, noaptea, “taie a\ile cortului asupra du=manilor”; “lucrarea” din zilele domniei de alt[dat[dintre care unii “bl`nzi =i cucernici, nici la carte pro=ti, iubind glumele =i m[sc[rile”, iar al\ii “groaznici =i mari v[rs[tori de s`nge”, unii extravagan\i =i “de ciudes[”, “au fost umb\`nd vara cu sanie de os”, al\ii “b[uturi de vin iar[stra=nici de r[zboaie”; via\ a \[rii, pustiit[de secet[]n timpul lui Petru Vod[,]cov`r=it[de vr[jm[=ia =i mor\ile cumplite f[cute de Ion Vod[,]mpresurat[de mult[cheltuial[=i datorie sub Aron Vod[,]nseninat[la mazilirea acestuia. [...] Constr`ngerea lucrului pe spa\ii mici nu atrage dup[sine pericolul scufund[rii]n m[runta materialitate a detaliilor. Monotonia, rezult`nd din simpla]n=iruire prin acumulare succesiv[, este evitat[de cronicar prin introducerea perspectivei. Ureche nu compileaz[pur =i simplu;]n lectura lui, istoria devine prilej de medita\ie: despre or`nduiala lumii]n care lucrurile sunt astfel tocmito “ca nimica s[nu fie st[t[toriu, ci toate de r[sip[=i trec[toare” dar deopotriv[, despre obliga\ia omului de a opune implacabilei treceri “lucrurile bune”, adic[paza mo=iei, voin\ a de “ad[ogare” a \[rii, jertfa de la Valea Alb[, r`vna cronicarilor =i, totodat[, despre datoria lui de a se]mpotrivi aspirrii =i nedrept[\ii, sper`nd. Aici,]n paginile letopise\ului, n[d[jduind “s[se dezbat[de supt m`na turcului”.

Doina CURTIC{ PEANU, *Grigorie Ureche*,]n vol. colectiv *Scriitori rom`ni*, seria “Mic dic\ionar”, Editura +tiin\ific[=i Enciclopedic[, Bucure=ti, 1978, pe 456-458.

De o modestie,]n ceea ce prive=te propria-i persoan[, care]i caracterizeaz[]ntreaga via\ =i activitate, Grigorie Ureche nu caut[c`tu=i de pu\in s[=i afirme, prin cita\ii repetate, numeroasele surse de informa\ie pe care le utiliza,]nc`t identificarea complet[=i precis[a tuturor acestora]nt`mpin[serioase dificult[\i, mai ales c[interven\iile ulterioare ale

adnotatorilor c`t =i ale copi=tilor au amplificat, voit sau din simpl[ne=tiin\[, lipsa de precizie cu care aceste izvoare fuseser[indicate]n manuscrisul original al lui Grigore Ureche.

Munca]nver=unat[,]n foarte multe cazuri deosebit de competent[, a r`ndurilor succesive de cercet[tori care =i-au pus priceperea =i cuno=tin\ele]n slujba limpezirii numeroaselor puncte obscure pe care le prezint[*Letopise\ul*, a condus,]n cele din urm[, la clarificarea,]n cea mai mare parte, a problemei izvoarelor folosite de Grigore Ureche.

Ast[zi,]n urma tuturor acestor cercet[ri, sursele de informa\ie ale cronicarului se pot sistematiza]n urm[torul tablou general:

izvoare]nterne —]n limba slavon[(sau rom`n[), a=a-numitul “letopise\ moldovenesc”; izvoare polone —]n limba polon[;

—]n limba latin[;

izvoare generale —]n limba latin[;

scrierile biserice=ti —]n limba slavon[;

tradi\ia intern[nescris[— din surse de familie; — din diverse alte surse (“dzic”). [...]

]n ceea ce ne prive=te, opin[im: a) *pentru inexisten\ a unui letopise\ moldovenesc]n limba rom`n[]nainte de Grigore Ureche =i b) pentru folosirea de c[tre cronicar a letopise\elor]n limba slavon[, puncte de vedere pe care le-am expus =i sus\inut]nc[din 1968 =i 1969¹, cu unele argumente noi, personale, =i pe care le-am reluat]n 1976.²*

Cu privire la problema existen\ei — de fapt, a inexisten\ei ! — “letopise\ului moldovenesc” al lui Eustratie logof[tul, f[r[s[mai revenim pentru a sublinia sl[bi\ciunea argumentului “Miron Costin”, infirmat chiar de c[tre cronicar, \inem s[ad[ug[im, la tot ce s-a spus,]nc[dou[linii. Mai]nt`i,]nsu=i P. P. Panaitescu, sus\in[torul tezei existen\ei acestui

¹ D. Velciu, *Ion Neculce*, Bucure=ti, Editura Tineretului, col. „Oameni de seam[“, 1968, p. 168; idem, Marginalii la lucrarea “*Valoarea istoric[a tradi\iilor consemnate de Ion Neculce*” de prof. Const. C. Giurescu,]n “*Studii, revist[de istorie*”, tom 22, 1969, nr. 5, p. 983.

² D. Velciu, *Miron Costin =i Grigore Ureche. Confruntare peste timp*,]n “*Limb[=i literatur[*”, 1976, vol. 1, p. 72-74.

letopise\), a ar[tat c[Miron Costin obi=nuia s[citeze, drept izvoare pentru lucr[rile sale, c[r]i pe care nu le v[zuse, nu le citise =i le =tia numai din auzite (ex. cronica lui A. Bonfini, despre care =tia numai din discu\iile cu Panaiotaki Nikussios), dup[cum cea mai mare parte din trimeritele sau cita\iile sale, din diferi\i autori,]n De *neamul moldovenilor*, se sprijin[pe ceea ce g[sise]n lucrarea lui Lauren\iu Toppelin, *Origines et occasus Transsylvanorum*, Lyon, 1667, f[r] s[fi mers direct la lucr[rile autorilor respectivi.]n al doilea r`nd, pentru a pune]ntr-o lumin[c`t mai clar[lipsa de garan\ie a afirma\iilor lui Miron Costin,]n privin\va lui Eustratie =i a letopise\ului lui, ni se pare suficient s[amintim c[]n faimoasa sa diatrib[el al[tur[celor doi (Eustratie =i Simion), sub aceea=i grav[]nvinuire, =i pe... "Misail C[lug[rul", despre care, indiferent care]i va fi fost adev[rata identitate, se poate afirma cu certitudine c[nu a avut nici ,un fel de amestec]n aceast[complicat[=i confuz[chestiune a originilor neamului.

]n aceea=i ordine de idei, socotim,]ns[, util s[reactualiz[m p[rerea noastr[cu privire la inconsisten\va unei argument[ri "pro Eustratie logof[tul" pe seama afirma\iilor lui Ion Neculce din *Predoslovia* cronicii sale =i din unele men\iuni cuprinse]n *O sam[de cuvinte*, temeieri invocate, mai ales, de c[tre I. +iadbei =i Const. C. Giurescu. Mai]nt`i un lucru evident: dac[un astfel de letopise\,]n rom`ne=te, nu fusese cunoscut de Miron Costin, tr[itor]n Moldova]ncep`nd din 1652 (la 7 ani, numai, dup[moartea lui Grigore Ureche), cum l-ar fi putut cunoa=te Neculce, care se putea interesa despre o asemenea lucrare cu circa 60 de ani mai t`rziu ? [...]

Principalul izvor polon folosit de c[tre Grigore Ureche a fost *Kronika Polska* (Cronica Poloniei), a lui Joachim Bielski, publicat[,]n limba polon[, la Cracovia,]n 1597, sub numele tat[lui s[u Martin Bielski. Acesta din urm[scrisese o cronic[mai larg[, *Kronica wszystkiego swiata* (Cronica lumii]ntregi), ap[rut[, prima dat[,]n 1550, la Cracovia. Joachim a cules din lucrarea tat[lui s[u toate datele privitoare la Polonia, le-a prelucrat =i]mbog[vit substan\ial, mai ales dup[cronica]n limba latin[a lui Martin Kromer (*Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum*, Basel, 1558),

duc`nd istoria Poloniei p`n[la anul 1586;]n memoria tat[lui, a publicat noua oper[sub numele acestuia. Bielski — f[r[s[i se precizeze prenumele — este indicat nominal]n cronic[de 6 ori, dar utilizarea *Cronicii Poloniei* este mult mai larg[, put`nd fi localizat[,]n cronica lui Ureche, p`n[la anul 1582.

Primul care a identificat pe Bielski, citat de Ureche, ca fiind Joachim iar lucrarea utilizat[— *Kronica Polska*, a fost,]nc[din 1884, monografistul cronicarului, bucovineanul I. G. Sbiera¹.

Studiul comparativ detaliat, care a scos]n eviden\[m[sura larg[]n care Ureche l-a folosit pe Joachim Bielski =i modul]n care a preluat de la acesta =tirile privind Moldova, l-a realizat,]n 1925, P. P. Panaitescu, care a tradus p[r]ile corespunz[toare din cronica polon[, pun`nd]n paralel textele celor doi cronicari.”²

C`=tigrurile certe de informa\ie pe care le aduce studiul lui P. P. Panaitescu sunt numeroase =i importante. Se dovede=te, f[r[putin\[de t[gd[, c[Ureche l-a folosit pe Joachim Bielski =i c[nu a luat nimic din opera lui Martin Bielski; c[lucrarea a fost cunoscut[=i utilizat[de Ureche direct]n limba polon[, dovad[fiind reminiscen\ele certe ale formelor de nume proprii =i ale unor termeni din polon[, precum =i unele gre=eli de traducere ce se explic[numai prin utilizarea direct[a textului polon. Astfel, se g[sesc la Ureche nume ca Piotru (nu Petru) Jicmont (nu Sigismund), Miahil (nu Mihail), Micolai (nu Nicolae), Zofia (nu Sofia) etc.; termeni ca podcomori (=c[m[ra=), comornic (=vame=), podscarbul (=svistiernic), ca=telanul (=castelan) etc., prelua\i direct din textul polon al lui Bielski; cuvintele,]n polon[, “Grotowie dwa” (= Grot, doi fra\i), din Bielski, Ureche le traduce prin “doi fra\i *Grotovi*”, sc[p`nd din vedere c[*owie*, la el *ovi*, reprezint[termina\ia de plural]n polon[=i nu mai trebuia ad[ugat[numelui propriu

¹ Ion Sbiera, *Grigoriu Ureche*, p. 41-47.

² P. P. Panaitescu, *Influen\ea polon[*, p. 20-29, 38-47 =i anexa 1 (p. 134-191),]n care se pun]n paralel pasajele (traduse) din Bielski cu cele din cronica lui Ureche.

Grot, =i altele¹. Compara\ia str`ns[, pe care o]ng[duie punerea]n paralel a celor dou[texte, arat[c[datele din Bielski au constituit izvorul principal extern cu care cronicarul a completat ceea ce lipsea din izvoarele interne; Bielski este, f[r[]ndoial[, unul din acei “striini” “carii au fost fierbin\i =i r`vnitori, nu numai a sale s[scrie” ce =i cele striine s[]nsemneze”. De=i a tradus, f[r[modific[ri, foarte mult, se constat[c[Ureche nu se folose=te servil de izvorul s[u, oper`nd deseori reduceri dac[pasajul se lunge=te prin date care nu intereseaz[Moldova, dar — ceea ce este deosebit de important — el modific[uneori textul cronicarului polon sau las[nefolosite date ale acestuia atunci c`nd textul]n cauz[nu corespunde vederilor sale, afect`nd prestigiul Moldovei =i demnitatea domnilor ei.

De asemenea, P. P. Panaitescu a demonstrat c[textul lui Joachim Bielski a fost folosit]n exclusivitate de Grigore Ureche, fiind necunoscut lui Simion Dasc[lul, care]l citeaz[, totu=i, de dou[ori!

L[murirea modului]n care cronicarul nostru a utilizat *Kronika Polska*, a lui Bielski, este una dintre nu prea numeroasele probleme ce se pot considera,]n prezent, pe deplin rezolvate, solu\ia propus[=i demonstrat[de c[tre P. P. Panaitescu fiind, ast[zi, unanim acceptat[de c[tre to\i cercet[torii de specialitate. Se impune,]ns[, o rezerv[— o singur[rezerv[— fa\ de modalitatea de rezolvare a lui P. P. Panaitescu: “letopise\ul latinesc”, surs[sub care apar,]n cronic[, unele informa\ii ce provin,]n mod sigur, de la Bielski — afirm[P. P. Panaitescu — reprezint[,]n *toate cazurile*, gre=eli ale copi=tilor de manuscrise,]n loc de “letopise\ul le=esc” sub care,]n mod normal, aceast[lucrare polon[este numit[]n cronica lui Ureche. Rezolvarea propus[de P. P. Panaitescu,]n aceste cazuri, nu este cea mai sigur[=i nici singura posibil[,]nc`t clarificarea acestei dualit[\i, *le=esc-latinesc*, existent[]n manuscrisele cronicii, a dat ocazia la interpret[ri numeroase =i contradictorii. [...]

Dup[]ncheierea ultimului capitol din larga expunere a domniei lui

¹ *Ibidem*, p. 41-44; vezi =i acela=i, *Introducere* la edi\ia cronicii. 1958, p. 37-38.

+tefan cel Mare, Ureche]nterupe cursul istoriei Moldovei =i introduce un capitol compact]n care prezint[popoarele vecine Moldovei: *Povestea =i tocmala altor \ri, ce suntu pinprejur cum nu s[cade s[nu pomenim, fiindu-ne vecini de aproape. Intr[]n aceast[expunere, ca subcapitole:]nt[i, cumu-i /ara Le=asc[, De }mp[r]\via T[t[rasc[=i de obiceiu lor =i c`t loc coprinde /ara T[t[rasc[, De]mp[r]\via turcilor =i de]nceputul lor =i de adaosul lor,]n ce chip s-au]nceput =i s-au]nmul\itu =i s-au l\itu la at`ta m[r]ire =i cinste =i t[r]ie =i Pentru /ara Ungureasc[de Jos =i Ardealul de sus vom s[ar[t]m, fiindu-ne vecini de aproape =i cum au avut =i ei cr[ie mare ca =i le=ii. Sunt — fiecare,]n parte, din aceste subcapitole — expuneri condensate, armonice construite, prezent`nd popoarele respective sub aspect istoric, geografic =i etnografic,]ntemeiate, evident, pe informa\ie livresc[, nu lipsite,]ns[de numeroase nota\ii =i caracteriz[ri rezult`nd din observa\ia direct[=i cuno=tin\ele cronicarului. Bog[\ia =i varietatea informa\iilor a]mpins pe cercet[tori la]ncerc[ri de identificare a sursei. [...]*

Concluzia lui I. C. Chi\imia, la care subscriem, este c[, de fapt, Grigore Ureche n-a folosit o singur[lucrare pentru acest bogat capitol din cronic[, ci c[el— av`nd, probabil, un *vademecum*]n *Atlasul* lui Gerhard Mercator — =i-a dezvoltat expunerea, ad[ug`nd, la fiecare subcapitol, date din alte lucr[ri ce abordau tema respectiv[. Este posibil ca Ureche s[fi avut la]ndem`n[,]ntre altele, un corpus de izvoare]n limba latin[de tipul colec\iei lui Ioannis Pistorius, *Polonicae Historiae Corpus*, ap[rut[la Basel,]n 1582,]n trei volume, lucrare ce era recomandat[=i]n =colile polone ale timpului. Colec\ia lui Pistorius cuprindea cam “tot ce-l interesa]n primul r`nd pe Grigore Ureche” : cele dou[opere ale lui Martin Kromer, *De origine et rebus gestis Polonorum*=i *Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica Regni Polonici*, Matei Micchowita, cu *Chronica Polonorum*=i *De duabus Sarmatiis, fragmente alese* din Piccolomini (despre *Polonia, Prusia, Lituania*), Al. Gwagnin, cu *Chronographia totius Poloniae, Lituaniae, Livoniae, Mazoviae*, Pomponius Mela, cu *Sarmatia*, comentat de Vadianus, H. Schedel (fragment din *Liber Chronicarum*) =i altele.

Ca om al timpului său, Grigore Ureche nu poate face abstracție de literatura bisericii, *Scriptura*, amintit[sub numele de “Scrisoare”, *Psalmii* lui David proorocul, din care citează de două ori (psalmul al 7-lea = și al 33-lea), viețile sfinților, concret despre *Viața lui Ioan cel Nou*, ale cărui moaște au fost aduse de Alexandru cel Bun de la Cetatea Albă la Suceava.

Ar[tam anterior că, după anul 1587 — ultima dată calendaristic complet fiind 7096 [= 1587] noiembrie 23” (lupta lui Petru Schiopul cu cazacii la Uora) — cronică se desfășoară într-un alt “stil”, întreaga relatare fiind lipsită, de acum înainte, de precizia izvoarelor scrise pe care cronicarul își întemeiează documentarea.

Este evident că, începând de aici și până la sfârșit, sursa lui Grigore Ureche au constituit-o informațiile directe, transmise, prin *tradiție orală*, până pe vremea cronicarului, punctate, ici și colo, de date generale — numai anul — pe care autorul cronicii le putea găsi sau reconstitui din documentele de cancelarie ale timpului.

Pentru că între personajele principale ale acestei ultime etape a cronicii îl aflăm chiar pe tatăl cronicarului, marele logofăt Nistor Ureche, este foarte probabil, așa cum opinează, în consens, majoritatea cercetătorilor, că de la acesta, martor activ al evenimentelor, din povestirile lui, a rămânut și înscris Ureche, în cronică, partea ultimă a celei de-a treia domnii a lui Petru +chiopul și domniile lui Aron Tiranul și Petru Cazacul. Caracterizarea atât de binevoitoare, ca domn și ca om, a lui Petru +chiopul, sub care și-a început Nistor Ureche cariera dregătorească — poate fi, aici, și influența letopiseului slavon de curte, pe care l-a putut folosi cronicarul — precum și amănunțele, singulare prin natura lor, privitoare la ascensiunea și mai ales la tribulațiile lui “Ureche logofătul cel mare” nu mai lasă nici o îndoială asupra inspiratorului principal al acestor ultime capitole de cronică.

Deosebit de *tradiția de familie*, în cronică lui Ureche, în textul ce-i aparține cronicarului cu certitudine, distingem, ca sursă de informație, și *tradiția populară*, sub care socotim că putem încadra legenda privitoare la Dumbrava Roșie, =tirile despre zidirea, de către +tefan cel Mare, a unor

m[n[stiri =i biserici, ca Badeu\i =i R[zboieni,]n leg[tur[cu care nu se g[se=te nimic]n letopise\ele slavone p[strate¹, am[nunte anecdotice, ca prinderea de c[tre un pop[,]ntr-o c[pi\ de f`n, a cneazului Dimitrie Wisnowiecki, pretendent la tronul Moldovei, sau eroice, ca lovitura dat[cu sul\va de Bogdan al III-lea]n poarta Liovului. De asemenea, din aceea=i sorginte provin, f[r[]ndoial[, men\iunile c[]n lupta de la R`mnic,]mpotriva muntenilor; moldovenii au fost ajuta\i de sf`ntul Procopie iar]n cea din Codrul Cosminului de sf`ntul Dimitrie, precum =i diverse informa\ii introduse de cronicar prin “zic”, “zic unii”, cum este, de pild[,]ntreaga relatere privind boala =i c[lug[rirea lui Alexandru L[pu=neanu, precum =i otr[virea lui de c[tre doamna Roxanda.

Urm[rirea, identificarea =i delimitarea izvoarelor utilizate de Grigore Ureche]n cronica sa ne]ng[duie s[afirm[m — contrar unor opinii, intre care =i P.P. Panaitescu, ce c[utau s[]ngusteze orizontul cronicarului — c[acesta a fost, realmente, unul din cei mai cul\i boieri moldoveni ai primei jum[t\i a secolului al XVII-lea, c[el a st[p`nit un bogat =i variat material documentar; intern =i, mai ales, str[in, de limb[polon[=i latin[, pe care l-a utilizat cu un ascu\it discern[m`nt. Av`nd]n fa\[, drept unic obiectiv, constituirea unei istorii a Moldovei,]n spirit na\ional, pentru uzul compatrio\ilor s[i, str[in de orgoliul]ngust de autor, care]l ridic[at`t de mult deasupra m[runtului Simion Dasc[lul, neinteresat s[-=i eviden\ieze numele =i cultura prin citirea bogat[=i repetat[a autorilor folos\i, el a luat din fiecare at`t c`ta socotit util pentru scopul urm[rit, l[s`nd deoparte, cu bun[=tiin[, ceea ce ar fi putut atinge demnitatea \[rii =i a poporului din care f[cea parte =i tot ceea ce i se p[rea iluzoriu =i superfluu pentru nivelul intelectual, de atunci, al moldovenilor. Punerea fa\]n fa\ a bog[\iei materialului documentar ce i-a trecut prin m`n[, a=a cum a putut fi, pe larg, depistat, cu parcimonia =i sagacitatea cu care acest material a fost

¹ +tirile despre zidirea celor dou[biserici putea s[le de\in[Ureche direct din pisanile respective, pe care,]n peregrin[rile, oficiale sau pentru treburi personale, prin \ar[, avea prea bine posibilitatea s[le cunoasc[.

introdus în cronică, descoperă, alături de marele cărturar, ceva înclinat mai însemnat: un mare caracter. Omul, așa cum l-am cunoscut din parcurgerea vieții, se suprapune întru totul cărturarului, scriitorului.

Dumitru VELCIU, *Grigore Ureche*, Editura Minerva, București, 1979, p. 271-272, 282-283, 294-295, 301-302, 304-307.

Ca istoric, Ureche are intenția expresă de a descoperi și transmite adevărul. În viziunea sa, Moldova fusese o țară puternică, cu legi și moravuri bune, a cărei decadere a fost cauzată de nesocotirea vechilor obiceiuri, de abuzurile și cruzimile celor puternici (autohtoni sau străini). Îndurerat, cronicarul se adresează și direct celor socotiți vinovați, în capitole speciale — *Nacazanie siln`m (Certarea puternicilor)* —, arătând cauzele răului, condamnând energic trufia și violența. Dincolo de prejudecățile clasei boierești, străbat sentimentele umaniste, dragostea de țară, de bine și de adevăr. Relevarea permanentă a pedepselor date de justiția divină celor care se abat de la regulile dreptății ilustrează atitudinea sa moralizatoare.

Ideologia cronicarului este o sinteză de tradiție boierească și cultură umanistă. Considerând boierimea drept forță activă stabilă și cea mai importantă a țării, Ureche va judeca istoria în funcție de acest criteriu. Ceea ce se împotrivesc intereselor clasei sale este criticat, în timp ce referințele defavorabile acesteia sunt ocolite. Concepțiile teologice despre natura și etica umană și se vor adăuga ideile umaniste. Plecând de aici, Ureche abordează mai larg materialul istoric, emite considerații teoretice care îi permit o perspectivă asupra istoriei Moldovei, superioară cronicarilor anteriori. Umanismul istoriografiei latine și polone devine model de atitudine față de trecut, apreciat și de cronicarul moldovean ca un tezaur de învaluri. În acest sens, cronica are scopul de a eterniza întâmplările trecute și de a educa generațiile viitoare.

Scriere istorică, *Letopiseul...* este și o operă cu virtuți literare. Exceptând câteva părți, modul principal de expunere este narațiunea, o narațiune simplă, liniară, cu puțină amănunte și divagații, ceea ce o apropie de epicul

pur. Ureche izbute=te astfel s[se obiectiveze =i s[relateze senin evenimente tulbur[toare. }n unele locuri, nara\iunea devine mai nuan\at[, supus[unei anumite compozi\ii, cu scopul stimul[rii aten\iei cititorului =i al eviden\ierii finalului. }n acest sens, sunt sesizabile pasaje narrative autonome, de interes literar. Totu=i, dominant r[m`ne caracterul neelaborat al nara\iunii, dar de un nea=teptat efect. Pasajele descriptive lipsesc }n cronică propriu-zis[, sobrietatea =i economia exprim[rii, nel[s`nd loc dec`t unor termeni cu func\ie de determinan\i. P`n[=i }n realizarea portretelor autorul folose=te mai degrab[]n=iruirea de tr[s[turi. Portretele domnitorilor, cu lumini =i umbre, sunt acumul[ri de]nsu=iri esen\iale, subordonate unei caracteristici definitorii, =i duc la crearea unei adev[rate tipologii umane. Intervin =i elemente subiective care fac portretele mai vii, mai pregnante. Reprezentativ pentru puterea =i modul de caracterizare al lui Ureche este portretul lui +tefan cel Mare, devenit celebru prin concizia =i for\ a lui expresiv[. Folosind o topic[special[, expresii nude, directe, autorul imprim[imaginilor o deosebit[energie, cre`nd senza\ia de m[re\ie =i solemnitate. Construit ascendent, portretul merge spre apoteoz[,]n final domnitorul cresc`nd uria= }n dimensiuni ("s[ridica deasupra biruitorilor"). Impresia de cov`r=itoare personalitate este atenuat[de proiectarea sf`r=itului pe fundalul tulbur[rilor sociale =i cosmice care au]nso\it dispari\ia voievodului. Ureche avea un sim\ al excep\ionalului, care l-a dus =i la realizarea altor efecte artistice. Caracterul deosebit de elocvent sau memorabil al spuselor vreunui personaj]l face s[redea indirect dialoguri sau afirma\ii, apropiind planul ac\iunii de timpul prezent. Momentele de mare tensiune psihic[, generate de unele evenimente, sunt exploatare cu art[. La acestea se mai adaug[diferitele interven\ii directe — interoga\ii, exclama\ii, ironii, diatribe. Ureche nu folose=te recuzita stilistic[obi=nuit[, cu at`t mai pu\in retorica de tip Manasses, ceea ce contribuie la caracterul frust, realist al operei sale. Stilul *Letopise\ului*... are un farmec specific, sporit =i de coloratura arhaic[. Caracterul oral este dat, mai cu seam[, de stereotipia

nara\iunii (În genul basmului): folosirea unor cli=ee expositive =i a anumitor formule fixe, precum =i modalitatea popular[de a lega =i explica faptele. Frazarea =i topica genereaz[o anume ritmicitate =i armonie. Simplitatea general[a frazei, reducerea comunic[rii la termenii strict necesari confer[stilului concizie =i proprietate. Lexicul folosit este plastic =i expresiv, determin`nd =i el caracterul arhaic al formei, devenit un element estetic. Aceste tr[s]turi asigur[fluiditatea =i savoarea limbii, a c[rei puritate o conserv[Ureche, mai pu\în influen\at de lexicul =i topica textelor religioase =i istorice. *Letopise\ul...* este prima oper[original[cu caracter literar scris[În rom`ne=te, marc`nd =i Începutul istoriografiei În limba rom`n[. Prin ea, Ureche contribuie la formarea limbii literare =i se Înscrie În istoria culturii Între primii istorici =i scriitori rom`ni. Cronica sa a fost un model =i un Îndemn pentru c[rturarii care au urmat: Miron =i Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino. R[sp`ndit[prin numeroase copii =i prelucr[ri, inclus[În diferite scrieri istoriografice, opera lui Ureche reprezint[o Însemnat[valoare cultural[=i literar[, care a creat o puternic[tradi\ie. În literatura noastr[modern[influen\`a ei s-a manifestat mai cu seam[asupra lui C. Negruzzi =i V. Alecsandri, B. Delavrancea =i M. Sadoveanu.

Constantin TEODOROVICI, *Grigore Ureche*, În *Dic\ionarul literaturii rom`ne de la origini p`n[la 1900*, Editura Academiei Rom`ne, Bucure\ti, 1979, p. 874-875.

Din chiar condi\ia asumat[de cronici, istoriile lui Grigore Ureche =i Miron Costin deta=eaz[anume calit[\i literare. "Decupaje" eviden\iaz[arta portretistic[sau narativ[, dar calitatea unificatoare, dominantă literar[a cronicii Întregi, nu a unor p[r\i ale ei, r[m`ne nenumit[proced`nd numai astfel. Fidelitatea fa\ de anumite aspecte Înseamn[, Întro oarecare m[sur[, lectur[infidel[C[r\ii, care nu poate fi alc[tuit[numai din capitole percepute prin "compartimentare" (memorialistica, nara\iunea etc.), fiind

=i un flux continuu, o *viziune* dincolo de discontinuitatea diviziunilor. “Nici una din p[ar]t[ile] textului — enun[un]a I. M. Lotman un principiu arhicunoscut — nu poate fi [n]eleas[] f[r] s[-i] definim [n] prealabil func[ia]. Considerate izolat, aceste p[ar]t[ile] nici nu exist[]: toate calit[ile] =i profilul determinat al fiec[reia] din ele este un produs al raport[rii] — prin compara[ie] sau opozi[ie] — la celelalte p[ar]t[ile]” (*Lec[ii] de poetic[] structural[]*). Esen[ial[] este valoarea artistic[] a ansamblului. Practica izol[rii] fragmentelor (portrete, nuclee narrative, descrieri) afecteaz[] principiul fundamental al scrierii. Valoarea unui fragment din cronica lui Ureche se descoper[] printr-o raportare comparativ[] sau de opozi[ie] a duratei =i accentului, deci prin observa[ia] asupra ritmului. Ureche scrie o partitur[] muzical[] simpl[], f[r] figuri dificile, Miron Costin — o muzic[] baroc[].

La Ureche durata nara[iv]unii, intensitatea tonului, tr[an]s[]turile portretistice sunt organizate prin subordonarea lor ritm[rii], recept[rii] unei alternan[]e relativ regulate a unor evenimente ca date constituite: ac[un]irea formatoare a cronicarului e de marcarea a timpilor; a stereotipiei faptelor. “Harul cuv[]ntului”, automatismul lexical (G. C[]linescu) provin din automatismul actului [n]semn[rii], de tipul pl[]cerii boierului de a deschide ceaslovul pentru a nota ivirea cometelor; pl[]cere a c[]rei manifestare nu se reduce la cuv[]ntul “tare ca aloia”. [n] modul nea[teptat] de apari[ie] a evenimentelor, istoria se repet[]. Identitatea repet[rii] oblig[] la consemnarea uniformizant[]. Miron Costin “are lunga respira[ie] epic[], sim[]ul sublim al destinului uman, pateticul me[]te[]ug de a se opri din c[]nd [n] c[]nd s[] r[]sufle de greutatea faptelor =i s[] le contemple de sus” (G. C[]linescu): este comentatorul unor evenimente care nu exist[] dec[]t prin complicitatea lui. Ritmul presupune evenimentele evidente, comentariul apas[] pe constituirea lor.

Exist[] [n] cronica lui Ureche fragmente [n] care tirania dat[rii] se simte mai mult dec[]t orice altceva din comunicare. Preciziunile sunt nu de pu[]ine ori surprinz[]toare: +tefan [] =i str[]nge slujitorii =i [n] 1470, “februarie 27 dni”, “au arsu Br[]ila [n] s[]pt[]m[]na alb[], mar[]i”; indica[ia] ultim[] este

marca existenței faptului resimțit numai prin această precizie de jurnal, paradoxal prin independența de eveniment. Faptul declarat ca existent are mai mare greutate decât descrierea lui. Am putea identifica și fragmente care au alura unui comentariu politic, dar funcția lor e alta decât aceea de a dezvolta o explicație sau de a remarca subtilitățile politice, cum se întâmplă la Miron Costin. Când sunt mai ample sunt auzite întotdeauna după un fapt încheiat și au, fără excepție, un caracter sentențios (“Nacazanie, adevăratul turci și certare celor mari și puternici” urmează momentul uciderii boierilor de către Lepăneanu). Ceea ce rămâne e “cearta” asupra unui fapt împlinit contrariu în viziunea, a cărei sentențiozitate nu face decât să rotunjească faptul. Înclinarea spre judecata categorică nu este a unui comentator. Sentințele nu comentează, ci hotărăsc.

La Miron Costin faptele nu sunt considerate cu sfârșit încheiate. Datarea de foarte multe ori finală, este împlinirea unei descrieri, încununarea comentariului când acesta a “cristalizat” evenimentul. În relevarea confruntării dintre Gașpar-vodă, pe de o parte, iar pe de alta complotul, Bethlen Gahor, boierii, în speță Bucioc, Schimni-aga și Schinder-pasa (cap. VIII), cronicarul este tot, simte și comentează subtilitățile. El are puterea miraculoasă, similară celei a diavolului =chiop al lui Lesage, de a suprima “acoperiul” simulării. Preciziei de jurnal a datării de la Ureche îi corespunde la Costin un fel de comentariu la zi. Ureche întoarce filele, care par uneori de agendă istorică, Costin zăbovește asupra fiecărei. Pentru a se face înțeleș, este să te târăgăneze. La rădăcina unui fapt se găsește un labirint de subtilități care vor cauza evenimentul; el are cauze și repercusiuni și ele sunt voalate. Fraza întortocheată cu mult mai multe subordonări decât la Ureche (care o face uneori numai din coordonări) urmează îndeaproape cauzalitatea labirintică =tiut de Costin la rădăcina lucrurilor. E împedecă având =tiința amănunții, a împlinirii târăgănată a evenimentului nu se mai simte atât de mult greutatea faptului ca dat,

implinit, iar cu un asemenea fel de a fi al actului nu se mai poate constitui ritmul, fie el =i lent. Nu se mai simte m[sura, fiind prea mare valoarea unui timp. Textul cronicii lui Costin nu ascult[de o calitate de dincolo de fiecare capitol, ci chiar de felul t[r]g[nat al scrierii =i n\elegerii istorico-politice. Preocuparea acut[e comentariul pentru Costin, iar pentru Ureche evenimentul ritmat cu altul. Costin face cronic[politic[. "O cronic[scrie numai cineva pentru care e important prezentul" — era de p[rere Goethe]ntr-una din reflec\iile sale. Cel mai bine se vede acest lucru la Miron Costin. Grigore Ureche pare s[se precipite spre prezent, cu teama c[n-o s[poat[ajunge p`n[la domnia lui Vasile Lupu (s-ar putea s[fie aceasta drama secret[a scrisului s[u). Costin are un pronun\at spirit practic.]n cronica lui Ureche se simte]nclina\ia spre metafizic. Conform reconstituirilor din documentata monografie a lui Dumitru Velciu despre primul nostru cronicar, Grigore Ureche nu avea ambi\ii politice. Scriind, st[tea cu fa\va spre ve=nicie: faptele se]ncrusteaz[de ne=ters,]ntru eternitate. E atras de =irul datelor istorice =i nu= i poate ridica privirea de pe curgerea heraclitean[a r`ului.

Pentru Ureche un fapt se]nt`mpl[de cele mai multe ori din ra\iuni foarte evidente, neadmi`nd comentariul; uneori este explicabil prin firea moral[a omului: c[a "intrat zavistiia]ntre +tefan-vod[=i]ntre Radu-vod[" se datore=te faptului c["domnul muntenesc, spre obiceiul firei omene=ti, de ce are, de aceea pofte=te mai mult". Alt[dat[+tefan se r[zboie=te "socotindu c[si inimile voinicilor]n r[zboaie tr[indu s[ascut =i truda =i osteneala cu care s[diprinsese iaste a doao vitejie"; "Roman-vod[, ficiorul lui Iliia=-vod[, neput`ndu r[bda at`ta nedumnezeire a unchis[u, s-au vorovitu cu o sam[din curtea domneasc[=i au prinsu pe unchis[u, pre +tefan-vod[, =i i-au t[iat capul =i s-au apucatu Roman de domnie". Ispita tronului e]n repetate r`nduri cauza nemen\ionat[a confrunt[rilor. Lapidaritatea]nsemn[rrii este mijlocul prin care evenimentele date, transmise]n esen\ialitatea lor, deta=az[ritmul. Semnul existentei pr[d[rilor,

uciderilor,]ntron[rilor nu e repercusiunea sau desf[urarea lor, c[ci faptul este]ndep[rtat, s-a risipit: ceea ce a mai r[mas e semnul datei; puterea cronicarului este una verbal[: numirea actului. Astfel se explic[accentul verbal =i coordon[rile, nara\iunea linear[(Eugen Negrici), acestea nerisipind puterea nici unui verb. Grupul declarativ este o secven\ ritmic[. Cronicarul]ncrusteaz[, dar pl[ceera lui e s[simt[ritmul]ncrust[rilor. Cronica lui Ureche sugereaz[automatismul actelor istorice, repetarea lor aproape identic[. El nu scrie at`t despre anume domni c`t despre persoane care fac automatic ce s-a mai f[cut de at`tea ori. Cometa se ive=te mereu la fel. Ureche nu este st[p`nit de sim\ul personalit[\ii, ci de actele care se]nt`mpl[inevitabil, aproape identic: un domn urmeaz[altuia, un r[zboi e primul, al doilea, al treilea etc., incursiunile de pr[dare s-au mai]nt`mplat. Astfel, ceea ce constituie farmecul cronicii lui Ureche nu sunt faptele]n sine, luate izolat, chiar dac[esen\iale, ci viziunea temporal[a succesiunii lor. Ea degaj[pentru timpul de p`n[la a doua domnie a lui Aron-vod[un ritm al istoriei noastre.

Anul 1359 este]nceputul domnilor cu Drago=, care "dac[au domnitu doi ani, au muritu. [...] Pre urma lui Drago=vod[, au st[utut la domnie fiiu-s[u, Sas-vod[=i au \inut domniia 4 ani =i au murit. Dup[moartea lui Sas-vod[, au \inut domniia fiiu-s[u, La\co-vod[8 ani. Pre urma lui La\co-vod[au domnit Bogdan-vod[6 ani. Dup[domnia lui Bogdan-vod[au domnit" etc. R`ndurile acestea au aspectul consemn[rii biblice a indivizilor unei spi\e cu men\ionarea num[rului de ani de via\. Chiar domnia de 32 de ani a lui Alexandru cel Bun exist[numai]n c`teva r`nduri, pu\ine fa[de num[rul anilor de domnie. Cronica lui Ureche]ncepe sub semnul modalit[\ii din "Cartea Facerii":]n locul spi\elor biblice, exist[spi\ele noastre domne-ti. Oprirea la un fragment, la un fapt al cronicii e r[m`nerea pe p[r\i de timp sau,]n cazurile mai fericite, pe timpi ai ritmului, de unde nu se mai simte m[sura. O astfel de consemnare lapidar[nu este rezultatul unui "program": pu\in[tatea informa\iilor detaliate obligase la aceasta.

Există în intr-un loc o m[rturisire care ne face să credem că o oarecare asumare a conciziei nu poate fi t[ig]duită. Scriind despre pr[darea | rii Secuie=ti de c[tre +tefan cel Mare, cronicarul notează: “ci de această poveste cronicarul cel le=esc nimica nu spune. [...] Iar letopise\uul nostru, m[car] c[scrie cam pe scurt, în] le însemnează toate”. Felul acesta al scrierii ar putea fi deci considerat nu numai o alegere instinctivă a cronicarului în spiritul nota\uiilor despre primii domni, Ureche având pl[cerea de a urma în=irarea automată a actelor istorice a=a cum o putea sim\ui o fire medievală. Ureche receptează istoria, iar nu politica. (Conven\uional, să considerăm istoric evenimentul consacrat social, împlinit, iar devenirea, cre=terea lui din ostilită\ui relativ ne]semnate să o considerăm drept politic[.] De la începutul cronicii a fost intuit semnul instabilită\uii: după doi ani de domnie, Drago= moare: “pre acesta semnu dint[ia=i dat[ce să arată domniia f[r] trai, să putea cunoa=te că nu va fi a=eizarea bună“, domni “adesea să vor schimba”. Evident că aceasta nu putea fi decât rezultatul viziunii asupra evolu\uiei istorice, dar Ureche avea să fixeze semnul deselor schimb[ri de domnie dintru început, ca un avertisment că el astfel va “citi” istoria noastră; =i citind astfel nu se putea să nu observe stereotipia evenimentelor.

Miron Costin constatare cu p[rere de r[u că numai într-un anume fel sunt cunoscute evenimentele, fa\ua lor ascunsă nefiind evidențiat: “Că letopise\uele cele streine lucrurile numai ce-s mai în]mnate, cum sunt r[zboaiele, schimb[rile, scriu a \[rilor megia=e, iar[cele ce să lucrează în casa altuia deam[nuntul, adev[lucruri de cas[, n-au scris” (*Predoslovie adev[voroava c[tre cetitoriul*). Este clară optarea lui Costin pentru dezvoltarea culiselor =i este explicabilă prin apropierea de timpul despre care scrie. La Ureche tronul =i c[mpul de luptă sunt esențiale. Tronul apare nedefinit, pe o scenă în aer liber, unde urcă sau de unde coboară domni jucând mereu la fel: sunt constrâni de un principiu preexistent. Principiul dramatic nu e atât al individualită\uilor, cât al ritmului. Domni

nu =i asum[un destin. Ei ies oricum, implacabil, din domnire: furtunos =i imprevizibil ca Ion-vod[, printr-o moarte obi=nuit[ca Alexandru cel Bun, o moarte “cu mare laud[“ ca a lui +tefan cel Mare etc. Realitatea acut[pare a fi aceea a ie=irilor din scen[, care]ncheie b[t`nd tactul. Costin preg[te=te foarte mult intr[rile]n scen[, individualit[\ile exist[mai mult]n aspira\ia pentru domnie, prin uneltirile ce]ntreprind. Individualitatea se manifest[]ndeosebi prin felurite tertipuri politice. Pl[cerea lui Costin =i arta lui stau]n descoperirea abilit[\ilor,]n “demontare”,]n demascarea personajelor (s[ne amintim numai de relieful deosebit pe care]l cap[t[Gheorghe +tefan ca uneltitor). Personajele nu exemplific[o caracterologie sau alta]n genere, simplificator, ci un anume fel de inteligen[\ politic[. Personajul lui Costin e politic, sprijinit de profilul s[u moral; nu e sanc\ionat at`t de divinitate c`t de propria-i inabilitate.]n viziunea lui Ureche, +tefan Tom=a (lovindu-l cu buzduganul pe Despot), doamna Ruxandra (care-l otr[ve=te pe L[pu=neanu), turcii (care-l omoar[]ntr-acei fel groaznic pe Ion-vod[cel Viteaz) etc.]mplinesc mersul implacabil al istoriei; ele nu par a fi acte eminentamente politice, fiind secven\ele unui dinamism al istoriei, ale unei viziuni omogenizante.

Cu mijloacele conciziei, prin portretizarea din mers (except`nd figura statuar[a lui +tefan cel Mare), cu constituirea,]ntre datarea ini\ial[=i accentul final pe ie=irea din scen[a personajelor, a unor secven\ e ritmice, cronica lui Ureche bate tactul timpului istoric; comentariul p[trunz[tor al lui Costin verific[, teatral sau discursiv, abilit[\ile politice.

Ion SIMU |, *Grigore Ureche =i Miron Costin. Ritm istoric =i comentariu politic*,]n *Diferen\ a specific[*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 6-11.